פרץ הירשביין

אלע ווערק

פרץ הירשביין

גרינע פעלדער

טרילאָגיע

1. גרינע פעלדער
2. צוויי שטעט
3. לוי יצחק

ווילנע — 1929

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

Perec Hirszbejn — „Grine Fełder"

Drukarnia „Wydawnictwo Wileńskie" B. Kleckina, Wilno

גרינע פעלדער.

פ ע ר ז אָ נ ע י:

ד ו ד = נ ח
ר ח ל
ה ע ר ש = ב ע ר } זייערע קינדער
צ י נ ע } זייערע קינדער
א ב ר ה ם = י ע ק ב } זייערע קינדער
א ל ק נ ה
ג י ט ל
ס ט ע ר ע, זייער טאָכטער
ל ו י = י צ ח ק

ערשטער אקט.

אויפן ישוב ביי דוד־נחן. פרילינג. אנהייב ארום האלבן טאג. רעכטס — א דארפיש שטיבל. לינקס — א שטאל. אין הינטער־גרונט — א גארטן. עטלעכע פרוכט־ביימער גרינען. ביים צוים פון גארטן — א ברונען.

רחל

זיצט פארן שטוב, צעשניידט קארטאפל אויף צווייען.

דוד־נחן

קומט אן פון גארטן.

רחל

וואָס, שוין אינגאַנצן פאַרזעצט אַזוי גיך?

דוד־נחן

כע, סטערע איז געקומען: פלייסן זיך, ווער פריער וועט קאָנטשען.

רחל

סטערע? אַ בעלנות געווען.

דוד־נחן

א וואַזשנע מויד. מער בריה פון צינען.

רחל

ווען מיר נאָך זען טאַקע, ווער ס'וועט אַ בעסערן שידוך טאָן.

דוד־נחן

האָרעוועט, ווי אַן אייזל. איך וואָלט נישט סדאָנזשען אַזאַ זאַך צו דזשוויגען אויף די פלייצעס.

ר ח ל

קיין עין הרע בלוט און מילך. וואָס מיינסטו, טאַקע אַ גרויסע הילף פֿאַר אלקנהן.

ד ו ד ־ נ ח

דאָס זאָג איך דאָך. און אַז זי קומט אהער צוקריכן אַזוי אָפּטער, מוז דאָך עפּעס באַטייטן.

ר ח ל

אלקנה וואָלט חשק האָבן.

ד ו ד ־ נ ח

כע־כע, דו מיינסט טאַקע?

ר ח ל

אלקנה, מיינסטו, וואָלט נישט וועלן הערש־בערן פֿאַר אַן איידעם? ער וואָלט שוין אפשר ערגעץ נדן אויך אויס־געקראַצט... כלעבן. זיי גייען אַהער!

א ל ק נ ה און ג י ט ל

קומען אַן.

סקאָצל קומט.

ד ו ד ־ נ ח

וואוהין פֿאָרסטו, אלקנה?

א ל ק נ ה

אַ גאָט העלף. כ׳ווייס, געוואָר ווערן, וואָס מען הערט עפּעס אין דער וועלט. כ׳ווייס, אַ ביסל זיך דורכפֿאָרן אין די דערפֿער.

ר ח ל

וואָס מאַכט עפּעס די בהמה, הינקט נאָך אַלץ?

ג י ט ל

ווען נאָר דאָס אליין וואָלט געווען, וואָלט שוין נישט אויסגעמאַכט.

ר ח ל

וואָרעם וואָס חלילה?

ג י ט ל

שמעקט איר נישט דאָס עסן.

דוד־נח

דאָס איז נישט גוט.

גיטל

כ'האָב געזאָגט נאָך פאַר פסח, אַז מען זאָל זי פאַרקויפן; כ'האָב פיינט, אַז מען באַדאַרף אַ בהמה געבן אונטער דער נאָז — נו, האָט ער מיר נישט געפאָלגט. האָט זי אָנגעהויבן צו הינקען; אַ צולאָג צו די צרות.

אלקנה

וועסט צו איר נישט צוליגן דער באָבעס ירושה.

גיטל

ווי זאָגט מיין מאַמע: אַז גאָט זיצט אויבן — איז זאָל איך מיר לייגן אין דרערד אַריין?

אלקנה

אַז מיין יידענע וואַרפט אַן אום־חן אויף אַ זאַך, איז שוין נישט איבערצומאַכן.

רחל

איך בין אויך אַזוי; זאָל מיך גאָט נישט שטראָפן פאַר די רייד.

גיטל

וואָס האָב איך מיר דאָ צו לייקענען?

אלקנה

זי האָט אויפן מלמד אויך געוואָרפן אַן אום־חן, האָב איך אים געמוזט דורכטרייבן. גייען טאַקע די קינדער אַרום פוסט און פאַס.

רחל

האָט איר דאָ אייער סטערען געזען?

אלקנה

וואָס, גאָר דאָ איז זי?

גיטל

זי האָט געזאָגט, אַז זי וועט גיין צינען אַ ביסל העלפן ביי די

קאַרטאָפל, דערפאַר וועט הערש־בער אַמאָל עפּעס אלקנהן צו העלפן.

ר ח ל

מיר האָבן טאַקע נאָר־וואָס גערעדט פון איר.

ג י ט ל

צי ווייסט איר גאָר, וואָס פאַר אַ גאָלדן קינד דאָס איז? ווען צינע זאָל זי נאָר נישט צעלאָזן.

ר ח ל

וואָס הייסט?

א ל ק נ ה

כאַ־כאַ — צינע איז אַ גרויסע שטיפּערקע.

ר ח ל

איר זאָלט אַזוינס זאָגן...

ד ו ד ־ נ ח

איך האָב אויך געזאָגט דאָס אייגענע. האָסט זי צופיל צעלאָזן טאַקע אַ בת־יחידה, אָבער וואָס הייסט — ציטריק?

ר ח ל

אַי, גיי, ווייסט שוין אַפילו נישט וואָס דו רעדסט. ווי פּאַלט איר גאָר אויס, גיטלשו, אַזעלכעס צו זאָגן?..

ג י ט ל

איך האָב דאָך גאָר נישט געמיינט.

ר ח ל

כ'ווייס נאָך נישט, ווער ס'וועט אַ שענערן שידוך טאָן.

א ל ק נ ה

כאַ־כאַ־כאַ, ווייבער; ווי קוואָקעס זיינען זיי מיט זייערע קינדער: מיינע — דיינע; דיינע — מיינע.

ד ו ד ־ נ ח

פאַר־האַן וואָס צו הערן, וואָס זיי באַלאַבאָטשען דאָרטן.

ג י ט ל

אָט איז סטערע געקומען איר העלפן — וואָס זאָל מען זיך נאַרן: צינע וואָלט עס נישט געטאָן.

דוד־נח

טע־טע — דאָס זעסטו, אלקנה, רעדט שוין דיין יידענע נאַריש־קייטן. דוד־נחס אַ קינד איז טאַקע — דוד־נחס אַ קינד.

רחל

דעריבער האָט עס טאַקע מיר אַ שטאָך געטאָן אין הארצן.

אלקנה

קום, יידענע. וועסט נאָך לענגער בלייבן, וועסטו נאָך מער נאַריש־קייטן רעדן. וואָס נישט, דוד־נח?

גיטל

איך האָב חלילה גאָרנישט געמיינט. אַזעלכע קינדער, ווי צינע, הלוואַי, רבונו־של־עולם, זאָל זיין ביי אַלע יידן. אַ גוטן טאָג.

אלקנה

וואָלט איך שוין אַזאַ זאָרג האָבן מיט דער בהמה, ווי איך האָב שוין אַ זאָרג מיט דיין צינען. עך, וואָלט איך נאָר אַ גרויסן זון געהאַט... קום שוין, יידענע, קום, אַ גוטן טאָג. גייען ביידע אוועק.

דוד־נח

ווייסט, מיין ווייב, וואָס איך וועל דיר זאָגן? אז דו האָסט אַ לאַנ־גע צונג.

רחל

זע נאָר, איך בעט דיך, איך גאָר האָב אַ לאַנגע צונג?

דוד־נח

נו, האָט זי אַ לאַנגע צונג; וואָס איז די נפקא מינה?

רחל

איך ווייס דאָך, אַז דיר אַרט נישט, אַז מען זאָל רעדן אויף דיינע קינדער וואָס איז דער קאָרט.

דוד־נח

איך וויל מיט אים נישט איינרייסן.

רחל

וואָס האָט זי צו זאָגן, אַז צינע צעלאָזט איר סטערען? באַדאַרף־

נאָך האַלטן פאַר אַ גרויסן כבוד, וואָס צינע חברט זיך מיט איר טאָכטער.

ד ו ד ־ נ ח

מען וואָלט אָן איר, מעלד איך דיר, אויך פאַרזעצט די קאַרטאָפל.

ר ח ל

דאָס ברענט דאָך מיר ווי אַ פייער. זי באַדאַרף עס מיר אין די אויגן נישט רעדן קיין שלעכטס אויף מיין קינד. זי ווייסט, אַז סטערע איז נישט געקומען העלפן צינען, נאָר עפּעס אַנדערש.

ד ו ד ־ נ ח

כ׳ווייס נישט, וואָס דו רעדסט היינט.

ר ח ל

סטערע איז געקומען, ווייל הערש־בער איז אין גאָרטן. נו, פאַר־שטייסטו שוין?

ד ו ד ־ נ ח

טאַקע, מיינסט מיט אַן אמת?

ר ח ל

וואָס דען?

ד ו ד ־ נ ח

זי מיינט הערש־בערן?

ר ח ל

וואָרעם וואָס, ער האָט דאָך אַ גילדערנע האַרץ.

ד ו ד ־ נ ח

זע נאָר, און מיר איז גאָר נישט איינגעפאַלן... אָבער וואָלט דאָך אלקנה רעדן מיט מיר.

ר ח ל

ער ט׳נאָך רעדן. האָסט דאָך געזען, ווי ער האָט געשוויגן די גאַנצע צייט. אַניט מיינסטו וואָלט מען זי געלאָזן גיין אַהער.

ד ו ד ־ נ ח

אויב אַזוי איז דאָך טאַקע אַן עוולה, וואָס זי האָט אַזעלכעס גע־זאָגט אויף צינען.

ר ח ל

וועלן מיר טאַקע זען. אַז עס וועט קומען צו עפּעס — וועל איך נישט וועלן... ס׳דו דיר זען...

ד ו ד ־ נ ח

כע—כע—כ׳האָב גאָרנישט געוואוסט, אַז דו קענסט אַזוי ווערן אין כעס.

ר ח ל

איך בין עס איר אַ בעלן צו פרעגן: צינע! צינע!

ד ו ד ־ נ ח

אָט טשעפּע זי נישט: לאָז איר דאָרט קאָנטשען.

צ י נ ע

באַווייזט זיך אויף דער אַנדער זייט צאַם.

האָסט מיך גערופן, מאַמע?

ר ח ל

קום נאָר אַהער, מיין קינד.

צ י נ ע

קלעטערט אַריבער דעם צאַם.

ווייסט, מיר זענען שוין באַלד פאַרטיק מיט דער אַרבעט.

ר ח ל

איך קום אויך באַלד אונטער.

צ י נ ע

וואָס באַדאַרפסטו מיך האָבן?

ר ח ל

נעם דיר אַ שטיקל ברויט מיט פּוטער; ביסט דאָך אַוודאי הונגעריק...

צ י נ ע

פאַרריכט מיר די סטענגע אין די האָר; מיינע הענט זענען אין בלאָטע אויסגעשמירט.

ר ח ל

קושט זי פלעכטנדיק די רויטע סטענגע אין די האָר.

דוד-נח

האָסט דאָך עפּעס געוואָלט פרעגן באַנ'איר.

רחל

אַז דו שטייסט דאַבײַ, קען איך נישט רעדן.

צינע

אוי, וואָס איז עס?

רחל

גאָרנישט; כ'האָב מיר נאָר-וואָס צעוואַרטלט מיט גיטלען.

צינע

פאַרוואָס?

רחל

אַזוי; איבער דיר.

צינע

איבער מיר גאָר?

רחל

גיי, דוד-נח, אין גאָרטן אַרײַן.

צינע

אוי, מאַמע, וואָס איז דאָס?

רחל

גאָרנישט, מיין קינד? וואָס קוקסטו אַזוי מאָדנע? איך זאָג דאָך גאָרנישט.

דוד-נח

כע-כע, פריער זיך צעוואָרטלט און איצטער האָט זי שוין חרטה.

גייט אַוועק.

רחל

וואו איז הערש-בער?

צינע

ער העלפט זעצן.

ר ח ל

וואָס האָסטו אַזוינס גערעדט מיט סטערן?

צ י נ ע

איך? נאָרנישט.

ר ח ל

דו האָסט זי געבעטן, אַז זי זאָל דיר קומען העלפן? וואָס טוט זי איצטער?

צ י נ ע

זי זעצט קאַרטאָפל.

ר ח ל

דו האָסט געבעטן אָדער הערש־בער?

צ י נ ע

איז אַליין געקומען. איך האָב איר געזאָגט, אַז איך וועל איר אויך העלפן. און, אַז זי איז געקומען העלפן הערש־בערן, טאָ וואָס־שע איז? לאַכט זיך פלוצלונג פונאַנדער.

ר ח ל

וואָס לאַכסטו?

צ י נ ע

פאַלט דער מוטער אויפן האַלז; קושט זי און לאַכט.

ר ח ל

אַבי איך באַדאַרף זיך פאַר דיר אָננעמען.

צ י נ ע

אַזוי גאָר, קוקסט זיך שוין אונטער צו אַזוינע זאַכן, וואָס מען באַדאַרף נישט?

ר ח ל

אַי, גיי, טשעפּע זיך אָפּ פון מיר. וואָרעם גיטל איז טאַקע גערעכט, וואָס זי זאָגט, אַז דו צעלאָזט סטערן.

צ י נ ע

איך גאָר? אַ שאָד, וואָס איך בין דאָ נישט געווען. איך וואָלט

איר שוין וויסן, וואָס צו ענטפערן. זי מיינט טאַקע, אַז סטערנע איז גאָר אַ הינדעלע. אָ־אָ, איך באַדאַרף נאָך ביי איר הייצן אין פעטשערע. לאַכט ווידער.

ר ח ל

וואָס שוין ווידער?

צ י נ ע

איך לאַך, וואָס דו ביסט עפּעס ברוגז און פרעגסט זיך נאָך אויף אַזוינע מאָדנע זאַכן.

ר ח ל

וואָס נישט? איך בין אַ מאַמע, דעריבער וויל איך וויסן.

צ י נ ע

איך האָב זי גערופן אהער, ווייל כ׳האָב געוואוסט, אַז זי וויל עס.

ר ח ל

אַבי איך האָב געמיינט, אַז זי איז אַליין געקומען.

ד י נ ע

וואָס איז דער חילוק? אַבי זי האָט אים געגעבן אַ קוש.

ר ח ל

ווער?

ד י נ ע

זי האָט געמיינט, אַז איך זע נישט.

ר ח ל

וואָס?

צ י נ ע

זיי זענען זיך ביידע געזעגן אַזוי איינגעבויגן אין דער בראָזנע, זייט ביי זייט; כ׳האָב מיך געמאַכט, אַז איך זע נישט.

ר ח ל

נו, און ער?

צ י נ ע

ער האָט זיך פאַרשעמט; האָט זיך אומגעקערט, צי איך זע נישט.

רחל

איך וואָלט עס אויף איר קיינמאָל נישט געגלויבט.

צינע

אָ־אָ, איך מעג זיך נאָך לערנען ביי איר!

רחל

האָט עס הלילה אפשר אברהם־יעקב געזען?

צינע

ער איז נישט געווען אין גאָרטן.

רחל

עס פעלט מיר נאָך, חלילה, אַז ער זאָל אַזוינע זאַכן זעען.

צינע

זאָג עס נישט דעם טאַטן, וואָרעם...

סטערע

קומט אַן.

וואָס האָסטו זיך באַהאַלטן, צינע, ווילסט, איך זאָל אליין פאַר־זעצן דיין גאָרטן?

צינע

קום אַהער; סיווי שוין באַ׳ד נישטאָ וואָס צו זעצן.

רחל

אַ שיינעם דאַנק דיר, סטערעלע, וואָס דו ביסט געקומען צוהעלפן אַ ביסל. אַז גאָט וועט געבן, מע וועט באַנ׳אייך קאָשען די היי, וועלן מיר אַלע אַרויסקומען אייך העלפן.

סטערע

איר ווייסט, איך בין אפשר באַלד אַזוי שטאַרק, ווי הערש־בער.

צינע

האָסט זיך געשטייערט מיט אים?

סטערע

איך האָב אַליין אַרויסגעקאַטשעט דעם גרויסן שטיין, וואָס איז געלעגן באַנ׳אייך אין דער בראַזנע.

ר ח ל

האָסט גישט באַדאַרפט דזשוויגען אַזאַ משא. טאָמער חלילה עפּעס, וועט שפּעטער די מאַמע האָבן צו מיר טענות.

ס ט ע ר ע

ס׳חעט מיר שוין גאָרנישט זיין.

ר ח ל

אָט דאָס ביסל קאַרטאָפל וועל איך שוין אַליין פאַרזעצן. פאַרנעמט אויפן פּלייצע א ביסל קאַרטאָפל אין זעקל און גייט אוועק.

צ י נ ע

קוק מיר נאָר אָן גלייך אין די אויגן, סטערעלע!

ס ט ע ר ע

וואָס?

צ י נ ע

וואָס ביסטו אַזוי רויט געוואָרן?

ס ט ע ר ע

וואָס?

צ י נ ע

אַי, סטערעלע, כ׳האָב אַלץ געזען.

ס ט ע ר ע

וואָס האָסטו געזען?

צ י נ ע

נעמט זי אַרום און קושט זי.

נאַר, ס׳מאַכט נישט אויס; כ׳האָב דער מאַמען אויך דערציילט.

ס ט ע ר ע

זאָל איך צער האָבן, אויב איך ווייס, וואָס דו רעדסט.

צ י נ ע

דו האָסט אַלעמען געזאָגט, אַז איך האָב דיך גערופן, דו זאָלסט מיר קומען העלפן.

סטערע

ווער האָט עס דיר געזאָגט? מיין מאַמע האָט מיר אַליין געהייסן גיין.

צינע

דיין מאַמע האָט זיך דאָ צעווערטלט מיט מיין מאַמען.

סטערע

וואָס דו זאָגסט!

צינע

האָסט זיך אַזוי דערשראָקן; וואָס אַרט דיר, אַז מיין מאַמע און דיין מאַמע וועלן זיין ברוגז?

סטערע

אָבער וואָס זאָגסטו, אַז דו האָסט אַלץ געזען?

צינע

כ'האָב טאַקע געזען, ווי דו האָסט גענומען הערש־בערן אַ קוש.

סטערע

ס'איז נישט אמת!

צינע

נאַרעלע, איך האָב אַליין געזען. ווען דו האָסט אַזאַ גרויסן ברו־דער, וואָלט איך אפשר אויך געטאָן.

סטערע

זאָגסט אַ ליגן!

צינע

סטערעלע, נאַרעלע, וואָס ביסטו אַזוי צעשראָקן?

סטערע

דו ביסט אַ שלעכץ, צינע, זאָג איך דיר.

צינע

נאַרעלע, ער איז דאָך מיין ברודער.

סטערע

איך וועל זיין מיט דיר דעם גאַנצן לעבן ברוגז.

צ י נ ע

איך קען רופן הערש־בערן און פרעגן.

ס ט ע ר ע

פרווו עס נאָר טאָן.

צ י נ ע

איך האָב אַפילו דער מאַמען אויך דערציילט.

ס ט ע ר ע

וועמעס מאַמען?

צ י נ ע

מיין מאַמען. וואָס מיינסטו, אַזאַ נאַר בין איך, וואָס כ׳וועל גיין דיין מאַמען דערציילן. איך האָב גאָר׳נישט דיין מאַמען אַזוי שטאַרק ליב, איך זאָל איר אַזוינע זאַכן דערציילן.

ס ט ע ר ע

ניין, דו זאָגסט אַ ליגן.

צ י נ ע

וואָס איז מיט דיר, סטערעלע? איך האָב דאָך אַליין געזען.

ס ט ע ר ע

ס׳איז אַ ליגן, אַז דו האָסט דער מאַמען דערציילט.

צ י נ ע

אויף מיינע נאמנות, איך האָב דערציילט.

ס ט ע ר ע

ווישט די טרערן.

דאָס גאַנצע לעבן וועל איך מיט דיר נישט רעדן.

צ י נ ע

סטערעלע, נאַרעלע, וואָס ווייסטו? כ׳האָב דאָך דיר אַזוי ליב. סטערע, וואָס ווייסטו? *נעמט זי צרום און ווישט איר מיטן שירץ די טרערן פון די באקן.*

ס ט ע ר ע

האָסט מיר נישט באַדאַרפט טאָן אַזאַ זאַך.

צינע

כ'האָב נישט געטאָרט קוקן, ווי דו האָסט אים געגעבן אַ קוש? באשר ער איז אַ לעקיש און געוואָרט, אַז דו זאָלסט עס טאָן.

סטערע

שיסט אויס מיט אַ געלעכטער.

ער איז אַזוי רויט געוואָרן!

צינע

לאַכט אויך אויפן הויכן קול.

סטערע

נאָר איך זאָג דיר פונדעסטוועגן, אַז די ביסט אַ שלעכץ און דו פאַרגינסט מיר נישט.

צינע

אַי, ווייס איך דאָרט, וואָס דו רעדסט.

סטערע

ווי טוסטו עס אַזאַ זאַך? איך וועל מיר שעמען די אויגן צו באַ- ווייזן פאַר דיין מאַמען.

צינע

איך האָב אפשר טאַקע נישט באַדאַרפט דערציילן.

סטערע

נו, זעסטו שוין.

צינע

קוק מיר נישט אַזוי אָן, סטערעלע. איך ווייס טאַקע נישט, וואָס כ'האָב עס געטאָן. כ'האָב געהערט, אַז דיין מאַמע האָט זיך עפּעס צעווערטלט מיט מיין מאַמען, האָב איך געוואָלט... אַי, כ'ווייס אַליין נישט פאַרוואָס כ'האָב עס געטאָן. ביסט מיר מוחל, סטע- רעלע?

סטערע

איך בין אין כעס.

צינע

באַרעלע, פריער אָדער שפּעטער.

סטערע

לאכט און וויינט

מיר וואָלט נישט געאַרט, ווען ער וואָלט עס געטאָן... ניין, איך באַדאַרף מיט דיר זיין ברוגז אויף שטענדיק. אויף שטענדיק.

צינע

ווען דו האָסט אַ גרויסן ברודער, וואָלט איך געמאַכט, אַז די גאַנ־צע וועלט זאָל וויסן, אַז איך האָב אים ליב. וואָס איז זיך דאָ פאַרהאַן פאַרוואָס צו שעמען?

סטערע

ניין, צינעלע, אַז קיינער ווייסט נישט איז בעסער. מיר וואָלט געווען אַזוי גוט, ווען קיינער ווייסט נישט. איך וועל זיך איצטער שעמען אַפילו פאַר אים אַליין.

צינע

איך וועל אים דערציילן, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט.

סטערע

עס מיר נישט אויס מיין האַרץ, צינעלע.

צינע

איך וועל אים זאָגן, אַז ער איז אַ גרויסער לעקיש און גאָר.

סטערע

איך וועל מיר אפשר אין וואַסער אַריינוואַרפן, אויב דו טוסט עס. קיינער האָט נישט געטאַרט וויסן.

צינע

איך האָב עס גאָרנישט געגלויבט אויף דיר.

סטערע

וויינט אין דער שטיל.

צינע

אפשר האָב איך זיך טאַקע באַנאַרישט. ווייסט, סטערעלע?

סטערע

מיר וואָלט נישט געאַרט די גאַנצע זאַך, ווען דיין מאַמע וואָלט מיר נאָר נישט פיינט האָבן.

צינע

דאָס זאָגסטו נישט גוט.

סטערע

איך ווייס, אַז דיין מאַמע קען מיר נישט אָנזעען.

צינע

גיי שוין גיי. ווייסט, אַז איך בין דיר מקנא. וואָס אַרט מיר, וואָס דו ווייסט? אַבי דיר איז סאַקע גוט.

סטערע

לאַכט דורך טרערן.

אוי, כ'וועל מיר אַזוי שעמען.

צינע

שאַ, זע נאַר, וועמען פירט עס אַהער אברהם־יעקב? זע, אין גאָרטן.

סטערע

וואָס, אַ פרעמדער מענטש? איך וועל אַנטלויפן.

צינע

זע נאָר, גאָר אַ פרעמדער...

פון גאָרטן קומען אָן און דערנעענטערן זיך אברהם־יעקב און אַ יונגער־מאַן, פרום געקליידט און מיט אַ פרום פּנים. טראָגט אַ פּעקל אויפֿן פּלייצע. קלעטערט אומגעשיקט צריבער דעם פּליט.

צינע

האַלט זיך איין נישט צו לאַכן.

סטערע

שיסט אויס מיט אַן אָפּגעהאַקטן געלעכטער.

אברהם־יעקב

אָט דאָס איז די שטוב.

פרעמדער

אַ גאָט העלף.

אברהם־יעקב

די מאַמע האָט געזאָגט, אַז זיי זאָלן אַריינגיין אין שטוב. קומט אַריין. גייען ביידע אין שטוב.

צינע און סטערע

כאַפּן זיך צרום און שטיקן זיך פון געלעכטער.

סטערע

ס'איז אפשר אַן עבירה, וואָס מיר לאַכן אַזוי פון אַ פרעמדן מענטשן.

צינע

ווער קען עס זיין? ער האָט אַפילו קיין קוק נישט געגעבן אויף אונז.

סטערע

האָט זיך געשעמט.

צינע

ס'אַר אַ בלייך פנים ער האָט!

סטערע

מוז אַרומגיין איבער דער וועלט.

צינע

בעטן נדבות מיינסטו?

סטערע

כ'בין אַ בעלן אַ קוק טאָן אין פענסטער. פאַרגנבעט זיך צום פענסטער.

צינע

נו?

סטערע

ער האָט אַראָפּגעוואָרפן דעם פעקל.

צינע

ער רעדט מיט אברהם־יעקבן!

ס ט ע ר צ

ער קוקט זיך אַרום.

צ י נ ע

דו שטיי אַזוי און איך וועל זיך פֿאַרגנבענען הינטער דיר.

ס ט ע ר ע

זעסט אים. קוק, ווי אברהם־יעקב האָט גאָר פֿאַר אים קיין מורא נישט.

ר ח ל

קומט אַן.

וואָס שטייט איר הינטערן פֿענסטער?

צ י נ ע

ווער איז עס, מאַמע?

ר ח ל

אַ פֿרעמדער מענטש. בעט זיך אין שטוב אַריין אויף נאַכט־לעגער.

ס ט ע ר ע

הערסט?

ר ח ל

זעט אויס, ווי נאָך היינט נישט געגעסן.

צ י נ ע

לאַכט

ר ח ל

די פֿאַלסטו עס אויס צו לאַכן פֿון אַ פֿרעמדן מענטשן?

צ י נ ע

ער זעט אויס אַזוי מאָדנע. איז נאָך גאָר אַ יינגל. איך שעם זיך אַריינצוגיין אין שטוב.

ד ו ד ־ ב נ ח

קומט אַן.

וואו איז ער דער מענטש?

ר ח ל

איז אין שטוב.

ד ו ד ־ נ ח

נעם אים אויף ווי ס׳באַדאַרף צו זיין. אפשר מאַכן אים אַן עסן

גײט אַרײַן אין שטוב.

צ י נ ע

מאָדנע מענטשן דאָ אויף דער וועלט. זעען גאָר אויס אַנדערש, ווי מיר. ער האָט שוואַרצע האָר, אמת?

ס ט ע ר ע

און שוואַרצע אויגן אויך.

צ י נ ע

ער האָט געהאַלטן די אויגן אַראָפּגעלאָזן.

ס ט ע ר ע

מסתּמא האָט ער שוואַרצע אויגן.

צ י נ ע

און אַזאַ בלייך פּנים.

ס ט ע ר ע

ס׳אי אַן איידעלער פּנים. אַ שטאָטיקער מענטש איז שוין אַזוי.

צ י נ ע

און גייט אום צופוס איבער דער וועלט.

ס ט ע ר ע

אפשר איז עס גאָרנישט קיין אָרעמאַן? אפשר איז ער נאַר... וואָס האָסטו זיך אַזוי פאַרטראַכט, צינע?

צ י נ ע

ווער קען ער טאַקע זיין דער מענטש? אפשר האָט ער געהערט, אַז איך האָב געלאַכט?

ס ט ע ר ע

אַוודאי האָט ער געהערט. נאָר ער ס׳דאָך נישט פאַרשטיין, אַז פון אים האָבן מיר עס געלאַכט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

קומט אַן.

ס ט ע ר ע

איך בעט דיר, צינעלע, זאָג אים גאָרנישט!

צ י נ ע

האָסט געזען דעם פרעמדן מענטשן?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דאָס גיי איך טאַקע אַ קוק געבן.

ס ט ע ר ע

איך בין אויף דיר אין כעס.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

וועסט זיך מיט מיר איבערבעטן.

צ י נ ע

הערש־בער, דו ביסט אַ לעקיש.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

וואָס בין איך?

ס ט ע ר ע

געדענק, צינע.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דו וועסט באַלד ביי מיר כאַפּן. ער יאָגט נאָך צינען אין שטאָט. זי אַנטלויפט.

צ י נ ע

דו ביסט אַ לעקיש!

ס ט ע ר ע

איך וועל העלפן זי כאַפּן; אָט אַזוי פּאַרלויף צום ברונעם!

צ י נ ע

שפּרינגט אַריבער דעם צוים און פאַרשווינדט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זי וועט שוין ביי מיר אירס קריגן. זאָג, וואָס האָט זי געמיינט?

ס ט ע ר ע

איך ווייס שוין, וואָס זי האָט געמיינט.

הערש־בער

דיין טאַטע וועט נאָך היינט דאָ זיין?

סטערע

איך ווייס נישט. אויב דו ווילסט אים זעען, קענסטו אַריבערקומען צו אונז.

הערש־בער

דיין טאַטע האָט פליגן אין נאָז, פאַרשטייכט? ער קען נאָך אַמאָל זאָגן, אַז עס שטייט אים נישט אָן.

סטערע

וואָס מיינסטו?

הערש־בער

איך מיין שוין, וואָס איך מיין. וואָס באַדאַרף איך אַרומגיין פוסט־און־פאַס און דו אויך, אַז די אויגן זאָלן אַרויסקריכן פון קאָפּ?

סטערע

מיינסט טאַקע, אַז איך וויל דיך פאַר אַ חתן? דאָס, באשר דו האָסט זיך מיר אַרומגערעדט אונטער דער סאַמע נאָז — טאָ וואָס האָב איך געקענט מאַכן?

הערש־בער

פען ווייסט שוין. אָט קום נאָר צַהער.

סטערע

צינע האָט זיך ווידער געמוזט ערגעץ פאַרגנבענען און הערט זיך איין. זי האָט פריער אויך געזען און האָט דערציילט דער מאַמען.

הערש־בער

אָט, נאָך עפּעס.

סטערע

אויף מיינע נאמנות! זי האָט מיר אַליין דערציילט.

הערש־בער

אָט, דורע נישט דעם קאָפּ; זי האָט דיר אָפּגענאַרט, קענסט זי נאָך נישט.

סטערע

וועסטו היינט אַריינקומען צו אונז?

הערש-בער

דיר שטייט נישט אָן, זאָגסטו דאָך.

סטערע

גיי נאָר אַ ביסעלע אַוועק פון אַנטקעגן פענסטער, אָט אַזוי... זי-
חזרפט זיך צום אויפן הצלז.

צינע

איר שטימע פון הינטערן צוים:

הערש-בער, דו ביסט אַ לעקיש!

סטערע

צינעלע, איך בין שוין אויף שטענדיק מיט דיר ברוגז... פארשעמט,
צעטומלט, שפרינגט אריבער דעם צאם און אנטלויפט.

צינע

קומט אַן.

הערש-בער

וואָס האָסטו עפעס אונטערצוקוקן?

צינע

שעם זיך טאַקע. זי האָט דיך אַזוי ליב און דו מאַכסט זי ווי אַ לע-
קיש. וואָלסט שוין וואַרטן, איך זאָל דיר געבן אַ קוש. ווען דאָס
איז אויף מיר, וואָלסטו מיר שוין נאָכגעלאָפן — וואָס אַרט דיר!

הערש-בער

זע נאָר, שוין לאַנג ביסטו אַזאַ חכמה!

צינע

איך האָב דערציילט דער מאַמען, אַז דו האָסט זי אַ קוש געטאָן.

הערש-בער

זי האָט דאָך עס מיר גאָר געטאָן.

צינע

זעסטו שוין, אַז דו ביסט אַ לעקיש.

הערש־בער

אָבער, וואָס האָסטו אומצוטראָגן ליגנס?

צינע

דו ווייסט דאָך, אַז ס׳איז אַן אמת.

הערש־בער

אויב ס׳איז טאַקע אמת, אַז דו האָסט דערציילט דער מאַמען, וועל איך דיר מאַכן, ווי אַ ביטערן עפּל.

צינע

וועלן מיר טאַקע זען.

הערש־בער

דו האָסט מיר נישט, וואָס אונטערצוקוקן.

צינע

קענסט מיר נישט פאַרווערן... אַז דו מאַכסט אַזוי, אַז זי זאָל דיר נאָכלויפן און וויינען, ווען דו ליבסט זיך מיט איר, ביסטו נישט אַ לעקיש?

הערש־בער

ווער וויינט?

צינע

לאַכט זיך פונאַנדער אויפן הויכן קול.

הערש־בער

ביסט אַ משוגענע און ס׳איז נישטאָ, וואָס צו רעדן מיט דיר.

רחל

קומט אַרויס פון שטוב.

צי, סאַר אַ מענטש דאָס איז! נאָך גאָר אַ קינד, וואָלסטו דיר זען, פערל שיטן זיך פון זיין מויל.

צינע

טאַקע... כ׳וויל אַריינגיין אין שטוב.

רחל

אַז דו וועסט זיך האַלטן ווי אַ מענטש. קענסט זיך נאָך פונאַנדער־לאַכן.

צינע

איך זאָג דיר צו, מאַמע. איך וועל אַזוי נאָר דורכגיין אין דער אַנדערער שטוב. גייט צריין אין שטוב, פאַרגנבענענדיק זיך.

רחל

וואָס שטייסטו אַזוי, הערש־בער?

הערש־בער

איר גליק, וואָס דו ביסט אַרויסגעקומען. איך האָב איר שוין געוואָלט גוט מכבד זיין.

רחל

וואו איז סטערע?

הערש־בער

מסתמא אַהיים געגאַנגען.

רחל

ס'איז טאַקע אמת, וואָס צינע דערציילט?

הערש־בער

צעטומלט.

וואָס?

רחל

מסתמא האָט זי אויסגעטראַכט.

הערש־בער

וואָס אויסגעטראַכט?

רחל

תאַ? כ'האָב גאָרנישט געמיינט.

הערש־בער

טאָ וואָס־זשע רעדסטו, און מען קען מיינען כ'ווייס וואָס?

אברהם־יעקב

קומט ארויס.

ווייסט, מאַמע, ווי אַזוי מען רופט אים? לוי־יצחק.

רחל

טאַקע אַ שיינער נאָמען.

אברהם־יעקב

דער טאַטע האָט אים געפרעגט, ווי אַזוי מען רופט אים — האָט ער געזאָגט.

דוד־נח

קומט ארויס.

וואו ביסטו, רחל? הערסט, וואָס איך וויל דיר זאָגן — אַז דער מענטש געפעלט מיר.

רחל

נאָך די מילך אים אויף די ליפּן.

דוד־נח

איך האָב מיט אים גערעדט. ער וואָלט זיך דאָ אָפּשטעלן.

רחל

וואָס ס'ער דאָ טאָן?

דוד־נח

ווייסט וואָס? — אַ וואוילגעלערנטער. די קינדער ווען פון אים עפּעס כאַפּן. האָסט געמעגט הערן, ווי ער רעדט.

הערש־בער

איך וועל שוין אַזוי אויך מיין שטעטל באַשטיין.

אברהם־יעקב

איך וועל ביי אים לערנען.

הערש־בער

מסתמא אַזאַ לעקיש, ווי דער אַמאָליקער מלמד, וואָס האָט נישט געקענט אַ פערד דעם עק פאַרבינדן.

דוד־נח

ווען דו וואָלסט נישט האָבן אַזאַ פאַרשטאָפּטן קאָפּ, האָט נאָך יענער מלמד אויך געקענט זיין פאַר דיר געווגג.

רחל

טאָ וואָס־זשע טוט מען?

דוד־נח

מע וועט אים אָפּשטעלן אויף איבער נאַכט דערווייליע.

אַברהם־יעקב

טאַקע, מאַמע, זאָל ער בלייבן ביי אונז.

אלקנה

קומט אַן.

אַ גאָט העלף! וואָס שטייט איר עפּעס אַזוי?

דוד־נח

אַ מענטש איז דאָ דורכגעגאַנגען. רעדט ווי עפּעס רעכטס, ממש דער קאָפּ ברענט אויף אים. מען שמועסט דאָ, אפשר אים אָפּ־שטעלן פאַר אַ מלמד.

אלקנה

וואו איז ער? איך גיב צושטייער!

דוד־נח

אַ בחיר — אַ מענטש.

אלקנה

איך גיב צושטייער!

לוי־יצחק

קומט אַרויס.

אלקנה

אָט דאָס איז ער? גאָר גאָר אַ שנעק.

רחל

ממש די שכינה רוט אויף אים.

אלקנה

זייט־זשע מוחל, שלום־עליכם.

לוי־יצחק

עליכם שלום.

אלקנה

פון ווייט?

לוי-יצחק

נישט פון גאָר נאָענט.

דוד-נח

דאָס דערקענט מען.

אלקנה

וואוהין גייט מען עפּעס?

לוי-יצחק

אַזוי גיי איך מיר איבער דער וועלט. אַנקו-עןאין אַ שטאָט פון שיינע יידן וועל איך מיר אָפּשטעלן.

אלקנה

אפשר דאָ אויפן ישוב זיך אָפּשטעלן?

דוד-נח

דאָס זאָג איך דאָך.

לוי-יצחק

וואָס וועל איך דאָ טאָן אויפן ישוב?

דוד-נח

קיין עין הרע נאָך יידן פאַרהאַן אין דער געגנט. מיר האָבן אַ מנין אַלע שבת.

אלקנה

פיינע יידן דאָ פאַרהאַנען. ט׳לערנען מיט מיינע קינדער; מיט אָט דעם יידנס קינדער. מע ט׳דיך האַלטן בכבוד. פיין אויסקליידן; געבן צו עסן און סוף זמן — נאָך אַ ביסל מזומן אויך.

רחל

צו עסן, געלויבט איז דער אייבערשטער, פעלט נישט ביי מיר.

אלקנה

וואו פעלט עס אויפן ישוב צו עסן? קינדער, וואוילע קינדער, נאָר ס׳האָט זיך נישט געמאַכט עפּעס אַ מלמד — אַ מענטש.

ד ו ד ־ נ ח

לייג זיך איבער. אָס, דער זון מיינער, כאָטש שוין אַ גרויסער בחור, פונדעסטוועגן האָט ער גישקשה פון אַ קעפּל. אַז ער ס׳וועלן, קען ער נאָך עפּעס דערגרייכן.

ל ו י ־ י צ ח ק

די קינדער זיינען גרויסע און איך...

ד ו ד ־ נ ח

אַז מען איז אַ מענטש, מאַכט נישט אויס. וועלן אַ מלמד צוריק נישט אָפּגעבן. וועסט האָבן דרך־ארץ פאַרן רבין, האַ, אברהם־יעקב?

ר ח ל

האָסט זיך דען פאַרגעסן, אַז ער האָט שטענדיק געוואָלט לערנען?

א ל ק נ ה

זאָלן זיך די מיידלעך לערנען דאַוועגען.

ל ו י ־ י צ ח ק

פאַר זיי האָב איך נישט קיין תורה.

ר ח ל

זינדיקע ווייבער, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין.

א ל ק נ ה

איכ׳ל דיר געבן די בייטש, און אַז מיין חברה וועלן נישט פאָלגן, וועסטו כוואָשטשען די ביינער און שוין. כאַ־כאַ־כאַ.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איך וואָלט שוין געגעבן אַ כוואָשטשען.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

צו מיר ט׳מען נישט באַדאַרפן קיין בייטש.

ל ו י ־ י צ ח ק

זיינען נאָך יידן פאַרהאַנען אין דער געגנט?

ד ו ד ־ נ ח

ווייסט, ווי דען? וואו זיינען עס נישטאָ קיין יידן?

אלקנה

אָרנטלעכע יידן. שבת — אַ פיינער מנין.

דוד=נח

עסן איז פאַרהאַנען צו זאַט אויפן ישוב; מילך, פוטער, קעז.

אלקנה

מיט אַ קאַרטאָפל קען מען זיך אויך נישט סמען.

רחל

וואָס מען וואַרפט אַרויס ביי מיר, קען נאָך אַ מענטש לעבן.

אלקנה

מיין יידענע וועט וועלן, ער זאָל זיין ביי מיר שבתים.

דוד=נח

זעסטו, פון שבת לאָז איך אים נישט אָפּ.

לוי=יצחק

איך וואָלט וועלן האָבן צייט פאַר זיך אַליין אויך צום לערנען.

אלקנה

כ׳קען שווערן, אַז דאָס וועט נאָך זיין אַמאָל אַ רב אויך!

דוד=נח

דער טאָג איז גרויס. זאָז מען פוילט זיך נישט אויפצושטיין אַ ביסל באַגינען — קען מען אַלצדינג סדאָנזשען. אָט, האָבן שוין די קינדער אַ גאָרטן קאַרטאָפל פאַרזעצט און ס׳איז נאָך קוים האַלבער טאָג.

אלקנה

אָט וואָס, איך גיי אַהיים און אין אָוונט וועל איך אַהער אַריבערברענגען מיינע חברה, זאָל ער זיי פאַרהערן. וועסט שוין אַליין איבעררעדן מיט אים. וויפל מע באַדאַרף — גיב איך צושטייער. אַ גוטן טאָג! גייט אוועק.

דוד=נח

עסט, רחל, גיין מאַכן אַן עסן. אפשר וועט ער עפּעס איבערכאַפּן.

לוי־יצחק

קוקט זיך ארום.

אַ שיינער טאָג דאָ באַנ׳אייך.

דוד־נח

ווייסט ווי דען? קיין עין־הרע פיינע יידן אויפן ישוב.

הערש־בער

איך וויל טאַקע עסן. פון רעדן וועט גאָרנישט אַרויסקומען.

אברהם־יעקב

צו לוי־יצחקן.

איר ווילט זעען דעם גאָרטן מיט קאַרטאָפל, וואָס מיר האָבן היינט פאַרזעצט?

רחל

גיי, ס׳טו ווייזן דעם רבין די קעלבעלעך אין שטאַל. גייט אין שטוב

הערש־בער

שוין צום שטוב גייענדיק. צו דער מוטער.

ס׳וועט לאַנג נעבעך ביז דו, מאַמע, וועסט אים אָפּפּאַשען.

רחל

וואָס, כ׳וועל אים זשאַלעווען עסן? גייען צריין אין שטוב.

לוי־יצחק

ווער איז געווען דיין מלמד ביז אַהער?

אברהם־יעקב

שוין לאַנג דאָ נישט געווען קיין רבי.

לוי־יצחק

אָבער ווער איז געווען דער לעצטער?

אברהם־יעקב

אַן אַלטער ייד.

לוי־יצחק

נישט געהאַט פאַר אים קיין דרך־ארץ?

אברהם-יעקב

יעמאָלט געווען נאָך קליינע קינדער. נישט געהאַט קיין שכל.

לוי-יצחק

דו געפעלסט מיר.

אברהם-יעקב

קומט, מיר וועלן זעען די קעלבלעך, דערנאָך וועלן מיר גיין עסן. קומט. גייען ביידע אוועק אין שטאַל.

צינע

קומט ארויס. פארגנבעט זיך צום שטאל, קוקט דורך א שפּאַלט.

לוי-יצחק

קומט ארויס פון שטאַל, נאָך אים אברהם-יעקב.

אברהם-יעקב

מיר האָבן נאָך אַ קעלבל, אַ גרעסערס, איז עס אויפן לאָנקע.

לוי-יצחק

אַ שיינער טאָג באַנ'אייך.

מערקט נישט צינען, האָט האָט זיך באהאַלטן הינטערן שטאַל, ווען זיי גייען פארביי אין שטוב אריין.

צינע

קומט ארויס, רופט שטיל.

אברהם-יעקב! אברהם-יעקב!

יענער הערט נישט, זי בלייבט אליין. ט־ט זיך א ריס פון אָרט, ווי זי װאָלט װעלן לויפן אין שטוב אריין; שוין ביים שוועל בלייבט זי שטיין א װײַלע, פארטראכט זיך. נעמט זי אין א קאַשעק קארטאָפל און גייט אוועק אין גאָרטן.

רחל

איר שטימע הערט זיך פון שטוב רופן:

צינע — צי-נע...

צווייטער אקט.

בײַ דודינחן אין שטוב. אנהייב זומער. ארום האלבן טאג.

לוי־יצחק

יצט בײַ אַ ספר פאַרטראַכט, הייבט זיך אויף פון אָרט, גייט אום אויף און אָפּ.

אברהם־יעקב

קומט אריין.

אָט בין איך. געמיינט, אַז היינט וועלן מיר נישט לערנען.

לוי־יצחק

מיט וואָס איז היינט אַנדערש, ווי שטענדיק?

אברהם־יעקב

היינט קאָשעט מען די היי.

לוי־יצחק

טוען עס דאָך די גוים.

אברהם־יעקב

ס׳אי אָבער גוט צו זיין אויפן לאָנקע. פאַרוואָס טוט איר זיך קיין מאָל נישט אויס באָרוועס?

לוי־יצחק

אויף אַלץ איז פאַרהאַן אַ צייט.

אברהם־יעקב

וועלן מיר טאַקע היינט לערנען?

לוי־יצחק

אויב דער טאַטע וועט גאָרנישט זאָגן, און דו ווילסט נישט.

אברהם-יעקב

דער טאַטע ווייסט גאָרנישט.

לוי-יצחק

איך ווייס אויך, אַז דרויסן איז שיין; מיינסט, איך ווייס נישט?

אברהם-יעקב

מירן נישט לערנען. מירן אַזוי עפּעס רעדן. רעדט מיט מיר עפּעס, רבי.

לוי-יצחק

רופֿ מיך ביים נאָמען. ביסט דאָך גרעסער פֿון מיר... דברים-בטלים ווילסטו זאָל איך מיט דיר רעדן?

אברהם-יעקב

אירווילט ווערן אַ רבי. ס׳איז טאַטע גוט צו ווערן אַ רבי, ס׳איז עפּעס שווער?

לוי-יצחק

ווי פֿאַר וועמען.

אברהם-יעקב

איך וואָלט געקענט ווערן אַ רבי?

לוי-יצחק

ס׳איז פֿאַר קיינעם נישט שווער. נאָר דו האָסט דאָך ליב בעסער צו זיין אין פֿעלד; איז אַזוי אויך גוט.

אברהם-יעקב

נישט—איך האָב ליב; באַשר ס׳איז זומער איז שווער צו זיין אין שטוב, אַז דאָרט איז אַזוי גוט. איר זענט שוין ווי אַן אַלטער ייד.

לוי-יצחק

אַז מע וויל ווערן אַ רבי, באַדאַרף מען אָפּקערן דעם געדאַנק דערפֿון, ווייל ס׳איז מבטל דעם געדאַנק.

אברהם-יעקב

רעדט מיט מיר פֿון גאָט.

לוי־יצחק

וואָס הייסט? ווייסט דען נישט, אַז גאָט איז אומעטום?

אברהם־יעקב

יאָ, ער איז אין הימל און אויף דר׳ערד. איך מיין, אַז ס׳וואָלט געווען שלעכט אָן גאָט. ער מאַכט דאָך, אַז די גראָזן זאָלן וואַקסן. ס׳אי זייער גוט, וואָס אַ גאָט איז פאַרהאַנען אויף דער וועלט. מענטשן וואָלטן אפשר געווען גזלנים, ווען נישט גאָט.

לוי־יצחק

ווי ווילדע חיות.

אברהם־יעקב

איר האָט אַמאָל געזען אַ וואָלף?

לוי־יצחק

ס׳אי געשריבן: „זאב טורף"; אַ וואָלף פאַרצוקט.

אברהם־יעקב

פאַראַיאָרן האָט אַ וואָלף ביי אונז צעריסן אַ פערד.

לוי־יצחק

אַזוי, אַ פערד צעריסן!

אברהם־יעקב

ער איז אומגעגאַנגען אויפן לאָנקע געפּענטעט. ס׳אי געווען ביי־נאַכט. אויף מאָרגנס האָט מען אים געפונען אַ טויטן; זיין האַלז געווען אויסגעגעסן. מען האָט דערקענט דעם וואָלפס ציי־נער.

לוי־יצחק

אָט זעסטו שוין.

אברהם־יעקב

וועלף ווייסן נישט, אַז אַ גאָט איז פאַרהאַנען; אַ מענטש איז טאַקע אַ קלוגע באַשעפעניש.

לוי־יצחק

דאָך געשריבן: „כי בצלם אלהים נברא האדם" — אין פורעם

פון גאָט איז באַשאפן געוואָרן דער מענטש. גאָט האָט פון זיין גרויסקייט צום מענטשן איבערגעגעבן.

אברהם־יעקב

אָבער אַ מענטש וואָלט ניט געקענט באַשאַפן די וועלט.

לוי־יצחק

דערפאַר קען אַ מענטש חרוב מאַכן אַ וועלט.

אברהם־יעקב

אַזוי!

לוי־יצחק

ווייסט, אברהם־יעקב, אַז כ׳וועל מיר אפשר שוין לאָזן פון דאַנען.

אברהם־יעקב

איך איז דען שלעכט ביי אונז?

לוי־יצחק

ס׳איז נישט קיין תכלית. כ׳האָב דאָ נישט קיין ספרים. דאָ פעלט מיר אַלצדינג. דאָ פעלט מיר דער קול פון די לומדי־תורה יעדן באַגינען אין בית־מדרש. פעלט מיר דער תואר־פנים פון די שיינע יידן, צוליב וועמעס זכות די וועלט האָט אַ קיום.

אברהם־יעקב

איך וואָלט אַזוי וועלן מיטגיין מיט אייך; איך וועל אויך אויפשטיין פאַרטאָג לערנען.

לוי־יצחק

האָסטו דאָך נאָר וואָס געזאָגט, אַז דיך ציט אין פעלד אַריין.

אברהם־יעקב

ס׳איז טאַקע אמת; נאָר מיר דאַכט זיך אויס, אַז אויף דער וועלט איז עפעס מאָדנע. אמאָל טרעכט, אַז סע פאָרט דורך אַ ייד אַ פרעמדער, זעט ער אויס אַזוי אַנדערש. פאַראַיאָרן איז דאָ דורכגעפאָרן עפעס אַ רב, האָט ער געהאַט אַזאַ לאַנגע, ווייסע באָרד! כ׳האָב אויפן דאָרף קיין מאָל אַזאַ יידן נישט געזען, אַ פולע שול מיט אַזוינע יידן מוז טאַקע זיין זייער שיין.

לוי־יצחק

אַוודאי איז עס שיין.

אברהם-יעקב

לערנט מיר אויס אָנצושרייבן מיין נאָמען.

לוי-יצחק

דערצו באַדאַרף מען פריער קענען אָנשרייבן דעם אלף-בית.

אברהם-יעקב

כ'וועל אַריינברענגען אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרייט און איר
ט'מיר טאַקע ווייזן ווי אַזוי. לויפט ארויס.

לוי-יצחק

פאַרקוקט זיך אין פענסטער, ווי ער וואַלט עמעצן באַמערקן; ער איילט
צום טיש, גראַבט איין די אויגן אין ספר.

צינע

קומט אריין, באַרוועס. ס'קלייזל פאַרשטעקט ביים זייט. אריינקומענדיק
פאַרריכט זי עס. פאַרנעמט זיך אַנלייגן אַ פייער אויפן קוימען, ווענדט
זיך צו אים:

די מאַמע האָט געפרעגט, אויב איר ווילט עסן.

לוי-יצחק

ס'איז רעכט אַזוי אויך.

צינע

איר ווילט פאַסטן?

לוי-יצחק

אַ מענטש באַדאַרף זיך נישט געוואוינען אַזוי צו דער אכילה.

צינע

אַז איר וואָלט עסן אַזוי פיל ווי איך, וואָלט איר האָבן מער כוח.

לוי-יצחק

צוליב וואָס באַדאַרף מען עס האָבן כוח?

צינע

נישט גוט, אַז מען האָט נישט קיין כוח. איר וואָלט זיך נישט
געקענט שטייערן מיט הערש-בערן.

לוי־יצחק

אַ ייד באַדאַרף זיך נישט שטייערן.

צינע

פאַרוואָס נישט? אַ ייד באַדאַרף זיין אַזוי שטאַרק ווי אַ גוי. זי
וויל איבערברעכן א צווייג אויפן קני; זי קען נישט. ווענדט זיך צו אים.
ס'איז צו לאַנג, פאַלט אראָפּ פון קוימען, אפשר ט'איר עס קענען
איבערברעכן?

לוי־יצחק

נאָך וואָס ברעכן אויף דער קני, אַז מען קען עס כאָן מיט אַ האַק?

צינע

אַז מען זאָל טאָן אַלץ ווי מען באַדאַרף... איך בין נישט קיין
שטאָט־שע.

לוי־יצחק

אויפן דאָרף באַדאַרף מען אויך זיין אַ מענטש.

צינע

א ביסל פארשעמט.

מיין מאַמע זאָגט טאַקע, אַז איך בין צופיל צעלאָזן. סטערע איז
טאַקע בעסער פון מיר.

לוי־יצחק

ווער?

צינע

סטערע. אלקנהס מיידל. זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי האָט גערעדט
מיט אייך. מיין ברודער וויל זי פאַר אַ כלה.

לוי־יצחק

וואָס פאַר אַ ברודער?

צינע

דער עלטערער; הערש־בער.

לוי־יצחק

טאַטע־מאַמע שוין דורכגעקומען צווישן זיך?

צינע

וואָרעם וואָס, זי געפעלט אייך?

לוי־יצחק

האַ?

צינע

סטערע געפעלט אייך?

לוי־יצחק

נישט שיין צו כּרעגן אַזאַ זאַך?

צינע

פאַרוואָס איז נישט שיין. איך פאַרשטיי נישט, פאַרוואָס ס׳איז נישט שיין.

לוי־יצחק

איך קלער גאָר אַוועקצוגיין פון דאַנען.

צינע

אייך איז נישט גוט ביי אונז.

לוי־יצחק

מיר איז דאָ וואויל, נאָר איך ברענג נישט קיין נוצן מיט מיין זיין. די קינדער ווילן נישט לערנען.

צינע

לערנט מיט מיר, איך וועל זיך לערנען ווי אַ יינגל.

לוי־יצחק

ס׳איז נישט רעכט. ווייבער זיינען פּטור פון צו לערנען תּורה. פאַר זיי לערנט שוין דער מאַן.

צינע

וואָס?

לוי־יצחק

האַ?

צינע

איך זאָג דאָך אייך, לערנט מיט מיר, אַז קיינער זאָל נישט וויסן. אַוודאי, קיינער באַדאַרף נישט וויסן. איר ט׳זען ווי ס׳וועט זיין גוט.

לוי־יצחק

נישט רעכט.

ציניע

פאַרוואָס נישט רעכט? מיין ברודער מיט סטערען מעגן?

לוי־יצחק

וואָס, ער לערנט מיט איר?

ציניע

ניין; זיי האָבן זיך ליב. ווי האָבן זיך זייער ליב. ס'איז זייער שיין, אַז מען האָט זיך ליב... קיינער ט'נישט וויסן, ווען איר וועט מיט מיר לערנען. מיר קענען זיך באַהאַלטן אין פעלד, אָדער גאָר אויפן בוידים.

לוי־יצחק

כ'וועל נאָך אפשר היינט פון דאַנען אַוועק.

ציניע

איכל נישט לאָזן.

לוי־יצחק

מען קען מיך נישט האַלטן מיט געוואַלד.

ציניע

אדרבא, זאָגט, פאַרוואָס אייך איז נישט גוט ביי אונז? אפשר האָט איר אַ שלעכטן געלעגער—האַ, זאָגט, אפשר? געפעלט אייך מיין שלאָפבאַנק, וועל איך אייך אָפּטרעטן. זאָגט, פאַרוואָס ווילט איר פון אונז אַוועק?

לוי־יצחק

דאָס וועל איך דעם טאַטן זאָגן. ער האָט מיך דאָ אָפּגעשטעלט.

ציניע

אָבער איך בעט אייך, אַז איר זאָלט נישט אַוועק פון אונז. איך בעט אייך זייער...

לוי־יצחק

רו לערנסט דאָך סיי ווי נישט, טאָ וואָס איז די נפקא מינה?

צ י נ ע

אָ, ווען איך וואָלט עס געקענט מאַכן אַזוי, אַז אייך זאָל זיין גוט ביי אונז! ווייסט איר גאָר וואָס, אַז איר וועט אָפּעסן, ט׳איר אַרויסקומען אין פעלד און איר ט׳זען, ווי אַזוי איך שאַר צונויף די היי. איך נעם אָן אַזאַ גרויסן בונט היי אויפן קאָפּ, אַז מען זעט נאָר די פיס אַרויס. זאָגט מיר, וואָס איר האָט ליב צו עסן?

ל ו י - י צ ח ק

שמייכלט אין פאַרלעגנהייט.

צ י נ ע

זאָל זיך אייך אויסדאַכטן, אַז איר זענט מיין מאַן און איך אייער ווייב און איך האָב אייך זייער ליב און איך וויל, איר זאָלט מיר זאָגן, וואָס ס׳איז געשמאַק.

ל ו י - י צ ח ק

ס׳אי דאָך אָבער נישט אַזוי.

צ י נ ע

וואָס, נישט אַזוי? זאָל זיך אייך אויסדאַכטן, מיר זענען אַ פּאָר-פאָלק, איך שטיי ביים קוימען און וויל וויסן, וואָס מיין מאַן האָט ליב... אוי, דאָס איז אַזוי שיין... אוי, איך רעד נאַרישקייטן. איך זע, אַז איר שעמט זיך פון מיינע רייד. זייט ביי אונז. איך בעט אייך.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

קומט אַריין.

אָט האָב איך אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרייט; דער רבי וועט מיר לערנען, ווי אַזוי אויפצושרייבן מיין נאָמען.

צ י נ ע

איך וויל אויך, רבי; שרייבט אָן מיין נאָמען. איך וויל זען, ווי אַזוי מיין נאָמען קוקט אויס אָנגעשריבן.

ל ו י - י צ ח ק

שרייבט אָן מיט גרויסע אותיות „אברהם-יעקב".

צ י נ ע

ס׳איז מיין נאָמען אַזוי לאַנג?

ל ו י ־ י צ ח ק

דאָס מאַכט — אברהם־יעקב.

צ י נ ע

איך בעט אייך, שרייבט אָן מיין נאָמען — צינע.

ל ו י ־ י צ ח ק

שרייבט.

צ י נ ע

אוי, מאַמעלעך! אָט וועל איך אָפּמעקן און איר שרייבט אָן נאָך אַמאָל.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

ביסט אַ משוגענע.

צ י נ ע

שרייבט, איך בעט אייך.

ל ו י ־ י צ ח ק

שרייבט אָן.

צ י נ ע

מעקט ווידער אָפּ.

איצטער נאָך אַמאָל: כ׳האָב אַזוי ליב צו זעען, ווי איר שרייבט.

ל ו י ־ י צ ח ק

מאַכסט זיך נאַריש.

צ י נ ע

איך זע שוין, אַז איר וועט נישט אַװעקפּאָרן, איך...

א ל ק נ ה

קומט אַריין.

אַ גאָט העלף, רבי. איך בין געקומען דיך צונעמען צו מיר אַהיים.

צ י נ ע

פּאַרוואָס?

אלקנה

ס'אי שוין מיין עסק.

לוי־יצחק

איך וויל אינגאַנצן אַוועק פון ישוב.

אלקנה

מיינע קינדער גייען אום בוסט און פאַס. איך קען דיך נישט אַוועקלאָזן.

לוי־יצחק

פאָלגן נישט אַן עלטערן.

אלקנה

איך וועל זיין דערביי און כ'וועל זיי מיט דער בייטש מכבד זיין פאָטער פאָלגן זיי נישט... וואָס קען איך מאַכן? מע איז שטענדיק פאַריאָגט און ס'איז נישטאָ קיין צייט, ווען אַפילו אָפּצושמייסן אַ קינד.

לוי־יצחק

שמייסן קינדער איז נישט נייטיק.

אלקנה

דאָס, זעסטו, בין איך שוין נישט מסכים. מע האָט מיך אויך גע־שמיסן; אַניט איז טאַקע געווען שלעכט.

צינע

זאָגט עפּעס אין דער שטיל אברהם־יעקבן, ער גייט אַרויס. הערט זיך אומרויִק צו צום שמועס.

לוי־יצחק

איר באַדאַרפט האָבן צו די קינדער אַן עלטערן מענטשן. וועלן זיי האָבן פאַר אים דרך־ארץ.

אלקנה

אָבער געזונט זאָלסטו זיין — דו געפעלסט מיר — ווי זאָגט מיין יידענע, וואָס האָב איך מיר צו נאַרן? אויפן ישוב פּראָסטע, אָבער אָרנטלעכע יידן; קענסט דאָ קריגן אַ כלה — אַ פיינע יידישע טאָכטער. כאַ־כאַ־כאַ, אויפן ישוב ווערט מען נישט פאַר־

פאַלן. שאַ, וואָס אי׳ דאָס אויפן ברעטל? לערנסט דעם ייִנגל שרייבן; אַליין געשריבן וואָס? באַטראַכט דאָס ברעטל. אַ שאָד, וואָס כ׳האָב נישט מײַנע ברילן.

צינע

קוקט פֿון דער זײַט בײַז צו אים.

אלקנה

וואַזשנע אותיות; קוקן פּשוט פֿון ברעטל אַראָפּ.

דוד-נח

קומט אַרײַן.

צינע

סאַטע, ווייסט, אַז...

אלקנה

אַ גאָט העלף, דוד-נח; כ׳וויל דעם מענטשן פֿון דאַנען צונעמען.

דוד-נח

דער ייִנגל האָט מיר שוין געזאָגט. וואָס הייסט?

אלקנה

אַזוי גיך געלאָפֿן אָנזאָגן.

דוד-נח

וואָס פֿעלט אים דען בײַ מיר אין שטוב? אַ שלעכטער געלעגער? צדער אפֿשר קאַרג צו עסן? זון דײַס, וואָס כ׳האָב צוגעזאָגט, קען מען מיר טרויען. צו יום-טובים דערציִען — וואָס הייסט?

אלקנה

אָבער דו פֿאַרשטייסט נישט פֿון וואָס דאָ איז די רייד. איך זאָג, אַז ס׳אי גרייכער, ער זאָל זײַן בײַ מיר.

דוד-נח

דאָס מיין איך דאָך, אַז איך וועל אים נישט אָפּלאָזן.

אלקנה

מײַנע קינדער זענען שקצים און אַז דער מלמד וועט זײַן דערבײַ, וועלן זיי מער אפֿשר האָבן.

דוד־נח

ווייסט — אָפשר האָבן? ווי האָט מען עס נישט קיין אָפשרי?

אברהם־יעקב

קומט אריין.

דוד־נח

צו אברהם־יעקבן

זאָג מיר נאָר, צוליב דיר גייט עס א מענטש אַיועק? איך וועל נעמען אַ שטעקן און דיר צעברעכן דיביינער!

לוי־יצחק

ניין, נישט צוליב אים. הלויאי וואָלטן אַלע קינדער זיין ווי ער.

רחל

קומט אריין.

ווי איז מיר, דער רבי גייט אַוועק?

דוד־נח

הערסט דאָך, אלקנה וויל אים נעמען צו זיך.

רחל

איך טאָרט נישט טאָן אַזאַ זאַך.

אלקנה

לאָמיר פרעגן אַ מענטשן: וואָס זאָגסטו, רבי?

לוי־יצחק

איך טראַכט, אַז גלייכער גיין אַהין, וואו כ'האָב באַדאַרפט. בין אָפּגעוועזן אַ חודש, אפשר שוין מער ווי אַ חודש צייט־געגוג.

רחל

סטייטש, וואָס הייסט?

לוי־יצחק

איך וועל שיקן אַן עלטערן מענטשן צו אייך.

דוד־נח

דיך ווילן מיר. מען רעדט פון דיר אין דער גאַנצער געגנט.

אלקנה

דאָס זאָג איך דאָך אויך.

ר ח ל

גיי צו, אַברהם-יעקב, בעט דעם רבין, ער זאָל דאָ בלייבן מיט אונז.

ד ו ד - נ ח

עס, נאַרישקייטן, אַז סע האָט זיך שוין געמאַכט אַזוי; מע נעמט נישט און מע פאַרשעמט אַ דאָרפישן מענטשן.

ר ח ל

מישטיינס געזאָגט, אויפן דאָרף פאַרגעסט מען אין גאָט און אין זיין געבאָט. כ׳בין געוועזן אין זיבעטן הימל, וואָס ביי מיר איז מיין שטוב — כ׳ווייס דאָרט וואָס.

ד ו ד - נ ח

זעסטו דאָך, האָסט אַ מענטשן געגעבן שלעכט צו עסן, גייט ער אַוועק.

ר ח ל

כ׳ווייס דאָרט, וואָס דו רעדסט; כ׳האָב דען פאַר זיך פריער גע-נומען? אָדער אפשר פריער די קינדער געגעבן?

א ל ק נ ה

דאָס טענה איך דאָך, זאָל ער גיין צו מיר, אויב דאָ געפעלט אים נישט.

ד ו ד - נ ח

דאָס, אלקנה, טוסטו אַן עוולה.

ר ח ל

אלקנה וויל זיך קריגן מיט אונז — זאָל זיין אַזוי.

ל ו י - י צ ח ק

קריגט זיך נישט, יידן, איבער מיר. מיר פעלט באַנ׳אייך גאָרנישט. מיר איז דאָ צו גוט. איך עס און טרינק נישט פאַרדינטערהייט. איך וויל נישט אַזוי.

ד ו ד - נ ח

אָט לאָז געמאַך. פאַרשעמסט אַ דאָרף-מענטשן. ווען כ׳וואָלט געוואוינט אין שטאָט, האָט מען נאָך אַמאָל אַ זכיה אַ לערנער

ביי זיך אין שטוב צו האַלטן. כ׳וואָלט געגאַנגען אין בית־מדרש אַריין און געזוכט, ווי איר זעט מיך לעבן. אויף׳ן דאָרף, אַז אַ ייד וויל זיין אַ ייד — קען ער נישט. כ׳האָב דעם גרעסערן געשטאָפּט אין קאָפּ אַריין און ס׳איז נישט געקראָכן.

אלקנה

כאַ־כאַ־כאַ, אין קאָפּ ליגט פערד, שעטשקע, קאַרטאָפּליעס.

רחל

וואָס איז איצטער? אפשר אַרום יום־טובים...

אלקנה

כ׳האָב ניט קיין צייט — וואָס בלייבט?

דוד־נח

מע טאָר נישט אַ מאַך טאָן מיטן האַנט אויף אַ דאָרף־מענטשן. אָט גיי אַ ביסל אַרויס אויפן לאָנקע, זע, וואָס דאָרפישע מענטשן טוען. גייען נישט אַרום ליידיק. לערנען נישט קיין תורה, אָבער גייען נישט אַרום פּוסט און פּאַס. גיי, אברהם־יעקב, פיר דעם רבין אַרויס אויפן לאָנקע.

רחל

גיי, מיין קינד.

אברהם־יעקב

וועט איר גיין, רבי?

לוי־יצחק

מע קען גיין אַ ביסל. גייען ביידע אַרויס.

רחל

שרייט נאָך.

באַווייז אים, מיין קינד, ווי שיין קאָרן וואַקסט!

אלקנה

וואָס שווייגסטו אַזוי עפּעס, ציפע? האָסט געזען סטערען?

ציפע

ניין.

אלקנה

זיינען ביידע פיינע סחורות.

ציִנע

אַבי מיין מאַמען געפעל איך.

אלקנה

הערסט, דוד נח? ווי ס׳לערנט זיך צו ענטפערן אַן עלטערן מענטשן. ווען סטערע זאָל מיר אַזוי ענטפערן, וואָלט זי שוין ביי מיר געכאַפּט אַ חלק. היי־טיקע קינדער... קום, דוד־נח. ער און דוד־נח גייען ארויס.

ציִנע

קוקט אין פענסטער, מיט א זייט עפּגעמענדט פון דער מוטער און ווישט די טרערן.

רחל

איך האָב געמיינט, אַז אים איז גוט ביי אונז, ווייל איז מ״ר, צום סוף — נאַ־דיר... זע נאָר, וואָס וויינסטו?

ציִנע

כליפּעט.

רחל

וואָס וויינסטו, שטיק נאַר? הערסט זיך איין, וואָס אלקנה זאָגט? באשר כ׳האָב מיר איינגעהאַלטן. עפּעס איז ער מיר גאָרנישט דער אייגענער אל נה די לעצטע צ״יט. געוואָרן אַזאַ מין ני״ט־פאַרגינער. כ׳וואָלט מיר נאָך געוואונטשן צו זיין אין זיין שטאַנד.

ציִנע

זיצט ביים פענסטער, אראָפּגעלאָזן דעם קאָפּ און ווישט די טרערן.

רחל

איך פארשטיי דאָך גאָרנישט, וואָס דו וויינסט. זע נאָר, כ׳בעט דיר, וואָס איז די מעשה?

ציִנע

האָסט נישט געהערט, וואָס אלקנה האָט דאָ גע־עדט.

רחל

טאַ ווּאו ביסטו געווען אין דער וועלט? האָסט נישט קיין מויל? האָסט אים געקענט ענטפערן אַזוי, אַז ער זאָל שוין האָבן צו גע־דענקען.

ציניע

לאָז אים נישט צוועקפאָרן.

רחל

טאָ דעריבער באַדאַרף מען הײנען? ס׳איז מיר אַ שאָד צוליב אברהם־יעקבן.

ציניע

באהאלט איר קאָפּ בײ דער מוטער אויפן שויס.

איך וויל, ער זאָל בלײבן בײ אונז. ער איז, מאַמע, אַזאַ פײנער מענטש.

רחל

האָסט דאָך געלאַכט פון אים.

ציניע

כ׳האָב נישט פאַרשטאַנען.

רחל

טאָ וואָס קען איך טאָן; וואָס קען איך מאַכן?

ציניע

אַז דו פאַרשטײסט נישט, מאַמע.

רחל

וואָס האָב איך דען צו פאַרשטײן?

ציניע

אַז ער רעדט, קען איך אפשר אויסגײן.

רחל

אָט דאָס מײנסטו גאָר, מײן קינד?..

ציניע

איך בין שוין נישט קײן קינד. איך פאַרשטײ שוין אַלצדינג. איך האָב קײן מאָל אַזאַ מענטשן נישט געזען.

ר ח ל

כ׳האָב גאָר מורא צו טראַכטן אַזוי הויך.

צ י נ ע

טאָ וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין!

ר ח ל

דער מענטש וועט נאָך זיין ערגעץ אַ רב; און וואָס זיינען מיר, מישטיינס געזאָגט, ווערט אויף דער וועלט!

צ י נ ע

טאָ פאַרוואָס קען איך נישט זין זיין ווייב?

ר ח ל

האַ?

צ י נ ע

כ׳וועל אפשר אויסגיין, אויב ער וועט אַוועק פון אונזער שטוב.

ר ח ל

קינד מיינס, ס׳ציטערט מיר אַזש אין האַרצן. איך הער, וואָס דו רעדסט, ווי איז מיר.

צ י נ ע

בין איך נישט ווערט צו האָבן אַזאַ מאַן?

ר ח ל

ניין, נישט דאָס. ווי איז מיר, וואָס איז אַ דאָרפישער מענטש?

צ י נ ע

און, אַז כ׳בין אַ דאָרפישע, טאָ וואָס איז? וואָס מע וועט מיר הייסן, וועל איך טאָן. אַז מע וועט מיר זאָגן, ווי אַזוי מע באַדאַרף זיין פרום — וועל איך.

ר ח ל

אין שטאָט קען אַ יידישע טאָכטער דאַווענען, גאָט בעטן און דאָ — מישטיינס געזאָגט.

צ י נ ע

טאָ וועל איך אויך קענען. כ׳האָב געוואָלט, ער זאָל מיט מיר רעדן, האָב איך אים אָנגעריסן וויינפערלעך, האָב איך זיך גע־

שעמט אים צו געבן. כ׳האָב אים געפרעגט, וואָס ער האָט ליב, וועל איך אים קאָכן.

ר ח ל

אָט זעסטו — דאָס איז די מעשה! איצטער פאַרשטיי איך שוין, פאַרוואָס ער וויל פון אונז אַוועקפאָרן. ווי פאַלסטו עס אויס צו טאָן? ביסט אַזוי באַרוועס צו אים געגאַנגען, ווי איז מיר.

צ י נ ע

פאַרוואָס קען איך צו אים נישט זיין אַזוי, ווי סטערע איז צו הערש־בערן?

ר ח ל

יידן טוען נישט אַזוי. איך קען גאַנצענע נעכט מיט אַן אויג נישט צומאַכן זינד דו האָסט מיר דערציילט. איך האָב דעם טאַטן אין די אויגן נישט אָנגעזען ביז פאַר דער התונה.

צ י נ ע

כליפעס, ווישט די טרערן.

ר ח ל

וויי איז מיר, דער קאָפּ האָט זיך מיר אַזש פאַרדרייט. אפשר זאָל איך עס דערציילן דעם טאַטן; אפשר ט׳ער וויסן, ווי אַזוי או רעדן מיט אים.

צ י נ ע

ניין, נישט דעם טאַטן. כ׳האָב מורא ער זאָל דערפון וויסן. כ׳וועל אפשר נישט אויסהאַלטן, אויב ער וועט פּאָרן.

ר ח ל

פריער פאַר אַלץ, מיין קינד, זאָלסטו נישט אַרומגיין באָרוועס פאַר אים אין די אויגן, מען טאָר נישט אַזאַ זאַך.

צ י נ ע

אפשר אָנטאָן אַן אַנדער קליידל?

ר ח ל

ב׳וויס, אפשר.

צ י נ ע

פריילעך.

איך ווייס שוין, וואָס צו טאָ טאַקע; איך ווייס...

ר ח ל

וואָס אי מיט דיר? וואָס איז מיט אַמאָל די שמחה אויף דיר?

צ י נ ע

איך ווייס שוין אַלץ, וואָס צו טאָן.

ר ח ל

אַז דו וועסט זיין פאַרשייט, וועט ער אפילו נישט וועלן זיך אומ־קוקן אויף דיר.

צ י נ ע

גיי, מאַמע, זע, וואו זיי זענען אלע; איך וועל אַליין קענען אָפּ־קאָכן דעם חאַרימעס.

ר ח ל

זאָל איך דעם טאַטן גאָרנישט זאָגן?

צ י נ ע

ניין, מאַמע, איך בעט דיר.

ר ח ל

חישט אָפּ א טרער; גייט צו צינען, גיט איר א קוש און בלאָזט איר דריי מאָל אָפּ. גייט אוועק.

צ י נ ע

חאַשט דעם פנים און פלעכט איבער די האָר. טוט אָן א טיכל אויפן קאָפּ אזוי, אז מען זאָל די האָר נישט ארויסזעען — און קוקט אריין אין עמער וואסער צו זעען דאָרט איר געזיכט. נעמט אראָפּ דאָס טיכל און שפיגלט זיך ווידער אין עמער. פאַרדרייט די צעפּ אויף הינטן און שפיגלט זיך. דאָך בלייבט ביי איר — מאַכן פון ביידע צעפּ איינעם; וויקלט אים ארום קאָפּ און באַלד אָבער בלייבט ביי איר, אז זי זאָל אים לאָזן פאַלן פון איר פלייצע אראָפּ. טוט אָן שיך און זאָקן. חישט די טרערן.

הערש־בער

קומט אַריין.

פּאַרטיק עסן?

ציניע

באַלד וועט זיין פאַרטיק.

הערש־בער

כ׳האָב נישט קיין צייט צו וואַרטן.

ציניע

וואָס טוסטו?

הערש־בער

כ׳האָב געזוג וואָס צו טאָן; מיינסט, כ׳דריי זיך אַרום פוסט און פּאַס?

ציניע

ביסט אַ שלעכטער ברודער.

הערש־בער

וועל איך אַריינקומען שפּעטער.

ציניע

כ׳האָב דיר טאַקע עפּעס צו דערציילן.

הערש־בער

כ׳ווייס שוין דייגע מעשיות.

ציניע

ווייסט שוין טאַקע נישט. וועסט זיך שוין בעטן ביי מיר, איך זאָל דערציילן.

הערש־בער

איז נישט; מיין באָבעס דאגה.

ציניע

דו האָסט טאַקע נעכטן סטערען נישט געזעען.

הערש־בער

דו האָסט זי געזען?

צ י נ ע

כ'האָב גערעדט מיט איר.

ה ע ר ש = ב ע ר

זי האָט עפּעס געזאָגט?

צ י נ ע

נעמט ארוים זיין הצלז און קוקט אים אין די אויגן.

זי וויינט, זי קלאָגט; זי קען אָן דיר נישט לעבן.

ה ע ר ש = ב ע ר

כאַ=כאַ, אַ מיידעלע!

צ י נ ע

זי זאָגט, אַז זי וועט אפשר משוגע ווערן.

ה ע ר ש = ב ע ר

דאָס זאָגסטו אַ ליגן. ווי אַזוי האָסטו זי נעכטן געזעען?

צ י נ ע

אַוודאי; כ'בין דאָרט געווען.

ה ע ר ש = ב ע ר

זאָגסט אַ ליגן; זי האָט מיר ביינאַכט נעכטן געפרעגט, וואָס דו בלאָזט זיך עפּעס אויף איר.

צ י נ ע

כ'האָב טאַקע מיט איר נישט גערעדט.

ה ע ר ש = ב ע ר

כאַ=כאַ, זעסטו, צו דו ווילסט מיר פאַרדרייען אַ קאָפּ.

צ י נ ע

האָב טאַקע חתונה מיט סטערען; דיר וועט זיין גוט.

ה ע ר ש = ב ע ר

ווילסט זיין אַ יידכנטע? דיר וועט דערפון גאָרנישט אַרויסקומען.

צ י נ ע

ביסט דאָך מיינער אַ ברודער.

ה ע ר ש = ב ע ר

טאָ גיי רעד מיט איר, וואָס רעדסטו מיט מיר?

צ י נ ע

זי גייט דאָך אויס פאַר דיר.

הערש־בער

שוין באַדאַרפט צו זיין. האָט זיך אָנגעהויבן צו בלאָזן.

צ י נ ע

כפסתמא האָט זיך איר טאַטע אַריינגעמישט.

הערש־בער

זאָג, פון וואַנען ווייסטו?

צ י נ ע

איך ווייס שוין.

הערש־בער

וואָס רעדסטו היינט עפּעס אַזוי? האָסט עפּעס אָפּגעכאַפּט מיט סטערען? זאָג. — ווערסט מיר קריכן אין וועג אַריין, זאָג איך דיר, אַז ס'וועט דיר מער נישט פעלן.

צ י נ ע

שטיק נאַר; וואָס דו רעדסט. ביסט דאָך מיין ברודער—בין איך דיר אַ שונא?

הערש־בער

איך ווייס, אַז דו ביסט מיר נישט קיין שונא. דעריבער פרעג איך דאָך — פאַרוואָס זי בלאָזט זיך? איך זאָג איר, אַז מע וועט צונױ־ קאָשען די היי, וועלן מיר פאָרן אין שטאָט אַריין און וועל איר אָננעמען אויף אַ קלייד — האָט זי אויסגעגלאָצט אויף מיר אַזאַ פּאָר אויגן, פונקט ווי זי וואָלט מיך גאָרנישט קענען. און דו זאָגסט, אַז דו האָסט גערעדט מיט איר.

צ י נ ע

כ'האָב געוואָלט, אַז דיר זאָל טאָן הנאה.

הערש־בער

איז נישט. זי מיינט, אַז כ'וועל איר טאַקע נאָכלויפן. פעלן גאָר מיידן אויפן דאָרף.

צינע

אָבער אַזאַ בריה ווי סטערע...

הערש-בער

ען מיר אַ בריה!

צינע

האָסט געזען, ווי זי וואַשט גרעט? אַז זי פּראַטשעט די גרעט ביים טייך, הערט מען אַזש ביי אונז. באַטר איצטער שעמט זי זיך. אָבער אַז זי וועט זיין דיין ווייב, וועט זי דיר קריכן אונ־טער די נעגל. איז אפשר נאָך אַמאָל אַזוי שטאַרק ווי איך. האָסט געזען אירע הענט? זיינען אפשר נאָך אַמאָל אַזוי גראָב ווי מיינע.

הערש-בער

אויב דו ביסט אַזאַ גוטע שוועסטער, טאָ רעד מיט איר.

צינע

איך זאָל מיט איר רעדן? שעמען זאָלסטו זיך. וואָס ליגסטו דאָ אין שטוב אָפּ יעדן אָוונט? קענסט נישט אָפּעסן קיין וועטשערע און גיין גיין? וואָס באַדאַרף זי זצן אַליין און אויסקוקן די אויגן נישט געשטויגן און נישט געפלויגן?

הערש-בער

זע, פון וואַנען ווייסטו עס אַלץ?

צינע

פון וואַנען איך ווייס? איך פאַרשטיי!

הערש-בער

ביכט אַ פיינע חברהטע. איך וועל איר דערציילן, וואָס דו האָסט מיר געהייסן טאָן.

צינע

באַדאַרפסט זיך שעמען איר זווינס צו דערציילן. זי באַדאַרף וויסן, אַז איך האָב זיר געוויין גיין צו איר?

הערש-בער

זי איז אַ כויד אַ פייער; איך ווייס עס.

צ י נ ע

רעד אָפּ מיט איר, אַז זי זאָל גרויסקומען היינט ביינאַכט אין אונזערע היי.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דו וועסט אויך אַרויסקומען?

צ י נ ע

נאָך וואָס באַדאַרפסטו מיך?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זי וועט נישט וועלן גרויסקומען, אַז דו ס׳נישט זיין.

צ י נ ע

זאָלסטו איר זאָגן, אַז איך וועל אויך זיין.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אָבער דו וועסט קומען?

צ י נ ע

איך וועל אפשר נישט קומען. דו וועסט מיר אַלץ אָפּרעדן. מע קען ווינטער פּראַוּוען אַ חתונה.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אויף מיינע נאמנות, דו ביסט אַ כוואַט. אַבי כ׳האָב געמיינט, אַז דו קריכסט מיר אין וועג אַריין. דער־אַר, אַז כ׳וועל פאָרן אויפן יריד, ברענג איך דיר פּאַטשערקעס.

צ י נ ע

ברענג בעסער פאַר איר.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

פאַר איר האָב איך צייט. וואָס האָב איך צו ברענגען גלאַט אַזוי? כ׳וועל ברענגען, אַז מע וועט באַדאַרפן.

צ י נ ע

זאָג איר, זי זאָל נישט פאָלגן איר טאַטן, טאָמער מישט ער זיך אַריין.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

כאַ־כאַ, דו לערנסט מיר טאַקע שיינע זאכן.

צ י נ ע

טאָ זאָלסט איר זאָגן, זי זאָל אַרויסקומען אין אונזערע היי... שאַ
אָט איז זי!

ס ט ע ר ע

קומט אַריין.

אַ גאָט העלף; מיין טאַטע איז דאָ נישטאָ?

צ י נ ע

געווען און אַוועקגעגאַנגען.

ס ט ע ר ע

שוין לאַנג?

צ י נ ע

באַדאַרפסט אים טאַקע אַזוי נייטיק האָבן?

ס ט ע ר ע

כ׳האָב געזען, ווי אברהם־יעקב גייט אום מיטן רבין אויפן לאָנקע.

צ י נ ע

ער געפעלט דיר?

ס ט ע ר ע

כ׳האָב אויף אים נישט געקוקט.

צ י נ ע

שווער זיך.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אָ־אָ, ווי זי איז רויט געוואָרן! ער כאַפּט זי אָרום, זי רייסט זיך אַרויס
פון אים.

צ י נ ע

לאָז מיר נאָר, איך וועל זי כאַפּן.

ס ט ע ר ע

לאָזט זיך ניסט.

פאַרוואָס ווילסטו מיר כאַפּן?

צינע

קום אַהער, הערש־בער, לאָז איר זיך נישט אַרויסרייסן!

סטערע

וועלן מיר שוין טאַקע זען. רייסט זיך ארויס. מיט א קלינגענדיקן געלעכטער לויפט זי ארויס פון שטוב.

צינע

ביסט אַ לעקיש. גיי אַרויס, זאָג איר, אַז זי זאָל אַרויסקומען אין די היי.

סטערע

איך באַדאַרף זי נישט. זי איז אַ שלעכץ. איך זאָג דיר, אַז זי איז אַ שלעכץ. גיב מיר בעסער עסן, ט'גלייכער זיין.

דוד־נח, רחל

קומען אריין.

צינע

שוין פאַרטיק אָנבייסן.

דוד־נח

ער איז דאָך טאַקע גאָר קיין נאַר נישט.

צינע

וועמען מיינסטו, טאַטע?

רחל

ער מיינט אלקנהן.

צינע

וואָס אי, מאַמע? כ'בעט דיר.

רחל

אַי, טשעפּע זיך אָפּ פון מיר. וואָס האָט דאָ געטאָן די מיידל?

צינע

זי איז געקומען פרעגן אויף איר טאַטן.

דוד־נח

האָסט איר געקענט זאָגן, אַז ער איז שוין אַוועק אהיים. אַזאַ

זאַך... זעסטו, דאָס איז שוין אַן עוולה. כ׳האָב געמיינט, אַז ער איז מיר אַ גוטער פריינד.

ר ח ל

ער האָט מער שכל פון דיר.

צ י נ ע

וואָס איז עס, מאַמע? פון וואָס רעדט איר?

ר ח ל

ט׳זיין רעכט, אַז דו וועסט עס נישט וויסן.

ד ו ד ־ נ ח

וועסט פאַר אים כאַכן היינט אַן אַנדער געלעגער. שטאָף אָן דעם זאַק מיט פרישע היי. זאָל ער האָבן אַ ווייכערן געלעגער.

צ י נ ע

אפשר גאָר מיין בעט זאָל ער נעמען?

ד ו ד ־ נ ח

דאָס וואָלט אפשר געווען נישט קרום. וועסט נאָר אַריינלייגן פרישע היי.

צ י נ ע

וואו ל׳איך שלאָפן? איכ׳ל אפשר גיין צוריק שלאָפן מיט דער מאַמען.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זע נאָר, ס׳איז אַ וואַרע זיי מאַכן פאַר אים.

ד ו ד ־ נ ח

האָסט אַ פויערשן קאָפּ און ווייסט אפילו נישט, וואָס פאַר אַ זכיה מיר האָבן,

ה ע ר ש ־ ב ע ר

וואָס קאָכסטו דאָרט?

צ י נ ע

רעטשענע קאַשע מיט מילך.

ד ו ד ־ נ ח

זע, רחל, צי ס׳איז גענוג מילך אין טעפּל.

צינע

גענוג, גענוג. כ'ווייס שוין אליין.

רחל

האסט אנגעטאן שיך? גוט האסטו געטאן, מיין קינד.

צינע

איך וועל דערלאנגען צום טיש.

לוי-יצחק און אברהם-יעקב

קומען אריין.

רחל

מע קען זיך שוין ביין וואשן. גרייט צום טיש. דערלאנגט שמאלץ און חיים ברויט.

אברהם-יעקב

דער רבי זאגט, אז אים געפעלט ביי אונז.

רחל

געלויבט איז דער אויבערשטער.

לוי-יצחק

אז מען וויל אזוי שטארק, נו, וועל איך שוין בלייבן ביז איבער יום-טובים.

דוד-נח

ס'וועט דיך נישט באנג טאן.

דער עולם וואשט זיך. גייט צום טיש, מאכט א מוציא און קייט דאס ברויט.

רחל

גיסט אן פאר יעדן א פאליתן שיטערע קרופניק.

צינע

דערלאנגט מיט א באזונדערע כוונה.

הערש-בער

מע האט זיך ארומגעזעצט ארום טיש פונקט ווי שבת.

רחל

געלויבט איז דער אויבערשטער.

זי גיסט אן א שיסעלע פאר לוייצחקן. ווען צינע איז שוין מיט דעם אין העלפט וועג, רופט זי איר צוריק מיט א תאונק און גיסט אריין אין שיסל נאך א ביסל מילך.

צינע

האלטנדיק די שיסעלע אזוי, בויגט זי זיך צו דער מוטער און גיט איר א קוש. בייט פארזיכטיק, מיט יראת־הכבוד צום טיש.

דריטער אַקט.

ביי דוד־נחן פאַרן שטוב. סוף זומער. פאַרנאַכט. פון שטוב דערטראָגט זיך לוי־יצחקס שטימע; ער לערנט.

ציגע

זיצט פאַרן שוועל און שלאָגט פוטער. בלייבט אַלע װײַלע שטיל און הערט זיך איין צום געזאַנג, וואָס ציט פון שטוב. זי דערמאָנט זיך אין עפּעס און לויפט אין גאָרטן אַריין.

לוי־יצחק

קומט אַרויס. באַטראַכט די פּוטער־קאָלטשוקע; פּרוּווט אַ צי טאָן דעם שטעקן; זעט, ווי צרום שטעקן זענען שטיקלעך פוטער אָנגעקלעפּט. כ׳דערהערט זיך פון גאָרטן ציגעס אימרויקער אויסגעשריי און אַ גערויש צווישן די צווייגן פון אַ בוים. ער בלייבט אַ רגע דערשראָקן; מאַכט עטלעכע טריט צום גאָרטן, קלערט שנעל אַריבער אַהין און באַלד אײַלט ער צוריק אין שטוב אַריין.

ציגע

באַווייזט זיך אַ בלאַסע און האַלט זיך ביים זײַט. זי קלעטערט אַריבער דעם צאַם און דערנעענטערט זיך צו איר פריערדיקן פלאַץ. ביים שוועל. באַטראַכט אַ בלוט־צייכן אויפן אָרעם.

לוי־יצחק

קומט אַרויס, טראָגט אַ קוואָרט וואַסער.

כ׳טראָג דיר אַ טרונק וואַסער. האָסט זיך צעשלאָגן?

ציגע

נעמט פון זײַן האַנט און טרינקט.

לוי־יצחק

איך האָב זיך דערשראָקן צוליב דיר.

צינע

איך בין אַראָפּגעפאַלן פון שפּיץ בוים.

לוי־יצחק

באַדאַרפן בעטשן גומל.

צינע

איך האָב זיך דערשראָקן און אַראָפּגעפאַלן.

לוי־יצחק

אָט איז בלוט אויפן האַנט.

צינע

עס קלאַפּט מיר אַזוי דאָס האַרץ.

לוי־יצחק

נאַכסאָל באַדאַרף מען קלעטערן אויף אַ בוים?

צינע

כ'האָב געהערט, ווי איר לערנט, בין איך געגאַנגען אייך אָנרייסן עפּל.

לוי־יצחק

פאַר וועמעס וועגן?

צינע

פאַר אייערט וועגן. מיינט איר, כ'האָב נישט אָנגעריסן? באַקומט פון איר שירץ צוויי רויטע עפּל. איר זעט, ווי שמחת־תורה־עפּל. צו־ליב אייך בין איך אַראָפּגעפאַלן פון בוים; כ'האָב געקענט גע־הרגעט ווערן.

לוי־יצחק

זאָל גאָט אויסהיטן.

צינע

וואָס אַרט אייך, אַז כ'וואָלט געהרגעט געוואָרן?

לוי־יצחק

כ'האָב דאָך אַ יידיש האַרץ.

צינע

נאַט אייך די צוויי עפּל.

לוי־יצחק

פאַר ראש־השנה אַ ברכה מאַכן — נישט רעכט.

צינע

און אַז מע וויל אַ עפּל און מע קען זיך נישט איינהאַלטן?

לוי־יצחק

מע באַדאַרף קענען גובר זיין דעם יצר־הרע.

צינע

די עפּל וואַקסן זומער; קען מען זיך דען אַזוי לאַנג איינהאַלטן? איך עס אויף אַלע כאָג אפשר צען עפּל, און גאָרנישט. כ׳האָב גאָרנישט געוואוסט, אַז מע טאָר נישט.

לוי־יצחק

אָט זאָג איך, אַז מען טאָר נישט.

צינע

ווער איז ער, דער יצר־הרע?

לוי־יצחק

ער זיצט אין מענטשן. אָט האָט ער דיך געשיקט אויפן הויכן בוים רייסן עפּל און טאַקע באַלד באַשטראָפט געוואָרן.

צינע

אַי, איר ווייסט נישט פאַרוואָס כ׳בין אַראָפּגעפאַלן פון בוים.

לוי־יצחק

פאַרוואָס ווייס איך עס עפּעס נישט?

צינע

איר ווייסט נישט. איר ווייסט שוין טאַקע גאָרנישט. ווען איר ווייסט, ווי איך בין געוואָרן גאָר אַן אַנדער ציגע... נו, פאַרוואָס בין איך אַראָפּגעפאַלן פון בוים?

לוי־יצחק

אַוודאי נישט אין מישנע. אין מישנע צעבלוטיקט מען זיך נישט קיין האַנט.

צ י נ ע

כ׳וויל איך עפּעס ווייזן. לויפט אין שטוב אַרײַן.

ל ו י ־ י צ ח ק

באַטראַכט די צוויי עפּל, וואָס זענען געבליבן לעפן אים אויף דר׳ערד. שמעקט זיי.

צ י נ ע

קומט צוריק. ברענגט אַ ברעטל, אויף דעם איז אָנגעשריבן מיט קרײַד אותיות.

ל ו י ־ י צ ח ק

וואָס איז עס?

צ י נ ע

לייענט איבער, וואָס דאָ איז אָנגעשריבן.

ל ו י ־ י צ ח ק

ס׳איז דאָך נישט אברהם־יעקבס כתב.

צ י נ ע

מײַנער...

ל ו י ־ י צ ח ק

קוקט פאַרוואונדערט צו די אותיות. לייענט.

„צינע בת ר׳ נח״...

צ י נ ע

נו, ווער האָט עס געשריבן?

ל ו י ־ י צ ח ק

יישט אברהם־יעקב.

צ י נ ע

מעקט עס אָפּ.

ל ו י ־ י צ ח ק

נאַכסאָל זאָל איך עס טאָן? נישט גוט אַ נאָמען אָפּצומעקן.

צ י נ ע

איך בעט אײַך, מעקט עס אָפּ; ווישט אָפּ, אָט אַזוי...

לוי־יצחק

כע־כע, מאַכט זיך קינדיש. נו, אָט האָב איך שוין אָפּגעמעקט.

צינע

איצטער פֿאַרמאַכט די אויגן.

לוי־יצחק

פֿוט עס.

צינע

בּאַקומט פֿון קעשענע אַ שטיקל קרייט און שרייבט.

לוי־יצחק

שוין?

צינע

נאָך איין ביסעלע האַלטס פֿאַרמאַכט. אָט שוין. נו, וואָס איז געשריבן?

לוי־יצחק

מיין נאָמען... לוי־יצחק... ווער האָט עס געשריבן?

צינע

איך.

לוי־יצחק

ס׳קען נישט זיין געמאָלט.

צינע

ס׳האָט שוין יאָ געקענט זיין געמאָלט.

לוי־יצחק

איך וועל עס אָפּמעקן און שרייב עס נאָך אַמאָל.

צינע

טאָ פֿאַרמאַכט ווידער די אויגן.

לוי־יצחק

פֿאַרמאַכט די אויגן.

צינע

שרייבט ווידער מיט גרויסע אותיות אויף זיין נאָמען, און ווען ער האַלט אַזוי פֿאַרמאַכט די אויגן, פֿאַרגנבעט זי זיך שטיל צו אים און גיט אים אַ קוש. אַנטלויפֿט אין שטוב אַריין.

לוי־יצחק

איבערראַשט פון דעם, וואָס ס'איז געשען. ער וויל אַריינגיין אין שטוב, נאָר שוין ביים שוועל כאַפּט ער זיך, אַז ער באַדאַרף אין שטוב צריין נישט גיין. ער נעמט דאָס ברעטל, ווישט אָפּ זיין נאָמען און שליידערט עס צוועק. בלייבט זיצן אויף דעם אייגענעם בענקל, וואו זי איז פריער געזעסן. דער קאָפּ אַראָפּגעלאָזן, פאַרטראַכט.

אלקנה

קומט אָן.

גאָס העלף, רבי; גאָר אַליין?

לוי־יצחק

קוקט אים אָן צעשטרויט.

אלקנה

וואָס אי דאָס? פאַרשפאַרט אין דער היים זאָלסט פוטער שלאָגן— אַ שיינער תכלית.

לוי־יצחק

קוקט אים אָן ניט פאַרשטייענדיק.

אלקנה

דאָס שלאָגסטו די פוטער?

לוי־יצחק

איך מעג אויך שלאָגן פוטער, מה רעש?

אלקנה

איך בין געקומען דיך פרעגן אַ שאלה.

לוי־יצחק

איך טאָר נישט פסקענען קיין שאלות.

אלקנה

וואָס איז די נפקא מינה? אַבי מע ווייסט. אַזאַ שאלה קענסטו מיר אויך פסקענען.

לוי־יצחק

למשל?

אלקנה

וואָס טוט מען, אַז אַ טאָכטער פאָלגט נישט אַ טאַטן?

לוי־יצחק

האַ?

אלקנה

די עלטערע האָט זיך עפּעס אַריינגענומען אין קאָפּ — כאָטש שרייַ חי וקים.

לוי־יצחק

אפשר איז זי גערעכט.

אלקנה

וואָס הייסט — אַ קינד גערעכט, ווען דער טאַטע זאָגט — נישט?

לוי־יצחק

עס טרעפט אַמאָל, אַז אַן עלטערער איז אויך אומגערעכט.

אלקנה

אָבער אַנטקעגן אַ טאַטן, אַז מע האָט אַ העזה? אָט דאָס פרעג איך.

לוי־יצחק

אַמאָל באַדאַרפן טאַטע־מאַמע אויסהערן, וואָס אַן עלטער קינד רעדט.

אלקנה

ניין, דאָס בין איך נישט מסכים. אין דער תורה שטייט געשריבן, אַז מען באַדאַרף האַלטן ערלעך טאַטע־מאַמע — אמת, שטייט אַזוי געשריבן?

לוי־יצחק

ווער ווייסט עס דען נישט?

אלקנה

דעריבער זאָג איך דאָך, אַז אַ מויד באַדאַרף פאָלגן דעם טאַטן. וואָס, דוד־נח איז נישטאָ?

לוי־יצחק

נישטאָ.

אלקנה

כ׳האָב פײַנט אַן עם־הארץ; וואָס האָב איך מיר דאָ צו נאַרן? כאָטש איך בין אַליין נישט געלערנט, פֿון־דעסטוועגן ווייס איך, וואָס הייסט אַ מענטש און וואָס הייסט — אַ דבר־אחר.

לוי־יצחק

מען טאָר אַזוי אויף אַ יידן נישט רעדן.

אלקנה

וואָס איז זיך דאָ פֿאַרהאַן צו שעמען? דוד־נח איז אַ גאָרנישט און זײַן זון איז אַ גאָרנישט.

לוי־יצחק

פֿיינע יידן; איך האָב צו זיי גאָרנישט.

אלקנה

איך רעד עס טאַקע מכּוח דיר; האַלטן דיך נישט מיט געבוג כּבוד. נישט אַזוי האַלט מען אַ פֿרעמדן מענטשן.

לוי־יצחק

זיי טוען מיר נישט אָן חלילה קיין אומכּבוד.

אלקנה

דאָס ייִנגל איז טאַקע נישט אין אים גערעכט; אברהם־יעקבן מיין איך. אָבער ער אַליין איז אַ גאָרנישט. האָט די טאָכטער צע־לאָזן. ביי מיר וואָלט זי נישט אומגעגאַנגען אַזוי פֿאַרשייט.

לוי־יצחק

דאָס איז מיר נישט נוגע צו וויסן; ס׳הייסט לשון־הרע.

אלקנה

ביסט טאַקע אַ למדן, אַ פֿרומער, אָבער זעסט נישט, וואָס זיי טוען מיט דיר.

לוי־יצחק

וואָס זאָל איך דען זען? יידן. אַלע יידן גלייך.

אלקנה

סאָ וואָס זאָל איך טאָן, אַז מיין טאָכטער האָט זיך איינגעקלאַפּעט

אין זיין זון, דעם בורילע? כ׳האָב זי געשלאָגן, ענטפערט זי אַנט־קעגן, דאָס בין איך געקומען איבערשמועסן.

לוי־יצחק

ער איז אַן ערלעכער בחור. וועט זיין אַ פרומער ייד.

אלקנה

כאַ־כאַ, איך האָב טאַקע געוואָלט, אַז דו זאָלסט זיין ביי מיר איך שטוב. מע וואָלט דיך ביי מיר בעסער צוגעזען. אפשר וואָלטן זיך די קינדער עפּעס אָפּגעלערנט. נו, זענען זיי דיר פאַרלאָפן דעם וועג. אַלץ אַ מזל־וואָך.

לוי־יצחק

איר זענט אין כעס, ר׳ אלקנה, און איר רעדט לשון־הרע. איר זענט אַ שיינער ייד. דוד־נת איז אייך נישט קיין שונא, און די קינדער לעבן בשלום — טאָ פאַרוואָס טוט איר אַזאַ זאַך?

אלקנה

ביסט אפשר גערעכט. אַ ייד באַדאַרף אַזוי נישט זיין. וואָס זאָל איך מאַכן? סע ברענט אין האַרצן. און טאַקע ווייל כ׳בין אַ ייד אַן עם־הארץ. די זין—וועט שוין קיין לייט פון זיי נישט זיין; טאָ פאַרוואָס זאָל איך עפּעס נישט קריגן פאַר דער טאָכטער אַזוי איינעם פון דער פרעמד, וואָס זאָל באַשיינען אַ שטוב? עס מאַכט זיך אַ יום־טוב; סע מאַכט זיך אַ שבת; און טאַקע, אַז מע קומט אין שטאָט אַריין אויף ימים־נוראים; וואָס אי דאָ שייך? איך וואָלט מיר ביז דער לעצטער העמד געלאָזט קאָסטן.

לוי־יצחק

אין וואָס געווענדט זיך דען? מע פאָרט אין שטאָט אַריין, מען פרעגט זיך נאָך. אין שטאָט פאַרהאַנען שיינע יונגעלייט.

אלקנה

ווער ווייסט דעם וועג?.. ווער קען עס באַווייזן? ווען איז עס גאָר אין קאָפּ געלעגן? דאָ ערשט האָבן זיך מיר די אויגן געעפנט.

לוי־יצחק

האַ?..

אלקנה

פאַרשטייסט נישט, וואָס כ׳מיין? איך זאָג, מיין סטערע, די על־טערע: מיט אַ כשר הארץ. כ׳האָב זי היינט געוואָלט שלאָגן, נאָר ס׳האָט מיר פאַרדראָסן, ס׳אי אַפילו נישט מיין געדאַנק—ס׳אי מיין יידענע. זי האָט מיך אַהער אַריבערגעשיקט. וואָס האָב איך צו לייקענען, כאַ־כאַ. ווען דו זאָגסט מיר, וואו דיין טאַטע־מאַמע וואוינען, וואָלט איך גיך ען אַ בעלן שפּאַנען אַ פערד און זיך אַריבערכאַפּן צו זיי... קענסט מיר אפשר זאָגן, אַוואו זיי וואוינען?

לוי־יצחק

זענען שוין אויפן עולם־האמת.

אלקנה

וואָס איך הער!

לוי־יצחק

אויפן עולם־האמת: שוין לאַנג.

אלקנה

אַ קיילעכדיקער יתום, עפּעס אַ קליינינקייט! צון ס׳וועט זיין אַ צוולה, אַז כ׳וועל דיך איינגלײַזן.

דוד־נח

קומט אַן.

אַ גאָט העלף, אלקנה, וואָס טוט מען עפּעס איצטער דאָ?

אלקנה

אָט אזוי, מע שמועסט.

דוד־נח

ווער פלאָגט עס פּוטער? מיין יידענע אין דער היים, זע איך.

אלקנה

כ׳האָב געמיינט, אַז מע האָט ביי דיר מכבד געווען דעם רבין, שלאָגן פּוטער.

דוד־נח

כע־כע, מיין ײדענע ווייסט נאָך, ווי אַזוי אַ מענטשן בכבוד צו האַלטן.

לוי־יצחק

גייט אַוועק הינטערן שטוב.

דוד־נח

איז גאָר קיינער נישטאָ אין שטוב? כ׳בין אַ בעלן צו זעען. ער קוקט אין פענסטער.

אלקנה

דאַכט זיך, די מיידל איז אין שטוב.

דוד־נח

קום אַריין אין שטוב; האָס ס׳טו שטיין דרויסן?

אלקנה

כ׳קלייב מיר שוין אַוועקצוגיין.

דוד־נח

וואוהין ביסטו דען געגאַנגען?

אלקנה

טאַקע אהער. כ׳האָב געוואָלט מיטן מלמד זיך דורכרעדן.

דוד־נח

וואָרעם וואָס, די קינדער פאָלגן אים טאַקע נישט?

אלקנה

געטראַכט רעדן מכוח עפּעס אַנדערש, הערסט, ער איז דאָך אַ קיילעכדיקער יתום. נו, זאָג — באַ װאַרף מען גאָר האָבן טאַטע־מאַמע?

דוד־נח

אין שטאָט קען מען אַלצדינג דערוויסן.

אלקנה

ער קען מיינען, אַז כ׳האָב גערעדט אויף דיר לשון־הרע...

דוד־נח

וואָס האָט ער עפּעס צו מיינען?

א ל ק נ ה

וואו איז ער אַוועקגעגאַנגען? ער איז אַ גרויסער נאַר. כ'האָב דאָ גערעדט מיט אים און ער האָט מכתמא נישט פאַרשטאַנען.

ר ח ל

קומט אָן.

אַ גאַסט. שוין באַלד אַ וואָך צייט נישט געזען. וואָס מאַכט עפּעס גיטל?

א ל ק נ ה

קרעכצט צוביסלעך.

ר ח ל

טוט איר נאָך אַלץ וויי אין אַ זייט? באַדאַרפט פרעגן ביי עמעצן אין דאָרף. האָרעוועט איבער די כוחות.

ג י ט ל

קומט אָן.

ר ח ל

אָט אַ גאַסט. מיר רעדן דאָ איצטער פון אייך.

ג י ט ל

ווי זאָגט מיין מאַמע: אַז גאָט איז אין הימל, זאָל איך מיך לייגן אין דר'ערד אריין? כ'האָב עס געהאַט אַ שווארץ יאָר פון מיין טאָכטער...

ר ח ל

וואָס אי דען חלילה?

ג י ט ל

וואָס אי דען...

א ל ק נ ה

אַ שאָד, וואָס איך בין אַוועק פון שטוב; זי וואָלט שוין פון מיר גוט געכאַפּט.

ר ח ל

אַזאַ יאָר מיר, וואָס פאַר אַ קינד עס איז.

גיטל

איך ווייס, אַז זי געפעלט אייך.

רחל

אוודאי געפעלט זי מיר. וואָס וואָלט מיר געפעלט ביי גאָט, ווען איך האָב צו צינען כאָטש נאָך אַ דריי טעכטער, ווי סטערע...

גיטל

דו הערסט, אלקנה?

דוד־נח

אַ בריה אַ מיידל; וואָס קען מען דען האָבן צו איר? מיט אַ יאָר יינגער פון צינען און, קיין עין־הרע, נאָך אַמאָל אַזוי גרויס ווי זי.

גיטל

צו אלקנהן.

וואָס האָסטו מורא צו זאָגן? כ׳ווייס נישט, פאַרוואָס דו האָסט דאָ מורא צו האָבן. איך האָב אי־ערגעלאָזן די שטוב און געקומען אַהער. וואָרעם איך וויל עס נישט אַוועקלאָזן אין דער לאַנגער באַנק אַריין.

רחל

איך פאַרשטיי דאָ גאָרנישט, גיטל, וואָס איר רעדט.

גיטל

כ׳וויל, אַז הערש־בער זאָל זיך פון איר אָפּטשעפּען.

דוד־נח

וואָס טשעפּען זיך?.. וואָס האָסטו צו אים, צו הערש־בערן, מיין איך?

אלקנה

כ׳האָב צו אים גאָרנישט. ער איז דיר דיינער אַ זון. דיר געפעלט ער און מיר — נישט.

רחל

און מיר אַרט נישט, אַז ער געפעלט אייך נישט. געזעען אמאָל!

גיטל

טאָ זאָל ער אָבער סטערען נישט פאַרדרייען דעם קאָפּ.

דודינח

וואָס, אלקנה, סע שטייט דיר נישט אָן צו זיין מיין מחותן!

אלקנה

מיר שטייט נישט אָן, אַז דיין זון זאָל זיין מיין אייַדעם.

דודינח

סאָ וואָס ביסטו געקומען מיר עס צו זאָגן? איך ווייס פון גאָר־נישט. קענסט הערש־בערן צו זיך אין שטוב נישט אַריינלאָזן. ס'אי דיר דיינע אַ זאַך.

רחל

איך זע נאָך נישט, אַז ער זאָל איר אַזוי נאָכלויפן. איך ווייס נישט, וואָס איר האָט צו מיין קינד.

אלקנה

איך וועל רעדן קלאָרע דבורים.

גיטל

וואָס האָסטו זיך צו שעמען.

אלקנה

איך וויל דעם פֿרעמדן יונגנמאַן, דעם מלמד פון די קינדער־פאַרשטייסט, ער פּאַסט פאַר סטערען.

גיטל

און איר האָט אים אַריינגעכאַפּט צו זיך אין שטוב!

אלקנה

דיין טאָכטער מאַכט אים קאַליע.

דודינח

וואָס מיינסטו?

אלקנה

כ'האָב אים געטראָפן זיצן דרויסן.

רחל

וואָס דרויסן? ווען דרויסן?. וואָס מיר האָט זיך געחלומט די נאַכט און יענע נאַכט... וואָס ווילט איר דאָ? וואָס זענט איר געקומען רעדן רישעות אויף מיינע קינדער?

דוד־נח

שאַ, שריי נישט. מע קען דאָך מיט גוטן, ווי מענטשן, זיך דורכ־רעדן. איך פאַרשטיי דאָך נישט די גאַנצע מעשה דאָ. ער רעדט דאָך פון הערש־בערן גאָר — נישט פון דער מיידל. וואָס קען ער גאָר האָבן צו דער מיידל?

רחל

הערסט דאָך, וואָס מע רעדט צו דיר... איך בין זי אַ בעלן אי־פרעגן... צינעלע? קום נאָר אַרויס אויף אַ מינוט!

צינע

קומט אַרויס; אַ ביסל צעטומלט.

אלקנה

אַי, וואָס דרייט איר אַ קאָפּ? גיי אין שטוב אַריין, צינע. ס׳וועט דיר נישט שאַדן, אַז כ׳האָב עפּעס חלילה אויסגערעדט אויף דיר, די מאַמע וויל גאָר נישט ליידן.

צינע

וואָס באַדאַרף מען מיר?

רחל

וואו ביסטו געווען, ווען אלקנה איז געקומען?

צינע

אין שטוב.

רחל

איך האָב עס אויף אייך נישט געגלויבט, אלקנה.

גיטל

איז נישט; בין איך בדלות.

דוד־נח

אָבער וואָס איז זיך דאָ פאַרהאַן צו קריגן? איך זאָג, אַז מע באַדאַרף פרעגן די קינדער.

אלקנה

איך האָב נישט וואָס צו פרעגן ביי קיינעם. מיין טאָכטער וועט טאָן דאָס, וואָס איך וועל הייסן.

דוד־נח

זאָל זיין אַזוי.

רחל

גיי, מיין קינד, אין שטוב אַריין.

צינע

וואָס האָט איר מיך באַדאַרפט?

גיטל

זאָג מיר נאָר צינע, וואָס רעדט מיט דיר סטערע?

צינע

זי רעדט מיט מיר — אַלץ רעדט זי מיט מיר. כ׳קען דען אָנגע־דענקען וואָס?

אלקנה

הערסט, מיין ווייב, ווי קלוג ס׳איז ביי לייטן! אָט ווער עס פירט אַראָפּ דער קליינער מיינער פון וועג, זי וועט שוין ביי מיר וויסן, ווי אַזוי צו גיין אַהער! איך גיי אַהיים און וועל צו איר אויס־לאָזן אַלע בייזע חלומות. לאָזט זיך גיין.

דוד־נח

אַן עוולה, אלקנה. כ׳האָב דיך געהאַלטן פאַר אַ בעסערן טאַטן. וואוהין איז ער אַנטלאָפן?

צינע

גייט בעסער אַהיים, גיטל; זעט ער זאָל זי נישט טשעפּען, וואָ־רעם זי איז גאָרנישט שולדיק.

גיטל

איך וויל דיר, צינעלע, גאָרנישט זאָגן, באשר די מאַמע שטייט דערביי... ווייטער...

רחל

גייט זיך געזונטערהייט פון דאַנען. כ׳האָב נישט געשיקט נאָך אייך. כ׳האָב געמיינט טאַקע, אַז איר זענט מיר גוטע פריינד.

קום אין שטוב אַריין, דוד־נח, כ'האָב נישט וואָס צו רעדן מיט איר. גייען ביידע אין שטוב אריין.

גיטל

הער זיך איין, צינע, דיין מאַמע מיינט, אַז איך ווינטש איר שלעכטס; איך בין דיר נישט קיין שונא. איך וויל דיר זאָגן, די מאַמע זאָל נישט הערן, אַז איך ווייס אַלץ, וואָס דו האָסט גערעדט מיט סטערען.

צינע

כ'האָב נישט קיין מורא. כ'האָב נישט גערעדט אַזעלכע זאַכן, וואָס כ'זאָל מיר באַדאַרפן שרעקן.

גיטל

אָט גייט טאַקע הערש־בער; כ'וויל מיט אים רעדן פּראָסטע דיבורים.

הערש־בער

קומט אָן.

וואָס איז עפּעס אלקנה ברוגז? כ'האָב אים גערופן, האָט ער זיך נישט אומגעקוקט.

גיטל

ער ווייס, פאַרוואָס ער איז ברוגז.

הערש־בער

און וואָס בלאָזט איר זיך אויף מיר? איך האָב אייך קיין שטיינער אין גאָרטן נישט געוואָרפן.

גיטל

דו וואַרפסט שוין יאָ שטיינער, זאָל איך מיר דיר זאָגן.

הערש־בער

וואָס דרייט איר אַ קאָפּ, פרעג איך אייך? איר האָט אַ בעסערן חתן פאַר סטערען? וואָס האָט איר אָנגעהויבן קריכן אין וועג אַריין? וואָס ווילט איר, איך זאָל אייך צוצאָלן פאַר סטערען? איך באַדאַרף אפשר פאָרן אויף אַ יריד, אַז איך האָב ליב סטע־

רען און סטערע האָט מיך ליב... וואָס מישט איר זיך, פרעג איך אייך?

ג י ט ל

אַזוי גאָר; אַזוי ווייט האַלט עס שוין?

צ י נ ע

יאָ, אַוודאי.

ג י ט ל

קוקט זיי נאָר אָן; וואָס איז דאָס פאַר אַן אָנשיקעניש אויף מיר, בעט איך אייך?

ה ע ר ש - ב ע ר

איר ווילט נישט — איז נישט. איז ווי איר ווילט זיך. און זאָגט אלקנהן, אַז טאָמער הייבט ער אויף אַ האַנט אויף איר, וועל איך אים ווייזן, ווי אַזוי אַ טאַטע צו זיין.

ג י ט ל

הערט נאָר, הערט נאָר, כ'בעט אייך.

ה ע ר ש - ב ע ר

סאָ הערט נישט, 'אויב איר ווילט נישט. קום אין שטוב אַריין, צינע. גייט אריין אין שטוב.

ג י ט ל

איך גלויב ד,ך מיינע אויערן נישט. איך גיי עס דערציילן אלקנהן... גייט אוועק.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

קומט אָן.

צ י נ ע

גוט, אברהם-יעקבל, וואָס דו גייסט. כ'האָב פון די אויגן אויס-געקוקט נאָך דיר. אָט נאַ דיר אַ קוש און זאָג נישט דעם רבין, אַז דו האָסט מיר אויסגעלערנט אָנצושרייבן זיין נאָמען און מיין נאָמען.

אברהם־יעקב

הא, וואָס זאָגסטו?

צינע

איך בעט דיך, אָט, נאַ דיר נאָך אַ קוש, גוט? אָט גייט ער, זאָג אים גאָרנישט. לויפט צריין אין שטוב.

לוי־יצחק

קומט אַן.

וואו ביסטו געווען, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

כ'בין געגאַנגען זען, צי דער פערד איז נישט פאַרקראָכן ערגעץ אין אַ בלאָטע.

לוי־יצחק

פאַרוואָס האָט זיך די שוועסטער אויסגעלערנט אָנצושרייבן מיין נאָמען?

אברהם־יעקב

כי־כי — זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי איז מקנא, וואָס איך לערן ביי אייך. זי וויל אויך לערנען, זאָגט זי.

לוי־יצחק

האָסטו, הייסט עס, איר אויסגעלערנט

אברהם־יעקב

כ'האָב נישט געטאָרט? זי האָט געוואָלט, אַז איך זאָל איר לער־נען דאַווענען — האָב איך מורא. אפשר טאָר מען נישט.

לוי־יצחק

דאַווענען מעגן ווייבער לערנען. ווייבער באַדאַרפן אויך קענען דאַווענען.

אברהם־יעקב

כ'חעל איר גיין זאָגן.

לוי־יצחק

וואַרט נאָר אַ ביסל.

אברהם־יעקב

זי וועט זיך זייער פרייען. לויפט אין שטוב אַריין.

הערש־בער

קומט אַרויס.

גוט, וואָס איר זענט דאָ, רבי; איך וויל אייך עפּעס פרעגן. האָט נישט קיין פאַריבל.

לוי־יצחק

פאַרוואָס נישט?

הערש־בער

איר קענט דאָך עפּעס די תורה, זאָגט מיר, ווי איז דער דין, אַז איך האָב מיר אויסגעקליבן אַ ווייב און אירע טאַטע־מאַמע האָבן זיך עפּעס אַריינגענומען אין קאָפּ און ווילן נישט?

לוי־יצחק

וואָס הייסט, זיי ווילן נישט — ס׳מוז דאָך זיין פאַרוואָס?

הערש־בער

ווילן נישט — און שוין. גייט מאַכט מיט זיי.

לוי־יצחק

באַדאַרף מען מאַכן אַזוי, אַז זיי זאָלן זיין צופרידן.

הערש־בער

זיי האָט פאַרדרייט דער קאָלטן אין קאָפּ און — גיי מאַך מיט זיי.

לוי־יצחק

יידן קענען זיך דורכשמועסן. מסתמא איז דאָך פאַרהאַן אַ שכל דערביי.

הערש־בער

וואָס פאַר אַ שכל? קיין שום שכל נישטאָ. איר טאַטע איז אַן עקשן

און די מאַמע אַ בהמה און גאָר... נישטאָ קיין שום שכל. האָבן זיך איינגעעקשנט.

לוי־יצחק

מע באַדאַרף מיט זיי רעדן מיט גוטן. געבן זיי צו פאַרשטיין.

הערש־בער

דאָס זענט איר אפשר גערעכט. אפשר האָב איך טאַקע גערעדט אַ ביסל נישט גוט. נאָר גיי ווייס, וואָס דו טוסט. אפשר ט'איר זיך, רבי, אַריינמישן; אפשר ט'ער האָבן אָפּשיי פאַר אייך, רבי. כ'מיין אלקנהן. איך וויל נעמען זיין טאָכטער פאַר אַ ווייב. האָט ער פאַרדרייט דעם קאָפּ.

לוי־יצחק

וואָס קען איך דאָ העלפן?

הערש־בער

ער וועט האָבן אָפּשיי. איר קענט דאָך זי. איר האָט דאָך זי געזען. אויפגעוואַקסן אינאיינעם. איך וויל זי נעמען, ווי זי שטייט און גייט. — הייבט גיי און מאַך מיט זיי.

לוי־יצחק

אַליין איז די גלייכסטע זאַך. מע באַדאַרף רעדן אַליין, מיט גוטן, מיט אַ שכל.

הערש־בער

מיט אים וואָלט איך שוין אויסגעקומען. נאָר די מאַמע אירע האָט פאַרדרייט די נאָז.

לוי־יצחק

זאָל דיין מאַמע רעדן מיט איר.

הערש־בער

די מאַמעס האָבן זיך צעקריגט.

לוי־יצחק

וואַרט ביז ראש־השנה; זיי וועלן זיך איבערבעטן. עשרת ימי־תשובה, מען האָט חרטה, טאָמער טוט מען אַ קרומע זאַך.

הערש-בער

איר רעדט, רבי, ווי אַ צדיק. אָבער איך קען נישט וואַרטן אַזוי לאַנג. איך וויל גיין צו זיי אין שטוב און זיי האָבן אָ-געזאָגט, אַז כ'זאָל נישט. איך ווייס פאַרוואָס, רבי; ס'איז אַזוי, נאָר איך קען עס אייך נישט זאָגן. ס'מאַכט נישט אויס, אַז איר ט'בּישט ווייסן.

לוי-יצחק

וואָס קען איך דען ווייסן?

הערש-בער

איך ווייס, רבי, אַז איר ווייסט פון גאָרנישט. דעריבער זאָג איך דאָך. זי ווייסט אויך פון גאָרנישט. דאָס דרייען זיי איר אַ קאָפּ. זי וויל נישט הערן דערפון. איר קענט זיך אַריינלייגן אין דעם.

לוי-יצחק

איך פאַרשטיי דווקא נישט, פאַרוואָס איך קען דאָ העלפן.

הערש-בער

איך וואָלט נישט וועלן, אַז דער טאַטע זאָל עס הערן; איר פאַרשטייט — ער וויל אייך פאַר אַן איידעם.

לוי-יצחק

וועמען?

הערש-בער

אלקנה וויל אייך פאַר אַן איידעם

לוי-יצחק

וואָס הייסט?

הערש-בער

ער האָט דאָך אַ מיידל, סטערע; איר קענט זי, רבי.

לוי-יצחק

איך פאַרשטיי עס נישט.

הערש-בער

פאַרשטייט איר נישט. ער דרייט זיך אום דאָ אַרום אייך. וואָס

קומט ער צונ׳אייך דווקא ווען קיינער איז נישטאָ? דאָס איז די גאַנצע מעשה.

לוי־יצחק

נישט דאָס מיינט ער מסתמא.

הערש־בער

איר זאָגט אים, אַז איר ווילט נישט זיין טאָכטער.

לוי־יצחק

מיר איז אַ חידוש די גאַנצע זאַך.

הערש־בער

כ׳האָב געזאָגט דעם טאַטן און דער מאַמען, אַז איר ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגן.

לוי־יצחק

ס׳איז מיר אַ גרויסער פּלא.

צינע

באַווייזט זיך אין טיר, הערט זיך אין דער שטיל איין, וואָס מ׳רעדט.

הערש־בער

איך זאָג אייך, אַז אַן טאַטע־מאַמע זאָל מען אַזאַ זאַך נישט טאָן: אָבער וואָס קומט אַרויס? גיי מאַך מיט זיי.

לוי־יצחק

מיר איז עס אַ גרויסער פּלא.

הערש־בער

נעמט נישט פאַר אומגוט, רבי...

דוד־נח

קומט צרויס. כאַפּט צינען ביים אינטערהערן זיך; זי ווערט פאַרשעמט, באַהאַלט זיך הינטער דער טיר.

הערש־בער

האַלט נאָך עפּעס וועלן זאָגן, טוט אַ מאַך מיט דער האַנט, גייט אַוועק אין שטוב.

דוד־נח

אַן עקשן אָט דער אלקנה. אַ ייד זאָל זיין אַזאַ עקשן. אַסך מאָל מיט אים זיך געקריגט. די ווייבער — אויך דאָס אייגענע. ווען נישט יום־כּיפּור, וואָלט מען שטענדיק אַרומגעגאַנגען ברוגז. כ׳פרעג: פאַרוואָס? קען מען דען נישט לעבן אין שלום? פאַרוואָס זאָלן זיך יידן גלאַט קריגן? וואָס זאָגט איר, רבי?

לוי־יצחק

נאָר אויף אחדות און שלום שטייט די וועלט.

דוד־נח

כ׳האָב עס געהערט אַמאָל; דער רב פון שטאָט האָט עס געזאָגט אין אַ דרשה. נאָר מיר, ברוך־השם, באַדאַרף מען עס נישט דער־מאָנען. איך בין מיר אַ ייד, וואָס ווייס, אַז קיין וועררע אויף דער וועלט האָט מען נישט. מיין יידענע וואָלט זיך יאָ אַמאָל וועלן אַרויסכאַפּן פון די האָלאָבליעס, נאָר איך דערלאָז נישט. אַז מען לעבט פאַרוואָרפן אויפן דאָרף, וויפיל פעלט, אַז מען זאָל ווערן חלילה ווי גוים? גוים קריגן זיך און יידן — קריגן... כ׳האָב מיר מיין שכל.

לוי־יצחק

אַזוינע יידן, ווי איר, מעגן זיין אין דער שטאָט אויך.

דוד־נח

כע־כע, מע ווערט אַ ביסל פאַרגרעבט אויפן ישוב; אָבער, אַז עס קומט צו אַן עוולה טאָן — כאַפּט מען זיך. מען ווייסט, געלויבט איז דער אויבערשטער, פון דאַנען אַהין. כאָטש אין שטאָט גיט מען דעם ישובניק נישט אָפּ דעם גרויסן כבוד. מילא, מע קען דאָך זיך נישט גלייכן צו אַ שטאָט־מענטשן. אַ שטאָט־ייד איז טאַקע אַ ייד. רעדט אויס אַ וואָרט מיט אַ רב; הערט אַ קדושה אין דער צייט און קען געבן אַ נדבה, אַז דער, וואָס איז אין הימל, העלפט.

לוי־יצחק

איר זענט אַ פיינער ייד; נישטאָ זיך וואָס צו שעמען מיט אַזוינע יידן.

דוד־נח

מיין טאַטע, זאָל זיין אין גן־עדן, אויך אַ דאָרף־מענטש געווען. נישט געוואוסט, ווי אַזוי די קינדער מדריך צו זיין. וואָס ט׳מען געקענט מאַכן? אַבי ווי עברי אויסגעלערנט. ביי מיר אין שטוב טאַקע איז ער געשטאָרבן. כ׳האָב אים געפירט אין שטאָט אַריין און ס׳האָט זיך שוין פון שטאָט נישט געוואָלט אַוועקפאָרן. נו, מסתמא וויל אַזוי דער, וואָס אין הימל, אַז לעבן זאָל מען ווייט פון יידן און צו קבר־ישראל כאָטש קומען צווישן יידן. נישטאָ וואָס צו מאַכן. מילא דער עלטערער, שוין אַזוי אָפּגעלאָזן די לייטשעס; אָבער דער יינגערער האָט געקענט זיין אַ מענטש. כ׳האָב געטראַכט, ווען אלקנה זאָל וועלן געבן צו שטייער; נו, הער איך דאָך, אַז זיינע יינגלעך קריכן אין די אויגן אַריין. כ׳וואָלט דיר פונדעסטוועגן זאָגן: אָט פאָר שוין נישט אַוועק. זאָל שוין זיין, ווי ס׳איז.

לוי־יצחק

איך פאָר נישט אַוועק, רב דוד־נח. איך קלייב אייך זאָגן, אַז איר זאָלט זיך מיישב זיין אפשר...

דוד־נח

וואָס אי דאָ פאַרהאַן צו רעדן. אויב נישט אלקנה, וועל איך אַליין — מיט אַלע מיינע כוחות. וואָס הייסט?

לוי־יצחק

כ׳מיין, איר זאָלט זיך פריער מיישב זיין.

דוד־נח

כ׳האָב מיר גאָרנישט וואָס צו מיישב זיין.

לוי־יצחק

כ׳מיין, אַז איר זאָלט מיך נעמען פאַר אַן איידעם. דאָס מיין איך.

דוד־נח

אַ ביסל צעטומלט.

האַ... וואָ...

לוי־יצחק

מיין טאַטע־מאַמע זענען אויפן עולם־האמת; אַניט וואָלט איך זיי געשיקט רעדן פאַר מיר.

דוד־נח

יאָ, צינע, מיין קינד...

לוי־יצחק

איר פאַרשטייט... אַז אויב... איר באַדאַרפט מסכים זיין.

דוד־נח

מסכים, מסכים. ביי איר באַדאַרף מען גאָרנישט פרעגן.

לוי־יצחק

מע באַדאַרף ביי דער מוטער פרעגן.

דוד־נח

איך מיין, פרעגן דער מוטער, כע... כע... מיין קינד, מיין איך, וועט פאָלגן, אַ כשר קינד... רחל! רחל! קום נאָר אַרויס אויף אַ ווײַלע!

לוי־יצחק

פונדעסטוועגן...

דוד־נח

רופט.

רחל, רחל, זיי־זשע מוחל.

רחל

קומט ארויס.

מיר האָבן אַ גאָט אין הימל, וואָס?

דוד־נח

אָט אין די מאַמע; צי דו ביסט מסכים, פרעגט ער.

רחל

גאָט אין הימל, וואָס נאָך קען איך פאַרלאַנגען פאַר מיין קינד?

װישט די טרערן.

דוד־נח

דו פאַרשטייסט דאָך גאָרנישט פון וואָס צו זאָגן...

רחל

ווייסט, איך ווייס נישט? ווי ווייסט עס נישט א מאַמע? אַלץ ווייס איך... נעמט ארום לוי־יצחקן און קושט אים. איך וועל דיר זיין, ווי אַ מאַמע. וואָס נאָך קען איך אויסבעטן ביי דעם, וואָס אין הימל. ווי זאָגט מען עס איר אָן? מאַמעלעך, זי וועט עס אפשר נישט אויסהאַלטן.

אלקנה, גיטל, סטערע

קומען אַן.

אלקנה

וואו איז דיין זון, דוד־נח?

דוד־נח

איך בעט דיך, אלקנה, קריג זיך נישט איצטער מיט מיר.

אלקנה

וואו איז דיין זון? כ׳וויל, אַז סטערע זאָל אים פאַר מיר אין די אויגן זאָגן, אַז זי וויל אים נישט קענען.

סטערע

מיט פאַרוויינטע אויגן.

זאָל איך צער האָבן, אויב איך ווייס, וואָס מע וויל פון מיר האָבן.

הערש־בער

קומט ארויס.

גיטל

אָט איז ער אליין.

רחל

פאַרשטערט מיר נישט מיין שמחה, גיטלשו.

גיטל

באַנ׳אייך איז אַ שמחה און מיר אַ ז פינסטער און ביטער.

הערש־בער

סטערע, גוט, וואָס דו ביסט געקומען — זאָג דעם אמת!

אלקנה

זי האָט נישט וואָס צו זאָגן.

הערש־בער

פאַר דער גאַנצער וועלט זאָג דעם אמת, סטערע! איך האָב נישט קיין מורא!

רחל

שאַ, שריי נישט אַזוי, מיין קינד.

הערש־בער

איך בין שוין אין כעס! סטערע איז מיט מיר אין דאָרף גע־וואַקסן. אין איין פעלד אויסגעוואַקסן און זי איז מיינע! זאָג, סטערע; זאָג, האָב קיין מורא נישט.

אלקנה

וואָס זאָגסטו צו זיין קאָפּ, גיטל? ער האָט דאָך נישט געקענט צוויי מיט צוויי איבערציילן, זע נאָר סאַר אַ צונג! ווי ער קען זיך עס אויסטענהן, כאַ־כאַ־כאַ.

הערש־בער

איך ווייס נישט, צי איך רעד גי, צי—שלעכט. איך האָב געפרעגט דעם רבין; כ׳האָב געזאָגט, אַז כ׳וויל זיך נישט שטעלן טאַטע־מאַמען אַנטקעגן. דער רבי האָט געהייסן—מיט גוטן. כ׳האָב גע־וואָלט עס טאָן היינט ביינאַכט, טאָ וואָס זענט איר אַראָפּגעקומען, זי געבראַכט צו שלעפן מיט פאַרוויינטע אויגן? וואָס האָט איר זי צו מאַכן וויינען אומזיסט און אומנישט?!

רחל

אַזאַ יאָר אויף מיר, ווי ער איז גערעכט.

הערש־בער

די טרערן װארגן אים.

איר האָט נישט פאַרוואָס איר צו פאַרביטערן די יאָרן. איך קען נישט זעען, אַז זי וויינט...

סטערע

צעװײנס זיך אױפן הױכן קול.

גיטל

שאַ, שטיק־נאַר; ער האָט זיך צערעדט און זי...

אלקנה

כאַ־כאַ־כאַ. איך שטיי און איך הער... וואָס אי דאָס מיט דיר, אלקנה?

הערש־בער

אין איין פעלד זענען מיר אויסגעוואַקסן — וואָס קריכט איר אין וועג אַריין? האַ? כ׳נעם זי, ווי זי שטייט און גייט. וואָס ווילט איר גאָך? אַ סוף מיט אַן עק זאָל עס נעמען!

אלקנה

איך גיב דיר נדן אויך, הערש־בער. אַז דו רעדסט אַזוי, האָב איך דיך ליב. כ׳האָב געמיינט אפשר... נו איז נישטאָ וואָס צו רעדן. עסט שאַנעווען מיין טאָכטער... נו שוין... וויין נישט. ווען זאָל עס אין קאָפּ אַריין, אַז הערש־בער זאָל קענען אַ טרער לאָזן... ס׳האָט מיר אַזש אַליין... אלע ווישן די אויגן. גיב אַ האַנט. דוד־נח.

נעמען זיך ארום, כליפּען, די ווייבער ווייגען אויפן הויכן קול.

ציפע און אברהם־יעקב

קימען ארייס, קיקן פּארוואונדערס; הייבן אויך אָן ווישן די אויגן.

רחל

נעמט ארום ציפען. קושט זי.

קינד מיינס. ביסט דאָך אַ כלה געוואָרן.

ציפע און סטערע

כאַפּן זיך ארום און קושן און הצלזן זיך לאנג.

אלקנה

גייט צו לוי־יצחקן. נעמט זיין האנט.

זאָל זיין מיט מזל. וועסט האָבן אַ כשרע יידישע טאָכטער. כאָטש צווישן גוים געוואַקסן, אין מיטן פעלד...

ג י ט ל

מען זעט דאָך, אַז אפילו אויפן דאָרף פאַרלאָזט אויך נישט דער וואָס אין הימל...

פאַלט רחלען אויפן האַלז.

ס ו ף.

1916.

צווײ שטעט

פּערזאָנען פון דער ערשטער שטאָט:

ר׳ לוי־יצחק

ציגע, זיין ווייב

חיים }
גנענדל } זייערע קינדער
טייבעלע }

אַלטע, א דינסט

העגאַך־יואל, גבאי

עוזר }
זאַוויל } קצבים

איטשע

מרדכי

משה

כוועדער, שבת־גוי

פּאַוועטינע, שטאָט־משוגענער

אן עולם, מענער, פרויען, אלטע, יונגע.

פּערזאָנען פון דער צווייטער שטאָט:

נחמן, גבאי

בנימין

זלמן

ציבולע, שבת־גוי

חנה

לייזער

אברהם־יעקב

אַלטע לייט. אן עולם, מענער, פרויען און קינדער

ערשטער אַקט.

ביי לוי־יצחקן. א גרויסער בית־הרב. פאליצעס ספרים ארום די ווענט. ארון־קודש און עמוד אין מזרח־וואנט. איין טיר פירט דרויסן, די אנדערע — צו די "אינעווייניקסטע חדרים.
ארום שבועות. וואַרים און זוניק. די פענסטער אָפן, פון וואַנען עס טראגט זיך דער גערויש פון מארק.

משה פאוועטינע

קומט אריין. שמעקט פארגאפט די לופט און קראַצט זיין צעשויבערטע באָרד.

אַלטע

קומט אריין פון דער אנדערער טיר.

וואָס ווילסטו עפעס זאָגן גוטס, ר׳ משה?

פּאַוועטינע

איך הער אַ ראָסל־פליייש קאָכט זיך.

אַלטע

אַ חוש־הריח!

פּאַוועטינע

איבערן גאַנצן מאַרק צעטראָגט זיך דער ריח. וועט מיר אַלטע געבן דעם טעפּל?

אַלטע

שפּעטער, אַז מען וועט אָפּעסן, וועל איך דיר דעם טעפּל אַרויס־שטעלן הינטער דער טיר.

פּאַוועטינע

באַדאַרפן קומען פריער פונם הונט.

אַ ל ט ע

איך מאַך חוזק. ווּעסט אַריינקומען אין קיך, וועל איך דיר אָנגיסן אין אַ שיסל. ווּעסט נאָך ברויט אויך קריגן דערצו.

פּ אַ וו ע ט י נ ע

איך דערשמעק, אַז די קאַרטאָפל זענען געווען אַ ביסל צוגעפּראָרן.

אַ ל ט ע

וואָס פאַר אַ קאַרטאָפל?

פּ אַ וו ע ט י נ ע

וואָס דו קאָכסט איצטער.

אַ ל ט ע

ביסט דערבײַ געווען, ווען זיי זענען געפּראָרן?

פּ אַ וו ע ט י נ ע

אַי, דער עסיק, אַי, ווי עס שמעקט!

אַ ל ט ע

ווּעסט דערשמעקן דעם מלאך־המות, אַז ער וועט באַדאַרפן קומען?

פּ אַ וו ע ט י נ ע

איך דערשמעק אים, ווי נאָר ער קומט אין שטאָט אַריין. אַז איך הענג אין פּאַוועטינע, דערציילן עס מיר די שפּינען.

אַ ל ט ע

וואו ביסטו געשלאָפן היינטיקע נאַכט?

פּ אַ וו ע ט י נ ע

אין שול אויפן בוידעם, אין אַ וויגעלע פון פּאַוועטינע.

אַ ל ט ע

אַז אָך און וויי צו אונזערע זינדיקע נשמות.

פּ אַ וו ע ט י נ ע

ווייסט ווי דען, ווער נאָך קען זיך אויפהאַלטן אין דער פּאַווע־טינע? איך טאַקע, און די שפּין, כאַ־כאַ־כאַ־כי.

כוועדער

קומט אריין.

אַ גאָט העלף, אַלטע!

אַלטע

אַ גוט יאָר, כוועדער. וואָס ווענסטו עפּעס זאָגן גוטס?

כוועדער

איך היינט געזעען ציבולע, ער זאָגט: איך גיין אין זיין שטאָט. ער גיין אין מיין שטאָט.

פּאַוועטינע

איך דערשמעק, זיין מחלוקות.

כוועדער

דו שוין דערשמעק, דו ניש ק־ינעם זאָג, שטאָט מיר ניש לאָזן, ניש באַצאָל, וואָס קומט.

אַלטע

גיי שוין, גיי, כוועדער. שטאָט איז אַזוי צוגעוויינט צו דיר.

כוועדער

דאָרטן טאַקע יידן באַקן ווייסע חלה. גיבן גרויסע שטיקער. דיינע יידן, קאַרגע יידן. דאָרטן גיט ווײַן אויך. דאָ, זיי זאָג כוועדער ניש טאָר טרינק יידיש ווײַן.

אַלטע

דו טרינקסט דאָך גישט קיין ווײַן.

כוועדער

יידיש ווײַן איך טאַקע טרינק. יידן מעג — כוועדער מעג.

חיים

קומט אריין. שטעלט זיך אויפן טיש און זוכט צווישן די אייבערשטע פּאַליצעס ספרים.

כוועדער

דו חיים שוין אויסגעלערנט אַלע קנישקעס אונטן, דו שוין זוכסט אויבן.

צינע

קומט אריין.

אַ גאָט העלף, ר׳ משה, וואָס מאַכט איר עפּעס?

פּאַוועטינע

איך דערשמעק, אַז מאָרגן וועט גיין אַ רעגן.

צינע

אַלץ דערשמעקסטו... וואָס זוכסטו דאָרטן אַזוי, מיין קינד?

פּאַוועטינע

איך דערשמעק, אַז ער וועט וואַקסן זייער הויך.

צינע

הלוואי זאָל זיין, ווי דו זאָגסט.

חיים

אַזוי, אַזוי, משה ווייסט, וואָס פון מיר וועט ווערן.

צינע

וואָס איז דער חילוק? ווער סע זאָל מיר ניט זאָגן גוטס אויף מיין קינד, איז מיר ליב און גיחה.

אַלטע

נישט איינמאָל איז מקויים געוואָרן וואָס ער האָט געזאָגט. כ׳פּלעג אַמאָל פּשוט מורא האָבן פאַר אים.

כוועדער

ער בילט שלעכטע זאַכן, זיין נאָז פון הונט, דעריבער ער גוט־שמעקט.

חיים

נו, וואָס, משה, איז אמת, וואָס כוועדער זאָגט אויף דיר?

הענאַך־יואל

קומט אריין.

אַ גאָט העלף.

צינע

אַ גוט יאָר, ר׳ הענאַך־יואל. וואָס הערט מען עפּעס אין שטאָט?

העגאַך-יואל

אין שטאָט שמועסט מען... עס ווילט זיך גאָרנישט גלויבן.

ציגע

וואָס, חלילה עפּעס?

העגאַך-יואל

דאָס בין איך געקומען. געוואָלט זיך דורכרעדן מיטן רב.

ציגע

כוועדער זאָגט, אַז ער גייט אַוועק פון שטאָט.

העגאַך-יואל

דאָס וועט שוין זיין די גרעסטע דאגה. זאָל ער גיין.

ציגע

ווי אַזוי וועט עס גאָר די שטאָט קענען אויסקומען אָן אים?

כוועדער

איך נאָך ניש גיי. איך נאָך באַדאַרף טראַכטן.

חיים

וואָס הערט מען עפּעס אין שול?

העגאַך-יואל

די שול בענקט נאָך דיר. ס׳איז דאָרט איצטער שטיל און אומעטיק געוואָרן. וואָלט געווען אַ יושר, אַז דו זאָלסט זיך צוריק אומקערן אין שול אַריין.

ציגע

זינט ער האָט אָנגעהויבן צו לערנען אין דער היים, איז גאָר אין שטוב ליכטיקער געוואָרן.

העגאַך-יואל

מען טאָר אַ שול נישט פאַרשעמען. די ווענט פון אַ שול בענקען נאָך דעם קול פון לומדי-תורה.

ר׳ לוי-יצחק

קומט אַריין.

הענאָך-יואל

אַ גאָט העלף, רבי.

ר׳ לוי-יצחק

אַ גאָט העלף, אַ גוט יאָר.

הענאָך-יואל

וואָס מאַכט דער רבי?

צינע

געלויבט איז דער אייבערשטער.

כוועדער

בייט אַוועק און ציט פאָרן ערבל פּאַוועטינעס מיט זיך.

ר׳ לוי-יצחק

אָט דער משה, געקענט זיין אַ גרויסער און אפשר אַ שיינער ייד.

צינע

אַז דער וואָס אין הימל שיקט עפּעס אָן אויף אַ מענטשן.

הענאָך-יואל

אַז עמעצן איז באַשערט צו זיין משוגע, העלפן נישט קיין טענות און מענות.

ר׳ לוי-יצחק

די וועלט האָט זיך אירע וועגן און הינטערוועגן, הייסט דער וואָס אין הימל איינעם גיין מיטן גלייכן וועג און דעם אַנדערן מיטן הינטערוועג.

חיים

פון הינטערוועגן ווערן אַמאָל וועגן.

הענאָך-יואל

כאַ-כאַ-כאַ, שאַרף געזאָגט.

ר׳ לוי-יצחק

און גרויסע וועגן ווערן אַמאָל פאַרוואַקסן מיט גראָז. אָבער די וועגן פון דער וועלט איז אַמאָל שווער משיג צו זיין. קומט דער

ריצן פון גאָט און טוט זיך זיינס. און אַזוי גייט זיך אַ מענטש־
אַראָפּ פון זינען. א ווײַלע שטיל.

צינע

איך האָב געהערט, אַז געסט קומען היינט צו אונז, לוי־יצחק.

ר׳ לוי־יצחק

געסט?

הענאַך־יואל

הייסט עס, אַז דאָ ווייסט מען פון דעם?

ר׳ לוי־יצחק

וואָס איז דער מער? איך פאַרשטיי נישט.

חיים

מה רעש, צוויי שטעט וועלן האָבן אַ סיכסוך.

ר׳ לוי־יצחק

אַ סיכסוך הינטער מיינע פּלייצעס?

הענאַך־יואל

מען שמועסט אין שול, אַז היים זאָל האָבן אַ האַנט אין דעם און
דעריבער האָט ער אונז אַוועקגעוואָרפן.

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב אויך ליב געהאַט יחידות אין זיינע יאָרן.

הענאַך־יואל

אמת, רבי, יחידות איז אַ גרויסע זאַך, אָבער אַז מען איז גורם
אַ שטאָט זאָל האָבן עגמת־נפש — אַ גאַנצע שטאָט, רבי, האָט
עגמת־נפש.

ר׳ לוי־יצחק

איך פאַרשטיי דאָך גאָרנישט פון וואָס דער שמועס איז. בין איך
חלילה דער, וואָס איז גורם עגמת־נפש דער שטאָט?

ג נ ע נ ד ל און ט י י ב ע ל ע

קומען אריין.

ט י י ב ע ל ע

אוי, עס איז אַזוי גוט, וואָס מיר פּאָרן אַרויס פון דאַנען.

ג נ ע נ ד ל

טאַקע אמת?

צ י נ ע

וואו האָט איר עס, קינדערלעך, געהערט?

ט י י ב ע ל ע

כוועדער האָט געזאָגט.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

גאָר אַזוי, כוועדער ווייסט, וואָס עס גייט געשען מיט לוי־יצחקן.

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

די שול קאָכט מיט דעם.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

נו, איז וואָס, קאַרג שיינע רבנים, שיינע יידן פאַרהאַנען? אַ שפּיצל ווילן מען אָפּטאָן לוי־יצחקן, כאַ־כאַ־כאַ.

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

אַ שטאָט איז אַ שטאָט. אפשר ווינציק שכירות, וועט מען רופן אַן אסיפה און זעען, וואָס צו טאָן. דער בית־הרב קליין—שמועסט מען דאָך, אַז די שטאָט וועט בויען אַ גרעסערן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

וואָס הייסט, אַלע ווייסן און איך, בבחינת ילד—וואָס הייסט?

ח י י ם

משנה מקום — משנה מזל.

צ י נ ע

מיר פעלט דאָ חלילה גאָרנישט.

ר׳ לוי־יצחק

און ווי איז, אַז לוי־יצחק וועט זיך נישט לאָזן?

חיים

אויב אַ שטאָט האָט אַ גרויסן כּוח, נעמט זי מיט גוואַלד.

ר׳ לוי־יצחק

און מחלוקת אַוודאי. און עגמת־נפש אַוודאי. קומט מיט מיר, ר׳ הענאַך־יואל, איך בין אַ בעלן אַריבערצוגיין אין בית־מדרש אַריין. גייט אַרויס מיט הענאַך־יואלן.

טייבעלע

איך וועל מיר עס אָנטאָן לכּבוד דעם אין אַ נייער קלייד.

גנענדל

וואָס דיר ליגט אין זינען.

צינע

וואָס זאָגסטו, חיימל, מיין קינד, איז טאַקע אמת, וואָס מען זאָגט?

חיים

אויב נישט איצטער, קען עס זיין מאָרגן. אַ שטאָט וועט רופן. און אַ שטאָט רופט, באַדאַרף מען גיין.

גנענדל

יאָ, חיימל, איך זאָג אויך, אַז אַן אַנדער שטאָט איז בעסער.

צינע

זיין נאָמען גייט דאָך אַרום, ווי דער שמעקעדיקער בוימל. אפשר פאַרשטיי איך נישט. אפשר באַדאַרף איך זיך נישט מישן. נאָר ווען מען פרעגט מיך, וואָלט איך געזאָגט, אַז שטאַרבן באַדאַרף מען דאָרט, וואו מען האָט קינדער געבוירן.

טייבעלע

האָסט געזען, גנענדל, אַז דער טאַטע וויל נישט. ווען ער וואָלט ביי מיר פרעגן, טראַכט איך, אַז כ׳וואָלט אים זאָגן — איך ווייס טאַקע נישט, וואָס אים צו זאָגן.

גנענדל

איך וואָלט אים זאָגן: טאַטע, לאָמיר פאָרן אין אַ נייער שטאָט. כי־כי־כאַ־כאַ.

חיים

צי דען איז נאָר איין וועג פאַרהאַנען? פאַרהאַנען ברייטע וועגן, פאַרהאַנען זייטיקע וועגן — אַלע זענען גלייך פאַר דעם, וואָס זוכט דעם גלייכן וועג. איך האָב געוואוסט, אַז אַזוי וועט עס זיין.

ציניע

עס קען זיך חלילה אַ גרויסע מחלוקת צעפלאַקערן.

גנענדל

פאַרוואָס מחלוקת? אַבי מ'וועט פאָרן אין אַן אַנדער שטאָט, איז דאָך גוט אַזוי.

ציניע

זי איז אין מיר געראָטן. איך אין אירע יאָרן בין געזעסן אין דאָרף און דאָס האַרץ האָט געצויגן אין ערגעץ. געמאָלקן די קו און געקוקט ערגעץ ווייט.

טייבעלע

און מיר אויך, אַז איך פאַרמאַך די אויגן, דאַכט זיך מיר, אַז ערגעץ ווייט איז בעסער ווי דאָ.

ציניע

גיי, מיין זון, אויכעט צו אין בית־מדרש אריין און זע, וואָס איז דאָרט אַזוינס (זי גייט אַרויס).

חיים

(וואָס האָט זיך נאָך אַלץ געריבלט צווישן די ספרים, קוקט זיך אום.)
מאַמע, דו ביסט אַוועקגעגאַנגען?

טייבעלע

ווייסט, חיימל, איך וויל אַזוי, אַז מיר זאָלן ערגעץ פאָרן! דו קענסט דאָך מאַכן, אַז מיר זאָלן פאָרן.

חיים

דאָס איז נישט מיין זאַך.

גנענדל

האָסט דאָך פריער געזאָגט.

חיים

פאַרשטייסט נישט, וואָס איך האָב פריער געזאָגט.

טייבעלע

איך פאַרשטיי שוין גאָר גוט.

חיים

גייט ארויס.

טייבעלע

ווייסט, גנענדל, איך טראַכט, אַז מען וועט אָפּפאָרן איין שעה באַרג־אַרויף און דערנאָך אַ שעה באַרג־אַראָפּ, און דערנאָך אַ שעה מיטן גלייכן וועג — קומט מען אַרויס צום אָרט וואו דער הימל ליגט שוין אויף ד'רערד.

גנענדל

און מען וועט אפשר באַדאַרפן אַרויספאָרן אויף דער אַנדערער זייט הימל.

טייבעלע

מען וועט אויפהייבן דעם ברעג און דורכפאָרן.

גנענדל

מיר רעדן נאַרישקייטן.

טייבעלע

אפשר איז אין דער אַנדערער שטאָט דיין חתן?

גנענדל

איך ווייס ניט, צי איך האָב גאָר ערגעץ אַ חתן.

טייבעלע

אַ מיידל האָט שוין ערגעץ אַ חתן. ווייל יעדערער האָט אַ באַשערטן.

גנענדל

ווי דערוויסט ער זיך, וואו זיין באַשערטע איז?

טייבעלע

אַ ווינטל טוט אים אַ בלאָז אין אויער און רוימט אים איין אַ סוד וואו זי איז. אוי, ס'איז אפשר נישט שיין פאַר ר' לוי־יצחקס אַ טאָכטער צו ריידן אַזוינע רייד.

גנענדל

טאַקע נישט שיין.

טייבעלע

מיר בלאָזט שוין אַ ווינטעלע אין אויער.

גנענדל

וואָס זאָגט ער דיר?

טייבעלע

ער שעפּטשעט, שעפּטשעט. איך פאַרשטיי נאָך נישט אַזוי גוט, וואָס ער מיינט, אָבער דאָס הארץ קלאַפּט, קלאַפּט.

גנענדל

אָ, דו, און מיר זאָגסטו גאָרנישט.

טייבעלע

און דיר בלאָזט נישט דער ווינט אין אויער אריין?

גנענדל

פונכצן יאָר אַלט.

טייבעלע

און איך אינגאַנצן זעכצן.

גנענדל

אָבער איבער־אַ־יאָר איז שוין זיבעצן.

טייבעלע

אכשר צוליב אונז וויל מען דעם טאַטן צונעמען.

גנענדל

וואָס רעדסטו?

טייבעלע

טרעפט נישט, אַז די כלה באַדאַרף קומען צו איר התן? די מאַמע דערציילט, אַז דער טאַטע איז צו איר געקומען אין דאָרף אַריין.

גנענדל

ווייסט, אַז חיים טראַכט שוין אויך פון עפּעס. אַז ער זיצט ביי דער גמרא, פאַרטראַכט ער זיך אַמאָל אַזוי און איך ווייס פון וואָס ער קען טראַכטן.

טייבעלע

ער טראַכט גאָר, ווי אַזוי ער וועט ווערן אַ רב. ווייסט דאָך, אַז ער וועט זיין אַ גרויסער רב.

צינע

איר שטימע פון דער אַנדערער שטוב.

קינדער, וואו זענט איר?

גנענדל

דערציילט נישט דער מאַמען וואָס מיר האָבן גערעדט.

עוזר און זאַוול

קומען אַריין.

עוזר

דער רבי נישטאָ?

גנענדל

ער וועט אפשר באַלד אַריינקומען. די מיידלעך גייען אַרויס.

זאַוול

וואָס זאָגסטו צו דעם?

עוזר

אַז עס וועט קומען צו עפּעס, וועל איך נישט שווייגן.

זאַוול

אַז אַ שטאָט קריכט אין וועג אַריין — מיינסט, אַז אַ גאַנצע שטאָט מעג? מען קען נאָך אַ שטאָט אויך אָנלערנען. דו וועסט זעען, וואָס דאָ וועט זיך טאָן.

עוזר

ווער ווייסט, אפשר איז דאָס גאָר אַ פאַלשער קלאַנג.

ר׳ לוי־יצחק

קימט אריין.

אַ גאָט העלף, עוזר, אַ גאָט העלף, זאַוול.

עוזר

אַ גאָט העלף, רבי.

זאוול

וואָס מאַכט דער רבי?

ר׳ לוי־יצחק

נו, וואָס, אַ כשרע וואָך? נישט געווינן זיך, מסתמא אַלץ כשורה.

זאַוול

וואָס האָט עס ביי מיר פאַר אַ ווערדע? ווען אַפילו צוואַנציק אָקסן ווערן מיר טריפה, וואָלט עס מיר אַזוי נישט אַרן ווי די נייס, וואָס איך האָב נאָר־וואָס געהערט.

עוזר

ווייסט, ווייסט, אַזאַ זאַך זאָל אין אונזער שטאָט פאַרלויפן.

זאַוול

מיר שמועסן מכוח דעם, וואָס אַן אַנדער שטאָט וויל אייך צונעמען פון אונז.

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס איז אינגאַנצן? נו, וואָס איז? גרעסערע רבנים פאַר מיר זיצן און וואַרטן אויף אַ כסא־הרבנות.

עוזר

אונזער רבי איז אַ עָניו, אָבער מיר באַדאַרף מען קיין פינגער אין מויל ניט אַריינלייגן.

זאַוול

אונזער שטאָט שֵׁמט אין דער וועלט און דאָס איז נישט צוליב מיין זכות אָדער צוליב עוזרס זכות, מעלד איך מיר אייך, רבי.

ר׳ לוי-יצחק

יעדער ייד האָט פאַרדינט, אַז צוליב אים זאָל די וועלט האָבן אַ קיום. איך בין מיר אויך ניסט מער ווי אַ ייד צווישן יידן.

עוזר

הייסט עס, אַז מען ווייסט שוין פון דעם.

ר׳ לוי-יצחק

יאָ, מען ווייסט שוין.

זאַוול

וואָס מיינט דער רבי צו טאָן?

ר׳ לוי-יצחק

ווי דער וואָס אין הימל וועט זיין זיין רצון.

הענאָך-יואל

קומט אריין.

עוזר

דער רבי ווייסט שוין פון דעם!

הענאָך-יואל

עס איז נאָך ביי גאַס אין די הענט.

ר׳ לוי-יצחק

הייסט עס, צוויי שטעט ווילן זיך קריגן איבער לוי-יצחקן, טשיקאַווע.

עוזר

די קעפ זענען זיי נישט אויסגעדאַרט.

דריי יידן

קומען אריין אויפגערעגט. מיט אַ „גאַס העלף".

ר׳ לוי-יצחק

וואָס מאַכט עפּעס איטשע? וואָס מאַכט עפּעס ר׳ מרדכי און משה?

איטשע

טאַקע אמת, רבי, וואָס מען זאָגט?

הענאָך־יואל

אמת, אמת.

מרדכי

איר לאָזט אונז איבער אויף הפקר.

ר׳ לוי־יצחק

מה רעש?

משה

דאָס קען נישט בעמאָלט זיין.

איטשע

בלוט וועט זיך גיסן!

זאַוול

דאָס זאָג איך דאָך, אַז בלוט וועט זיך גיסן.

ר׳ לוי־יצחק

יידן טאָרן אַזוי נישט רעדן. יידן באַדאַרפן זיך צוהערן צום שכל, צום האַרצן.

איטשע

אונזער שטאָט קען חלילה אומקומען.

עוזר

ס׳איז רעכט, אַז יעדע שחיטה זאָל ווערן טריפה.

ר׳ לוי־יצחק

הייסט עס, אַז איך מאַך פון טריפה כשר?

זאַוול

נישט דאָס, רבי, האָט ער געמיינט.

עוזר

אַז איר זאָגט, כשר איז — כשר. און אַלע הימלען איז מען מסכים אויף דעם.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס, צו קליינע קינדערלעך זענט איר געגליכן? צי דען בין איך דען וואָס טראָגט אייך אויף זיינע פלייצעס? צוליב יעדן יידן באַזונדער איז כדאי געווען, אַז די תורה זאָל געגעבן ווערן.

איטשע

נישט צוליב אַזעלכע יידן ווי איך.

עוזר

און נישט צוליב אַזעלכע יידן ווי איך.

מרדכי

אַז אַ שטאָט האָט נישט קיין מורה־דרך, איז עס אַ שטאָט אָן אַ קאָפּ.

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב ביי זיך אין האַרצן גוט בודק געווען, געוואויגן מיינע מעשים און געלייגט אויף דער אַנדערער וואָגשאָל די מעשים פון דער קהילה. דער יילע איז עס מיר אַ חידוש. אַוודאי בין איך גאָרנישט ראוי צו דעם. פאַרוואָס דווקא מיך?

מרדכי

וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו רעדן, רבי — די שטאָט האָט אויפגעציפערט סכּנות. אין אַנדערע הייזער הערט מען געוויין. מיין טאַטע האָט זיך אַליין געלאָזט גיין אַהער, האָט ער נעבעך מער ווי פון שטוב נישט געקענט אַרויסגיין.

ר׳ לוי־יצחק

גרויסט מיך נישט אַזוי. דערהויבט מיך נישט. איך ווייס גאָרנישט דערפון לעת־עתה. מסתּמא איז דאָך פאַרהאַנען אַ שטאָט און איך ווייס גאָרנישט פון אי״ר. מסתּמא פאַרהאַנען דאָרט אַ רב און מען וויל מחלוקת. איך וועל אויף דעם נישט איינגיין. כאַ־כאַ־כאַ, ס׳איז פּלאַי־פּלאַים.

צינע און מיט איר צוויי אַלטע ווייבער, הינדע און פּעשע, באַווייזן זיך אין טיר.

הינדע

איך זע די שטאָט איז שוין דאָ. חישט די טרערן.

פּעשע

וואָס וועט חלילה ווערן פון אונז?

צ י נ ע

עס איז נאָך נישט באַוואוסט. זיי זשע מוחל, לוי־יצחק, זיי האָבן דיך געוואָלט עפּעס פרעגן.

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

גיים, ווייבער, איר האָט דאָ ניט וואָס צו טאָן, גייט בעסער רודערט אויף די שטאָט.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

פלאַי־פלאַים, איך הער אַ שטורעם אַרום און ווייס נישט פון וואַנען ער קומט. קענט איר מיר אפשר זאָגן, וואָס פאַר אַ שטאָט עס וויל מיך אַריינשלעפּן אין מחלוקת.

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

נישטאָ וואָס אויסצובאַהאַלטן. מען קען דערציילן: האָראָטשין איז עס.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

נו, און ר׳ מרדכי?

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

איר ווייסט דאָך, רבי, ער גייט אַוועק פון זיי.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

געלויבט איז דער אייבערשטער, וואָס היט מיך אויס פון מחלוקת, פון ריב און מדון. גייט אום אויף און אָפּ, ווי ער האָלט זיך איבערלייגן.

א י ט ש ע

אין דער שטיל צו עוזרן.

זעט אויס, אַז ער וויל אונז לאָזן.

ע ו ז ר

אַ גרעסערע קהילה דאַרטן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

סודעט זיך נישט, יידן. עס באַדאַרף נישט זיין קיין סודות ביי לוי־יצחקן אין הויז. איך וועל מיר נישט באַאיילן. אויב אַזוי איז דער רצון פון דעם וואָס לעבט אייביק, אַז איך זאָל מיין דירה מעתיק זיין, נו, ווער קען זיך שטעלן אַנטקעגן?

הינדע

לאָזט אַרויס אַ געווײן.

העַנאָך־יואל

גייט אײַך, װײַבער, געזונטערהייט.

צינע

קומט, זײַט מוחל, אין דער אַנדערער שטוב. צינע און די װײַבער גייען אַרויס.

איטשע

װאָס איז דאָ פאַרהאַן צו שטיין מיט פאַרלייגטע הענט? זאָל מען רופן אַן אסיפה, זעען װאָס מען זאָל טאָן.

אַ ייד

רײַסט זיך אַרײַן.

אַן עוולה, רשעים! אַ פולע שטאָט רשעים. גוים טוען אַזוי, אָבער נישט קיין יידן, װאָס האָבן אַזאַ צדיק!

ר׳ לוי־יצחק

װאָס איז דער מער? ממ׳ש די ערד האָט זיך אָנגעהויבן צו װיגן. װער זײַט איר, ר׳ ייד? שלום־עליכם!

ייד

איך בין בינעם פון האָראָסטין, געקומען אַהער מיט נאָך יידן, געװאָלט זעען דעם רב, האָט מען מיר פאַרשטעלט דעם װעג. שוין אפשר צװיי שעה, אַז איך װיל מיר אַהער דערשלאָגן.

עוזר

דײַן טריפהנער גליק, װאָס איך בין נישט געװען, כ׳װאָלט דיר שוין באַװיזן װי צו קומען אַהער.

ייד

אַ ביזיון אַזעלכע רייד צו הערן ביים רב אין שטוב.

העַנאָך־יואל

עוזר, מיט אַ ביסל דרך־ארץ. מען טאָר נישט אַזוי.

ר׳ לוי־יצחק

איך בעט אײַך, יידן, זײַט נישט קיין מחרחרי ריב.

ייד

איך בין געקומען אַ הער מיט מיינעם אַ שותּף גאָר האָבן אַ דין־תּורה, מער גאָרנישט. איז מען מיר באַפאַלן גלייך ווי איך וואָלט וועלן די שטאָט באַגנבענען.

איטשע

מען ווייסט, צוליב וואָס איר זייט אַהער געקומען. און מען וועט נישט שווייגן. אָבער איך זאָג, מען זאָל דעם רב העכערן שכירות און בויען אַ נייעם בית־הרב. איך גיי עס מודיע זיין שטאָט.

ייד

רבי, איך בין געקומען אַהער האָבן אַ דין־תּורה. זאָלן זיי צולאָזן מיין שותּף אַהער. מיין פערד און וואָגן האָבן זיי צוגענומען און ס'פערד וועט פון הונגער פאַלן.

ר׳ לוי־יצחק

יידן וועלן דאָך אַזאַ זאַך נישט טאָן. מכתּמא אין שפּאַס אַ שפּיצל אָפּגעטאָן.

ייד

דאָס שריי איך דאָך, אַז ס'איז אַ ביזיון.

זאַוול

איך וועל זען, אַז מען זאָל דיר פערד און וואָגן אַרויסגעבן נאָר בתּנאי — דו זאָלסט זיך אויפזעצן מיט דיין שותּף און פאָרן גע־זונטערהייט אַהיים.

ר׳ לוי־יצחק

זאָגט גאָרנישט און גייט אַרויס.

ייד

אַ ביזיון אַזעלכעס צו ריידן אין די ד׳ אמות פון רב. אין האָראָ־טשין וואָלט אַזאַ זאַך נישט געקאָנט פאַרלויפן.

איטשע

מען וועט דיר דייגע ביינער צעברעכן. פאָר אַהיים און זאָג, דו וועסט שוין וויסן וואָס דאָרט צו זאָגן.

זאוול

זאָג דאָרט, אַז האָראָטשין וועט מיטן פּייער אַוועקגיין, אויב זיי וועלן זיך מיט כאַטשעוועער יידן אָנהייבן.

ייד

עס איז גאָר אַן אומכּבוד פאַר דער תורה, אַז ר׳ לוי־יצחק איז ביי איין רב.

עוזר

איך חיים, אַז אין דעם שטעקן קצבישע קעפּ, אָבער איך בין גרייט אויף אַלצדינג צו גיין און האָראָטשין וועט עס נישט דערלעבן.

איטשע

קומט, יידן, אין בית־מדרש אַריין. קומט, יידן, לאָמיר זעען וואָס עס איז פאַרהאַן צו טאָן. גייט צרויס אינאיינעם מיט מרדכין און משהן.

חיים

קומט צריין.

הענאַך־יואל

אָט איז חיים — וואָס הערט מען עפּעס?

חיים

יידן שלאָגן זיך איבער דער תורה און די תורה איז אין ארון־קודש.

ייד

גייט, יידן, הייסט, מען זאָל אַרויסגעבן פערד און וואָגן.

עוזר

האָט קיין מורא נישט. ס׳פערד וועט נישט הונגערן. ביי סענדערן אין שטאַל איז נאָך דאָ פאַר אים גענוג צו עסן. כאַ־כאַ־כאַ, ס׳פערד איז נישט אַריינגעפאַלן צו רשעים.

זאוול

ס׳פערד איז נישט שולדיק. אַ שטומע צונג, נישט געוואוסט, אַז ס׳פירט יידן מאַכן מחלוקת.

ייד

מיט קיין עמי־הארצים וויל איך קיין מגע־ומשא נישט האָבן. גייט אַרויס מיט בעס.

זאוול

וואָס זאָגסטו צו זיין קאָפּ? קום, עוזר, לאָמיר האַלטן אַן אויג אויף אים. גייען ביידע אַרויס.

הענאָך־יואל

נו, וואָס זאָגסטו, חיימל, איז דאָס אַ יושר, אַז מען זאָל אונזער שטאָט מבייש זיין? האַלטן מיר, הלילה, אונזער רב נישט מיט געבוג כבוד? עס וועט דאָך זיין חלילה סכנות נפשות.

חיים

אויב אַז אַן אַנדער שטאָט וויל דעם טאַטן פאַר אַ רב, ווער קען זיך דען שטעלן אין וועג? עס טרעפט דאָך, אַז אַ רב לאָזט איין שטאָט און גייט אין דער אַנדערער שטאָט. איך האַלט, אַז עס באַדאַרף אַזוי זיין.

הענאָך־יואל

מען שמועסט, אַז אונזער קהילה וועט פאַריתומט ווערן. ס'איז אַ גרויסע בושה, אַ גרויסער ביזיון פאַר כאַטשעוועו. דרויסן אַ געריש פון אַ גרויסן עולם, וואָס דערנענטערט זיך צום שטוב.

שטימען

הינטערן פענסטער

— קיינער וועט נישט האָבן קיין העזה דאָס צו טאָן!
— איבער מיין גוף וועט מען אַריבערגיין!
— ביי אונז וואָלט מען אייך פאַרשטיינט.
— מען קען עס טאָן דאָ אויך.
— ס'איז נאָך פאַרהאַן אַ דין אויף דער וועלט.
— די וועלט וועט אונטערגיין!
— איך גיב מיין גאַנץ פאַרמעגן אַוועק.
— אַ דין־תורה זאָל מען האָבן.
— מען וועט מסרן!
— אין קייטן וועט מען אַוועקגיין.
— בלוט ווי וואַסער וועט זיך גיסן!
— איך וועל האָראָטשין מיטן פייער אַוועקלאָזן, ווען איך זאָל אַפילו אין קייטן אַוועקגיין.

— גייט דער רב אַוועק, פאַרקויף איך מיין שטוב, אַלץ וואָס איך האָב און לאָז מיך פון דאַנען.

הענאַך־יואל

נו, וואָס זאָגט חיימל אויף דעם?

חיים

פאַרטראַכט. ענטפערט נישט.

הענאַך־יואל

סכנות־נפשות!

ר׳ לוי־יצחק

קומט אריין. אַ סך יידן באַווייזן זיך אין טיר. אַן עולם בלייבט אין דרויסן. מען שווייגט. מען קוקט אויף ר׳ לוי־יצחקן, ער זאָל עפּעס זאָגן. ערגעץ אום אויף און אָפּ.

הענאַך־יואל

וואָס האָט דער רבי בדעה צו טאָן? וועלן מיר בלייבן כצאן בלא רועה?

ר׳ לוי־יצחק

יידן, רחמנים בני רחמנים, פאַרוואָס האָט איר פון אייער גרויס־קייט אויף איין מענטשן אַרויפגעלייגט און איצטער, אַז עס האַלט דערביי, איך זאָל משנה מקום זיין, איז גלייך ווי איך וואָלט פון אייער גרויסקייט אַוועקגענומען. אויב איך וועל מעתיק זיין מיין דירה, איז דאָס נישט אינגאַנצן מיין רצון. ס׳איז דער רצון פון יושב כרובים. איך וועל זיך אים נישט שטעלן אַנטקעגן.

איינער פון עולם

מיט טרערן אין זיין שטימע.

קהל וועט עס נישט אַריבערטראָגן.

אַ צווייטער

ס׳איז נאָך פאַרהאַן אַ דין, מיר וועלן נעמען דעם דין אין אונזערע אייגענע הענט.

ר׳ לוי־יצחק

אַזאַ דין בין איך נישט מצדיק.

העגאָך-יואל

אַ כמאַרע ציט זיך איבער אונזערע קעפּ.

אין סיר באַווייזן זיך נאָך יידן. ווילן זיך אַריינשפּאַרן אין שטוב אַריין, נאָר מען לאָזט זיי נישט.

שטימען

— זענען נישט ווערט די שוועל אַריבערצוטרעטן.

— לאָזט זיי נישט צריין.

— איבערברעכן זיי די פיס.

— מיט אַזאַ חוצפּה שפּאַרן זיי זיך אַהער.

— ס׳איז שפיכת-דמים.

— יידן, פאַרגעסט זיך נישט.

— יידן, זייט נישט מבייש קיין יידן.

— אַ חרפּה, אַ בושה.

— כדום!

— מאַכט זיי צו ס׳מויל!

ר׳ לוי-יצחק

מאָס איז געשטאַנען מיטן פּנים אין די פּאַליצעס ספרים איינגעגראָבן, מענדט זיך פלוצלונג צום עולם. מיט אַ ציטער אין דער שטימע.

יידן, זייט מכניסי-אורחים, זייט נישט מבייש יידן פון אַן אַנדער שטאָט. לאָזט זיי דורך. לאָזט מיר מקבל-פּנים-זיין יידן פון אַן אַנדער שטאָט — זייט זשע מוחל!

דער עולם אין סיר מאַכט אַן ווערטער אַ וועג צווישן זיך אין עטלעכע אומבאַקאַנטע בכבודיקע יידן קומען אַריין. אַזוי שווייגנדיק דערנענטערן זיי זיך צו ר׳ לוי-יצחקן און מיט גרויס דרך-ארץ גיבן זיי אים אַ שלום. דער עולם קוקט מיט אַ שטילן טרויער.

צווייטער אקט.

א גרויסער, ליכטיקער בית־הרב אין א שפּאָגל־נייער שטוב. דער ארון־קודש אין מזרח־חאנט. די פענסטער אָפן און דאָס ליכט שטראָמט אריין פון דרויסן. זומער.

צ י ב ו ל ע

דער שטאָטישער שבת־גוי קומט אריין מיט א בריעט אונטערן אָרעם און שטעלט זיך צושלאָגן צו דער שו־ה פּאַליצעס וואָס אַרום די ווענט.

אַ י י ד

שטעקט אריין דעם קאָפּ אין פענסטער.

ביסט שוין פאַרטיק, ציבולע?

צ י ב ו ל ע

די טשוועקעס סייוואָלים, ניש קריך אין האַלץ אריין.

י י ד

אפשר אַ שלעכטער האַמער?

צ י ב ו ל ע

טשוועקעס שלעכטע.

י י ד

וועסט נאָך היינט נישט ווערן פאַרטיק מיט דעם.

צ י ב ו ל ע

איך היינט ניש געגעסן. ברענג ברויט מיט אַ ציבעלע, טשוועקעס גייען בעסער.

י י ד

אז מען טוט אַזאַ מלאכה, באַדאַרף מען פאַסטן, גוי דו איינער.

צ י ב ו ל ע

אז איך ניש עס, איך ניש האָב כוח.

שטימען פון קינדער הינטערן פענסטער.

— אָס־אָ־דאָ וועט וואוינען דער רב.
— מיין טאַטע וועט גיין מיט מיר, ער זאָל מיך פאַרהערן.
— איך האָב מורא צו גיין צו אַ רב.
— באַלד וועט ער קומען צו פאָרן.
— מיין טאַטע איז טאַקע נישטאָ אין דער היים. ער וואָלט טאַקע געפאָרן אים באַגעגענען.
— ד״ין טאַטע קען נישט פאָרן באַגעגענען אַ רב. דיין טאַטע איז אַ שוסטער.
— מיין טאַטע איז אַ שיינער ייד. מיין טאַטע, אַבי ער גיט נדבות׳

צ י ב ו ל ע

שרייט אַרױס פון זיין אַרבעט.

דיין טאַטע לייבל אַ גוטער ייד. ער שוסטער. ער בעסער אַלע האָראָטשינער יידן, דיין טאַטע.

ד י ק י נ ד ע ר

הינטערן פענסטער צעלאַכן זיך מיט אַ קלינגענדיקן געלעכטער.

צ י ב ו ל ע

אַ שוסטער גוט — אַ טייוול גוט. וואָס ניש, מאָטיע?

י י ד

כע־כע־כע, ביי דיר זענען אַלע גלייך. ווער עס גיט דיר אַ שטיק חלה, איז גוט.

צ י ב ו ל ע

ביי גאָט אויך אַלע גלייך.

אַ י י נ ג ל

הינטערן פענסטער שרייט אויס.

אוי, מען פאָרט!

ש ט י מ ע ן

— מען פאָרט! מען פאָרט!
— לאָמיר לויפן אַנטקעגן!
— קומט אַלע, לאָמיר לויפן אַנטקעגן.

ייד

גיכער, אייל זיך צו, ציבולע. פארשווינדט.

ציבולע

איך זיך ניש דאַרף איילן. איך אים זאָג: דו ראַבין, איך — ציבולע. דו נאָר האָב קניזשקעס, איך שוין מאַך פּאָליצעס גענוג.

אַ פּרוי

שרייט הינטערן פענסטער מיט ווילדע, באַנומענע קולות.

איך וועל נישט לאָזן צעשניידן מיינע פערענעס. מיינע פעדערן ווילן זיי אַרויסלאָזן!

ציבולע

משוגענע בעסטיע מיט די פעדערן. איך גיי נעם אַ שטעקן און איר טרייב פון שטאָט.

פרוי

מיטן ווינט וועלן די פעדערן אַוועקפליען. וואו וועל איך נעמען אַן אַנדער פערענע!

ציבולע

דו בעסטיע, קיינער נישט טשעפּעט דיינע פעדערן. הייגט דו זיי גוט. דו ניש זיי משוגע. דער ראַבין קומט. דו ניש זיי משוגע.

מען הערט, ווי הינטערן פענסטער רייצן זיך די קינדער מיט דער משוגענער.

ציבולע

אָט אַזוי, טרייבט אַוועק. טרייבט אַרויס פון שטאָט. ניש שיין, דער ראַבין קומען.

צוויי אַלטע יידן

שטעקן אריין אין פענסטער די קעפּ. מיט לאַנגע גרויע בערד. באַטראַכטן דעם בית־הרב. שווייגנדיק טוט איינער אַ שמעק און אַזוי דער אַנדערער.

ערשטער

וועט זיין אַ שיינער בית־הרב.

צווייטער

אַ גרויסער בית־הרב.

ע ר ש ט ע ר

כּיין, פּיין. זאָל מען קיין ביזיונות כאָטש נישט האָבּן.

צ ו ו י י ט ע ר

אַ גרויסער ייד. אַפילו נאָך נישט קיין באַ־בשנים.

ע ר ש ט ע ר

אָבּי אָן מחלוקת.

צ ו ו י י ט ע ר

שטאָט וועט אים האַלטן בּכבוד.

ע ר ש ט ע ר

זאָגן, אַז ער איז אַ חכם.

צ ו ו י י ט ע ר

וועט האָבּן חיונה בּהרחבה.

ע ר ש ט ע ר

איך וואָלט אַן ערל נישט געגעבן אַזאַ מלאכה.

צ י ב ו ל ע

איך מעג. איך ווייס דיינע קניזשקעס גוט. ווייס, וואָס אַ ראַבּין זאָגט. איך מעג הייצן אויוונס, מעג נעמען אַראָפּ לייכטער — מעג אַלץ. ציבּולע גוט, אַ ייד גוט.

ע ר ש ט ע ר

אין אַלטן בּית־הרב, מער יראה פאַרהאַן.

צ ו ו י י ט ע ר

האָבּן אַ נייעם ארון־קודש געמאַכט. געקענט רעכט זיין דער אַלטער.

ע ר ש ט ע ר

האָבּן בדעה דעם אַלטן ארון־קודש צו לאָזן אין אַלטן בּית־הרב.

צ ו ו י י ט ע ר

נו, ווילן זיי אים אָנטאָן אַ נחת־רוח. מה־רעש ?

ע ר ש ט ע ר

מען וועט דעם אַלטן בּית־הרב נישט פאַרלאָזן. וועט מען דאָרט אין מיטן דער וואָך אַ פּרק משניות לערנען.

עס דערטראָגט זיך פון מיטן דאָס שפּילן פון אַ קאַפּעליע קלעזמער.

ערשטער

אַהאַ, זיי קומען!

צווייטער

אפילו קלעזמער נישט פאַרפעלט.

ערשטער

לאָמיר גיין מקבל־פּנים־זיין. פאַרשווינדן.

ציבולע

בלייבט מיטן האַמער אין איין האַנט און אַ טשוואָק אין דער אַנדערער. הערט זיך איין פאַרגאַפט צום שפּילן. קראַצט זיך אין קאָפּ פאַר הענוג. וואָלט וועלן צושלאָגן נאָך אַ ברעט, אָבער די הענט־קלעפּן זיך ניט.

אַ מיידל

שרייט הינטערן פענסטער.

צי־פּע!' גיכער קום אַרויס! צי־פּע! מען האָט די פערד אויסגע־שפּאַנט און יידן האָבן זיך איינגעשפּאַנט, צי־פּע! דיין טאַטע איז אין די האָלאָבליעס און מיין טאַטע אויך.

די מוזיק ווערט שטאַרקער. אַ שמחת־תּורה־ניגון טיילט זיך אַרויס.

אַן אַלטע פרוי

באַוויזט זיך אין טיר. באַטראַכט די שטוב.

אַס־אָ־דאָ וועט עס די שכינה רוען. געלויבט איז גאָט און גע־לויבט איז זיין נאָמען.

ציבולע

ביז קען מער שלאָגן טשוועקעס. קלייבט אַ ביסל צו און גייט אַרויס.

אַלטע פרוי

קומט אַריין אינעווייניק, זעצט זיך אויף אַ זייטיקער באַנק און וואַרט שווייגנדיק. די מוזיק און געזאַנג ווערט נעענטער און נעענטער, שוין ביים סאַמע שטוב.

קינדער

לויפן אַריין און שטעלן זיך אויס ביי די ווענט מיט גרויס דרך־ארץ און דערוואַרטונג.

ר' לוי־יצחק

באַוויזט זיך אין טיר געפירט פון חשובע יידן. ער באַטראַכט אפילו ניט די שטוב ווי זי זעט אויס. יידן מיט שמחת־תּורהדיקן געזאַנג רינגלען אים אַרום. הינטערן שטוב שפּילן נאָך די קלעזמער. ביסלעכווייז באַטייליקן זיך די יינגלעך אויך אין געזאַנג און פּאַטשן מיט די הענט.

אַ י י ד

ברענגט אַריין אַ ספר־תּורה אַריבערגעדעקט מיט אַ טלית און שטעלט זיך אַוועק בײַם זײַט פון ר׳ לוי־יצחקן. מען טאַנצט אַרום זיי ביידן. ביסלעכווייז באַרויִקט מען זיך.

ר׳ לוי־יצחק

נעמט איבער די ספר־תּורה פון יידן, קושט זי. יידן טוען אויך דאָס אייגענע און דערנאָך טראָגט ער די ספר־תּורה אין אָרון־קודש אַריין.

אַ י י ד

אָט אַזוי, מיטן רב איז צוגעקומען נאָך אַ ספר־תּורה.

ר׳ לוי־יצחק

גאָר נישט נאָך מיינע כּוחות נאָך. שווער אַזוי פיל כּבוד צו פאַרטראָגן. כּי לא ינום ולא יִישן שומר ישראל. עס דרעמלט נישט און עס שלאָפט נישט דער שומר ישראל — אָבער ווי קען איך אַזוינס בײַשטיין?

יוּ י י בער

פירן אַריין אונטער די הענט די רביצין. זי איז פאַרגאַפט און דאָס פּנים לײַכט.

ר׳ לוי־יצחק

וואו איז מײַן זון און מײַנע טעכטער?

אַ י י ד

זיי קומען מיט דער אַנדערער פור, מיט די ספרים. ס׳פערד האָט זיך אַ ביסל אײַנגעמידט.

נ ח מ ן

פּאָליצעס געגנוג, וואָס איידער זאָל מען פון בית־מדרש אַרײַנברענגען ספרים. וואו איז גדליה דער שמש? זײַט זשע מוחל, נעמט עטלעכע יינגלעך און גיט זיי ספרים פון בית־מדרש. זאָלן נישט שטיין ליידיקע פּאָליצעס.

ר׳ לוי־יצחק

מײַנע ספרים וועלן דאָך מן־הסתּם באַלד זײַן.

נ ח מ ן

בײַ ר׳ מרדכין זענען געשטאַנען די אייגענע ספרים.

ג ד ל י ה

קומט, קונדייסים, קומט, שקצים. ער נעמט מיט זיך אַ פּאָר יינגלעך און בײַט אַרויס.

ר׳ לוי־יצחק

איז דאָ שלום ביי אייך? איז דאָ שלווה? וועל איך זיך קענען אָפּגעבן מיט משפּט־צדק? וועל איך דאָ רויִק קענען לערנען די תּורה?

אַ ייד

צדיקים אויף דער וועלט ווינציק פאַרהאַנען. יידן זאָלן זיין גע־זונט. פאַר אַ רב האָט מען אָפּשיי.

ר׳ לוי־יצחק

צדיקים... וואו זענען עס צדיקים גמורים פאַרהאַן? כּל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. יעדער ייד האָט אַ חלק לעולם הבא. מיינט דאָך עס, אַז אַ ייד פאַרדינט. מיינט דאָך עס, אַז אַ ייד איז עס ווערט. דער עיקר, אַז שנאת חינם זאָל אויסגעוואָרצלט ווערן.

צוויי יידן

אַ ביסל מגושמדיק קומען אריין, דערלאַנגען דעם רב אַ שווערן שלום־עליכם.

ערשטער

דאָס איז אונזער רב? שלום־עליכם!

צווייטער

צופוס געקומען. ביי מיר ס׳פערד געפאַלן און נישט געהאַט פאַר־וואָס צו קויפן אַן אַנדערס, כאָ־כאָ־כאָ!

ר׳ לוי־יצחק

ווי איז אייער נאָמען, זייט זשע מוחל?

ערשטער

מיין נאָמען איז ירחמיאל ליפּוטשער, און זיין נאָמען איז סענדער כאַרילאָווקער, שכנישע דערפער. אין עולם רופט עס אַרויס אַ צופרי־דענעם געלעכטער.

צווייטער

לאַכן יידן פון אַ דאָרפישן מענטשן.

ערשטער

שוין באַלד דריי חדשים און נישט עולה־לתּורה־געווען, כאָ־כאָ־כאָ, מען איז פאַריאָגט, צום גוטן יאָר.

ר׳ לוי־יצחק

דאָרפישע יידן — ווייסן ווער זיי זענען. רייסן זיך נישט אָפּ פון שורש. געדענק, ווי איך האָב זיך אַמאָל אָפּגעשטעלט אויף אַ דאָרף ביי פיינע יידן, געלערנט מיט זייערע קינדער און דאָרט מיט גאָטס חסד מיין זיווג געפונען. יידן ציט צו יידן. אַזוי גייט שוין די וועלט.

צינע

שמייכלט מיט ליבע צו די ווייבער, וואָס האָבן זי ארומגערינגלט.

אַ יינגל

הייבט אָן צו וויינען ערגעץ אין אַ ווינקל, דער עולם ווענדט זיך אין יענער זייט.

ר׳ לוי־יצחק

ווער וויינט עס?

נחמן

ס׳איז אַ יתום דאָ געבליבן, האָט ער אַ טבע צו וויינען דווקא דעמאָלט, ווען ס׳איז אַ שמחה. — אַרויס, דו יונגאַטש, דרויסן וועסטו וויינען!

ר׳ לוי־יצחק

קום צו מיר, מיין קינד, וואָס וויינסטו?

יינגל

כ׳וויל לערנען.

אַ געמורמל אין עולם. יינגלעך לאכן זיך פונאנדער.

ר׳ לוי־יצחק

נו, איז אין וואָס געוועדט? ווינציק יידן פאַרהאַנען, וואָס ווייסן די תורה?

יינגל

קיינער וויל מיט מיר נישט לערנען, באשר איך בין אַ יתום.

ר׳ לוי־יצחק

ווי אַלט ביסטו, מיין קינד?

יינגל

איך בין שוין אַלט צוועלף יאָר און קיינער וויל מיט מיר נישט לערנען.

ר׳ לוי־יצחק

אַ וואו עסטו?

נחמן

עס פעלט אים נישט צו עסן.

אַ ייד

ער קומט צו מיר אויך אַריין. קיין עין־הרע, אַ גרויסער פרעסער.

ירחמיאל

ווי איך בין אַ ייד, איך נעם אים צו זיך אויפן דאָרף, ער וועט ביי מיר ווערן אַ לייט.

סענדער

איך וואָלט אים אויך געגעבן צו עסן, זאָל מען מיר אים נאָר אָפּגעבן.

נחמן

נעם זיך אים.

יינגל

איך וויל נישט, איך וויל לערנען.

סענדער

וואָס זאָגסטו צו אים? אַ געשטעל פון אַ יתום.

ר׳ לוי־יצחק

וויין נישט, מיין קינד. איך וועל מיט דיר לערנען תורה.

נחמן

זעץ דיך אַנידער אין אַ ווינקל צווישן די קינדער. וויין נישט.

גדליה

און הינטער אים יינגלעך קומען אריין. יעדער איינער טראָגט אַ בּרעמיע ספרים, שטעלן די ספרים אין די פּאָליצעס אריין.

ר׳ לוי־יצחק

איך באַגער צו זעען דעם בית־מדרש.

נחמן

גייט, זאָגט אָן, אַז מען גייט אין שול אַריין.

ר׳ לוי־יצחק

און וואָס פעלט מיר דען? אומעטום יידן, און אין דער ריכטיקער

שעה טוען זיי זיך אַרויס פון חיי שעה. איז רעכט, אַז חדווה און שמחה זאָלן איבערוועגן די וואָגשאָל. יאָ, איך באַגער צו זעען דעם בית־מדרש. ער לאָזט זיך צום טיר. דער עולם מאַכט אַ וועג. ער גייט אַרויס און אַלע נאָך אים, אויסער צינע און נאָך אַ פּאָר ווייבער, וואָס בלייבן איבער.

ערשטע פרוי

אַז מען איז ווערט ביי גאָט, שיקט ער שוין צו נחת מיט דער פּולער האַנט.

צווייטע

געלויבט איז דער אייבערשטער, וואָס איך האָב דאָס זוכה געווען צו זעען.

צינע

מיין האַרץ פּאַלט מיר שיר נישט אַרויס פאַר שמחה. איך האָב געמיינט, אַז איך וועל דאָס גאָרנישט אַריבערטראָגן. צו דער ערשטער פרוי. ווי רופט מען אייך, זייט זשע מוחל?

ערשטע

דאָבע־חנה, אַן אלמנה. מיין מאַן איז געווען אַ לערנער. האָט דער וואָס אין הימל נישט געוואָלט, אַז מיין לעבן זאָל מיר זיין ליכטיק.

צווייטע

איך בין דאָ אין שטאָט געבאָרן געוואָרן. איך געדענק, ווי ר׳ מרדכי איז דאָ אָנגעקומען פאַר אַ רב. מיר האָבן שוין אַזאַ מזל, אַלע שיינע יידן אָדער שטאַרבן דאָ אויס, אָדער גייען אַוועק.

ערשטע

גאָט איז מיט דיר, זעלדע, וואָס דו רעדסט! מען קען טאַקע, חלילה, מיינען ווייס איך דאַרט וואָס.

צינע

געווען אַ יונגערמאַן, דער פריערדיקער רב?

ערשטע

געהאַט שוין אויסגעגעבענע קינדער.

צ י נ ע

ווי איז מיר, ווי עס ציטערט אין מיר מיין האַרץ.

ב נ י מ י ן - ש מ ש ו ן

קומט אַריין צערודערט מיט דער בייטש אין האַנט.

אַ גאָט העלף! אַוואו זענען אַלע מאַנסבילן?

צ י נ ע

דאַנקט מיר, איר האָט געפירט מיינע קינדער, וואו זענען זיי?

ב נ י מ י ן - ש מ ש ו ן

שרעקט זיך נישט, רביצין, ס'האָט גאָרנישט געטראָפן. איך באַדאַרף האָבן די מאַנסבילן, וואו זענען זיי?

ע ר ש ט ע

וואָס זייט איר, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, אַזוי צעטראָגן?

צ י נ ע

עפּעס זאָגט מיר דאָס האַרץ, אַז ס'האָט חלילה...

ב נ י מ י ן - ש מ ש ו ן

גאָרנישט, גאָרנישט, רביצין. איך האָב געזאָגט, אַז מען זאָל צושפּאַנען נאָך אַ פערד. עס וואָלט אַזאַ זאַך נישט געטראָפן, ווען איך האָב נאָך דעם קאַשטאַנאָוואַטן אין שפּאַן.

צ י נ ע

ווי גאָט איז אייך ליב, וואו האָט איר אַהינגעטאָן די קינדער?

ז ע ל ד ע

אַ מאָדנער מענטש, וואָס האָסטו מורא צו רעדן?

ב נ י מ י ן - ש מ ש ו ן

אַוואו זענען די מאַנסבילן? ער וויל ארויסגיין. מען פארשטעלט אים דעם וועג.

צ י נ ע

וואָס אַנטלויפט איר? איר האָט דאָך מיינע קינדער געפירט?

ב נ י מ י ן - ש מ ש ו ן

האָבן זיך אַוועקגעיאָגט מיטן רב מיט די טייערע פערד און מיך

געלאָזן פון הינטן. נו, האָבן זיך די כאַטשעוואָער יידן אָנגעיאָגט ווי נאָר איר האָט זיך אַראָפּגעלאָזן פון באַרג.

צינע

און די קינדער?

בנימין־שמשון

דאָ, דאָ, שרעקט אייך נישט.

זעלדע

די האָר שטעלן זיך קאַפּויר.

בנימין־שמשו

נישטאָ זיך וואָס צו שרעקן, רביצין. איך באַדאַרף נאָר האָבן די מאַנסבילן. אַוואו זענען זיי? אַוודאי אין שול — דער רב זאָגט אַוודאי אַ דרשה, אָוואַ! אײלט ארויס.

צינע

וויי איז מיר...

זעלדע

וויינט נישט, רביצין, די קינדער זענען געזונט. סאַר אַ מאָדנער נאָר ער איז, מען קען זיך ביי אים נישט דערוויסן.

גנענדל

און נאָך אַ פּאָר פרויען קומען אריין אויפגעבראַכטע.

צינע

אָט איז מיין טאָכטער! וואו איז חיים און טייבעלע?

גנענדל

זיי וועלן אפשר באַלד אויבעט קומען.

אַ פרוי

איך קוק, עפּעס אַ מיידל גייט און פרעגט: וואו וואוינט דער רב? פרעג איך: וואָס פאַר אַ רב? מאַכט זי: דער נייער רב — זאָל איך וויסן אַזאַ זאַך, ממש עס ווילט זיך נישט גלויבן.

גנענדל

אפשר אַ האַלבע שטאָט האָט זיך נאָכגעיאָגט. אוי, וואָס עס האָט

זיך אָפּגעטאָן! מען האָט אויסגעשפּאַנט אונזערע פערד און איינגעשפּאַנט אַנדערע.

צ י נ ע

טאָ וואו זענען די קינדער?

ג נ ע נ ד ל

איך זאָג דאָך דיר, כאַטשעוועך יידן האָבן אונז דערריאָגט, אויס־געשפּאַנט די פערד און איינגעשפּאַנט זייערע און פאַרקירעוועט צוריק.

אַ פ ר ו י

רשעים זענען זיי דאָך, נישט קיין יידן.

צ י נ ע

און חיימל?

ג נ ע נ ד ל

ער האָט געשוויגן.

צ י נ ע

וויי איז מיר, וויי איז מיר.

ג נ ע נ ד ל

זיי האָבן דעם וואָגן ספרים אויך פאַרנומען מיט זיך.

צ י נ ע

די ספרים, וויי איז מיר.

ג נ ע נ ד ל

איטשע האָט געשריגן: ר׳ לוי־יצחק קען אָן די ספרים נישט קומען, לאָמיר די ספרים נעמען און די קינדער לאָזן. האָט לייב־הערש געזאָגט: די ספרים זענען זיך ספרים און די קינדער זענען זיך קינדער, האָט ער געזאָגט.

צ י נ ע

טאָ ווי אַזוי קומסטו אַהער?

ג נ ע נ ד ל

אוי, מיך האָט מען אַראָפּגעכאַפּט און איך בין אַזוי געלאָפן! לאַכט.

צ י ב ו ל ע

לויפט אַריין.

גוט, דו ניש שרעק. קאַניוכעס, קצבים זיך געזעצט רייטנדיק, זיך אַוועקגעיאָגט. זיי שוין קריגן. זיי שוין האָבן!

ע מ ע צ ע ר

שרײַט צריין אין פענסטער:

מען פּאָרט, מען פּאָרט!

צ י נ ע

געלויבט איז דער אייבערשטער.

א געריוש פון אנגעקומענע פורן. ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל, ע ו ז ר, ז אַ ו ו ל און נאָך ייִדן קומען אַריין.

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

איך האָב געזאָגט, אַז אין שול זענען זיי. ער מוז זאָגן אַ דרשה. לאָז מען אַראָפּנעמען די ספרים.

ע ו ז ר

איך האָב געזאָגט, אַז עס וועט זיין אַן עוולה.

צ י נ ע

וואָס האָט איר צו אונז?

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

דאָס איז נישט מיין שולד. איך וואָלט מיר אויף אַזוינס נישט געלאָזן. מילא, עס איז פאַרפאַלן.

ע ו ז ר

כ׳האָב געשריגן, אַז ס׳איז אַן עוולה.

ז אַ ו ו ל

מיר זענען נישט ווערט, האָב איך געזאָגט, און גיט זיך אונטער, האָב איך געזאָגט!

ע ו ז ר

איך האָב זיך נישט אונטערגעגעבן, אָבער די קינדער פאַרכאַפּן צוריק — האָב איך געזאָגט איז אַן עוולה.

זאַוול

זעסט אַ בית הרב! זעסט, וואָס דאָ טוט זיך? אונזער שטאָט האָט אויף דעם קיין שכל ניט געהאַט.

העניאַך-יואל

גייט טראָגט אַראָפּ די ספרים.

אַ ייד

מיר קלעפּן זיך נישט די הענט.

ציניע

ווישט די טרערן.

זאַוול

צו אַ יידן

נו, וואָס, שמחה, פאַרקלעמט דאָס האַרץ, הא?

עוזר

און איך, מיינסטו, האָב נישט געוויינט, אַז כ'האָב געזען, ווי די פורן רירן זיך?

אַ ייד,

דאָס איז אַ ווילע פריער צרויסגעגאַנגען, קומט אַריין מיט אַ ברעמיע ספרים און שווייגנדיק צעשטעלט ער זיי אין די פּאָליצעס. מענער טרויערדיק, שווייגנדיק. יעדערער עפנט אַ ספר, בלעטערט, לאָזט אַרויס פון צייט צו צייט אַ זיפץ.

אַ צווייטער

קומט אַריין מיט אַ ברעמיע ספרים און צעשטעלט זיי אין די פּאָליצעס.

ר' לוי-יצחק

און נאָך אים אַ גרויסער עולם קומען אַריין. אין עולם אַן אויפרעגונג. ביי אים אָבער רוט אויפן פּנים אַ גוטמוטיקער שמייכל. רעדט מיט ליבע.

נו, אוודאי אַזוי, עס וועלן דאָך צוליב לוי-יצחקן צוויי שטעט חלילה נישט חרוב ווערן. די ספרים מיר געבראַכט און די קינדער צוגענומען.

העניאַך-יואל

איך האָב געזאָגט, אַז מען טאָר דעם רב אָן ספרים נישט לאָזן.

נחמן

הייסט עס, געמיינט, אַז לוי־יצחק האָט שוין קיין ספרים נישט אַפּילו?

ר׳ לוי־יצחק

און די קינדער ביי מיר צוגענומען. ווי יעקב אבינו, צוגענומען ביי אים בנימינען, אַז ער זאָל אַליין נאָכקומען. וואָס יידעלעך קען איינפאַלן צו טאָן!

עוזר

איך וועל מוזן ציען קיין האָראָטשין. כאַטשעווע איז פאַרפּינסטערט געוואָרן.

נחמן

אדרבא, ציט אַהער, וועט האָראָטשין ווערן גרעסער. אדרבא. זאָל מען אַריינברענגען משקה און טרינקען לכבוד דעם רבין מיט די יידן פון כאַטשעווע. וואָס כּעסט איר זיך, כאַטשעווער יידן? אַזוי פיל יאָרן האָט איר זוכה געווען און איצטער איז עס אונזער זכיה.

ר׳ לוי־יצחק

קוקנדיק, ווי מ׳טראָגט די ספרים אין שטוב אריין.

כאַ־כאַ־כאַ, געבראַכט מיר די ספרים און צוגענומען די קינדער. ווי איז, אַז די ספרים קען איך אויסווייניק און די קינדער באַדאַרף איך אַלע ווײלע אויף זיי קוקן, כדי איך זאָל שפּירן דעם תענוג פון גידול־בנים און דעם צער פון גידול־בנים?

עוזר

וואָס האָבן מיר געטאָן?

זאַוול

אַ גרויסע נאַרישקייט געווען.

הענאָך־יואל

פשוט פון זינען אראָפּ.

נחמן

ווער ווייסט, וואָס דאָרט וועט זיך אָפּטאָן אויב זיי וועלן זיי אָניאָגן.

בּנימין־שמשון

וועלן זיי נישט דעריאָגן. כ׳האָב באַטראַכט זייערע פערד — האָבן לייבן — נישט קיין פערד.

ציבולע

לויפט אריין.

יידן זיך שלאָג אין מאַרק!

נחמן

אַ חילול־השם! וואָס ווילן פון אונז די כאַטשעוער יידן?!

ר׳ לוי־יצחק

זעט שלום זאָל זיין.

נחמן

גייט, יידן, זעט, מ׳זאָל עס נישט דערלאָזן

עטלעכע יידן גייען ארויס.

ר׳ לוי־יצחק

אפשר האָב איך טאַקע געמאַכט אַ טעות. קען זיין נישט איבער־געלייגט זיך ווי בעהעריק איז.

צינע

אפשר, לוי־יצחק, זיינען מיר באַגאַנגען אַן עוולה אַנטקעגן כאַטשע־ווער יידן?

ר׳ לוי־יצחק

עס קען חלילה קומען צו שפיכת־דמים. כ׳וועל אויך אַרויסגיין.

אַ עלטערער

עס איז אַ פּחיתת־הכבוד. זאָל דער רב בלייבן אין שטוב.

ר׳ לוי־יצחק

איך בעט אייך, יידן, ברענגט מיר נישט צו קיין נסיון.

אַ ייד

צעשויבערט, אויפגערעגט לויפט אריין מיט אַ געשריי.

ער איז אַ עוכר ישראל, אַ רשע מרושע, ער האָט געבראַכט מחלוקת אויף אונזער שטאָט. מ׳וועט איינער אויפן אַנדערן מלשין זיין!

נחמן

וואַרפט אים אַרויס, דעם עזות־פּנים!

שטימען

— וואַרפט אים אַרויס, דעם מנוול!
— ס׳איז אַ חילול־השם!
— ער האָט פאַרשוועכט די תורה!
— אין חרם באַדאַרף מען אים אַריינוואַרפן!
— מלקות באַדאַרף מען אים געבן!

ייד

אָפּגעדאַרט וועט ווערן די האַנט, וואָס וועט מיך פּרוּוון אַרויסוואַרפן!

ר׳ לוי־יצחק

יידן, אָן רוגז. איך וויל אים אויסהערן, אפשר איז ער גערעכט.

שטימען

— ער איז אַן אַלטער עזות־פּנים!
— צעקאַטעוועט זיין לייב באַדאַרף מען!
— ער האָט ר׳ מרדכין אויך ביזיונות אָנגעטאָן.
— ער איז שיכור.
— יאָ, ער האָט זיך אָנגעטרונקען.
— וואַרפט אים אַרויס!

פון צווישן די ווייבער דערהערט זיך אַ געוויין.

נחמן

טרייבט אים אַרויס פון דאַנען!

ר׳ לוי־יצחק

זייט כובש אייער כעס, יידן. לאָזט מיר, זייט מוחל, צו צו אים. אפשר איז ער גערעכט. ער קלייבט זיך דורך צום בעל־מחלוקת. שלום־עליכם, ווער זייט איר?

איינער

רבי, דאָס איז זלמן פעלץ — ווער ווייסט עס נישט?

ר׳ לוי־יצחק

הייסט עס, ר׳ זלמן איז אייער נאמען. זייט זשע מוחל, ר׳ זלמן, איך היל, איר זאלט ארויסלייגן אייערע טענות בפני כל עם ועדה. און זאל קהל משפטן. אפשר בין איך אומגערעכט. אפשר בין איך ניט ווערט צו פארנעמען דעם כסא־הרבנות נאך ר׳ מרדכין.

נחמן

וואס רעדט איר, רבי? מיט וועמען א משפט האבן? ס׳איז א חילול־הקודש, איר זאלט שטיין אין זיינע ד׳ אמות.

זלמן

מיט חוצפה.

ער איז א רשע מרושע! א עוכר ישראל!

שטימען

— לאזט מיר נאר צו צו אים.

— צעברעכן אים רוק און לענד!

— פארשפארן אים אין הקדש!

— זאל ער זיך אויסניכטערן!

— מען באדארף פון אים די פעל אראפשינדן!

נחמן

איך זאג אייך, ווארפט אים ארויס ווי א קרעציקן הונט פון דאנען.

די כאטשעווער יידן אין א בינטל שטייען אן א זייט און סודען זיך. פון זייערע אויגן קוקט ארויס גרויס עגמת־נפש.

ר׳ לוי־יצחק

יידן, הערט מיך אויס, עס האט נאך קיינער נישט געטאן קיין שלעכטס מיט כוונה. געוויס איז אין דעם א סיבה פארהאנען. ער איז דאך א ייד און ווי איז דאס גאר שייך, ער זאל בפני כל עם ועדה מיך מבייש זיין?

נחמן

קיין שום סיבה נישטא, רבי. מען האט אים אנגעשטעלט, ער זאל עס טאן, אנגעשיכורט. כאטשעווע איז שולדיק אין דעם.

הענאָך־יואל

ס'איז אַ בילבול אויף כאַטשעווער קהילה, רבי, איר טאָרט עס נישט דערלאָזן.

ר' לוי־יצחק

הייסט עס, אַז עמעצער האָט עפּעס קעגן מיר — טאָ פאַרוואָס האָט מען עס באַהאַלטן פון מיר. איך האָב דאָך געפרעגט, צי איך וועל חלילה נישט גורם זיין קיין מחלוקת מיט מיין קומען אַהער.

נחמן

אַוואו איז נישט פאַרהאַן קיין מחלוקת, רבי? מחלוקת איז ווי טרוקן האָלץ. מען באַדאַרף נאָר אַ פייער אונטערלייגן — דער ווינט קומט שוין אַליין און צעבלאָזט.

ר' לוי־יצחק

הייסט עס, אַז איך בין דער ווינט, וואָס צעבלאָזט דעם פייער...

שיין, פיין, לוי־יצחק. ער לאָזט זיך אַראָפּ אויף אַ שטול טרויעריק.

הענאָך־יואל

פאָרט מיט אונז צוריק, רבי! עס וואַרטן אויף אייך פורן הינטערן באַרג. דאָ וועט איר האָבן נאָר מחלוקת.

ר' לוי־יצחק

באַדאַרף איך דאָ זיין, וועל איך זעען, אַז שלום זאָל זיין. און אויב אַפילו די יסודות פון דער ערד הייבן אָן צו ציטערן פון אַלע זייטן: מזרח, מערב, צפון, דרום — ערשט דעמאָלט באַדאַרף מען דאָך שטאַרק זיין. די פיס גלייך און נישט געשטרויכלט ווערן.

שטימען

— אָט אַזוי, רבי.

— לאַנג לעבן זאָל ר' לוי־יצחק!

— אונזער כבוד און אונזער זכיה!

— דאָס האָבן זיי געטאָן!

— זאָלן זיי אַרויסגעבן, ווער עס האָט אים אָנגעשיכורט.

ר׳ לוי־יצחק

אָבער איך וויל זיך דורכשמועסן מיט ר׳ זלמנען, אפשר וועט ער מיר זאָגן וואָס ער האָט צו מיר. זייט זשע מוחל, ר׳ זלמן. יידן, לאָזט אים צו נעענטער צו מיר.

נחמן

רבי, דאָס איז אַ פּחיתת־הכבוד.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין מוחל אויף מיין כּבוד. נישט אומזיסט האָט ער מיך אָנגערופן עוכר־ישראל.

זלמן

איך זאָג, דו זאָלסט זיך איינפּאַקן און פאָרן פון דאַנען. ביי דיר צוריק מיט די כאַטשעווער יידן!

צינע

אפשר, לוי־יצחק, זיי זיך מיישב. אפשר זאָלן מיר פאָרן צוריק, וואו מען האָט אונז געהאַלטן מיט כּבוד.

נחמן

אַ חרפּה, אַז אַזאַ זאַך זאָל ביי אונז פּאַרלויפן. וואַרפט אים אַרויס, דעם פּושע־ישראל! *ער לאָזט זיך צו זלמנען, מיט אים נאָך אַ פּאָר יידן. מען וויל זלמנען אַרויסוואַרפן, נאָר ער כאַפּט זיך פאַרן עמוד.*

ר׳ לוי־יצחק

יידן, דערלאָזט נישט צו קיין שפיכת־דמים!

נחמן

שלעפּט אים אַוועק פון אָרון־קודש!

זלמן

ציט זיך צום אָרון־קודש.

שטימען

— לאָזט אים נישט!

— ער וועט די תורה מחלל זיין!

— זאָל מען אים בינדן!

— ס׳איז אַזאַ זאַך נישט געהערט געוואָרן אין דער גאַנצער וועלט!

— פּאַוואָליע, איר וועט אים ממיתן!

זלמן

אַלע קללות וועלן קומען אויף אייך! אַלע חרמות וועלן קומען אויף אייך מיט אים אינאיינעם! עס ווערט אַן אַלגעמיינער געטומל. מען לאָזט זיך צו זלמנען. ער ווערט זיך מיט אַלע כוחות. כאַפּט זיך אָן אין עמוד און שלעפּט אים מיט זיך. זיינע הענט צעפּלוטיקט. פון דער ווייבערש זייט רייסט זיך אַרויס זיפצן און קרעכצן. מען וואַרפט אים אום אויף דר׳ערד און מען שלעפּט אים צום טיר.

ר׳ לוי־יצחק

חיל פאַרשטעלן דעם וועג בעטנדיק.

יידן, וואָס טוט איר? באַטראַכט וואָס איר טוט — איר זייט דאָך שופך דמים! מען טראָגט זלמנען אַרויס פון שטוב. עס ווערט זיך איצטער כמעט ניס.

אַ פרוי

הייבט אָן וויינען אויפן הויכן קול און אַזוי וויינענדיק גייט זי אַרויס פון שטוב.

ר׳ לוי־יצחק

מן השמים ווינקט מען צו מיר, אַז איך בין באַגאַנגען אַ קרומע זאַך.

אַ ייד

נישט אַנדערש אַ קליפּה האָט זיך אין אים אָנגעזעצט.

אַ צווייטער

ער איז בכלל אַ גאַנץ שטילער מענטש. וואָס איז מיט אים געשען, וואָס ער איז אַזוי פון די כלים אַרויס?

אַ דריטער

ער איז דאָך גאָר געווען אויפן דאָרף, ווען איז ער אָנגעקומען?

ר׳ לוי־יצחק

וואָס איז זיין אומנות?

נחמן

אַ שוסטער, און אַ שלעכטער דערצו.

ר׳ לוי־יצחק

איז ער דאָך אַ יגיע־כפּים.

הענאָך־יואל

אין כאַטשעווע איז אַזאַ זאַך נישט פאַרלאָפן. כאַטשעווער יידן האָבן געוואוסט, ווען זיי האָבן געהאַט ביי זיך אין שטאָט.

עוזר

אוי, סאַר אַ ביזיון! אוי, סאַר אַ חרפה!

ר׳ לוי־יצחק

איך בין דער חוטא, נישט ר׳ זלמן. ער איז געשיקט געוואָרן מיר צו וואָרנען. איך האָב צופיל גענומען אויף מיינע פּלייצעס. הינ־טערן מיר מערט אַ גערודער.

שמעון

— זלמן בעט, מען זאָל אים אַריינלאָזן.

— ער וויל בעטן ביים רבן מחילה.

— פאַרשפּאַרט די טיר!

— אַ ביזיון!

— ניין, לאָזט אים נישט אַריין!

— מען טאָר נישט פאַרשטעלן אַ יידן דעם וועג, אַז ער וויל זיין אַ ייד.

— ער וויל תשובה טאָן.

ר׳ לוי־יצחק

גייט צום טיר און מאַכט אַ וועג פאַר זלמנען.

זלמן

קומט אַריין בלאַס. קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס.

ר׳ לוי־יצחק

זייט מיר מוחל, ר׳ זלמן. אפשר בין איך באַגאַנגען אַן עוולה און דורך אייך באַדאַרף איך עונש צוקומען.

זלמן

שוואַך.

רבי, זייט מיר מוחל. איך האָב אייך מבייש געווען.

ר׳ לוי־יצחק

מוחל, מוחל במחילה גמורה.

זלמן

אַ שלעכטע מחשבה איז מיר אַריין אין קאָפּ, אַז איך זאָל אייך מבזה זיין.

ר׳ לוי־יצחק

זעט, יידן, אַ צדיק גמור איז צווישן אייך און איר האָט עס נישט געוואוסט.

נחמן

זיי צופרידן, זלמן, וואָס אַ גוטע מחשבה איז געקומען אין צייט.

שטימען

— פּאַסטן באַדאַרף ער!

— צדקה געבן!

— נעם אויף זיך אַ תשובה, זלמן.

— כאַ־כאַ־כאַ, זלמן, האָסט זיך געשפּילט מיט פייער!

ר׳ לוי־יצחק

איך בין דער בעל־ניסיון און דורך מיר איז אַן ערלעכער ייד פאַרשעמט געוואָרן. ער וויל נאָך עפּעס זאָגן, אָבער ער באַהאַלט זיין פּנים אין אַלמער ספרים.

ציגע

וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

נחמן

כאַטשעוועער יידן! פאַרוואָס שטייט איר מיט פאַרלייגטע הענט? פאַרוואָס זעט איר נישט, אַז די קינדער זאָלן אָנקומען? איר הערט? זאָל מען פאָרן און ברענגען די קינדער און דעם רב נישט גורם זיין קיין עגמת־נפש.

ר׳ לוי־יצחק

מאַכט מיטן האַנט אַ באַוועגונג, ווי בעטנדיק, אַז נחמן זאָל שווייגן. ער רעדט פריער שטילער און פּיסלעכווייז גייט ער איבער אין התלהבות.

עס איז שיין צו זיין אַ ייד. וואויל צו זיין אַ ייד. באַשטראָף מיך אין צייט און לאָז נישט מיין האַרץ זאָל אַריינפאַלן אין יאוש

שלום באַדאַרף איך האָבן. שלווה באַדאַרף איך האָבן. שלום איז די יידישע קרוין. שלום איז זיין נאָמען. איינמאָל אין לעבן קומט מען צו אַ ניסיון. איינמאָל, איינמאָל... נו, וויל איך אים אַנטקעגן גיין. דער עולם הערט פארגאפט צו זיינע ווערטער. פון דרויסן דערטראגט זיך א געזאנג. אלע הערן זיך צו מיט א פארהאלטענעם אטעם.

אַ שטימע

פון דרויסן.

זאָגט אָן דעם רב, אַז די קינדער קומען!

ר׳ לוי־יצחק

שיין צו זיין אַ ייד. ווהויל צו זיין אַ ייד.

אַ ייד

פון צווישן די באטשעווער ביים טיר.

איך וועל אפשר אַהיים נישט דערפאָרן... כאפט זיך פארן הארצן און הייבט זיך אן ארצפלאזן. דאס געזאנג דערנעענטערט זיך.

דריטער אקט.

שפעטער אין דעם אייגענעם זומער. אוונט. דער בית־הרב וואס אין פריערדיקן אקט. א הענגלאמפ און א וואנט־לעמפל באלייכטן די שטוב.

ר׳ לוי־יצחק און חיים זיצן ביידע ביים טיש און לערנען, פארטיפט אין א ענין.

צינע

טראגט אריין צוויי גלאז טיי און שטעלט אנידער לעבן די מענער, גאר גיך זאגנדיק. א ווײלע קוקט זי זיי אן און קלייבט זיך שוין אװעקגיין.

ר׳ לוי־יצחק

וואס טוען די קינדער?

צינע

זענען ארויסגעגאנגען שפאצירן. האבן זיך שוין חברטעס אויס־געפונען.

ר׳ לוי־יצחק

פארטיפט זיך ווידער אין ספר, ברומענדיק א גמרא־ניגון. הייבט אויף די אויגן און באמערקט, אז צינע שטייט און קוקט צו אים.

האסט מיר עפעס געוואלט זאגן, צינע?

צינע

אט, גלאט אזוי, איך טראכט פון די קינדער.

ר׳ לוי־יצחק

וואָרעם וואס?

צינע

געלויבט איז דער אייבערשטער. איך דאגה נישט צוליב די קינ־דער. זי װיל אװעקגיין.

ר׳ לוי־יצחק

זיי ושע מוחל, צינע.

צינע

האָסט געוואָלט מיט מיר עפּעס רעדן?

ר׳ לוי־יצחק

זיי ושע מוחל.

צינע

זעצט זיך.

ר׳ לוי־יצחק

איך וואָלט אפשר דיר עס נישט געדאַרפט זאָגן — איך האָב עגמת־נפש.

צינע

איך ווייס.

ר׳ לוי־יצחק

און וואָס וואָלסטו דערויף זאָגן?

צינע

איך מיין, אַז דו פאַרשטייסט בעסער.

חיים

איך וואָלט מסכים געווען, ווען מען נעמט אונז אַרויס אין אַן אַנדער שטאָט.

ר׳ לוי־יצחק

דו ביסט, מיין זון, נישט משיג די גרויסע טירחה און די גרויסע אחריות. מען גייט נישט אַוועק פון אַ שטיק ערד ביסקל מען האָט נישט געמאַכט, אַז זי זאָל געבן אירע פּירות. וואָס האָב איך אויפגעטאָן אין האָראָטשין וואָס איך זאָל שוין טראַכטן פון אַנדערע קהילות?

צינע

טאָ וואָס וועט זיין?

ר׳ לוי־יצחק

נישט קיין אַנדערע שטעט. דאָס דווקא נישט. איך וועל מיר אָפּזאָגן פון רבנות און זאָלן די אויגן פון דער וועלט נישט זיין געווענדט מער צו לוי־יצחקן.

צינע

איך פאַרשטיי דאָס נישט, לוי־יצחק.

חיים

אַוועקפאָרן אין דאָרף אַריין, טאָן וואָס דער פעטער טוט, וואָס דער זיידע טוט.

צינע

דאָס מיינט נישט דער טאַטע.

ר׳ לוי־יצחק

און אפשר טאַקע דאָס. מה רעש? איך קען מער נישט סובל זיין אַזאַ טירחה. יידעלעך קוקן צו מיר, אויף מיר זייערע דאגות אָנגעלייגט.

צינע

דאָס איז דען געוועגדט אין אונז?

ר׳ לוי־יצחק

כאַ־כאַ־כאַ, גערעכט. נישט געוועגדט אין מיר. נישטאָ קיין בחירה. גיי זאָג יידעלעך, אַז דו קערסט זיך אָפּ פון זיי, אַז דו ווענדסט זיך אָפּ פון זיי. פארטיפט זיך ווידער אין זיין ספר און זיין לערנען גייט איבער אויפן הויכן קול. חיים פון זיין זייט פאראייניקט זיך מיט אים און די גאנצע שטוב ווערט אנגעפילט מיט די קלאנגען פון גמרא־ניגון.

צינע

זיצט א פארגליווערטע און הערט זיך איין.

אברהם־יעקב

קומט אריין אומבאמערקט פון די שטוב־לייט. א ווײַלע בלײַבט ער לעבן טיר און מיט א באגײַסטערט פנים הערט ער זיך איין.

ר׳ לוי־יצחק

באמערקט אים.

צינע, זיי זשע מוחל, דאַכט מיר, זע נאָר.

צינע

מאַמעלעך מיינע, אברהם־יעקב!

אברהם־יעקב

יאָ, צינע, אברהם־יעקב, אַ גוטן אָוונט. פאלן איינס דאס אנדערע אויפן האלז.

ר׳ לוי־יצחק

גייט אים אנטקעגן.

שלום־עליכם, וואָס מאַכט עפּעס אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

און דאָרטן איז דאָך מסתמא חיים — וואָס מאַכט עפּעס חיים?

חיים

שלום־עליכם.

ציּנע

אַזוי לאַנג, אַזוי לאַנג, דאַכט, שוין באַלד צען יאָר, אַז מען האָט זיך נישט געזעען.

ר׳ לוי־יצחק

געזאָגט, אַז אברהם־יעקב וועט אויסוואַקסן אַ שיינער ייד. זיי זשע מוחל, פון וואַנען קומסטו איצטער?

אברהם־יעקב

אַזוי איז מען פאַרוואָרפן. קוים זיך דערשלאָגן אַהער. איך וואָלט פון גאָרנישט געוואוסט, פאָרט עפּעס דורך אַ ייד און בלייבט נעכ־טיקן. שמועסט מען. פרעג איך אים, וואָס הערט זיך עפּעס אויף דער וועלט? מאַכט ער: צוויי שטעט שלאָגן זיך איבער אַ רב. פרעג איך: וואָס פאַר אַ שטעט און וואָס פאַר אַ רב? מאַכט ער: אַז דער רב איז ר׳ לוי־יצחק און די שטעט זענען האָראָטשין און כאַטשעוועּ. כאַ־כאַ־כאַ, טראַכט איך מיר, שוין אַזוי באַשערט, אַז מען זאָל זיך שלאָגן איבער לוי־יצחקן.

ציּנע

וואָס האָסטו עפּעס געהערט פון טאַטן?

אברהם־יעקב

אַנומלט האָט ער באַפוילן דורך אַ יידן, אַז אַלע זענען געזונט. אַפילו געהאַט בדעה זיך אַריבערכאַפּן צו אים. איך וועל עס אפשר באַוויזן צוריקפאָרנדיק.

ר׳ לוי־יצחק

האָסט מיר פאַרשאַפט אַ נחת־רוח.

צינע

און וואָס מאַכט דייַז דבורה?

אברהם־יעקב

שוין באַלד אַזוי גרויס ווי איך. האָב קיין עין־הרע נחת פון איר.

צינע

איז שוין אַלט, דאַכט מיר, זיבעצן יאָר.

אברהם־יעקב

געוואָרן חול־המועד פסח.

ר׳ לוי־יצחק

געלויבט איז דער אייבערשטער.

צינע

אפשר זאָל איך פאַר דיר מאַכן אַ עסן, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

אפשר שפּעטער. אַוואו זענען די טעכטער, אַוודאי גרויסע אויס־געוואַקסן.

צינע

גאָט צו דאַנקען, שיינען ווי די ליכטיקע זון.

ר׳ לוי־יצחק

באַטראַכט אברהם־יעקבן.

אַזוי, אַזוי, אַ שיינער ייד, כאָטש אויפן דאָרף. נאָר דאָרטן קען מען זיין אַ שיינער ייד, מען קען זיך מיטן גאַנצן האַרצן איבער־געבן צו תורה און עבודה. איך בין מקנא אברהם־יעקבן.

אברהם־יעקב

וואָס איבער מיר שלאָגט מען זיך נישט?

ר׳ לוי־יצחק

אַ סך עגמת־נפש געהאַט. געקומען צו שפיכת־דמים. און איצטער זיץ איך און טראַכט, צי דאָס איז דער שכר פון דער תורה? איז עס אפשר אַ באַווייז, אַז איך בין נישט ראוי צו זיצן אויף אַ כסא־הרבנות?

אברהם-יעקב
איך קען דאָס נישט באַגרייפן.

ר׳ לוי-יצחק
דו ביסט דער אייגענער אברהם-יעקב. כאָטש געעלטערט, אָבער דער אייגענער. און דער עול פרנסה מסתמא.

אברהם-יעקב
נישט דער אייגענער. האָב שוין אָנגעהויבן צו שמעקן טאַבאַק און ווי איך זע, שמעקסט איר אויך טאַבאַק. נעמט ארויס זיין טאַבאַק-פושקעלע. ביידע פארציען און מען שווייגט א ווײַלע.

ר׳ לוי-יצחק
עס בענקט זיך נאָך יענע יאָרן, אַז איך קוק אויף דיר. יעמאָלט האָט מען געקענט דעם קאָפּ ווי אַ גרעזעלע איינבייגן און לאָזן, אַז דער שטורעם זאָל איבער דיר אַריבערגיין. די פעלדער זענען מסתמא נאָך פעלדער, האַ, וואָס?

ציגע
נישט אומזיסט קלעמט מיר דאָס האַרץ, אַז איך דערמאָן זיך. אָבער וואָס קען מען דען מאַכן? איך וואָלט כאָטש דעם טאַטן געוואָלט זען.

ר׳ לוי-יצחק
קערן זיך אום צוריק די אַמאָליקע יאָרן. טראַכט מען: עס קען דאָך געמאָלט זיין, אַז די בחירה איז דאָך יאָ פאַרהאַנען.

ר׳ לוי-יצחק
און חיים הערט זיך גאָרנישט צו צום שמועס אונזערן. אַפנים, שווער אָפצורייסן די אויגן פון ספר.

חיים
וואָס מאַכט עפּעס דער פעטער?

אברהם-יעקב
נישט אַזוי דאגת פרנסה, מען איז שוין נישט אויף דעם ריכטיקן אָרט. פאַרהאַוועט אין עולם-הזה, נאָר געלויבט איז דער אייבער-

שטער. לערנסט, ערגעץ־וואו וואַרט שוין אַ שטאָט אויף דיר. אפשר, ווען אַמאָל וואָלט מער שכל געווען.

ר׳ לוי־יצחק

נעמט אונטערן אָרעם אברהם־יעקבן און שפּאַצירט אום מיט אים איבערן שטוב.

דאָס איז נישט דווקא, אברהם־יעקב, כאַ־כאַ־כאַ. האָסט די קעל־בעלעך ליב געהאַט, נו מילא, אַ ייִד איז דאָך אַ ייִד. אפשר וואָלסטו עפּעס העכערס משיג געווען. אָבער אַזוי שאַדט דאָך אויך נישט. אַ שיינער, אַ שיינער ייִד.

אברהם־יעקב

האָט עס אָבער יעמאָלט געצויגן אין גרינעם פעלד אַריין. גויים האָבן געקאָשעט די היי, און צי דער פערד איז געפּענטעט האָט מען אויך באַדאַרפט זעען. אַז מען לויפט אַרום באָרוועס, איז דאָך נישט שייך. איז דאָך שוין דער קאָפּ אויך מיט עפּעס אַנדערש פאַרנומען.

צינע

אוי, מאַמעלעך, אַז איך דערמאָן זיך, ווי אַזוי איך בין עס אַרום־געלאָפן באָרוועס — געווען אַזוי פאַרשייט.

ר׳ לוי־יצחק

טשיקאַווע, ווי עס קומט אויף אַ באַגער צו יענע יאָרן רעדנדיק מיט דיר. כאַ־כאַ־כאַ. ביסטו גאָרנישט הונגעריק? וואָלסט אים, צינע, מאַכן אַן עסן אפשר.

צינע

חישט די טרערן.

געלויבט איז דער אייבערשטער פאַר דעם.

אברהם־יעקב

איז דאָס טאַקע אמת, וואָס איך האָב געהערט מכּות מחלוקת?

צינע

נאָך יענע וואָך אַריינגעפאַלן ייִדן אין בית־מדרש אַריין און נישט געלאָזט לייענען.

אברהם־יעקב

אַ וועלט איז דאָך נישט משוגע. און וואָס זאָגט עפּעס הימל אויף דעם?

חיים

איך וועל נישט זיין קיין נוח־לבריות און איבער מיר וועט מען זיך נישט שלאָגן.

ר׳ לוי־יצחק

אַז די הצטרכות פון דער וועלט וועלן דיר ליגן אויפן קאָפּ, און זייערע דאגות אין האַרצן, וועסטו זיין אַ נוח־לבריות ווי דיין טאַטע.

חיים

איך בין דאָ אַריין אין אַ האַרבן ענין, טאַטע, זיי זשע מוחל.

ר׳ לוי־יצחק

אַזאַ חשובער אורח געקומען, עס וועט קיין עוולה ניט זיין, אַז דו וועסט מפסיק זיין.

חיים

פאַרגראַבט װידער די אויגן אין ספר.

גנענדל און טייבעלע

קומען אריין.

צינע

גוט, קינדערלעך, וואָס איר זייט געקומען. קוקט נאָר אָן ווער עס איז דאָ.

אברהם־יעקב

איך וואָלט געפּרוווט טרעפן, אַז דאָס זענען דיינע קינדער.

טייבעלע

אוי, דאָס איז דאָך דער פעטער!

גנענדל

טאַקע דער פעטער. וואָס מאַכט איר, פעטער?

אברהם־יעקב

געלויבט איז דער אייבערשטער.

גנענדל

וואָס מאַכט עפּעס דער זיידע?

אברהם-יעקב

געזונט, גאָט צו דאַנקען.

טייבעלע

וואָס מאַכט עפּעס דבורה? שוין אַ גרויסע?

אברהם-יעקב

גרעסער פון דיר, גרעסער פון גנענדלען אויך.

טייבעלע

אוי, דער פעטער וועט מיך נעמען מיט זיך!

גנענדל

איך וויל אויך מיטפאָרן, ווערסט אונז לאָזן פאָרן, מאַמע?

אברהם-יעקב

אדרבה ואדרבה, איר וועט זיין ביי מיר אָנגעלייגטע געסט. מען וועט זיך פרייען מיט אייך, פרעגט שוין גאָרנישט.

ר׳ לוי-יצחק

ווי לאַנג קענסטו דאָ פאַרוויילן, אברהם-יעקב?

אברהם-יעקב

איך וועל שוין פאַרוויילן ביז איבערן יריד.

טייבעלע

איך וויל מיטפאָרן! איך וויל זיין אין אַ דאָרף.

גנענדל

זע נאָר אויף חיימען — דער פעטער איז געקומען און ער האָט אַפילו קיין צייט נישט אַ קוק טאָן אַהער. ווערסט סיי ווי נישט קענען לערנען ווי דער טאַטע.

ציּנע

הער אויף, מיין קינד.

טייבעלע

אוודאי איז זי געררעכט. אַפילו די שטוב זאָל זיך איבערקערן, וועט

ער די אויגן פון דער גמרא נישט אַרויסנעמען. אַז מיר זענען געפאָרן אַהער, איז ער געזעסן אין וואָגן און געקוקט אין אַ ספר. עס איז געווען אַזוי שיין צו פאָרן און ער קוקט אין ספר — חיים! דער פעטער איז געקומען!

אברהם־יעקב

נישט אַזוי גרינג מסתמא אַ רב צו ווערן. איך געדענק דיין טאַטן אין זיינע יאָרן, געווען ביי אונז יעמאָלט, געבעטן זיך ביי אים: קומט אַרויס אַ ביסל אויף דער לאָנקע — האָט דער טאַטע געטאָן זיך זיינס. זעסט דאָך וואָס פון דעם איז אַרויסגעקומען.

ר׳ לוי־יצחק

אין בית־מדרש איז ליכטיק?

גנענדל

ליכטיק.

טייבעלע

אַרום בית־מדרש שטייען נאָך יידן און רעדן.

צינע

וואָרעם וואָס, דו וואָלסט נאָך איצטער אַהין געגאַנגען?

ר׳ לוי־יצחק

שווער צו טראָגן אויף די פּלייצעס אַזאַ עול. און בכלל טאָר אַ מענטש נישט מאַכן אַזוי פיל געטומל אַרום זיך. דאָס איז אַ נעץ פון כבוד און שנאה, פון נחת־רוח און יסורים.

אברהם־יעקב

ווייסט, צינע, אַז דו האָסט זיך אַ ביסל אַראָפּגערוקט. מילא אַ רב צו זיין איז שווער, אָבער צו זיין אַ רביצין...

ר׳ לוי־יצחק

זי טראָגט דעם עול גלייך מיט מיר. הינטערן טיר אַ קריג צווישן צוויי מענטשן.

אַנשל און נאָטע

קומען אַריין. ביידע אויפגעבראַכט.

אַ נ ש ל

אויב אַ דין־תּורה, זאָל זיין אַ דין־תּורה!

נ אָ ט ע

איך וויל מיט דיר קיין דין־תּורה נישט האָבן, זאָל עס דער רב אַפילו הערן.

אַ נ ש ל

אַ גוט אָוונט, רבי. איך וויל האָבן אַ דין־תּורה מיט אים — ער האָט מיך געלאָזן ווי איך שטיי און גיי.

נ אָ ט ע

איך וויל מיט דיר נישט האָבן קיין דין־תּורה, וואָרעם דו וועסט דעם רב אויך פאַרדרייען דעם קאָפּ, ווי דו האָסט מיר פאַרדרייט

אַ נ ש ל

אַ ביזיון אַזוי צו רעדן ביים רב אין שטוב. אין חרם באַדאַרף מען דיך אַריינלייגן פאַר אַזאַ הילול־השם. רבי, איר האָט געהערט דיבורים?

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

איך האָב גאָרנישט געהערט און וויל גאָרנישט הערן. איך וועל מער קיין שאלות נישט פּסקענען, און וועל אויף קיין דין־תּורה נישט ענטפערן. זייט זשע מוחל, יידן.

צ י נ ע

אַזוי ווי דו זעסט, אברהם־יעקב.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אַלץ דער אייגענער לוי־יצחק. שלום־עליכם, יידן, דאָס מאַכט ער חוזק מסתּמא.

אַ נ ש ל

אָבער וואָס האָט עס צו טאָן איינס מיטן אַנדערן?

ח י י ם

הייבט אויף דעם קאָפּ פון ספר.

וואָס ווילט איר, יידן?

אַ נ ש ל

לאָמיר גאָר פרעגן ר׳ חיימלען.

חיים

עס טאָר קיין תלמיד נישט פּסקענען אין די אויגן פון רבין.

נאָטע

רבי, ער האָט מיר געלאָזן ווי איך שטיי און גיי, כאָטש נעם וואַרף זיך אין וואַסער אַריין.

חיים

אויב יידן ווילן אַ דין־תורה, באַדאַרף מען זיי אויסהערן.

צינע

קום, אברהם־יעקב, קומט, קינדער, אין דער אַנדערער שטוב אַריין.

(גייען אַרויס.)

חיים

(הייבט זיך אויף פון זיין אָרט און וויל אויך אַרויסגיין.)

ר׳ לוי־יצחק

בלייב דאָ, מיין זון. דיין קאָפּ איז קלערער פון מיינעם.

אַנשל

ווי ער זאָגט, האָב איך אים אין איין העמד געלאָזן. לאָמיר נאָר אַרויסלייגן מיינע טענות, וועט מען געוואָרע ווערן וואָס און ווען. איר ווייסט נישט, רבי, די זאַך האָט זיך נאָך אָנגעהויבן פאַר ר׳ מרדכין. מיר האַנדלען שוין אינאיינעם ביי אַ יאָר פופצן.

ר׳ לוי־יצחק

און געקומען צו ר׳ מרדכין האָבן דין־תורהס?

אַנשל

יאָ, אַלע וואָך. איך האָב געוואָלט פטור ווערן פון אים און ר׳ מרדכי האָט נישט דערלאָזן. געזאָגט, אַז יידן באַדאַרפן נישט איינרייסן איינער מיטן אַנדערן.

ר׳ לוי־יצחק

זאָג איך אויך דאָס אייגענע — יידן באַדאַרפן נישט איינרייסן איינער מיטן אַנדערן, ווייל נאָר אויף שלום שטייט די וועלט.

אַנשל

אָבער וואָס האָט עס צו טאָן מיט אַ דין־תורה?

ר׳ לוי־יצחק

לאָזט מיר גיין מיין וועג. איך קלער איבערגעבן שטאָט, אַז מען זאָל זיך זוכן אַן אַנדער מרא דאתרא.

נאָטע

דו האָסט געהערט, אַנשל? עס קען דאָך נישט געמאָלט זיין.

אַנשל

איך פאַרשטיי, אונזער רב זאָל לעבן וויל עס אַ שפּיצל אָפּטאָן, כּדי איך זאָל נאָטען נאָכגעבן. איז נישט, וועל איך אים שלעפּן אין אַן אַנדער שטאָט אַריין.

ר׳ לוי־יצחק

מסתמא וועט איר צווישן זיך דורכקומען ווי אין די פופצן יאָר ביז איצטער.

אַנשל

אָבער דאָס וואַסער גרייכט שוין אָט דאָ ביזן האַלז, איך קען שוין נישט מער.

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס טענה איך דאָך דאָס אייגענע — איך קען שוין אויך נישט מער. שווער סובל צו זיין. איך זע די מחלוקה ווי אַ גרויס פייער פאַרשפּרייט זיך פון שטאָט צו שטאָט און איך אַליין שטיי אין מיטן און מיט די פאָלעס צעבלאָז איך דאָס פייער. זאָג איך דאָך אייך דעריבער: — איך וויל נישט זיין מער דער מרא דאתרא.

אַנשל

הערסט, נאָטע?

נאָטע

עס איז מיר אַזש קאַלט געוואָרן.

אַנשל

איך וואָלט וועלן נאָך אַמאָל איבערפרעגן, ווייל מיין מוח באַנעמט עס נישט.

נאָטע

וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

אנשל

אויב עס איז טאַקע אַן אמת — ווייס איך וואָס דאָרטן. מוחל, איך באַדאַרף נישט קיין דין־תורה! ווי זאָגט דער רב: זאָל זיין חי געווען. ווייס איך דאָרטן וואָס — קום, נאָטע.

נאָטע

און שטאָט הייבט גאָרנישט אָן צו וויסן. קום, אַנשל, לאָמיר נישט באַלאַבּוטשען. גייען ביידע אַרויס.

ר׳ לוי־יצחק

מיט עקסטאַז.

כאַ־כאַ־כאַ, ווי גרויס איז דיין פאָלק ישראל! אַפילו אין דער רגע פון פּרוד־לבבות, אין משא ומתן, אַפילו ווען געלט ליגט אויף דער וואָגשאָל... כאַ־כאַ־כאַ, איך ליב דיך, רבונו־של־עולם! נו, און וואָס ווייסטו איצטער, מיין זון, זאָגן?

חיים

איך זאָג, אַז דער דין שטייט העכער. אַז צוויי יידן ווילן אַ דין־תורה, באַדאַרף מען זיי אויסהערן און געפינען דעם שולדיקן און אומגערעכטן.

ר׳ לוי־יצחק

נישטאָ קיין גערעכט און אומגערעכט. פאַרהאַן אַ יאָך, וואָס הענגט איבערן מענטשנס קאָפּ. נעמט איינער און שטעקט אַליין דעם קאָפּ אין יאָך אַריין און מאַכט זיך פאַרן אומגערעכטן. טייט מען אויף אים מיט די פינגער: אָט גייט ער, דער אומגערעכטער. אָט איז ער דאָרט, דער רשע־מרושע.

חיים

איך האָב געזען, אַז אַנשל איז אומגערעכט.

ר׳ לוי־יצחק

און איך האָב געזען די גוטסקייט אין זיינע אויגן.

חיים

ער האָט זיין שותף באַגזלט. און אַ רב באַדאַרף שטיין על משמר.

ווײל אַ ייד אַ דין־תּורה, מוז מען אים אויסהערן. איך זע, אַז ער האָט זײַן שותּף באַגזלט.

ר׳ לוי־יצחק

איך זע, אַז זײַן האַרץ איז גוט צו זײַן שותּף, וואָס שוין גאַנצע פופצן יאָר איז ער מיט אים אינאײנעם און לאָזט זיך פון אים באַגנבענען און באַגזלענען. ניין, ער גנבעט נישט, ניין, ער גזלט נישט. זײ לעבן בשלום, בשלווה — טאָ באַדאַרף איך הערן זײערע טענות? באַדאַרף איך, לוי־יצחק, אַ שולדיקן זוכן?

חיים

דעריבער האָט מען אויף דיר תּרעומות, אַז דו מײדסט אויס אַרויסצוגעבן אַ פּסק.

ר׳ לוי־יצחק

וועט מען זאָגן, אַז לוי־יצחק ווײסט נישט. אַז לוי־יצחק קען קײן פּסק נישט אַרויסגעבן. איז דאָך גוט אַזוי. איז דאָך רעכט אַזוי — צינע, צינע! זײ זשע מוחל.

צינע און אברהם־יעקב

קומען אַרײַן.

ר׳ לוי־יצחק

זײ זשע מוחל.

צינע

וואו זענען די יידן?

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב געזאָגט, אַז איך פּסקן שוין נישט מער, האָבן זײ די טענות אָנגעוואָרן.

אברהם־יעקב

געמאַכט אַ שלום?

ר׳ לוי־יצחק

נאָך מער פון שלום. אין זיך אַלײן פאַרגעסן. דאגת־הכּלל — עפּעס אַ קלײניקײט?

נחמן

און נאָך אַן עולם יידן לאָזן זיך אַרײַן, צווישן זײ אויך אַנשל און נאָטע. מען בײט אָפּ אַ „גוטן אָוונט“.

ר' לוי־יצחק

שטאָט איז נאָך אויף?

נחמן

מילא, מען שמועסט.

ר' לוי־יצחק

וואָרעם וואָס, עפּעס געטראָפן אין שטאָט?

נחמן

אָט איז אַנשל און נאָטע, זיי האָבן די שטאָט אויפגערודערט.

ר' לוי־יצחק

נאָך אַלץ זיך נישט אויסגעגלייכט?

אַנשל

מיר זענען פון קאָפּ אַרויס די טענות.

נאָטע

וואָרעם וואָס, איך באַדאַרף זאָרגן פאַר מיין ווייב און קינד? זענען שוין ברוך־השם פאַרזאָרגט.

ר' לוי־יצחק

טאָ וואָס באַדאַרפט איר נאָך מיך האָבן? צאָלן לוי־יצחקן שכירות און מאַכן, אַז צוויי שטעט זאָלן מחלקות פירן צווישן זיך?

נחמן

כאַ־כאַ־כאַ, אוי וואָס ווערט פון אינז ווערן?

ר' לוי־יצחק

נו, ר' אַנשל און ר' נאָטע, אָט איז אַן עדה יידן, אַלע שיינע יידן. איר האָט טענות איינער צום אַנדערן — זאָל שטאָט אויס־הערן און פסקענען.

אַנשל

איך האָב צו אים נישט קיין טענות.

נאָטע

מיר האָבן זיך אויפן וועג אויסגעגלייכט, רבי.

נחמן

איז דאָס אמת, וואָס זיי דערציילן, רבי?

ר׳ לוי־יצחק

מסתמא איז אמת.

שטימען

— מען קען דאָך נישט לאָזן אַ שטאָט אויף הפקר.

— מען קען חלילה ווערן ווי שאָף אָן אַ פּאַסטעך.

— און מחלוקת אָן אַ סוף.

— איך האָב נאָך לאַנג געהייסן העכערן דעם רב שכירות.

— מען גיט נישט אָפּ קיין געהעריק כּבוד.

— ווען מען העכערן שכירות!

— און ווי ווען מען עס אויסקומען אָן אַ דין־תּורה?

ר׳ לוי־יצחק

קוקט אָן דעם יידן, אַ שוואָגער מיינער, דער רביצינס אַ ברודער. פרעגט אים, צי האָט ער געהאַט מיט עמעצן אַ דין־תּורה אין לעבן.

דער עולם שווייגט א הײלע, גיט אָפּ אברהם־יעקבן שלום.

אברהם־יעקב

נישט אויסגעקומען. וואָלט געווען גאָענט אַ רב, וואָלט מען זיך אויך באַדאַרפט אַריבערכאַפּן. מען טוט אַמאָל אַן עוולה... וואָלט נישט ע״אָ״ן. נו, וואוינט מען אויפן דאָרף. קומט מען אויס, געלויבט דער אייבערשטער, אָן דעם.

ר׳ לוי־יצחק

איר הערט, יידן? — קומט מען אויס אָן דעם. קומט מען אויס — אָט דאָס מיין איך דאָך.

נחמן

רבי, אפשר טאַקע צו ווייניק שכירות?

ר׳ לוי־יצחק

צופיל כּבוד, אָבער נישט קיין קאַרגע שכירות.

א גערודער, א געטומל דרויסן. אַן עולם מענטשן שטופּן זיך אריין. מען שלעפּט מיט גוואלד כמעדערן און נאָך א יידן א צעשראָקענעם.

שטימען

— יידן, מען האָט אונז געוואָלט אונטערצינגדן!

— ס'איז אַזאַ זאַך נישט געהערט געוואָרן אין דער האַלבער וועלט!

— אַ שטאָט גאָר אונטערצינדן!

ר' לוי־יצחק

זייט זשע מוחל, יידן, וועמען האָט איר עס דאָ, כוועדערן און ביינישן?

בנימין־שמשון

געוואָלט מאַכן בורא מאורי אש. געכאַפּט ביים האַנט.

ר' לוי־יצחק

פאַרוואָס און פאַרוועמן?

בנימין־שמשון

דאָס זענען כאַטשעווער, מען פאַרשטייט די מעשה.

שטימען

— דאָס טאָר נישט פאַרשוויגן ווערן!

— איבערגעבן צום משפט.

— משפטן דאָ אויף אַן אָרט.

— בינדן און אַריינוואַרפן אין הקדש אריין!

— גאַנץ כאַטשעווע שטעקט אין דעם!

— זאָלן זיי זיך מודה זיין!

— מודה זיין! אַניט וועט מען אַרויספירן אויפן מאַרק און געבן מלקות.

— איינער איז אַ גוי, כאָטש ער רעדט יידיש.

ר' לוי־יצחק

לאָזט צורו, יידן. עס קען דאָך נישט געמאָלט זיין.

שטימען

— ברענגט אַהער דעם עלטסטן און זאָל מען זיי בינדן!

— איך זאָג, אַז מען זאָל די זאַך איינגאַנצן פאַרשטיקן.

— איך זאָג אויך, מען זאָל עס פאַרשטיקן.

— אַ חילול־השם!

בנימין-שמשון

דעם פייער פארשטיקט און זיי אָפּלאָזן? ניין, דאָס וועט נישט דערלאָזן ווערן! איך וועל מיין קאָפּ אַוועקגעבן און אַזאַ זאַך זאָל נישט פאַרשוויגן ווערן.

נחמן

לאָזט צו דעם רב נעענטער. זאָל דער רב אויספרעגן, וואָרעם איידער וואָס זאָל זיך דאָס נישט צעטראָגן גלאַט אין דער וועלט אריין.

ר' לוי-יצחק

דערציייל, ביניש, ווי קומסטו אַהער? איז דאָס אמת, וואָס מען זאָגט אויף דיר?

כוועדער

אמת. איך, ביניש, געוואָלט צינדן.

שטימען

— האַ-האַ, זיך מודה געווען!
— וועמען האָבן זיי געוואָ;ט צינדן?
— וואָס איז די נפקא-מינה, שטאָט האָבן זיי געוואָלט מיטן פייער אַוועקלאָזן.
— אַזאַ חילול-השם!

נחמן

שווייגט, שטיל זאָל זיין! דערציילט, וואו האָט איר זיי געכאַפּט? עס קען דאָך נישט געמאָלט זיין, אַז איין שטאָט זאָל דער אַנדערער וועלן אַוועקלאָזן מיטן פייער. איך זאָג, אַז מען זאָל זיי דאָ אויף אַן אָרט זיי אָפּגעבן דעם פסק.

שטימען

— מלקות אריינציילן!
— וואָס מיר מלקות, פאַר אַזאַ זאַך קומט תפיסה!

ר' לוי-יצחק

יידן, דערמאָנט איך, אַז איר זענט יידן. איר זאָלט, חלילה, נישט גורם זיין צו אַ גרויס זינד. און ביזיונות איז אויך קיין קלייניקייט נישט.

כוועדער

כוועדער שולדיק. זיי אים געזאָגט: גיי, כוועדער, צינד האָראָטשין.
איך זאָג: ייד מיט מיר גיי. זאָג ביינישׁ: איך גיין, כוועדער.
שטאָט פאַרברענט, ראַבין גיין צוריק.

נחמן

אָט דאָס איז דאָס. איר האָט געהערט, רבי?

אַ ייד

וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו דערציילן? איך גיי אַרויס אין דרויסן,
זע איך עמעצער גנבעט זיך הינטער מיין שטאַל. טראַכט איך מיר,
טאָמער גנבים. גיי איך אַוועק און רוף אַרויס אין דער שטיל
סענדערן. קומען מיר שוין צו, אַז דער פייער האָט זיך שוין גע-
נומען פאַרנעמען גאָר אויף אַ גרויסן אופן — די סטרעכע אונ-
טערגעצונדן. פונקט געשטאַנען אַ פעסל וואַסער אונטערן סטרעכע,
האָב אַך אָנגעשעפּט און איינגעלאָשן.

נחמן

הייסט עס, זיי זענען עס די צינדערס.

ר׳ לוי-יצחק

איך קען נישט גלויבן אַזאַ זאַך אויף יידן.

שטימען

— דעריבער האָט מען דאָך אַן ערל מיטגענומען.
— אַוודאי האָט ער מורא געהאַט אַליין.
— געקענט די גאַנצע שטאָט אַוועקלאָזן מיטן פייער.
— אַזאַ ווינט, אַזוינע היצן.
— עס האָבן נאָך חלילה מענטשן געקענט אומקומען.
— דער בית-מדרש געקענט מיטן פייער אַוועקגיין.

בנימין-שמשון

אַ גוי מיטגענומען, ער זאָל די מלאכה אָפּטאָן.

כוועדער

איך ביש אַ גוי. איך אַ ייד — דו ייד, הינטישער ביין!

צ י ב ו ל ע

דו, הינטישער ביין, דו האַראַטשין וויל פאַרברענען — איך דיר...

ער לאָזט זיך צו כתעדערן שלאָגן. מען נעמט אים אַוועק אָן אַ זייט.

ב י י נ י ש

רבי, איך האָב אונטערגעצונדן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

איך גלויב נישט.

ב י י נ י ש

איך האָב נאָר געוואָלט אָנשרעקן די שטאָט.

ש ט י מ ע ן

— רבי, איר זייט צו ווייך מיט די פושעי־ישראל.

— אַז מען וועט פאַרשווייגן איצטער, וועלן זיי סוף־כּל־סוף האָראָ־טשין אָוועקלאָזן מיטן פייער.

— געהערכט, איבערגעבן זיי צום משפט!

נ ח מ ן

איך זאָג, אַז די־אָ צוויי זענען נישט שולדיק. גאַנץ כאַטשעוועטשע שטייט הינטער זיי. מען באַדאַרף רופן נאָך רבנים און האָראָטשין זאָל האָבן מיט כאַטשעוועטשע אַ דין־תּורה.

צוויי ייִדן, צעשראָקענע, רייסן זיך אַריין מיט אַ געשריי.

ע ר ש ט ע ר

ייִדן, ראַטעוועט זיך — מען איז געקומען אייך אונטערצינדן!

צ ו ו י י ט ע ר

דאַכט מיר, אַז אייער שטאָט ברענט שוין ערגעץ.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

שלום־עליכם, ייִדן, כאַטשעוועטשער ייִדן.

ע ר ש ט ע ר

אָט איז דאָך כוועדער, אָט איז דאָך ביינישׁ.

צ ו ו י י ט ע ר

דאַנקען גאָט, געלויבט איז דער אייבערשטער.

שטימען

— אַהאַ, געכאַפּט אייערע לייט!
— אפשר אויך געקומען צינדן.
— זאָל מען זיי אויך בינדן!
— שמידן אין קייטן!
— אין תּפיסה פאַרשפּאַרן, אָדער גאָר בינדן און אין הקדש אַריינוואַרפן.

ערשטער

לאָזט געמאַך, יידן. מיר האָבן זיך דערוואוסט וואָס מען וויל האָראָטשין טאָן, זענען מיר געלאָפן נישט צו דערלאָזן. די פערד שיר צום טויט נישט פאַרשמיסן.

כוועדער

דו, כוועדער, דוראַק. דו, ביינישׁ, דוראַק, דיינע אייגענע געקומען דאַנאָסען.

ר׳ לוי־יצחק

איך גלויב דאָך נישט מיינע אויגן. איך גלויב דאָך נישט מיינע אויערן. כאַטשעווע און האָראָטשין זענען זיך צונויפגעקומען אין מיין שטוב צוליב אַ שריפה. זעט, יידן, צי די גאַנצע זאַך איז נישט אַ טעות. העלף מיר, רבונו־של־עולם, די מחלוקת איינצושטילן. איך פיל, ווי די ערד שאָקלט זיך אונטער מיר. העלף מיר, איך זאָל חלילה נישט נכשל ווערן, און אַז צוליב מיר זאָלן חלילה אונזערע יידן, בני־אברהם, יצחק ויעקב נישט נכשל ווערן. עס קומען אָן נאָך כאַטשעוועער יידן, קוקן אויס שטאַרק צעשראָקן, גיבן אָפּ אַ גוטן אָוונט. בלייבן לעבן מיר.

ערשטער

אָט איז ביינישׁ און כוועדער, האָבן זיך אונטערגעגעבן.

צווייטער

געלויבט איז גאָט.

דריטער

געלויבט איז השם־יתברך.

פערטער

עס איז אין זכות פון רב. עפּעס נישט קיין קלייניקייט.

בנימין־שמשון

שוין באַלד גאַנץ כאַטשעווע זיך אַראָפּגעלאָזן.

אַ שטימע

אין סיר.

רבי, לייגט זיך אַריין, עס זאָל זיין שלום, וואָרעם עס איז חלילה סכנת־נפשות.

ר׳ לוי־יצחק

ווער האָט זיך עס דאָרטן מיט אַזאַ אמת באַהאַלטן הינטער דער טיר? קומט אַריין, זייט זשע מוחל.

ייד

אין סיר.

דער רב, זאָל לעבן, ווייסט אַליין וואָס צו טאָן. דער רב, זאָל לעבן, קען באַפּוילן און יידן וועלן פאָלגן.

ר׳ לוי־יצחק

נו, וועל איך טאַקע באַפּוילן — איז ערשטנס פאַרלאַנג איך, ביי מיר אין שטוב זאָל כאַטשעווע און האָראָטשין זיין איין שטאָט. כאַטשעוועער און האָראָטשינער עדות דערנעענטערט זיך איינס צום אַנדערן. ביי מיר, אָט־אָ־דאָ, צווישן די פּאָליצעס ספרים וויל איך, אַז קיין מחלוקת זאָל נישט זיין.

אַ שטימע

באָך יידן קומען!

נחמן

גאַנץ כאַטשעווע לאָזט זיך אַראָפּ אַהער. זאָל מען האָראָטשינער יידן צונויפרופן. גיי, בנימין־שמשון, גייט, יידן, ברענגט די באַלע־באַטים אַהער. שטאָט איז נאָך אויף. זאָל זיין אַן אַסיפה — וועט מען זעען וואָס צו טאָן. בנימין־שמשון און נאָך אַ פּאָר יידן גייען איילנ־דיק ארויס. אין דער אייגענער צייט ווערט אַ באַוועגונג ביים טיר און נאָך פרעמדע יידן קומען אָן. אַ געריש פון פורן הינטערן פענסטער, מיט אַ ברייטן גוטן אָוונט און מיט גרויס דרך־ארץ שפּאַרט מען זיך דורך צו ר׳ לוי־יצחקן און מען גיט זיך שלום־עליכם.

ר׳ לוי־יצחק

ווי גרויס איז דיין פאָלק ישראל, ווען עס דערנעענטערט זיך מיטן גאַנצן האַרצן צו דיר.

כוועדער

רייסט זיך פון די וואָס האַלטן אים.

לאָז אָפּ, איך ניש אַנקלויף. איך ניש האָב וואו אַנקלויף. האָראָטשי־נער יידן קומען אָן אויפגערעגטע.

שטימען

— אַ גוטן אָוונט, רבי.

— וואָס זאָגט צו דעם אונזער רב?

— שיינע לייט, אונטערצינדן גאָר געוואָלט.

— נישט אמת.

— וואָס טוען זיי דאָ, אויב נישט אונטערצינדן?

— אַ דין־תורה צו אונזער רב, זענען מיר געקומען.

— ניין, געוואָלט אונטערצינדן.

— געכאַפּט אין מיטן דער אַרבעט.

— שאַ, שטיל, דרך־ארץ ביים רב אין הויז.

— שטילער זאָל זיין!

— אַן אַסיפה, רבי, אַן אַסיפה!

— זאָלן זיךביידע שטעט צונויפרעדן, אפשר וועט מען קענען קומען צו אַ פּשרה.

— וואָס פאַר אַ פּשרה, אונזער רב איז אונזער רב!

ר׳ לוי־יצחק

זייט זשע מוחל, יידן פון כאַטשעוועע און יידן פון האָראָטשין, איך וויל, איר זאָלט אַרויסוואַרפן די שנאה פון האַרצן און איינער דעם אַנדערן אָפּגעבן שלום... אָט אַזוי, טוט ווי יידן באַדאַרפן טאָן. זאָל מען פאַרגעסן, צוליב וואָס מען איז געקומען, און געדענקען, אַז גאָט איז צווישן זיי. וואו שלום, דאָרט איז גאָט, און וואו אַן עדה יידן און שלום איז צווישן זיי, איז דאָך על אחת כמה וכמה. מען פאָלגט. שווייגנדיק גיט מען זיך אָפּ שלום־עליכם. כאַטשעוועער, מיט אראָפּגעלאָזענע קעפּ.

נחמן

זאָל מען זיך אויסזעצן אַרום די טישן!

הענאָך־יואל

האָראָטשינער באַזונדער און כאַטשעוועער באַזונדער.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס הייסט עס עפּעס באַזונדער? נאָענט איינס צום אַנדערן, ענג איינס מיטן אַנדערן. אָט אַזוי, זייט זשע מוחל. די ייִדן פּאַלנן. מען זעצט זיך צו ביסלעך אַרום בײַ די טישן.

שטימען

— דער רב זאָל לעבן, ער וועט זיך אַרײַנלייגן אין אַ שלום.

— איך ווייס נישט, צוליב וואָס מען האָט פאַרפירט די גאַנצע מחלוקת.

— ייִדן דאַרפן זיך נישט פאַרגעסן, צוליב וואָס מען לעבט אויף דער וועלט.

— ז׳ז עס ברענט שוין אַזוי אויף אַ פייער, באַדאַרף מען נאָך שטעט אונטערצינדן?

— חלילה וחס, מען טאָר אַזוי נישט רעדן.

— עס איז בײַ מיר נאָך ערגער ווי ערב־יום־כּיפּור.

— מ׳דאַרף גוזר תּענית זײַן.

נחמן

שאַט, שטיל זאָל זײַן.

ר׳ לוי־יצחק

אַדרבא, זאָלן ייִדן זיך דורכשמועסן. חיימל, וואו ביסטו? קום זעץ זיך נעענטער לעבן מיר, מיט דיר אינאיינעם וועט מיר גרינגער זײַן, וועט מיר מײַן מוח ליכטיקער ווערן. איך האָב הײַנטיקן טאָג מבטל געווען און דו האָסט זיך אָנגעטרונקען מיט דעם ליכט פון דער תּורה.

שטימען

— מאַכט אַ וואַרע, לאָזט אים דורך.

— ער איז דאָך אַ רב, זאָל ער אויך הערן.

— נאָך רבנים האָט מען באַדאַרפט ברענגען.

— אפשר אָפּלייגן די אַסיפה?

— זאָל מען אָפּלייגן.

— איך גיב מײַנע פערד און זאָל מען פאָרן ברענגען נאָך רבנים.

— זאָל מען מײַנע פערד איך אײַנשפּאַנען.

— אַדרבא, איך אַליין וועל פאָרן ברענגען רבנים.

— עס איז אַן אומכּבוד פאַר אונזער רב.
— מען באַדאַרף מער קיין רבנים נישט.
— מסכּים!
— וואָס מער רבנים איז בעסער.
— עס איז דאָך נישט קיין דין־תּורה.
— גרעסער ווי אַ דין־תּורה!

נחמן

שאַ, שטיל זאָל זיין!

ר׳ לוי־יצחק

און וואו זענען זיי... ביינישׂ מיין איך — זאָל מען אים מוחל זיין. נישט זיין ווילן געווען. זאָל ער זיצן מיט אַלעמען צוגלייך ביים טיש.

שטימען

— אַ בּיזיון, רבי.
— זאָל דער רבי מוחל זיין, ס׳איז אַ בּיזיון.
— אַ חילול־השם, אַז ער זאָל זיצן ביים טיש.
— זיין האַרץ איז געווען פאַרביטערט, זאָל מען אים מוחל זיין.
— נישט ער איז שולדיק, נאָר כאַטשעווע איז שולדיק.
— ער האָט דערפאַר געלט גענומען.

ביינישׂ

נישט אמת!

ר׳ לוי־יצחק

זייט נישט חושד, יידן. ביינישׂ, זיי זשע מוחל.

ביינישׂ

לאָזט זיך אַ בּלאָסער צום טיש.

הענאַך־יואל

גיי, ביינישׂ, צום רב, אַז מען רופט דיך.

ביינישׂ

מיט טרערן אין זיין שטימע.

כאַטשעווע וועט אונטערגיין, רבי.

נחמן

וואָס זאָגט איר אויף דעם צדיק אין פעלץ?

ביינוש

איך זאָג, אַז עס וועט זיין אַז־אָך־און־וויי צו אונז.

עוזר

מיר הייבן זיך נישט די הענט עפּעס צו טאָן זינט דער רב האָט אונז אויף הפקר איבערגעלאָזן.

העניאַך־יואל

עס איז דער מנין אין שול קיין מנין נישט.

שטימען

— נישט ניחא אַפילו עולה־לתורה־זיין.

— נישטאָ ביי וועמען פאַרהערן אַ קינד.

— דער בית־מדרש איז ליידיק געוואָרן.

— עפּעס אַ קלייניקייט, אַז אַ בית־מדרש ווערט וויסט!

ר׳ לוי־יצחק

די תורה האָב איך מיט זיך נישט מיטגענומען. פאַרהאַן גרויסע יידן, גרעסערע ווי לוי־יצחק, וואָס וואַרטן אויף אַ כסא־הרבנות — זאָל מען נאָר זיי דעם כבוד אָנטאָן. ווייסט ווי דען, נישט אויף אַ מענטשן, אַ בשר־ודם לייגט מען אַזאַ אחריות אַרויף.

אַ ייד

מיט אַ גראָבער שטימע הייבט אָן צו רעדן.

זייט זשע מוחל, האָט נישט קיין פאַריבל, איך בין נח דער שוס־טער. מאַכט נישט אויס וואָס איר קענט מיך נישט. כאָטש ביי מיר פרעגט מען נישט קיין דעה. נאָר אַז איך האָב געהערט, אַז מען פאָרט, בין איך אויך מיטגעפאָרן, איך זאָג מיר מיינס.

שטימען

— וואָס וויל ער דאָרטן?

— וואָס דרייט ער אַ מוח?

— נישטאָ וואָס צו הערן!

ר׳ לוי־יצחק

לאָזט אים רעדן. זייט זשע מוחל, ר׳ נח.

ייד

איך זאָג, אַז אויב האָראָטשין איז נישט באַשערט, קענען מיר גאָר־נישט מאַכן. זאָג איך, אַז ר׳ חיים זאָל ווערן כאַטשעיווער רב. עס הערט זיך א געטומל.

שטימען

— האַ, האַ, ער וויל פאַרדרייען אַ קאָפּ!
— ער איז גערעכט, כאָטש אַ שוסטער.
— ר׳ חיים וועט אָנטאָן דעם כּבוד.
— אוי, ניין, נישט דאָס האָבן מיר געמיינט.
— מען פרעגט נישט ביי אייך!
— לעבן זאָל ר׳ חיים!
— לעבן זאָל ר׳ לוי־יצחק און ר׳ חיים!

נחמן

שאַ, שטיל זאָל זיין. איך וויל אייך עפּעס זאָגן.

שטימען

— עך, נישטאָ וואָס צו רעדן.
— אַזוי וועט עס בלייבן.
— קום נעענטער, נח, דו ביסט אַ רודף שלום.
— נח, קום זעץ זיך לעבן רב.

ר׳ לוי־יצחק

זייט זשע מוחל, ר׳ נח. גיט אים שלום.

עוזר

אַ גרויסער כּבוד פאַר דיר, נח.

שטימען

— ממש פון הימל איז ער אַראָפּגעפאַלן.
— ער האָט דעם פייער איינגעלאָשן.
— נח, זיי מיר מוחל, וואָס איך האָב דיך באַליידיקט.
— אויס מחלוקת.

—ביידע שטעט וועלן איצטער דערנענטערט ווערן.
— לאָמיר פרעגן דעם רב.
— ר׳ חיימען באַדאַרף מען אויך פרעגן.

ר׳ לוי־יצחק

יידן, רחמנים בני רחמנים, איר טוט מיר אָן אַ גרויסן כבוד, גאָר־נישט נאָך מיינע כוחות נאָך. איך האָב נאָך היינט געהאַט בדעה מודיע זיין שטאָט, אַז איך וויל מיך איינגאַנצן מסלק זיין פון רבנות. באשר איך קען ניט זען, ווי כשרע, ערלעכע יידן ווערן כסדר איבער מיר נכשל. בין איך דאָך דער גורם, איך...

שטימען

— זייט מוחל, רבי, נישט איר זייט חלילה גורם, אַז מיר זאָלן נכשל ווערן.
— עס קען דאָך אַ שטאָט נישט זיין אָן קיין רב.
— און נישט יעדער רב קען דאָך זיין אַ רב.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס זאָגסטו מיין זון, חיים?

חיים

קאָפּ אַנגעשפּאַרט אויף די הענט, ענטפערט נישט.

ר׳ לוי־יצחק

ער איז יונג, אָבער זיין האַרץ איז פול מיט דער תורה, ער האָט סמיכה. נאָך רבנים וועלן אים סמיכה געבן. אַ גרויס כבוד פאַר מיר. אַ ווײלע הערשט אַן אָנגעשטרענגטע שטילקייט. מען זעט, ווי צינע שטייט ביים זייט און ווישט די טרערן.

הענאָך־יואל

כאַטשעווע וועט עס האַלטן פאַר אַ כבוד. דאָס איז מן־השמים.

ר׳ לוי־יצחק

חיים, מיין זון, יידן וואַרטן אויף דיין תשובה.

חיים

אויב דו ביסט מסכים, אויב יידן זענען מסכים. ער בלייבט שטיל.

שטימען

— נאָך היינט קריגט ער אַ כּתב.

— היינט, היינט, מיר פֿאָרן נישט אַוועק פֿון דאַנען.

— אַ גרויסער כּבוד, אַ גרויסער כּבוד.

— האָראָטשין וועט נעענטער ווערן צו כאַטשעווע.

— אוי ווײַ, סאַר אַ שׂמחה!

— לאָמיר טרינקען לחיים.

— לאָמיר זינגען!

דער עולם פֿאַלט אַרײַן אין אַ התלהבות. מען הייבט אָן אַ שׂמחת־תּורה־דיקן ניגון. מען כאַפּט דעם ניגון אונטער און מען פּאַטשט מיט די הענט. דאָס געזאַנג ווערט שוואַכער און ווידער שטאַרקער. פֿון איין ניגון פֿאַלט מען אַרײַן אין דעם אַנדערן און ביסלעכווײַז ווערט שטיל. אַלע אויגן זענען געווענדט צו דער זײַט, וואו עס זיצט ר׳ לוי־יצחק און ר׳ חיים.

ר׳ לוי־יצחק

איך דאַנק דיר און איך לויב דיר, רבונו־של־עולם, פֿאַר דעם חסד, וואָס דו האָסט געטאָן מיט מיר און לאָזט מיך בלײַבן בתוך־עמי. ער וועט, אם־ירצה־השם, חתונה האָבן מיט זײַן זיווג, וואָס וואַרט אויף אים.

הענאַך־יואל

לאַנג לעבן זאָל ר׳ חיים! פֿון עולם ציט מען זיך צו ווינטשן און מען גיט אים שלום. אין אַ זײַט שטייט צינע, גנענדל און טײַבעלע און פֿון זייער פּנים שטראַלט אַרויס די פֿרייד. מען מערקט, ווי אַברהם־יעקב ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

איצטער וועט ר׳ חיים, מײַן זון, האַלטן אַ דרשה. עס לויפֿט דורך אַ געמורמל דורכן עולם, מען שעפּטשעט: „אַ דרשה", „אַ דרשה", ביז עס ווערט אַן אײַנגעהאַלטענע שטילקייט.

ח י י ם

שטעלט זיך אויף, באטראכט דעם עולם און הייבט אן.

רבותי, אין דער תורה שטייט — והיית לי עם קדוש... זאָלסט זיין אַ הייליק פאָלק... זאָגן די חכמים אויף דעם, אַז ווער עס וויל דערגרייכן די מדרגה פון קדוש... די פנימער ביי אלעמען לייכטן. דער עולם ציט זיך מיטן גאנצן מהות צו דער זייט פון דעם יונגן רב.

1919.

לוי=יצחק

שפּילאָג אין דריי אַקטן.

פערזאָנען:

דוד-נח

הערש-בער } זיינע קינדער

אברהם-יעקב }

צינע

ר׳ לוי-יצחק, צינעס טאַטן

חיים, זייער זון

סטערע, הערש-בערס ווייב

דבורה, אברהם-יעקבס טאָכטער

רבקה, הערש-בערס טאָכטער

אלקנה

גיטל

יידן

ערשטער אַקט.

ביי דוד־נחן. זומער פאַרנאַכט, דרויסן. רעכטס אַן אַלטע שטוב אײַנגעבויגן. די ביימער אַרום שטאַרק פונאַנדערגעוואַקסן און מאַכן דעם אָרט אויסזען אָפּגעריסן פון דער וועלט. איינער פון די סאָפּאָל־ביימער בײַם שטאָל ציט זיך אַן אויסגעשטריקנטער צום הימל. שטראַלן פון דער זון האָבן זיך דורכגעריסן צווישן די ביימער און באַלײַכטן די פּריזבע בײַם טיר. אויפן שוועל שלאָפט אַ ווײַסע קאַץ. מען הערט דאָס דערנענטערן זיך פון אַ פור הינטערן שטוב. עס קומען אַן אברהם־יעקב און דבורה. גייען שווייגנדיק אין שטוב אַרײַן. קומען באַלד אַרויס צוריק.

דבורה

די טיר אָפן און קיינער נישטאָ.

אברהם־יעקב

אפשר איז דער זיידע דאָ ערגעץ אַרום שטוב.

דבורה

די קאַץ שלאָפט זיך אויפן שוועל. איך בין איבער איר אַריבער־געגאַנגען און זי האָט אַפילו נישט געהערט.

אברהם־יעקב

וואו קענען זיי אַלע זיין?

דבורה

דאָ איז זייער שיין. וועט זיין אַ שאָד אַוועקצופאָרן פון דאַנען.

אברהם־יעקב

מען וועט באַדאַרפן אַראָפּנעמען די פּעקלעך פון וואָגן.

דבורה

מיינסט, אַז דער פּעטער איז שוין דאָ?

אברהם-יעקב

ווער ווייס, אפשר זענען זיי געפאָרן אים באַגעגענען.

דבורה

מיינסט, אַז חיים איז אויך געקומען?

אברהם-יעקב

ווייסט, ווי דען?

דבורה

און אפשר איז ער גאָרניט געקומען.

אברהם-יעקב

איך וועל גיין אַראָפּנעמען פון וואָגן די זאַכן. זע, אפשר איז עמעצער דאָ אַרום שטוב. אפשר אין גאָרטן. גייט אוועק.

דבורה

שפּילט זיך מיט דער קאַץ. רעדט צו איר.

ווייסט, ווער איך בין, האַ? האָסט זיך באַלעקט, האַ? געסט זענען געקומען און דו שלאָפסט.

רבקה

קומט אַן אין געמיל פארוויטלט. קוקט זיך אַן פארחאונדערט מיט דבורהן.

דבורה

אוודאי רבקה!

רבקה

אוודאי דבורה! כאַפּן זיך אַרום. קושן זיך.

דבורה

דאָס ביסטו, רבקה, רבקה?!

רבקה

יאָ, דבורה, דאָס בין איך, רבקה. איך האָב אַזוי שטאַרק דיך געוואָלט זען. נעמט אַרום דבורהן נאָך אַמאָל, קושט זי.

דבורה

און דו ביסט עס, רבקה, אַזאַ גרויסע, אַזאַ שטאַרקע!

רבקה

איך טראַכט שטענדיק פון דיר. איך האָב דיר מקנא געווען. דו־ ביסט עס, דבורה? יאָ, און וואו איז דער פעטער?

דבורה

ער איז געגאַנגען אַראָפּנעמען די זאַכן פון וואָגן. און זיי, זייַ־ זענען שוין געקומען?

רבקה

איך ווייס וועמען דו מיינסט. נעכטן אין דער/פרי זענען זיי־ געקומען.

דבורה

ווער?

רבקה

דער פעטער און חיים.

דבורה

האָסט אים געזעען?

רבקה

חיימען מיינסטו, האַ, אים?

דבורה

ווי אַזוי זעט ער אויס?

רבקה

עס דאַכט זיך מיר, אַז ער איז אַ שיינער. ער רעדט ניט, אָבער־ ער איז אַ קלוגער. האָט געבראַכט מיט זיך אַ גמרא און לערנט, און לערנט. דבורהלע, דו וועסט ווערן אַ רביצין.

דבורה

האָסט גאָרנישט גערעדט מיט אים?

רבקה

דו וועסט שוין ויסן וואָס צו רעדן מיט אים. וואָס ווייס איך?־

ווען ער וואָלט מיר עפּעס געפרעגט, וואָלט איך אים שוין גע־
וואוסט וואָס צו ענטפערן.

דבורה

שטילער.

זאָג מיר, רבקהלע, וואָס פאַר אַ אויגן האָט ער?

רבקה

דאַכט זיך מיר, אַז כ׳האָב נאָך זיינע אויגן נישט געזען. דאַכט
זיך מיר, אַז ער האָט שוואַרצע אויגן. וואָס ביסטו אומעטיק גע־
וואָרן? אָט איז די מומע ציגע אויך אַ רביצין.

דבורה

די מומע איז אויך דאָ?

רבקה

יאָ, דער פעטער אויך. אוי, סאַר אַ פעטער מיר האָבן, אוי, סאַר
אַ פעטער, דבורה. דאָ איז גאָר אַרום ליכטיקער געוואָרן, ווען
זיי זענען אַהער אָנגעקומען. דער טאַטע דערציילט, אַז ער גע־
דענקט אים נאָך ווען ער איז געווען אַ מלמד.

דבורה

ער האָט געלערנט מיט מיין טאַטן אויך. דער טאַטע רעדט שטענ־
דיק פון אים.

רבקה

דיר איז באַשערט, אַז דיין מאַן זאָל זיין אַ רב.

דבורה

איך ווייס ניט וואָס מיר איז נאָך באַשערט... וואָס קוקסטו מיר
אָן אַזוי פאַרוואונדערט? יאָ, רבקהלע, איך ווייס ניט וואָס מיר
איז באַשערט.

אברהם־יעקב

קומט אַן מיט פּעקלעך.

וואָס מאַכסטו, רבקה? איר האָט זיך דערקענט?

רבקה

יאָ, פּעטער, איך האָב באַלד דערקענט, אַז דאָס איז דבורה דעם פּעטער אברהם־יעקבס. קומט אין שטוב אַריין. אברהם־יעקב און רבקה גייען אין שטוב אריין.

דבורה

בלייבט אליין. קוקט זיך ארום אומעטיק און נידערגעשלאָגן.

דוד־נח

קומט אָן אין איילעניש. בעפּעלטערס. באמערקט דבורהן. קושט זי.

האַ, מיין אייניקל, וואָס מאַכסטו, מיין אייניקל? קיין עין־הרע גרויס געוואַקסן!

דבורה

וואָס מאַכסטו, זיידע?

דוד־נח

וואָס זאָל מאַכן דער זיידע? דער זיידע האָט נחת. אַ סך נחת. אַרום און אַרום נחת. עפּעס שיין? איך ווייס גאָרנישט פאַרוואָס דאָס קומט מיר. אַוואו איז דער טאַטע?

דבורה

דו האָסט מיך דערקענט?

דוד־נח

ווייסט, ווי דען? ווי דערקענט מען נישט אַזאַ אייניקל?

אברהם־יעקב

קומט ארויס.

דוד־נח

שלום־עליכם, זון מיינער. שוין די אויגן אויסגעקוקט דעם גאַנצן טאָג. פאַרוואָס אַזוי שפּעט?

אברהם־יעקב

ביט געקענט זיך אַרויסרייסן פריער. דער פריץ האָט ניט אָפּגעלאָזן.

דוד־נח

אַזוי, האָט מען זיך נישט געזען גאַנצע זיבן יאָר. האָסט דאָך גע־קענט כאָטש דבורהן אַהער אַמאָל אַריבערשיקן.

דבורה

ווען איך וואָלט וויסן, זיידע, אַז דו בענקסט אַזוי, וואָלט איך אפשר געקומען פריער.

דוד־נח

אייניקל מיינס, קינד מיינס, חיים, ווי דען? פאַרוואָס זאָל איך נישט בענקען? האָסט באַדאַרפט אַליין נעמען און קומען, אויב דער טאַטע האָט זיך נישט געקענט אַרויסרייסן. און ווי גייט עס דיר, זון מיינער?

אברהם־יעקב

נישט צו פאַרזינדיקן, טאַטע. וואָס מאַכטו?

דוד־נח

איך האָב שוין געזאָגט צו דבורהן. וואָס זאָל איך מאַכן? קיין־עין־הרע נחת — עפּעס אַ קליייניקייט?

רבקה

קומט אַרויס.

דוד־נח

דאָ ביסטו גאָר? האָסט שוין געזען, ווער ס'איז אַהער געקומען?

רבקה

יאָ, זיידע. כ'האָב זיי באַלד דערקענט.

דוד־נח

מיינע אייניקלעך, איינע האָט רויטע באַקן און די אַנדערע איז אויסגעבלייכט.

דבורה

איך וועל דאָ איבערבלייבן מיט דיר, זיידע, וועל איך אויך קריגן רויטע באַקן.

דוד־נח

אוודאי, וואָס מיינסטו? באַדאַרפסט עס טאַקע טאָן.

רבקה

מיינע באַקן זענען גאָר אַזוי רויט.

דבורה

קושט רבקהן.

דיינע באַקן זענען פריש און שיין.

דוד-נח

עך, ווען די באָבע וואָלט עס איצטער געלעבט! נישט באַשערט געווען איר צו האָבן נחת. א טרויעריקע שטילקייט.

רבקה

קומט בעסער אין שטוב אַריין.

דוד-נח

יאָ, אפשר מאַכן עפּעס צו נעמען אין מויל אַריין. באַלד וועט קומען סטערע.

אברהם-יעקב

הערש-בער האָט זיך אַהער אַריינגעצויגן?

דוד-נח

נו, אוודאי, ווי אַזוי האָב איך עס געקענט נעמען און אַוועקוואַרפן אַ שטוב? דאָס האַרץ האָט נישט געלאָזן.

אברהם-יעקב

די שטוב איז אַ ביסל איינגעבויגן.

דוד-נח

מיינסט, אַז זי איז איינגעבויגן? איך זע עס נישט. עס דאַכט זיך דיר נאָר אויס. ווייסט, ווי וואָלט איך עס נישט באַמערקט?

אברהם-יעקב

ווען זענען זיי אָנגעקומען?

דוד-נח

נעכטן, מיין קינד. אַ נחת האָט איר מיר, קינדערלעך, אָנגעטאָן. אַזוי האָט עס באַדאַרפט זיין. דאָס איז אוודאי זיין קאָפּ געווען. כאָטש אַ שווער איז נישט קיין טאַטע, פונדעסטוועגן פאַרשטאַנען, אַז דאָ ביים זיידן באַדאַרף מען זיך צונויפקומען אויף אַ שמחה.

צ י נ ע און ס ט ע ר ע
קומען אַן.

ר ב ק ה

אָט איז די מאַמע!

ס ט ע ר ע

איך קען שווערן, אַז אברהם־יעקב איז געקומען.

צ י נ ע

און דאָס זאָל זיין דבורה... צעקושן זיך. וואָס מאַכסטו, אברהם־יעקב?

ד ב ו ר ה

דאָס איז די מומע צינע?

צ י נ ע

יאָ, מיין קינד. די מומע. פאַרוואָס האָסטו אונז קיינמאָל נישט אָנגעטאָן דעם נחת־רוח און געקומען צו אונז?

ס ט ע ר ע

צו אונז איז זי אויך נישט געקומען. גאָר פאַרגעסן זיך מסתמא אָן אונז אַלעמען. וואָס מאַכסטו, אברהם־יעקב? דו זעסט נישט אויס גוט, אברהם־יעקב. און זי זעט אויך נישט אויס גוט.

ד ו ד ־ נ ח

נישקשה, זי וועט דאָ אונטערזיין אַ ביסל, וועט מען זי אם־ירצה־השם אויספאַשען.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

וואָס מאַכט איר עפּעס אַלע אין געזונט?

ס ט ע ר ע

קום אַהער, רבקהלע. וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב, צו מיין טאָכטער? עס קומען צחיי ישובניקעס, אײנער אַ גרויער און דער אנדע־ער אין די מיטעלע יאָרן.

ע ל ט ע ר ע ר

אַ גאָט העלף!

צווייטער

וואָס מאַכט רב דוד־נח? מען גיט זיך אָפּ שלום.

דוד־נח

וואָס מאַכט עפּעס רב איטשע־יעקב?

עלטערער

כ'האָב געמיינט, מען איז דאָ נישט באַקאַנטלעך.

דוד־נח

אַז מען זעט איינמאָל, געדענקט מען שוין ברוך־השם. וואוהין פאָרן עפּעס יידן?

איטשע־יעקב

טאַקע אַהער. וואָס מיינט איר, די וועלט שלאָפט? נו, און ווער איז דער־אָ ייד?

דוד־נח

דאָס איז מיין ייִנגסטער זון.

איטשע־יעקב

אַזוי גאָר, אַ זון! געמיינט אויך עפּעס פון דער פרעמד.

אברהם־יעקב

שלום־עליכם... מען קען טאַקע באַלד זאָגן פון דער פרעמד. גאַנץ ווייט פון דאַנען וואוין איך.

איטשע־יעקב

מען שמועסט אין אונזער געגנט, אַז אַהער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אַ גרויסער רב, רב לוי־יצחק פון כאַטשעווע, יאַקבי, זאָל עס זיין.

צווייטער

יאָ, אַזוי שמועסט מען ביי אונז, אַז רב לוי־יצחק פון כאַטשעווע זאָל עס זיין.

איטשע־יעקב

מען שמועסט, אַז ער איז אייערער אַן איידעם.

דוד-נח

חלילה נישט קיין טעות. באַוויזט אויף צינגען. אָט דאָס איז מייך טאָכטער. געקומען אָנטאָן אַ ביסל נחת דעם טאַטן.

איטשע-יעקב

זענען מיר עס אַהער טאַקע געקומען געוואָר ווערן, אַ ביסל זיך דורכשמועסן.

צווייטער

אגב הערן וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט.

איטשע-יעקב

און אגב טאַקע עפּעס פרעגן. וואָרעם ווען קען מען זיך עס דער-שלאָגן אין שטאָט אַריין? אַז מען קומט אויף ימים-נוראים אין שטאָט, איז שוין דער קאָפּ ברוך-השם פאַרשלאָגן. ליגט שוין ברוך-השם גאָרנישט אין זינען. און אגב ווער קען זיך דעמאָלט דער-שלאָגן צום מזרח?

דוד-נח

וועט מען אפשר אויסשפּאַנען די פערד?

יינגערער

וואָס זאָגט איר, רב איטשע-יעקב?

איטשע-יעקב

מען וועט דאָ קענען איבערשטיין איבערנאַכט.

דוד-נח

וועט זיין אָנגעלייגטע געסט.

סטערע

זע נאַר, ווי ס'האָט זיך שוין צעטראָגן איבער דער גאַנצער וועלט.

איטשע-יעקב

עפּעס אַ קלייניקייט! יידן זיינען דאָך יידן. מען באַדאַרף נישט האָבן חלילה קיין סך, אַז מען זאָל זיך דערמאָנען, וואו מען איז אין דער וועלט.

צינע

אַזוי פאַרגעסן געוואָרן. איך דערקען דאָ קיינעם נישט פון די יידן.

איטשע־יעקב

דאָס איז די רביצין מסתמא. אַ חידוש, אַז מען פאַרגעסט? ס׳איז שוין פאַרהאַן וואָס בעסערס צו געדענקען. (עס קומען אָן נאָך עטלעכע יידן.)

סטערע

מאַמעלעך מיינע, די גאַנצע וועלט לאָזט זיך אַראָפּ אַהער.

דוד־נח

טאַקע אין דער ריכטיקער שעה.

די יידן

(מען גיט זיך אָפּ שלום מיט אָן ערנסטן „גאָט העלף". מען באַטראַכט זיך, מען קוקט זיך אַרום.)

דוד־נח

וואָס ס׳איר עפּעס זאָגן גוטס, ר׳ יידן?

ערשטער

ווייס איר עס, ר׳ דוד־נח?

סטערע

ווער קען עס נישט מיין שווער? מען ווייסט פון אים, ברוך־השם, אין דער גאַנצער געגנט.

דוד־נח

חלילה, נישט צוליב מיין אייגענעם זכות.

ערשטער

אייער איידעם דער רב איז געקומען צו גאַסט שמועסט מען ביי אונז.

צווייטער

אין שיניעווקע האָבן מיר געהערט.

דריטער

דער קרעטשמער דערציילט יאַקבי.

ערשטער

וועט'ן אים קענען זען?

דוד=נח

ווייסט, ווי דען?

ציגע

איך פאַרהאָף צו גאָט.

ערשטער

איז דאָך טאַקע עפּעס ווערט געווען די נסיעה.

איטשע=יעקב

טאַקע צוליב דעם האָב איך מיר אַהער אַריבערגעכאַפּט.

ערשטער

באַווייזט צו אברהם=יעקבן.

וער איז אָט דער ייד? שלום=עליכם.

אברהם=יעקב

עליכם=שלום. איך בין אַ זון. דעם רבס אַ שוואָגער.

ערשטער

אַ גרויסע זכיה.

צווייטער

עפּעס ניט קיין קלייניקייט.

דוד=נח

אירט קענען דאָ אַלע איבערנעכטיקן. האָט איר פאַר די פערד מיטגענומען געגנוג?

ערשטער

דאָס ט'שוין זיין די לעצטע דאגה. כ'וואָלט נאָר וועלן זיי פירן צום וואַסער.

צווייטער

אַזוי, אַזוי, איז עס טאַקע אמת?

ס ט ע ר ע

מיר ווייסן אַליין ניט וואָס פאַר אַ זכות מיר האָבן.

ד ו ד ־ נ ח

ווייסט, אברהם־יעקב, וואָס איכל דיר זאָגן, אַז מיין קאָפּ איז מיר אויך עפּעס אַנדערש געוואָרן זינט דעמאָלט. כ׳פלעג מיר ליב האָבן כאַפּן בייטאָג. אַ דרעמל. האָט עס מיר שוין אַזוי געצויגן. באַדאַרפט האָבן נישט איין שמעק טאַבאַק דעם שלאָף צו פאַר־טרייבן. אָבער איצטער — זעסטו נישט. דער שלאָף טשעפּעט מיך שוין נישט בייטאָג.

ע ר ש ט ע ר

לאכט הויך.

אוודאי, אַז מען האָט אַזאַ־אָ איידעם, שלאָפט מען שוין נישט בייטאָג.

ד ו ד ־ נ ח

פאַרוואָס־זשע פרעגט איר נישט, ווי קומט עס, וואָס ער האָט זיך אַהער אַראָפּגעלאָזן אין מיטן דערינען?

א י ט ש ע ־ י ע ק ב

כ׳ווייס, אַן איידעם איז דאָך שוין נישט שייך.

אַ י י ד

איך קען שווערן, עפּעס אַ שמחה.

ד ו ד ־ נ ח

ער איז זיך משדך מיט מיין יינגערן זון, דאָס הייסט, מיט מיין אייניקל, זיין טאָכטער. ער איז דאָ פאַרהאַן מיט זיין זון. די ייִדן שמועצערן מיט די ליפּן פאַר התפעלות.

ע ר ש ט ע ר

אפשר איז עס אָט די, וואָס שטייט אָטאָ דאָרטן?

צ ו ו י י ט ע ר

אַ וואָסערע?

ד ר י ט ע ר

מסתמא יענע, די בלייכערע.

דוד־נח

ס'איז מיין אייניקל.

אברהם־יעקב

מיין טאָכטער, זאָל לעבן און געזונט זיין. קוקן אלע צו דבורהן, וואָס שטייט פון ווייטן מיט רבקהן און רעדן עפּעס אין דער שטיל.

דוד־נח

ווערסט, סטערעלע, באַדאַרפן זען, אַז די יידן... אפשר ווילן זיי עפּעס איבערכאַפּן.

צינע

איך וועל דיר העלפן.

סטערע

זאָל מיך גאָט שטראָפן, צינע, אויב איך וועל דיך לאָזן זיך צו עפּעס צורירן.

דוד־נח

ס'מאַכט נישט אויס. טאַקע אַ רביצין, אָבער פונדעסטוועגן דוד־נחס אַ טאָכטער. גיי טאַקע, צינעלע, זיי זשע מוחל.

רבקה

פון ווייטנס.

אָט גיי איך אין שטוב אַריין, מומע, איכל העלפן.

דבורה

קומט אַלע אין שטוב אַריין. אלע פרויען גייען אריין אין שטוב.

דוד־נח

גיי, אברהם־יעקב, אויך אַריין אין שטוב, אפשר ווערסטו עפּעס נעמען אין מויל אַריין.

אברהם־יעקב

איך קוק זיך אַרום און טראַכט. דאַכט זיך, אַלץ ווי געווען און פונדעסטוועגן עפּעס נישט ווי געווען.

אַ ייד

שוין לאַנג פון דאַנען?

דוד־נח

זינט די מאַמע איז געשטאָרבן. אַ שיינע עטלעכע יאָר. *עס קומען אלקנה, גיטל און הערש־בער.*

אלקנה

אַ וועלט מיט יידן, קיין עין־הרע. שאַ, ווער איז דאָס? כ׳קען שווערן, אברהם־יעקב. שלום־עליכם, וואָס מאַכט מען?

אברהם־יעקב

געלויבט איז דער אייבערשטער.

גיטל

מאַמעלעך מיינע, טאַקע אברהם־יעקב!

הערש־בער

שלום־עליכם, וואָס מאַכט מען עפּעס? סאַר אַ באָרד! כ׳וואָלט דיך נישט דערקענט ווען מען זאָגט מיר נישט.

אברהם־יעקב

דבורה איז אויך געקומען מיט מיר.

גיטל

אַוואו איז זי, אין שטוב? איך בין איר אַ בעלן צו גיין זען. *גייט אין שטוב אריין.*

אלקנה

און ווער זענען אָט־אָ די־אָ יידן?

דוד־נח

הערסטו דאָך, ס׳האָט זיך צעטראָגן איבער דער וועלט, אַז לוי־יצחק האָט זיך אַהער אַראָפּגעלאָזן.

ערשטער ייד

ווייסט, ווי דען, פאַרוואָס זאָל מען נישט הערן?

צווייטער

די וועלט שלאָפט נישט.

ד ר י ט ע ר

אגב, ווי ווערט מען נישט געוואָר, וואָס עס הערט זיך מיט יידן אויף דער וועלט?

ע ר ש ט ע ר

איך וויל ווילן מיר פשוט מיט אים האַלטן אַן עצה.

צ ו ו י י ט ע ר

איך וויל פשוט כאָטש אין אים גוט אָנקוקן.

א ל ק נ ה

אַ מדינה־חכם!

ד ו ד ־ נ ח

און מיין אייניקל רב חיים?

א ל ק נ ה

עס ברענט דער קאָפּ אויף אים. איך געדענק נאָך אים אַליין, דעם פאָטער, ווי איצטער זאָל עס זיין. אָנגעקומען אַ בלייכער יינגל מיטן פעקל אויפן פּלייצע. זאָגט צו מיר דוד־נח, ער וויל אים אָנשטעלן פאַר אַ מלמד צו די קינדער. ס'האָט מיר געחידושט, נאַכסאָל ער וויל עס טאָן. וואָס? מורא געהאַט די קינדער זאָלן אים נישט מבזה זיין. נו, זעט איר דאָך, וואָס דער סוף דערפון איז אַרויסגעקומען. וויפל איז שוין אין דעם, דוד־נח?

ד ו ד ־ נ ח

זיבנאונצוואַנציק אָדער אַכטאונצוואַנציק יאָר.

אַ י י ד

אַזוי, האָט ער אַ זון אויך אַ לייט.

ד ו ד ־ נ ח

וואָרט שוין אויף אים אַ שטאָט. די יידן שמוצערן מיט די ליפּן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

גייט שווייגנדיק אין שטוב אַריין.

אַ י י ד

לאָמיר גיין אויסשפּאַנען די פערד.

צווייטער

לאָמיר מיין פערד אויך אויסשפּאַנען. אַלע פרעמדע יידן גייען אַוועק צום חעג.

דוד-נח

גיי, הערש-בער, וועסט דו זיי דאָרט אָנווייזן, וואו די פערד אַריינ-צופירן.

הערש-בער

האָסט דו עפּעס גערעדט מיט אברהם-יעקבן?

דוד-נח

נאָך קיין צייט נישט געהאַט. ווי נאָר ער איז געקומען, זיינען די יידן אָנגעקומען און האָבן מיר גאָר פאַרשלאָגן דעם קאָפּ.

הערש-בער

גיי אין שטוב אריין. איך וועל גיין דאָרט זען צו די יידן. גייט אוועק הינטערן שטאַל.

דוד-נח

גייט אין שטוב אריין.

רבקה און דבורה

קומען ארויס.

דבורה

וואו זענען זיי אַלע אַזוי לאַנג?

רבקה

איך ווייס ניט. זיי גייען אַלע ווײלע אַוועק אין פעלד אַריין. גייען אוםביידע. גייען אום.

דבורה

האָסט דו נאָך טאַקע מיט זיי גאָרניט גערעדט?

רבקה

ווי אַזוי קען איך רעדן מיט זיי? קיינער ביי אונז ווייס ניט וואָס צו רעדן מיט זיי. דער פעטער הייבט אָן אַלע מאָל צו רעדן און מיר שווייגן. ער איז אַ צדיק.

דבורה

און ער?

רבקה

חיים?

דבורה

ער האָט גאָרנישט געקוקט אויף דיר?

רבקה

וואָס האָט ער דען צו קוקן אויף מיר? אפשר ווען ער וואָלט מיר עפּעס פרעגן, וואָלט איך ענטפערן אפשר.

דבורה

ער האָט דערמאָנט מיין נאָמען?

רבקה

ניי, ערט אפשר קיינמאָל ניט דערמאָנען. היינט אינדערפרי. איך בין זייער פרי אויפגעשטאַנען. גיי איך אַרויס דרויסן, זע איך, ער שטייט און קוקט אַריין אין ברונעם. לאַנג האָט ער אַריינגעקוקט. איך בין געשטאַנען פון וויטן.

דבורה

ווּעמען מיינסטו האָט ער געזען אין ברונעם?

רבקה

ניי איך ווייס.

דבורה

דו ווייסט ניט, רבקה, וואָס אַזוינס ליבע מיינט.

רבקה

ס'האַרץ זאָגט מיר וואָס דאָס איז, און דו?

דבורה

אַז די צייט קומט, מוז מען וויסן, רבקה. אַז די צייט קומט צו לעבן, קאָן מען אָן ליבע ניט לעבן.

רבקה

ביסט אַזאַ קלוגע. אין שטאָט, טראַכט איך, ווערט מען שוין טאַקע קלוג.

דבורה

אפשר.

רבקה

אַז דו ווערסט דאָ זיין לענגער, וועל איך זיך אפשר עפּעס אָנלער־נען פון דיר.

דבורה

נעמט צום רבקהן מיט ליבע.

דו ווייסט שוין אַלץ, רבקה, ווייסט אפשר נאָך מער פון מיר. דיין האַרץ איז אפשר קליגער פון מיינס.

רבקה

דאַכט זיך מיר, זיי גייען! קום, לאָמיר בעסער אַריינגיין אין שטוב אַריין.

דבורה

שטיי לעבן מיר. איך וויל זיי זען.

רבקה

זיי וועלן זיך אויף אונז נישט אומקוקן אַפילו.

דבורה

ער איז דאָך אונזערער אַ פעטער. חיים—אַ שוועסטערקינד. נישטאָ זיך וואָס צו שעמען. אַזוי וועלן מיר שטיין ביים שוועל, וועלן זיי שוין אונז מוזן דערזען.

רבקה

קום, לאָמיר זיך זעצן אויפן פריזבע.

דבורה

שטיי לעבן מיר, אָט אַזוי. האַלט רבקהן ארומגענומען.

ר׳ לוי־יצחק און חיים

קומען אַן פון צחישן די ביימער. פארנעמען זיך צום שטוב. ווען זיי זיינען שוין באַלד ביים שוועל, רוקן זיך די מיידלעך אינסטינקטיוו אַפּ אַ פּאָר טריט הינטער זיך. גייען ביידע אריין אין שטוב ניט באַמערק־דיק די מיידלעך.

דבורה

אָט דאָס זענען זיי... האָבן אונז נישט באַמערקט.

רבקה

דאַכט זיך, אַז זיי האָבן אונז געזען.

דבורה

אָט דאָס איז ער?

רבקה

פאַרגאַפט.

יאָ, חיים. האָסט אים געזען, האַ? דער פעטער איז שוין גרוי. ער האָט גרויסע ברעמען, וואָס פאַרשטעלן זיינע אויגן. מיט דער מומען האָב איך גערעדט. זי זאָגט, אַז זי איז געווען מיידלווייז אין מיר געראָטן. געווען אַזאַ פאַרשייטע שטיפעריקע ווי איך, זאָגט זי.

דבורה

איר פּנים ציטערט, הייבט אָן צו ווישן די טרערן.

רבקה

דו וויינסט, דבורה?... ער געפעלט דיר נישט? האַ? פאַרוואָס וויינסטו, דבורהלע? שטוביקע שטימען קומען צום טיר.

דבורה

לאָזט זיך גיין אַ בלאַסע אין הינטער-גרונד.

רבקה

גייט איר נאָך אַ פאַרוואונדערטע. פאַרשווינדן צווישן די ביימער.

די יידן און הערש-בער

קומען אָן פון וועג און אין דער אייגענער צייט קומען אַרויס פון שטוב לוי-יצחק, דוד-נח און אלקנה.

ערשטער ייד

אָט-אָ דאָס איז דער רב?

צווייטער

יאָ, דאָס איז דער רב.

ר׳ לוי־יצחק

שלום־עליכם, יידן. גיט זיי אלעמען אפ שלום.

אלקנה

אָט אַזוי ווי איצטער געדענק איך יענעם אינדערפרי. וויפל איז שוין אין דעם? ביי אַ זעקסאונצוואַנציק יאָר איז שוין אין דעם.

ר׳ לוי־יצחק

זיבנאונצוואַנציק יאָר. פון וואַנען פאָרן עס יידן?

ערשטער

טאַקע אַהער געפאָרן.

ר׳ לוי־יצחק

אָבער פון וואַנען פאָרן עס יידן? כּון אַ יריד, מן הסתם?

צווייטער

חלילה, נישטאָ איצט קיין ירידן אין די געגנטן.

דריטער

טאַקע תחילת איינגעשפּאַנט די פערד אַהערצו־צו צו פאָרן.

דוד־נח

צוליב דיין כּבוד וועגן, שמועסט מען, זענען זיי אַהער געקומען.

אלקנה

ווילן זיך אַ ביסל דורכשמועסן מיט אַ רב.

אַ ייד

כאָטשבי אָנצוקוקן זיך געגוג. וואָרעם וואָס קען אַ דאָרף־מענטש געפינען צו רעדן מיט אַ רב?

ר׳ לוי־יצחק

אַ ייד לאָזט זיך נישט סתם אַזוי אין וועג אַריין אַ מצווה צו פאַרדינען. און דאָס האַרץ זאָגט שוין אָן, ווען און ווי אַזוי מען באַדאַרף פאַרדינען אַ מצווה.

איטשע־יעקב

וואו מאַכט זיך עס אַ דאָרף־יידן אַזוי גרינג אַ מצווה צו פאַרדינען?

ר׳ לוי־יצחק

וויפל מזל אין טאָג איז מפשפש אַ דאָרף־ייד און באַטראַכט זיך צו ער איז אַ ייד?

צווייטער

דאָס, ברוך־השם, קריכט שוין קיינמאָל נישט אַרויס פון קאָפּ. מער נישט, וואָס דאָס האַרץ גאַרט צו זיין אַ רעכטער ייד. אַ ייד, ווי ביי לייטן, נאָר מען קען עס נישט באַווייזן.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס מיינט עס?

דער ייד

וואָס קען איך דען מיינען? דער רבי פאַרשטייט דאָך וואָס סע מיינט אַ ייד צו זיין.

דריטער

וואָרעם וואָס איז שייך טאַקע? איינשטעלן דאָס לעבן צוליב יידישקייט. וואָרעם מיט וואָס דען קען מען באַווייזן, אַז מען איז אַ ייד, אַז אויב נישט אָפּצוגעבן אַלץ וואָס אַ ייד פאַרמאָגט.

אלקנה

כאַ־כאַ־כאַ, מען זיצט אין דאָרף ביים טאָפּ באָב און עס פעלט גאָרנישט, סע איז מיר אַ חידוש, ווי דער וואָס אין הימל ווענדט גאָר אום זיין פּנים צו אַזוינע יידן.

ר׳ לוי־יצחק

האָבן יידן חיונה בשפע?

ערשטער

מען קען זיך נישט באַקלאָגן, רבי.

צווייטער

מער נישט, וואָס מען וואַלגערט זיך צווישן גויים.

דריטער

פון טאָג ביז נאַכט פאַריאָגט מיט ווייס איך דאָרט וואָס.

פערטער

איך בין, קיין עין־הרע, אַ שמיד אַ בעל־מטופל.

פינפטער

וועט דער רבי נישט נעמען פאַר אומגוט, וואָס איך וואָלט וועלן זיך מיישב זיין. סע איז ביי מיר פאַרהאַן אַ יינגל, הייסט עס, כ'האָב צו אים נאָך פיר יינגלעך, נאָר ער איז דער יינגסטער, אינגאנצן אַכט יאָר אַלט, דאַכט זיך מיר, אַז פון אים וואָלט זיך אפשר אויסגעשניטן אַ לייט.

ר' לוי־יצחק

דהיינו?

דער ייד

אַ קליין יינגל, נאָר מיט אַ שאַרף קעפּל. ווען דער רבי זאָל אים וועלן פאַרהערן, איך וואָלט מיר געלאָזט קאָסטן ביז צו דער לעצטער העמד. האָב איך מיר געוואָלט מיישב זיין מכוח דעם.

צווייטער

ער האָט אים מיט זיך מיטגעבראַכט.

פינפטער

איך האָב אים טאַקע אין וואָגן.

יידן

ברענגט אים אַהער, הענעך־יאָשע. איך זע שוין, אַז דער רבי וועט פון אים האָבן הנאה.

ר' לוי־יצחק

ברענגט אים אַהער, זאָל ער זיין מיט די דערוואַקסענע יידן. צווייען, צווישן זיי דער פאָטער, איילן צום וועג ארויס.

ר' לוי־יצחק

איך קוק זיך אַרום, די ביימער נישט הינטערשטעליק געוואָרן. אויסגעוואַקסן פאַר די זעקסאונצוואַנציק יאָר.

חיים

באַווייזט זיך אין טיר.

ר׳ לוי־יצחק

אָט איז מיין זון. זעסט אָט יענעם בוים לעבן ברונעם? אַז איך בין אַהער געקומען צום ערשטן מאָל, איז ער געווען אַזוי דין ווי מיין פינגער; אַ ריטעלע אַרויסגעוואַקסן פון דער ערד און איצטער — אַ בוים.

דוד־נח

זיי זשע מוחל, געדענקסט אוודאי דעם עפּל־בוים, וואָס איז געוואַקסן הינטערן פענסטער. נישט פאַר די ביימער געדאַכט, אַ דונער האָט אים איינגעבראָכן.

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, אויך אויף ביימער אַז עס קומט אַ גזרה און ס׳איז נישט פאַראַן, ווער עס זאָל מעביר זיין די גזרה... די יידן קומען אָן, פירן אַ בלאַסן, שעמעוודיקן יינגל.

ר׳ לוי־יצחק

קנייפּט דעם יינגלס בעקל.

ווי רופט מען דיך?

יינגל

שלמה.

דער פאָטער

יאָ, שלמה איז דיין נאָמען. האָט שוין באַדאַרפט צו זיין אַ ביסל גרעסער. איז אָבער נישט ער עסט און נישט ער וואַקסט.

ר׳ לוי־יצחק

קענסטו שוין עפּעס לערנען תורה?

יינגל

כ׳וועל קענען.

א ייד

מען זעט שוין, אַז ער וואַקסט אַ לייט. האָ־האָ.

ר׳ לוי־יצחק

נו, און אַז דו וועסט קענען לערנען תורה, וואָס וועט דעמאָלט זיין?

יינגל

איכל זיין אַ רב.

ר׳ לוי־יצחק

און אַז דו וועסט שוין זיין אַ רב, וואָס וועט דעמאָלט זיין?

יינגל

וועל איך פּסקענען שאלות. ייִדן לאַכן.

אלקנה

אויף אים איז צו גלויבן.

אַ ייִד

וואָס זאָגט איר, רבי, ער וואַקסט שוין אַ לייט, האַ?

ר׳ לוי־יצחק

ווער לערנט מיט אים?

דער פּאָטער

אַליין פון זיך, רבי. געווען אַ מלמד. אָבער דער מלמד האָט געזאָגט, אַז פאַר אים באַדאַרף מען האָבן אַ רבין, וואָס זאָל שוין וויסן פון דאַנען אַהין.

ר׳ לוי־יצחק

נו, ייִנגעלע, ווילסטו זיין אַ רב און פּסקענען שאלות. ווי איז אָבער, אַז דו וועסט ניט האָבן קיין שאלות צו פּסקענען?

יינגל

טראַכט מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ.

אַ ייִד

כאַ־כאַ־כאַ, דאָס איז שוין אַ ביסל צו הויך פון זיינענטוועגן.

ר׳ לוי־יצחק

נישט צו הויך. גאָרנישט צו הויך... זאָג מיר, זונעלע, וואָס וועסטו טאָן, אַז דו וועסט נישט האָבן קיין שאלות צו פּסקענען? ביי ייִדן איז נישטאָ קיין טריפות. אַלץ כשר. ביי ייִדן איז נישטאָ קיין עוולה אין משא ומתן — כסדר צדק און יושר; וואָס וועט

דעמאָלט זיין, ייִנגעלע? ער זעצט זיך אנידער און ציט דעם ייִנגל צווישן די קני אריין. רעדט מיט התלהבות. אָט אַזוי, מיין שיין ייִנגעלע, וואָס וועסטו דעמאָלט טאָן? אין עולם הערשט אַ געהויבענע שטימונג. די ייִדנס אויגן און פּנימער צינדן זיך אָן מיט התלהבות.

ייִנגל

אַז איך וועל קענען גוט לערנען תּורה, וועל איך שוין אַליין וויסן וואָס צו טאָן.

ר' לוי־יצחק

גוט לערנען תּורה... דאָס איז דער עיקר. גוט צו באַנעמען די תּורה, דאָס איז דער עיקר. פון דער תּורה אַרויס ווינקט שוין אַרויס די אויג פון חסד און אמת און ווינקט און און רופט, און עפנט אויף דאָס האַרץ צום אמת. דעמאָלט וועסטו שוין זאָגן צו דער תּורה: לבבתּיני אחותי כּלה, דו האָסט זיך באַהאַרצט, מיין שוועסטער, מיין כּלה... לבבתּיני באחת מעיניך — האָסט מיך באַהאַרצט מיט די אויגן דיינע, וואו הסד און אמת זיינען איינגעפאַסט... אָט אַזוי, ייִדן, מיינט עס. עס הערשט אַ ווײַלע אַ געהויבענע שטילקייט. די ייִדן קוקן זיך דורך. ווארטן, אַז נאָך עפּעס זאָל אַרויסקומען פון לוי־יצחקס מויל אַרויס.

דער פּאָטער

זאָג, מיין קינד, דעם רבּין וואָס דו האָסט געוואָלט זאָגן.

ר' לוי־יצחק

שוין, ער האָט שוין געזאָגט. תּורה וויל ער לערנען. תּורה לשמה. איך נעם אים מיט זיך. איך וועל אים האַלטן לעבן זיך. די ייִדן שמועסן מיט די ליפּן פאַר התפּעלות.

דער פּאָטער

איכל מיר לאָזן קאָסטן ביז צו דער לעצטער העמד.

ר' לוי־יצחק

באַדאַרף דען אַ טאַטע נאָך צוצאָלן, ווען זיין זון באַגערט צו דער תּורה? וואו עס איז גאָר אַזוינס געהערט געוואָרן? צום ייִנגל. איצטער קום, מיין זון. קום לאָמיר זען, צי ס'איז שוין טאַקע צייט צו דאַוונען מנחה. נעמט אים פאַרן האַנט און גייט מיט אים אַוועק צווישן די בײמער. מען הערט נאָך לוי־יצחקס ווערטער „תּורה, תּורה".

אַ י י ד

עס ווילט זיך אָוועקצוואַרפן די געשעפטן און אַלץ מיט אַנאַנדער.

צ ו ו י י ט ע ר

און וואָס?

ע ר ש ט ע ר

און וואָס — פרעגסטו? און מ׳ן לעבט שוין ווי גאָט געבאָטן.
צום פּאַסער פון יינגל. זעסט, ווי מען ווערט אויפגעריכט?

ד ע ר פּ אָ ס ע ר

עס גלויבט זיך מיר גאָר אַליין נישט. ער נעמט אים מיט, זאָגט ער.

א ל ק נ ה

ס׳עס שטעלט זיך מיר די האָר אין קאָפּ פון דער גאַנצער מעשה. וואָס זאָגסטו, דוד־נח? דו ווייסט, אַז איך טראַכט: אַנדערע צייטן קומען עפּעס אויף דער וועלט. וואָרעם אַז נישט, קען דאָך נישט געמאָלט זיין. פריער דו און איצטער כאָטש נישט איך, איז אברהם־יעקב, דוד־נח. דו ווייסט, אַז אַ הארץ איז אַמאָל נישט קיין קליי־ניקייט. צום פּאַסער פון יינגל. איר, רב ייד, האָט אַ גרויסן זכות אין הימל. איר באַדאַרפט זיך נישט האַלטן גרויס ביי זיך. חלילה נישט איבערנעמען זיך. וואָס זאָגסטו, הערש־בער?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איך טראַכט, ווי לאַנג איז עס גאָר אינגאַנצן געווען די מעשה, ווען ער איז אַהער אָנגעקומען מיטן פּעקעלע אויפן פּלייצע. נאָך גאָר שנעקעס געווען. האָט מען גאָר חוזק געמאַכט פון אים. האָט זיך עס דעמאָלט גאָר געפּלאָנטערט. וואָס האָב איך מיר צו נאַרן? ס׳איז מיר אויך גאַנץ גוט אין זינען אַריין. אפשר אַזוי וואָלט מען זיך געפּרווט עפּעס אַנדערש. אָבער אַזוי האָט עס שוין געקי־רעוועט, געקירעוועט. נו, איז מען נישט קיין למדן, אָבער ס׳קירע־וועט שוין, עס לאָזט זיך שוין נישט פאַרקריכן אין בלאָטע אַריין. און דאָס איז ס׳אייגענע מיט אברהם־יעקבן.

אלקנה

דאָס זאָג איך דאָך, שוין אַנדערע צייטן אויפֿן דאָרף אויך. וואָס איז דאָ פֿאַרהאַן צו רעדן? כ׳האָב באַלד דעמאָלט אַרויסגעזען, כ׳האָב מיר נישט געמאַכט ווייסנדיק. איצט זע איך עס באַשיינ־פּערלעך. ער געקומען. יידן געקומען. ס׳איז שוין נישט דער איי־גענער דאָרף. איך זע עס באַשיינפּערלעך.

אברהם־יעקב

קומט אַרויס.

דוד־נח

אָט איז מיין זון. וואָס מאַכסטו, האָסט זיך כאָטש אויסגערוט אַ ביסל?

אברהם־יעקב

גיט די יידן שלום.

מיר האָבן איבערגעשמועסט, אַז מען זאָל די יידן בעטן דאָ איבער־נעכטיקן. טאַקע לכבוד דעם רב און זיין זון דעם רב.

אַ ייד

אַזוי, דער זון אויך אַ רב.

דוד־נח

ער נעמט מיין איידיקל, זיין טאָכטער.

אַ ייד

יאָ, יאָ, אַז מען איז זוכה.

אלקנה

ער נעמט דאָך מיט זיך אָט דעם יידנס יינגל.

אברהם־יעקב

הלוואי וואָלט איך דעמאָלט געוועזן יינגער.

דוד־נח

וואָס פֿעלט דיר חלילה אַזוי, מיין זוהן?

אברהם־יעקב

עס קען זיין, אָבער ס׳איז נישטאָ קיין גרונט וואָוהין דער גע־

דאַנק קען פאַרטראָגן, אויב דו הייבסט נאָר אָן צו פאַרשטיין. אָט קוק איך אויף אים אַליין. ער שטייט נישט אויף אַן אָרט, אַז מען הייבט אָן צו שטייגן, שטייגט מען שוין.

ר׳ לוי־יצחק

קומט אָן. פירט ביים האַנט דעם יינגל. רעדט צו אים.

אַז מען לערנט תּורה, פאַרשטייט מען דעם פּשט פון אריה שאג מי לא יירא. אַז אַ לייב ברומט, ווער האָט דעמאָלט נישט קיין פּחד? דאָס מיינט מען דעם ליכטיקן טאָג, וואָס קומט אָן ווי אַ לייב און ברומט פאַרן טיר. ברומט הינטערן פענסטער און וועקט דאָס האַרץ צום אור התּורה. צום ליכט פון דער תּורה.

באַמערקט אברהם־יעקבן. זעסט, אברהם־יעקב, וואָס אַזוינס עס וואַקסט אויפן דאָרף? איז דאָך שוין ווערט געווען די גאַנצע נסיעה. אַפילו צוליב דעם אַליין.

אברהם־יעקב

נעמט דעם יינגל פאַרן אויער.

ווי רופט מען דיך, שייגעץ איינער?

יינגל

שלמה.

ר׳ לוי־יצחק

שלמה, שלמה... נו, יידן, אַזוי מאַכט איר שוין אַ מנין צו דאַווענען... איז באַשערט אַ מנין — קומט ער, דער מנין. אין הינטערגרונט גייען פאַרביי רבקה און דבורה. זייערע אויגן געווענדט צום שטיבל, וואו פאַרגאַפטע יידן שטייען אין אַ האַלבן קרייז.

ציניע און סטערע

באַהאַלטן זיך אין טיר. וואָלטן וועלן אַראָפּגיין, בלייבן דאָך שטיין, מיטן געדאַנק געווענדט צום בינטל יידן.

איטשע־יעקב

רבי, מיט וואָס קען אַ ייד באַווייזן, אַז ער איז אַ ייד?

ר׳ לוי־יצחק

די קינדער פון אברהם, יצחק און יעקב באַדאַרפן דען באַווייזן, אַז זיי זענען עס? פון אויבן ווינקט מען שוין, טייטש מען שוין —

אָט דאָס זענען זיי, די זרע קודש... קומט שוין עפּעס אַרויס פון דעם אָנוווייזן, פון אָנטייטן. אַמאָל ווערט די וועלט פאַרבלענדט, אַז זי קוקט אַריין אין דעם תּואר־פּנים פון די זרע יעקב און אַמאָל וויל די וועלט אויסלעשן דאָס פייער, וואָס לייכט אויפן תּואר פּנים פון די זרע־יעקב.

ר ב ק ה און ד ב ו ר ה

קומען ווידער אַן און בלייבן שטיין אין הינטערגרונד, געווענדט מיטן געדאַנק אַהער.

צ י נ ע

ווישט די טרערן.

ס ט ע ר ע

קוקנדיק אויף ציגען טוט זי אויך דאָס אייגענע.

א ל ק נ ה

וואָס איז דעם מענטשנס לעבן דען ווערט? וואָס פאַר אַ ווערט האָט ער אויף דער וועלט? איך זאָג מיר מיינס.

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

נישט געדרונגען, אַ סך ווערט. אַן עולם ומלואו ווערט. גאָר די אוצרות פון דער וועלט ווערט. אַ ייד באַדאַרף עס וויסן. אַ ייד באַדאַרף עס באַגרייפן, אַז מה־דאָך דאָס קליינע פליגעלע ווייס עס, אַ פּשיטא שוין דער מענטש, אַ פּשיטא שוין אַ ייד. אַ פּשיטא שוין די זרע־יעקב. אָט זע איך דעם בוים אָט־אָ דאָרטן. אַ ריטעלע געוועןן. איז פון דעם אַ בוים אויסגעוואַקסן. און פאַרקערט, איז אויף יענעם עפּלבוים נגזר געוואָרן כּלָיה. אָט, באַדאַרפט נגזר ווערן. נו, בייט זיך אַרום אַ מענטש מיטן צלם אלהים אויפן פּנים און איז זיך מייאש. באשר אים איז צו גוט. באשר אים איז די גאַנצע וועלט איבערגעענטפערט געוואָרן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

ווען איך וואָלט געקענט מיינע עסקים אַראָפּוואַרפן פון פּלייצע. בז, וועט דען דער פּריץ אַרויסלאָזן.

ר׳ לוי־יצחק

זוידער דאָס אייגענע. עס גאַפּט אין מיר מיין נשמה דווקא דאָ זייענדיק. יאָ, און דווקא אַ רב. דווקא אַ בר־אוריון. וואָרעם ווי דען אַנדערש פרעג איך אייך יידן? במקלי עברתי את הירדן. אָט אַזוי מיט אַ שטעקעלע און מיט אַ פעקעלע אויפן פלייצע בין איך מיר אין אַזאַ ליכטיקן טאָג געקומען אַהער. יאָ, מיט זעקסאונצוואַנציק יאָר צוריק. וואָס זענען זעקסאונצוואַנציק יאָר? ווילט איר, איז עס אַ אֵין־סוף מיט יאָרן. ווילט איר, איז עס אַ טיפּה מן הים. אַ טראָפּעלע. גאָרניסט. ערשט נעכטן געשען. דאָ בין איך אויפגעריכט געוואָרן און דאָ וועל איך איצטער אין תוך אַריין אויפגעריכט ווערן... יאָ, מנחה דאַוונען.

חיים

באוויזט זיך אין טיר.

צייט מנחה דאַוונען. פאַרהאַן אַ מנין.

אלקנה

יאָ, אַ מנין. אפשר צוליב אייער זכות וועלן מיר איצט האָבן אַלע טאָג אַ מנין.

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, מיין זון, צייט מנחה צו דאַוונען. גייט אין שטוב.

דוד־נח

צו די יידן.

זייט־זשע מוחל, קומט אַריין. די יידן גייען איינציקווייז אין שטוב אַריין. צינע און סטערע דערנעענטערן זיך.

צינע

איך ווייס ניט, צי זאָל איך וויינען צי זאָל איך מיר פרייען. איך קוק זיך אַרום, אַלץ ווי געוועזן. אַלץ ווי געוועזן, נאָר די מאַמע איז נישטאָ.

סטערע

איך האָב דיר נישט געוואָלט דערציילן. ווייסט, אַ דונער האָט איינגעבראָכן יענעם עפּלבוים הינטערן שטוב. גייען ביידע צום פּלויט און קוקן שווייגנדיק צום צעבראָכענעם בוים. קומען צוריק.

צ י נ ע

ווי נעכטן איז עס געשען.

ס ט ע ר ע

געדענקסט, ווי דו ביסט אַראָפּגעפּאַלן פון בוים?

צ י נ ע

ער איז געזעסן און געלערנט אין שטוב, האָט זיך מיר פאַרגלוסט אַרויפצוקלעטערן אויפן בוים און אָנרייסן עפּל פון זיינעטוועגן. מיט אַמאָל איז ער אַרויסגעקומען אין דרויסן. אַז כ׳האָב אים דערזען, האָט זיך מיר עפּעס אין האַרצן אָפּגעריסן און כ׳בין אַראָפּגעפאַלן פון בוים. יאָ, וואו איז דבורה? כ׳האָב זיך נאָך אַפילו נישט אָנגעפרייט מיט איר ווי געהעריק איז.

ס ט ע ר ע

קיין עין־הרע אַ פּאַרשוין. מער נישט אַ ביסעלע בלאַס. אַוועק מסתמא שפּאַצירן מיט רבקהלען.

צ י נ ע

געלויבט איז דער אייבערשטער. דאַכט מיר, זיי דאַוונען שוין. לאָמיר אַריינגיין.

ס ט ע ר ע

דו, צינע, האָסט זיך אוודאי אויסגעלערנט דאַוונען און איך בין געבליבן אַזוי ווי דו זעסט. זאָל מען נישט באַשטראָפט ווערן.

צ י נ ע

געלויבט איז דער אייבערשטער. גייען ביידע אריין אין שטוב.

ד ב ו ר ה

קומט אָן. בלאַס, אומעטיק.

ר ב ק ה

גייט איר נאָך אומעטיק.

פון שטוב דערטראָגט זיך די שטימע פון די דאַוונער.

ר ב ק ה

הערסט, מען דאַוונט.

הא?

ד ב ו ר ה

ר ב ק ה

באַדאַרפסט נישט וויינען, דבורהלע. דיר וועט זיין אַזוי גוט ווי דער מומע צינען. הערסט מען זאָגט קדושה. איך ווייס נישט וואָס צו זאָגן.

ד ב ו ר ה

רבקהלע, דו ביסט דאָך אין איין עלטער מיט מיר... אפשר... רבקהלע... טרערן ווערגן אירע רייד.

ר ב ק ה

וואָס מיינסטו, דבורהלע?

ד ב ו ר ה

דורך טרערן.

איך ווייס נישט, איך ווייס נישט...

פאָרהאַנג.

צווייטער אַקט.

אַ פּאָר טעג שפּעטער ביי דוד־נחן אין שטוב. אַרום האַלבן טאָג. אין שטוב איז אויפגערוימט. דער טיש איז פאַרשפּרייט מיט צ ווייסן טישטעך. עטלעכע יידן אין שטוב געזעגענען זיך מיט ר' לוי־יצחקן.

ר' לוי־יצחק

פאָרט געזונט, יידן, זייט נישט געפאַלן ביי זיך. טאָמער קומט אויס צו וואוינען אויפן דאָרף, באַדאַרף מען נישט זיין געפאַלן ביי זיך. אַ ייד איז אומעטום אַ ייד.

ערשטער ייד

זייט געזונט, רבי, זאָל אייך גאָט באַצאָלן דערפאַר, וואָס איר האָט זיך אַראָפּגעלאָזן צו אונז.

צווייטער

און מיין קינד, רבי, וועט אפשר זיין אַ גרויסע טירחה?

ר' לוי־יצחק

וועל איך מיטנעמען. וועל האָבן איבער אים השגחה. וועט שוין זיין גוט.

דריטער

איר מיינט, רבי, אַז סע ווילט זיך פאָרן אַהיים? כ'האָב נאָר מורא, מיינע זאָל נישט האָבן קיין עגמת־נפש.

ר' לוי־יצחק

פאָרט געזונט, יידן. יידן, זייט געזונט.

דער פּאָטער

צום ייִנגל.

געדענק, מיין קינד, זיי אַ לייט. די מאַמע וועט אפשר האָבן צער... אָבער וואָס קען מען טאָן? רבי, איך גיב אים איבער אין אייערע הענט.

ר׳ לוי־יצחק

קנייפּט דעם ייִנגלס בעקל.

וועט אם־ירצה־השם זיין אַ בן־תּורה...

דער פּאָטער

קום, מיין קינד, מיט מיר צום וואָגן אַרויס. וועל נאָך אַ ביסל שמועסן מיט דיר. די ייִדן אָן חשק דערלאַנגען די הענט און גייען אַרויס, וואַרפנדיק ביים אַרויסגאַנג נאָך אַמאָל אַ בליק צו ר׳ לוי־יצחקן.

ר׳ לוי־יצחק

זעצט זיך ביים טיש לעבן פענסטער, קוקט אַריין אין אַ ספר. אָבער זיין געדאַנק איז ניט מיטן ספר. שפּאַרט אָן זיין קאָפּ אויף זיינע הענט. ווען ער הייבט אויף זיין קאָפּ, רוט אויף זיין פּנים טרויער. בלייבט אַ ווײַלע אַזוי זיצן פאַרטיפט אין זיך.

אברהם־יעקב

קומט אַריין. בלייבט מיט דרך־ארץ שטיין פון ווייטן אַ ווײַלע. וויל צוריק אַרויסגיין.

ר׳ לוי־יצחק

באַמערקט אים.

נו, וואָס, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

זייט זשע מוחל, איך וויל אייך נישט מפסיק זיין.

ר׳ לוי־יצחק

גאָרנישט געדרונגען, אַז מען איז מיר מפסיק.

אברהם־יעקב

דער עולם איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען.

ר׳ לוי־יצחק

זעץ דיר אַנידער, אברהם־יעקב. פאַרהאַן מסתמא פון וואָס צו שמועסן?

אברהם-יעקב

יאָ, מען וואָלט באַדאַרפט. עס וואָלט נישט געשאַדט. אַז מען זעט זיך אַזוי זעלטן.

ר׳ לוי-יצחק

דעם גדן וואָס דו ג״סט איז דאָך מסתמא נישט איבער דיינע כּוחות. נו, וואָס איז שייך אַנדערע ענינים.

אברהם-יעקב

הלוואי וואָלט איך געהאַט מער קינדער. בנים זכרים; איך וואָלט זיי געשיקט צו אייך, איר זאָלט זיי מדריך זיין. נו, האָט זיך אַזוי געמאַכט.

ר׳ לוי-יצחק

און ער, דער פ״ייך. איז ער נישט חלילה מדית, מען זאָל באַדאַרפן עפּעס פוגם זיין?

אברהם-יעקב

וואָלט וועלן פּרוּוון אַמאָל. אַז די שנאה צום יידן שפּראָצט אַרויס, איז דאָך נישט שייך. נו, איז דאָך צוריק די אייגענע מעשה. איז מען דאָך אַ ייד. געדענק איך נאָך וואָס איר האָט מיט מיר אַמאָל געלערנט.

ר׳ לוי-יצחק

איז מען דאָך אַ ייד. דאָס איז דער עיקר. איך געדענק דיר נאָך, ווי איצטער וואָלט עס געווען. אָט-אָ-דאָ אין דער אייגענער שטוב, דאַכט מיר, אַז ביים אייגענעם טיש. דעמאָלט איז געווען די אמתע שעה זיך מתדבק צו זיין אין זיין גרויסקייט און זיך דער-הויבן צו דער מדרגה וואָס אַ ייד באַדאַרף זיך דערהויבן. קוקט זיך ארום, ווי ער וואָלט וועלן באַטראַכטן יעדן ווינקל אין שטוב. דאָס אייגענע טוט אברהם-יעקב.

אברהם-יעקב

איר געדענקט עס נאָך, רבי?

ר׳ לוי-יצחק

אָט-אָ-דאָ ביים אייגענעם טיש. יאָ. אפשר איז עס געווען אַ טעות,

אפשר איז געווען פֿאַר דיר דעמאָלט אַן אַנדער וועג. אָבער שאַדט נישט. איז דאָך איצטער אויך דיין וועג אַ גאַנץ אַנדערער. טוסט צדקה. עס ציט צום שורש. דאָס איז דער עיקר. נו, וואָס נאָך? איך האָב געוואָלט שמועסן מיט איר.

אברהם-יעקב

מיט דבורהן, מיינט איר?

ר' לוי-יצחק

יאָ, עפּעס האָט מיר דאָס האַרץ מדחה געווען דערפֿון. איילן זיך איז נישט כדאי.

אברהם-יעקב

איך פֿאַרשטיי נישט זייער גוט. איר וועט אפשר מוחל זיין געבן מיר צו פֿאַרשטיין נאָך אַמאָל.

ר' לוי-יצחק

עס איז געווען תחילת מיין כוונה, איך זאָל עס דוחה זיין אויף נאָך אַ פּאָר טעג. דאַכט זיך מיר, אַז וואָלקנדלעך קומען אָן. דאַכט זיך מיר, אַז די ערד האָט עפּעס ווי אַ ציטער געטאָן אונטער מיינע פיס.

אברהם-יעקב

אומרויִק, בלאַס.

איר מיינט, רבי, דבורהן? ס'איז אפשר געווען קרום פֿון מיר צו שיקן זי אין דער שטאָט אַריין; לאָזן, זי זאָל זיך לערנען זייטיקע זאַכן.

ר' לוי-יצחק

עס איז געווענדט, וואוהין די זייטיקע זאַכן פֿירן אַוועק דעם גע-דאַנק. אַמאָל איז דער זייטיקער וועג אויך אַ וועג. אַמאָל איז דער זייטיקער וועג דער עיקר-וועג. עס איז געווענדט, ווען און ווי אַזוי. ווייסט, אברהם-יעקב, מיין טבע, ווייסטו דאָך, אַז איך, בטבע, בין גאָרנישט קיין מקפּיד און אויך נישט קיין מהרהר. וואָרעם וואו עס איז אַ האַרץ פֿאַרהאַן, דאָרט איז שוין אַלץ

פאַרהאַן. איז שוין עפּעס צום האַרצן אויך פאַרהאַן. אָבער דאָס תּאָרץ באַדאַרף זיך נויגן צו דער רעכטער זייט. דאָס איז שוין אוואַדי און אוודאי.

אברהם־יעקב

זאָל איך, רבי, זי לאָזן רופן און זי פרעגן? אפשר אַ טאַטע איז בלינד.

ר׳ לוי־יצחק

חלילה־וחס. איך האָב חלילה גאָרנישט צו איר. ווייסט, ווי קען איך עס גאָר?

אברהם־יעקב

רבי, איך קען גאָרנישט פאַרשטיין וואָס דאָס מיינט. איך ווייס נישט, צי איך זאָל האָבן עגמת־נפש צי איך זאָל... זייט זשע מוחל, רבי...

דוד־נחת

קומט אַריין.

אָט־אָ־דאָ גאָר זענען מיינע קינדער.

ר׳ לוי־יצחק

זייט־זשע מוחל, שווער.

אברהם־יעקב

וואָס מאַכסטו, טאַטע? אַזוי ווינציק גערעדט מיט דיר.

דוד־נחת

ס׳האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז מיינע קינדער וועלן קומען, וועל איך זיצן גאַנצענע טעג און שמועסן מיט זיי. נו, לאָזט זיך גאָר אויס, אַז ס׳איז נישט פאַרהאַן פון וואָס צו שמועסן. נאָר אויף איין זאַך פאַרדריסט מיר, וואָס די מאַמע איז נישטאָ דערביי און קען נישט האָבן דעם נחת. געדעקסט, אברהם־יעקב, ווי דו ביסט שטענדיק געזעסן מיט לוי־יצחקן, אָט ווי איצט און געשמועסט? און איצטער, פונדעסטוועגן, האָט זיך ווידער געפונען פון וואָס צו רעדן. אוודאי רעדט מען פון עפּעס אַ גרויסע נדבה אויף אַ בית־

מדרש. אוודאי, אוודאי. איך זאָג אייך, אברהם־יעקב, אַז גאָט האָט דיר אַזוי ווייט געהאָלפן, אַז אין שטאָט זאָל מען פון דיר אויך וויסן. קענסט עס טאָן דורך לוי־יצחקן און אפשר דורך חיימלען. אפשר טאַקע אין זיין שטאָט.

אברהם־יעקב

איך האָב טאַקע שוין אַליין געטראַכט פון דעם. אם־ירצה־השם איך וועל עס טאָן.

דוד־נח

זיי זיך מיישב מיט לוי־יצחקן, אפשר וועסטו לאָזן שרייבן אַ ספר־תורה. איך וועל אויך געבן אַ קליינינקייט צושטייער. וואָס זאָגסטו, איידעם מיינער?

ר׳ לוי־יצחק

ווען נאָר דער רצון איז דערביי פאַרהאַן. און ביי אברהם־יעקבן איז דאָך געוויס רצון פאַרהאַן.

צינע

קומט אריין.

גאָר דאָ ביסטו, טאַטע. איך האָב געמיינט, דו בינסט אַוועק־געגאַנגען צו אלקנהן?

דוד־נח

וואָרעם וואָס, מיין טאָכטער?

צינע

וואָס מאַכסטו, אברהם־יעקב? פון וואָס רעדט איר דאָ?

דוד־נח

ער איז מסכים, ווייסט, ווי דען? אַז דער וואָס אין הימל העלפט— פאַרוואָס נישט? וואָס זאָגסטו אויף דעם, מיין טאָכטער?

צינע

מיין האַרץ איז מיר עפּעס אַזוי פאַראומערט, אַז איך געפין מיר גאָר קיין אָרט נישט

דוד־נח

סטייטש, ווי פאַלסטו עס אויס גאָר אַזוינס צו רעדן, מיין טאָכ־טער? וואָס קען מען מאַכן? ס׳וואָלט טאַקע גוט געווען, ווען די מאַמע וואָלט איצטער געלעבט. נו, וואָס קען מען מאַכן? כ׳האָב שוין גישט איינמאָל איבערגערעדט.

ציניע

היישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

ציניע, זיי זשע מוחל. ער גייט ארויס. ציניע נאָך אים. אברהם־יעקב און דוד־נח בלייבן א היילע שטיל, ארומגעכאפט פון א פרעמדן אומעט.

דוד־נח

הא, זאָגסטו, עפּעס מיין זון?

אברהם־יעקב

יאָ, טאַטע, איך וועל אם־ירצה־השם לאָזן שרייבן אַ ספר־תורה.

דוד־נח

האָסט גערעדט מיט חיימלען?

אברהם־יעקב

אַ ביסל גערעדט. מען קען אים נישט אָפּרייסן פון ספר.

דוד־נח

וואָס זאָגט לוי־יצחק? מיינסט, עס וואָלט געווען גאָרנישט קרום דאָ צו פראַווען די חתונה.

אברהם־יעקב

איך וועל געוויס מסכים זיין אויף דעם.

דוד־נח

וואָס זאָגט לוי־יצחק אויף דעם?

אברהם־יעקב

איך וועל איבערשמועסן מיט אים.

דוד־נח

ער האָט דיך האָלט, מיין זון. איך געדענק, ווי נאָך דעמאָלט האָט

ער דיך העלטער געהאַט פון אַלע קינדער. ווייסט, אלקנהס זון וויל אים זען, נאָר ער האָט ניט קיין מוט אַריבערצוקומען אַהער. אַ נאַר וואָס ער איז. מאַלע וואָס ער האָט דעמאָלט נישט געוואָלט לערנען. וואָס האָט עס צו דעם? לוי־יצחק האָט שוין מסתמא לאַנג פאַרגעסן אָן דעם.

אברהם־יעקב

זאָל ער אַריבערקומען, איך וואָלט אַליין זיך אויך ווען וועלן זען מיט אים.

דוד־נח

אלקנה האָט איבערגעשמועסט, אַז טאָמער וואָלסטו דאָרטן לעבן זיך געפונען פאַר אים עפּעס צו טאָן. די צייטן זענען ביי אים גאָר שפּלדיק... איך וועל גיין זען הערש־בערן. באַדאַרף ביי אים עפּעס פרעגן, וועט באַלד קומען צוריק. גייט אַרויס.

אברהם־יעקב

גייט צום פאַרמאַכטן ספר, וואָס לוי־יצחק האָט געלאָזן. בלעטערט אים, נעמט אַרויס ברילן, טוט זיי אָן און פּרוּווט זיך פאַרטיפן אין ספר.

דבורה

קומט אַריין, בלאַס און נידערגעשלאָגן.

אברהם־יעקב

נו, וואָס, דבורה, וואו ביסטו געוועזן דעם גאַנצן פרימאָרגן? אַלע האָבן דיך אַרומגעזוכט.

דבורה

איך ווייס נישט, טאַטע.

אברהם־יעקב

טאָ ווער זאָל וויסן, אַז אויב דו ווייסט נישט?

דבורה

איך ווייס נישט, טאַטע, וואָס זאָל איך דיר זאָגן?

אברהם־יעקב

ווייסט דאָך מיר נישט אָנטאָן אַזאַ עגמת־נפש.

דבורה

אדרבה, זאָג דו מיר וואָס איך זאָל טאָן. איך האָב דאָך קיינעם נישט אויסער דיר, ביי וועמען איך זאָל קענען פרעגן. חישט די טרערן.

אברהם־יעקב

נו, שאַ, קינד מיינס. האָסט נישט וואָס צו וויינען.

דבורה

איך וועל רעדן מיט אים אַליין.

אברהם־יעקב

מיט חיימען. איך האָב אַלץ געוואַרט, אַז דו וועסט מיט אים רעדן.

דבורה

ניין, איך וועל רעדן מיטן פעטער. ער וועט מיך בעסער פאַרשטיין.

אברהם־יעקב

הייסט עס, אַז ער געפעלט דיר נישט. אַזוי גיך? האָסט דאָך נאָך אַפילו מיט אים נישט גערעדט. זע די מומע צינע, אדרבא, קוק זיך צו צו איר.

דבורה

טאָ פאַרוואָס האָכטו מיך געשיקט אין שטאָט אריין לערנען? פאַרוואָס האָסטו מיך נישט געהאַלטן אין דער היים, איך זאָל זיין אַזוי ווי רבקה? איך וואָלט מיר אפשר דעמאָלט געפילט גליקלעך צו ווערן אַ רביצין ווי די מומע צינע.

אברהם־יעקב

איצטער איז דאָך נאָך שענער. ווייסט, עפּעס אַ קליינינקייט צו האָבן רב לוי־יצחקן פאַר אַ שווער? און ער אַליין — עס וואַרט דאָך שוין אויף אים אַ שטאָט.

דבורה

איך וויל אָבער, אַז דו זאָלסט פאַרשטיין, אַז איך בין ניט ווי רבקה — און דו ביסט דאָך ניט ווי דער פעטער הערש־בער, ביסט דאָך אַן אַנדער מענטש.

אברהם-יעקב

וואָס הייסט, איך בין אַן אַנדער מענטש—בין איך נישט קיין ייד? וויל איך נישט, אַז מיין איינאונאיינציק קינד זאָל נישט זיין קיין יידישע טאָכטער? ווי דען וואָלט איך עס געקענט באַווייזן? אַז ער האָט מיר דעמאָלט אָנגעזאָגט די בשורה, האָט זיך פאַר מיר ממש אויפגעעפנט דער טויער פון הימל. פאַרוואָס האָסטו דעמאָלט געשוויגן? איך האָב דאָך אין דיר דערקענט, אַז דו וועסט טאָן אונזער אַלעמענס פאַרלאַנג.

דבורה

איך האָב געמיינט, אַז איך וועל קענען זיך אַליין גובר זיין. אָבער איך קען נישט. טו עס נישט, טאַטע, וואָרעם איך בעט דיר, טו עס נישט.

אברהם-יעקב

מען האָט זיך שוין דאָס וואָרט געגעבן. אפשר וועט נאָך די חתונה זיין אין אַ פאָר וואָכן אַרום. אפשר טאַקע דאָ ביים זיידן אין שטוב.

דבורה

אין צוויי וואָכן אַרום חתונה?

אברהם-יעקב

וואָס ביסטו אַזוי צעשראָקן?

דבורה

דער פעטער וועט מיך אפשר פאַרשטיין בעסער. קום מיט מיר צו אים. איך וויל אים פרעגן אויב עס איז שוין פאַרפאַלן.

אברהם-יעקב

וואָס הייסט פאַרפאַלן? צי דען פירט מען דיך צו דער שחיטה? איצט פאַרשטיי איך שוין, פאַרוואָס ער האָט ניט געוואָלט נעכטן, אַז מען זאָל דערפון רעדן. יאָ, דאָס איז עס. אויף דעם האָב איך זיך שוין גאָרנישט געריכט.

דבורה

פאַר מיר איז אָפן אַן אַנדער וועלט. איך וויל עס זאָגן דעם

פעטער. דו אַליין האָסט געמאַכט אַזוי, איך זאָל עפענען מיינע אויגן. איך בין נישט שולדיק. איך וועל עס זאָגן דעם פעטער.

אברהם-יעקב

צערטלט זי.

קינד מיינס, איך וויל דיר נישט אָנטאָן קיין עגמת-נפש. אָבער מיר דאַכט זיך, אַז דו וועסט אונז אַלעמען פינסטער מאַכן דאָס לעבן. צי דען וויל איך דיך פאַרפירן חלילה אין אָפּגרונד אַריין? ווי קען איך גאָר טאָן אַזאַ זאַך?

דבורה

אויב דו פאַרשטייסט אַזוי, וועל איך שוין בעסער גאָר שווייגן. טו מיט מיר וואָס דו ווילסט.

אברהם-יעקב

פון נעכטן אָן, ממש, איך דערקען דיך נישט. האָסט זיך אַזוי פאַרענדערט, בלייך און דאָס פּנים איינגעצויגן.

צינע

קומט אַריין.

איך ווייס אַלץ, אברהם-יעקב. וויין נישט, דבורה, וויין נישט. ביסט אַ יתומה און ס'איז מיר נישט ניחא ווען דו פאַרגיסט טרערן. איך וועל גיין איבעררעדן מיט לוי-יצחקן. דאַכט מיר, אַז ער פאַרשטייט אַלץ.

אברהם-יעקב

זיי זשע מוחל, צינע. וואַרט אַ ווײַלע. אפשר, מען איז דאָך אייגענע מענטשן.

צינע

יאָ, דעריבער זאָג איך דאָך. וואָלט איר מאַמע געלעבט, וואָלט געווען עפּעס אַנדערש. אָבער איצט — איך זאָג דיר, דבורה-לע, ביסט מיר טייער ווי מיין אייגן קינד. און אַזוי ווי איך ווינטש מיין קינד קיין שלעכטס נישט, אַזוי וויל איך דאָך, אַז דיר זאָל אויך זיין גוט. וואָרעם אויב אַנטקעגן דיין

ווילן וועט מען דיך נייטן, טאָ וואָס וועט דערפון אַרויסקומען?
צי דען קען איך עס גאָר דערלאָזן?

אברהם־יעקב

זיי האָבן נאָך ביידע צווישן זיך אַפילו קיין וואָרט נישט אויס־
גערעדט. זאָלן זיי זיך כאָטש ביידע אָנקוקן.

צינע

חיימל איז פּאַרטיפּט אין זיין לערנען. לוי־יצחק וויל אים אַמאָל
אָפּרייסן פון ספר — אַפילו ער קען אים נישט אָפּרייסן פון ספר.
אויף צען ווערטער ענטפערט ער אַמאָל מיט איינעם. אָבער ער
איז דאָך מיין זון. איך ווייס ווער מיין קינד איז, אַ וועלט קלינגט
דאָך מיט אים. מסתמא ווייס דאָך אַ וועלט וואָס זי טוט. צי האָב
איך דען גערעדט פאַר דער חתונה מיט לוי־יצחקן? דאָ אין דער
אייגענער שטוב איז דאָך עס געשען. כ׳האָב נאָר געפּאָלגט וואָס
מיין האַרץ האָט מיר געהייסן. נו, וואָס האָב איך פאַרזינדיקט ביי
גאָט? כ׳האָב אויך געפּאָלגט וואָס מיין האַרץ זאָגט מיר.

דבורה

וויל איך אויך טאָן וואָס מיין האַרץ הייסט מיר.

צינע

טאָ ווייז נישט. כ׳האָב גאָר מורא, אַז צוליב אונז זאָלסטו פאַר־
גיסן טרערן; אַז צוליב חיימלען זאָלסטו האָבן דיין האַרץ חלילה
צעבראָכן. אברהם־יעקב, מען טאָר נישט. מען טאָר נישט. גייט צו
דבורהן, נעמט זי ארום. הער אויף צו וויינען. נו, שאַ. דיין טאַטע
פאַרשטייט אויך אַלצדינג.

אברהם־יעקב

לאָז געמאַך, צינע.

צינע

איך בין אויך געווען אַמאָל יונג. אַז איך האָב לוי־יצחקן באַגעגנט,
בין איך אויך יונג געווען. איך האָב אויך תחילת געלאַכט פון
אים. אָבער שפּעטער... ווען די מאַמע, זאָל זיין אין גן־עדן, וואָלט
איצט געלעבט, וואָלט זי עס דיר דערציילט.

אברהם־יעקב

פאַרוואָס זאָל דבורה נישט זיין ווי דו?

צינע

אפשר, אברהם־יעקב. אפשר איז זי געריכט. ווער דען וועט זיך צוהערן צו איר האַרץ, אויב איך וועל עס נישט טאָן? לוי־יצחק וועט אויך דאָס אייגענע זאָגן.

דבורה

טאָ לאָזט מיר כאָטש אַ ווײַלע. איך בין צעטומלט. איך ווייס גאָר נישט. אפשר ווייסט איר בעסער.

צינע

מיר ווילן גאָרנישט טאָן אַנטקעגן דיין ווילן. איך האָב מורא, איך בין אויך אַמאָל יונג געווען.

אברהם־יעקב

וועט מען איבערוואַרטן נאָך אַ פּאָר טעג. מה־רעש? וועסט זיך באַקענען. און פון לוי־יצחקן איז דאָך גאָר נישטאָ וואָס צו רעדן. און היים — לאָמיר וואַרטן. אגב זענען מיר דאָך ביים טאַטן צו גאַסט איצט. וואָס איז שייך.

צינע

עס וועט זיין רעכט. איך וויל אויף מיין אייגן קינד קיין נסיון נישט ברענגען. און כ׳וויל אויף דיין קינד אויך נישט. קושט דבורהן.

חיים

קומט אַריין.

צינע

אָט איז חיים, מע רעדט איצטער פון דיר, מיין זון. אַוואו ביסטו געווען?

חיים

איך האָב מיר אַוועקגעלאָזן מיטן שטעג, ביז איך בין געקומען צום וואַלד.

צינע

דו זאָלסט עס טאָן, אַ וואונדער. ווייסט גאָרנישט, מיין קינד, ווי

דאָ איז מיר יעדער ווינקעלע ליב. דאַכט מיר, נישטאָ דאָ קיין ווינקל, וואו מיינע פיס זענען נישט אויסגעווען.

חיים

כ'האָב דערקענט טריט ביים וואַלד, וואָס מיינסטו, מאַמע?

צינע

גאָט ווייס, צי מיינע טריט דערקענט מען נאָך אַזוי לאַנג. באָר־וועסע טריט געווען. באָרוועס בין איך אַרומגעלאָפן. זאָל עס נאָר מיר נישט פאַררעכנט ווערן.

חיים

אָט־אָ־דאָ איז דאָס דיין היים, מאַמע?

דבורה

הערט מיט פאַרוואונדערונג צו זיינע רייד.

צינע

יאָ, מיין קינד. דאָ אין שטוב בין איך געבוירן געוואָרן. דאָ בין איך אויסגעוואַקסן. דאָס איז נאָך דער אייגענער טיש, אַזוי איז ער דע־מאָלט געשטאַנען לעבן פענסטער. דו געדענקסט דאָך, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

געדענקסט, ווי לוי־יצחק האָט אונזביידן געלערנט אָנצושרייבן אונזער נאָמען?

צינע

וואָס בין איך דעמאָלט געווען? מ'שטיינס געזאָגט. און איצט — חיימל הערט זיך איין... יאָ, די אייגענע שטוב.

אברהם־יעקב

וואָס זשע זאָגסטו, חיים, האָב נישט קיין פאַריבל.

חיים

צווייערליי פעלדער זענען פאַרהאַן און צווייערליי זריעה איז פאַר־האַן. איך זאָג, אַז אין איין פעלד באַדאַרף יעדער איינער קערנד־לעך פאַרזייען.

צינע

האָסט געזען די פעלדער אַרום, מיין קינד? ווי פלעג איך עס ליב האָבן אַוועקלויפן אין די קאָרנס אַריין, אַז מען זאָל מיך אינגאַנצן נישט אַרויסזען.

חיים

רעדט מער נישט. זעצט זיך ביים טיש און פארטיפט זיך אין ספר.

אברהם=יעקב

אפשר ווילסטו, מען זאָל דיר נישט מבטל זיין, ווערן מיר אַרויסגיין.

צינע

אַז עס האָט זיך שוין געמאַכט אַזוי, איינמאָל אין אַ לעבן געקו=מען צום זיידן, איז קיין בייז נישט, טאָמער וועט ער אַ ביסל מפסיק זיין פון לערנען. ווינקט צו אברהם-יעקבן. די קינדער ווילן דאָך מסתמא צווישן זיך רעדן. קום, אברהם=יעקב. גייען ביידע ארויס.

דבורה

בלייבט פארוואונדערט. וואלט וועלן ארויסגיין, נאָר זי האָט נישט קיין מוט. זעצט זיך פון חייטנס און קוקט צו חיימען.

חיים

אנגעשפארט דעם קאָפּ אויפן האנט, ניט קוקנדיק צו איר, רעדט חי פון דער גמרא ארויס.

ברייטער אַז מען עפנט אויף די אויגן, זעט מען די טיפקייט נישט אַרויס. שטאַרק אַז מען פאַרמאַכט די אויגן, זעט מען די שטערן אין זיבעטן הימל. א ווײלע שטיל.

דבורה

איר רעדט צו מיר, חיים?

חיים

יאָ, צו דיר.

דבורה

כ׳האָב געמיינט, אַז איר ווייסט אַפילו נישט מיין נאָמען.

חיים

נישט דער נאָמען איז דער עיקר.

ד ב ו ר ה

איר לערנט כסדר די תורה.

ח י י ם

אַמאָל לערנט מען די תורה, אַמאָל איז מען יוצא מיט ליב־האָבן די תורה, אַמאָל ברענגט מען זיך פאַר אַ קרבן צו דער תורה און אַמאָל ברענגט מען די תורה פאַר אַ קרבן צו זיך אַליין.

ד ב ו ר ה

האָט איר אַמאָל געטראַכט פון מיר בשעת איר לערנט די תורה?

ח י י ם

געטראַכט? אפשר יאָ און אפשר ניין.

ד ב ו ר ה

איך האָט אפשר קיינמאָל פון מיר נישט געטראַכט, אָבער איך האָב שטענדיק געחלומט פון דעם, וואָס וועט זיין מיין געליבטער. איך האָב שטענדיק געוואָלט וויסן ווער ער איז.

ח י י ם

וואָס איז דען דער חילוק?

ד ב ו ר ה

דער טאַטע האָט מיך אַוועקגעשיקט אין שטאָט אַריין לערנען. ער האָט אָבער נישט געוואוסט, אַז אויב איך וועל זיך גוט לערנען, וועל איך זיך אויסלערנען אים נישט צו פאָלגן. דער טאַטע האָט געלערנט ביים פעטער און איך האָב געלערנט ביי פרעמדע.

ח י י ם

איז דען פאַרהאַן אַזאַ תורה, וואָס פירט אַראָפּ פון גלייכן וועג?

ד ב ו ר ה

איך בין נישט אַראָפּ פון גלייכן וועג.

ח י י ם

ווי דען?

ד ב ו ר ה

איך האָב אויפגעעפנט די אויגן.

חיים

איז דאָך גוט. וואָס נאָך דען פאַרלאַנגט אַ מענטש?

דבורה

איך האָב ליב דעם טאַטן. דעם פעטער. מיר געפעלט דער זיידע, אַפילו רבקהן האָב איך אויך ליב — אָבער אין זייערע וועגן קען איך נישט גיין.

חיים

מיר קומען דאָך אַלע אַרויס פון אָט־אָ־דער שטוב אַרויס. אדרבה, איך וויל הערן פון דיין וועג. וואָס פאַר אַ דרך איז דיינער?

דבורה

איך קוק שוין אויפן לעבן מיט אָפענע אויגן.

חיים

ס'איז נישט ווי אַזוי מען קוקט, נאָר — וואָס מען זעט.

דבורה

איך קוק אַנדערש און איך זע אַנדערש. ווען דער טאַטע וואָלט געזען ווי איך, וואָלט ער אָן מיין וויסן מיך נישט פאַרבונדן אויף אַ גאַנצן לעבן.

חיים

אַ פאָטער בינדט נישט זיין קינד.

דבורה

יאָ. ער בינדט.

חיים

אַ פאָטער טראָגט זיין קינד ווי אַן אָדלער טראָגט זיינע קינדער אויף די פליגל.

דבורה

איר פאַרשטייט אַזוי און איך פאַרשטיי אַנדערש.

חיים

דו פאַרשטייסט אויך ווי איך.

ד ב ו ר ה

ניט איך פאַרשטיי ווי איר און ניט איך פיל ווי איר. איך האָב אַנדערע צילן אין לעבן.

ח י י ם

איז רעכט. וועל איך זיך נישט לאָזן גיין אויף יענע וועגן. וועל איך נישט. וואָלסטו געווען מיין גלייכן. ביסטו דאָך אָבער נישט. קען איך זיך דאָך פנים אל פנים מיט דיר נישט דורכשמועסן.

ד ב ו ר ה

בין איך נישט אייער גלייכן?

ח י י ם

גייט פלוצלונג ארויס פון שטוב.

ד ב ו ר ה

בלייבט א חילע צעטומלט. גייט צום פענסטער און קוקט אים נאָך. שפעטער גייט זי צום טיש און באטראכט דעם ספר, וואָס חיים האָט איבערגעלאָזן.

ר ב ק ה

לויפט אריין.

דבורהלע, קיינער איז נישטאָ, לערן מיר אויס טאַנצן.

ד ב ו ר ה

איך קען נישט טאַנצן, רבקהלע.

ר ב ק ה

דו קענסט, דו קענסט, איך בעט דיך, לערן מיר אויס.

ד ב ו ר ה

צוליב וואָס באַדאַרפסטו די טענץ?

ר ב ק ה

אפשר וועל איך באַדאַרפן. אפשר ביי דיר אויף דער חתונה?

ד ב ו ר ה

ביי מיר אויף דער חתונה? וואָס פאַר אַ חתונה?

ר ב ק ה

איך זע, אַז חיים געפעלט דיר נישט. זאָג פאַרוואָס?

דבורה

נעם דו אים פאַר אַ חתן. ער וועט דיך וועלן.

רבקה

דאָס איז אַן עבירה, אַז דו רעדסט אַזוי. דו מיינסט באשר, אַז איך בין אויסגעוואַקסן אין דאָרף, פאַרשטיי איך שוין גאָרנישט. מיר דאַכט זיך אויס, אַז דיר איז שלעכט אויף דער וועלט. איך פאַרשטיי נישט פאַרוואָס. האָסט אַזאַ גוטן טאַטן. מיר האָבן אַזאַ שיינעם פעטער. וואָס דאָ טוט זיך אָפּ אַרום אונז! דער קומט, דער פאָרט אַוועק. יידן אַזעלכע, וואָס איך האָב גאָר קיינמאָל נישט געזען, קומען אַהער. מיר איז אַזוי גוט, אַז איך קען אפשר וויינען.

דבורה

איין טאַנץ קען איך, אפשר וועל איך זיך דערמאָנען. ווילסט?

רבקה

מיר איז אַזוי אומעטיק געוואָרן, אַז איך ווייס נישט, צי איך וועל באָר קענען טאַנצן. היינט זענען אַלע עפּעס אומעטיק. אַלע גייען אַרום באַזונדער, איך קלער וואָס דאָס איז.

דבורה

איך וויל נישט זיין קיין רביצין, רבקהלע.

רבקה

וואָס?

דבורה

איך זאָג דאָך דיר, אַז איך וויל נישט זיין קיין רביצין.

רבקה

האַ?

דבורה

פאַרשטייסט נישט וואָס איך זאָג צו דיר?

רבקה

אוי, דו פאַרדינסט אַן עבירה.

דבורה

איך מיין עס מיט אַן אמת. איך וויל נישט זיין קיין רביצין. דעריבער וויל איך נישט חיימען.

רבקה

קוקט אָן מיט פארוואונדערונג דבורהן.

דבורה

ווערט אונטערטעניק און צעטומלט קוקנדיק אויף רבקהן.

רבקה

אוי, ווײ איז מיר, איך פאַרדין אויך אַן עבירה. אפשר טאָרן מיר פון אים נישט רעדן. דער פעטער איז אַזאַ צדיק. און מיר רעדן אַזוי.

דבורה

פלוצלונג.

קום טאַנצן מיט מיר, רבקה?

רבקה

פאַרוואָס עפּעס טאַנצן?

דבורה

איצטער וויל איך טאַנצן.

רבקה

אַן עבירה, מען טאָר נישט, מען טאָר נישט.

דבורה

מען מעג, איך זאָג דיר, אַז מען מעג. קום. רייס זיך נישט אַרויס פון מיר. קושט לײדנשאַפטלעך רבקהן.

רבקה

דבורהלע, דבורהלע, מען טאָר נישט אַזוי, מען טאָר נישט.

דבורה

ווען דו וואָלסט אַזוי פאַרשטיין ווי איך פאַרשטײ. דיר איז דאָך אַזוי גוט. דיר איז וואויל, רבקהלע. דיר וועט נאָך זיין אַ סך בעסער, אַז דו וועסט חתונה האָבן, אפשר טאַקע מיט חיימען, מען

קען נאָך גאָרנישט וויסן. וואָס קוקסטו מיך אַזוי אָן? איך מיין מיטן אַן אמתן.

רבקה

ניין, ניין. פּאַרדינסט אַן עבירה, אַז דו רעדסט אַזוי. איך וועל אפשר באַלד אָנהייבן צו וויינען. פאררעקט דעם פנים מיט די הענט און לאָזט זיך צום טיר.

דבורה

וואַרט אויף מיר, רבקהלע. דאַכט זיך מיר, עמעצער גייט אַין שטוב אַריין. גייען ביידע ארויס.

עס קומען אריין לוי־יצחק, חיים, דוד־נח, הערש־בער, אלקנה, אברהם־יעקב און צוויי פרעמדע יידן.

ר' לוי־יצחק

זייט זשע מוחל, יידן, זיצט. אלע זעצן זיך אויס און מען שווייגט. ווארטנדיק לוי־יצחק זאָל אָנהייבן צו רעדן.

חיים

עס פעלן מיר דאָ ספרים.

ר' לוי־יצחק

און אַז אָן ספרים, מה רעש? זון מיינער, אַז מען לויפט הין און צוריק אויף דעם אייגענעם וועג, געפינט מען נישט אויס קיינמאָל קיין נייעם וועג.

דוד־נח

וואָס הייסט, אייניקל מיינער, דו מיינסט, אַז דו ווילסט שוין אַוועקפאָרן פון זיידן?

אלקנה

מיט אַ ישובניק קאָן מען נישט גיין צום טיש.

הערש־בער

ער מיינט דאָך נישט מסתמא אַוועקצופאָרן.

אברהם־יעקב

מען קען שיקן אַ פּאָר פערד מיט אַ מענטשן דאָ אין שטאָט אַריין. וואָס איז שייך? דער רב וועט אַרויסשיקן ספרים.

חיים

רב בנימין איז דאָרט רב?

אַ פרעמדער ייד

אָן ספרים איז טאַקע אָן ספרים — וואָס איז שייך?

ר' לוי=יצחק

אַז עס פעלן אויס ספרים, איז צומאָל ווי עס פעלט אויס וואַסער. נו, וואָס זשע טוט מען, אַז סע פעלט אויס וואַסער? כאַ=כאַ=כאַ— זאָלן די פרעמדע יידן זאָגן.

ערשטער

וואָס זאָל איך זאָגן? ביי מיר האָט מען געגראָבן אַ ברונעם.

צווייטער

ביי מיר טראָגט מען וואַסער פון טייך.

ר' לוי=יצחק

ווי טיף האָט מען באַדאַרפט גראָבן?

ערשטער ייד

ווי טיף? גאָר אָן אַ שיעור ווי טיף. מען האָט געגראָבן, איז איינגע= פאַלן די וואַנט. האָט מען ווייטער געגראָבן ביז מען האָט געקראָגן.

ר' לוי=יצחק

געקראָגן קאַלט וואַסער?

דוד=נח

אַז מע גראָבט שוין אַזוי טיף, איז מסתמא דאָס וואַסער קאַלט.

אלקנה

און קלאָר אויך.

דער ייד

ווייסט וואַסער — נישטאָ אַזאַ וואַסער אין דער היגער געגנט.

ר' לוי=יצחק

הערסט, מיין זון, וואָס די יידן זאָגן? אַז מען וויל האָבן קאַלטע וואַסער, פרישע וואַסער, קלאָרע וואַסער, באַדאַרף מען גראָבן טיף.

צווייטער ייד

אוודאי, רבי, וואָס טיפער מע גראָבט, אַלץ קלאָרער איז דאָס וואַסער.

אלקנה

דער שכל איז מחייב, אַז אין דער טיף באַדאַרף דאָס וואַסער זיין קאַלט. וואָס זאָגסטו, דוד־נח?

דוד־נח

יאָ, מסתמא איז דער שכל מחייב.

הערש־בער

סע טרעפט, אַז מע גראָבט און מע גראָבט און ס'אי נישטאָ קיין וואַסער.

אברהם־יעקב

דאָס באַווייזט, אַז מען האָט נישט געגראָבן גענוג.

ר' לוי־יצחק

מיט ליכטיקער התפעלות.

אָט דאָס מיין איך דאָך. נישט טיף געגראָבן! וואָרעם קוואַלן זענען נישט גלייך איינער צום אַנדערן סיי מיט זייער גרייס און סיי מיט זייער טיף. אַן אַנדער קוואַל בויערט און גראָבט אין דער טיף, און אַן אַנדערער שלאָגט, שלאָגט און וויל זיך אַרויסשלאָגן צו דער זון. איין קוואַל האָט געהאַט דעם זכות אַליין, מיט זיינע אייגענע כוחות זיך צו דערשלאָגן אויף דער ליכטיקער וועלט אַרויס, און דער אַנדערער האָט נישט געקענט. קיין זכות נישט געווען. קומט שוין צו אים, צום דאָזיקן קוואַל, קומט שוין צו אים צו הילף דער מענטש מיט זיין כוח, דער מענטש מיט זיין שכל, דער מענטש מיט זיין רצון און העלפט אים אַרויסקומען אויף דער ליכטיקער וועלט אַרויס.

חיים

זענען דאָך פאַרהאַנען קוואַלן, וואָס בלייבן אין דער פינ־סטערניש.

דוד־נח

הערסט, אלקנה?

ר׳ לוי־יצחק

אָבער נישט אויף אייביק וועלן זיי בלייבן אין דער פינסטערניש. אויך זיי וועלן ווערן אויסגעלייזט. זאָלן זיי זיך גראָבן אין דער פינסטערניש, אָבער מיט גוואַלד וועלן זיי ווערן אויסגעלייזט. ווייל דער קוואַל, וואָס דער מענטש האָט נאָך פון אים נישט געטרונקען, האָט נאָך זיין תּיקון נישט געהאַט.

אלקנה

אוודאי, וואָס פאַר אַ ווערדע האָט וואַסער, ווען עס לויפט און קיינער האָט נאָך אויף דעם קיין ברכה נישט געמאַכט?

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס מיין איך דאָך. אַ ברכה מאַכן, מתקן זיין. מתקן זיין.

איַיד

צום אנדערן.

וואָס זאָגסטו, שמעון?

שמעון

איך טראַכט, אַז ביסקל מע צערעדט זיך נישט, ווייסט מען טאַקע נישט וואָס אויף דער וועלט טוט זיך.

חיים

פעטער אברהם־יעקב, אויב איר קלערט צו שיקן אַ פור און ברענגען ספרים, וועל איך מיטפאָרן.

ר׳ לוי־יצחק

דו וועסט פאָרן צו די ספרים. נו, ביסטו דאָך אַרויס פון מיין רשות. און בפרט ווען עס איז שייך מיט דעם אופן ווי איינער פאַרשטייט די תּורה. וועל איך אפשר אויך פאָרן? דער עולם קוקט זיך דורך אומרויִק.

דוד־נח

סטייטש, חיימל, דו זאָלסט אַזאַ עגמת־נפש אָנטאָן דעם זיידן און

און אַלעמען, וואָס הייסט? בכלל קען איך דאָך נישט פאַרשטיין די גאַנצע זאַך. מען איז דאָך געקומען צוליב... וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

איך ווייס נישט וואָס צו זאָגן, טאַטע.

הערש־בער

מען האָט דאָך געוואַרט, געוואַרט, די אויגן אויסגעקוקט.

אלקנה

אוודאי, אוודאי, וואָס זאָגסטו, דוד־נח?

הערש־בער

און וואָס זאָגט צינע? זי וויל אויך שוין אַוועקפאָרן? זעקס און צוואַנציק יאָר נישט געווען ביים טאַטן אין דער היים...

א ייד

זעקס און צוואַנציק יאָר!

צווייטער

זעקס און צוואַנציק יאָר!

צינע

קומט אריין.

דוד־נח

אָט איז מיין טאָכטער. הערסט וואָס מען שמועסט, אַז חיימל וויל פאָרן אַהיים. און לוי־יצחק איז אויך מסכים; איך מיין, ער וויל אויך שוין אַוועקפאָרן. אפשר ווייסט אברהם־יעקב די סיבה פאַרוואָס?

צינע

יאָ. אברהם־יעקב ווייסט פאַרוואָס. ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

זיי זשע מוחל, צינע.

צינע

שטאַרקט זיך.

וואָס, מיין זון, אַז מען איז שוין יאָ געקומען איינמאָל אין אַ יובל צהער...

די צוויי ייִדן, איינער ווינקט צום צווייטן און זיי גייען ביידע ארויס. אַ ווײַלע איז אַ שווערע שטילקייט.

צינע

איך ווייס נישט, אויב ס'איז נייטיק צו שטיקן זיך. מען איז דאָך אייגענע מענטשן, זאָל אברהם־יעקב רעדן.

אברהם־יעקב

לוי־יצחק ווייסט נישט.

ר' לוי־יצחק

לוי־יצחק ווייסט. צום אמת איז זיך גרינג צו דערקלייבן. אוודאי ווייסט לוי־יצחק.

הערש־בער

פון וואָס רעדט איר? וואָס איז דער גאַנצער שמועס?

אלקנה

אַ מעשה עפּעס מסתּמא. האָסט עפּעס געהאַט אַ ידיעה פון דער היים, אברהם־יעקב?

דוד־נח

קינדערלעך מיינע, האָט נישט קיין עגמת־נפש. מה רעש? מע וועט חיימלען בעטן, וועט ער נישט אַוועקפאָרן. מע וועט טאָן ווי אברהם־יעקב האָט געזאָגט: שפּאַנען פערד און שיקן אין שטאָט אַריין נאָך ספרים.

ר' לוי־יצחק

הייסט עס, אברהם־יעקב, האָבן מיר ביידע געמאַכט אַ טעות.

אברהם־יעקב

ס'איז נישט קיין טעות, רבי. עס וועט זיין ווי מיר האָבן גערעדט.

דוד־נח

פון וואָס רעדט מען דאָ, אלקנה, אפשר פאַרשטייסטו?

ר' לוי־יצחק

געדענקט איר, שווער, מיט זעקס און צוואַנציק יאָר צוריק, אַז איך האָב מיר אָנגעטאָן דעם כוח און גערעדט מיט אייך?

דוד־נח

ווייסט ווי דען. אָט ווי איצטער וואָלט עס געווען.

ר׳ לוי־יצחק

אָבער זעקס און צוואַנציק יאָר איז שוין פאַרהאַן אין דעם. שוין אַן אַנדער דור אויפגעשטאַנען. און יעדער דור פאַרשטייט אויף זיין אופן.

דוד־נח

איך טראַכט, אַז מיין אייניקל איז אויך געראָטן אין טאַטן און אין דער מאַמען. וואָס זאָגסטו, אלקנה?

אברהם־יעקב

דבורה האָט זיך אַ ביסל פאַרעקשנט. אָבער ס׳מאַכט נישט אויס. מע וועט זיך מיט איר דורכשמועסן.

חיים

מען וועט זיך אָבער מיט איר נישט דורכשמועסן.

צינע

וואָס מיינסטו, מיין זון?

חיים

איך האָב דאָך געזאָגט, אַז איך וויל פאָרן אַהיים, ווייל דאָ פעלן מיר אויס ספרים.

ר׳ לוי־יצחק

נישט מער רעדן פון דעם. איך בעט אייך. ווייל נישט דאָס איז דער עיקר. זאָל עס זיין גלייך ווי גאָרנישט צוליב דעם ענין בין איך אַהער געקומען. איז עס אויך גאָר ווערט געווען.

דוד־נח

אָבער סטייטש, דבורה, מיין אייניקל... אַוואו איז זי? איך וועל מיר מיט איר דורכשמועסן. דער זיידע וועט רעדן מיט איר.

ר׳ לוי־יצחק

שווער, זייט נישט מבייש די תורה.

אלקנה

ביי איר באַדאַרף מען גאָרנישט פרעגן.

דוד־נח

צי האָב איך דען ביי צינען געפרעגט?

ר׳ לוי־יצחק

מען באַדאַרף יאָ פרעגן. איך זאָג, אַז מען באַדאַרף יאָ. אָבער ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, אַז בלויז אַ הסכמה באַדאַרפסטו נעמען ביי יענעם. בלויז פון יענעם דעם יאָ צו הערן. דעם יאָ, וואָס קומט פון האַרצן אַרויס. אָבער דעם נישט צו הערן... איז לוי־יצחק טויב אָדער חלילה בלינד?

דוד־נח

וואָס הייסט, זענען זיי חלילה אַנדערע קינדער?

הערש־בער

אוודאי אַנדערע קינדער. געפעלן מיר נישט.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין נישט מסכים מיט דיר, הערש־בער, נישט אין אונזערע הענט איז עס. נישט מיר קענען זאָגן: דאָס געפעלט אונז און דאָס נישט. און בפרט עס איז גערעדט געוואָרן וועגן קינדער. און בפרט דאָס איז נוגע זיך אַליין... האָב נישט קיין עגמת־נפש, אברהם־יעקב, און דער עיקר שטאַרק זיך, איך האָב נישט קיין שנאה צו איר. ווייס, אַז זי איז דיינס אַ קינד. איז דאָך מן־הסתם קלוג און גוט, מיט אַ גוט האַרץ... יאָ, מיר האָבן דאָך אַזוי קנאַפּ גערעדט צווישן זיך. אַזוי קנאַפּ זיך נאָך משמח געווען איינער מיטן אַנדערן און מען שמועסט שוין פון אַוועקפאָרן צוריק.

א שטילער טרויער דריקט אלעמענס געמיט. דאכט זיך, אז באלד וועלן אלע אין דער שטיל אנהייבן צו וויינען.

אברהם־יעקב

רבי, אפשר...

ר׳ לוי־יצחק

צווי יידן פרעמדע זענען דאָ געווען. האָבן זיי דאָך עפּעס באַדאַרפט

דודנה

זענען נאָך נישט אַוועקגעפאָרן. וועלן אָן אַ זײַ־געזונט נישט אַוועקפאָרן.

אלקנה

איך קען זײַ, די ייִדן.

ר׳ לוי־יצחק

זײַ זשע מוחל, צינע, דערצייל דעם טאַטן פון דײַנע צוויי שיינע טעכטער.

צינע

דער קאָפּ איז מיר אַזוי פאַרשלאָגן...

ר׳ לוי־יצחק

קום, אברהם־יעקב, זײַ זשע מוחל: קום, מײַן זון. לוי־יצחק, אברהם־יעקב און חיים גייען אַרויס.

דודנה

וואָס זאָגסטו, הערש־בער?

הערש־בער

ווישט די טרערן. גייט שטיל אַרויס.

אלקנה

מען זעט שוין, אַז ס׳ קומען אַנדערע צײַטן. אין אונזערע יאָרן האָט אַזעלכעס נישט געקענט פּאַסירן. אין מײַן קאָפּ פאַטויפּעט זיך עס נישט.

דודנה

נו, וואָס קען מען טאָן? איך ווייס דאָך אַלץ נישט אין וואָס די מניעה איז. קום, אלקנה. גייען ביידע אַרויס.

צינע

בלײַבט אַליין, ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

קומט אַרײַן.

צינע, זײַ זשע מוחל, וואָס טוסטו? דו ווײַנסט?... נו, נו, ביסט דאָך עפּעס מיט לוי־יצחקן זעקס און צוואַנציק יאָר. און טאַקע אָטאָ־

דאָ ביים טאַטן אין הויז. טאַקע דאָ אין דער אייגענער שטוב, ווייסטו דאָך, וואָס איך האָב ליב און וואָס איך האָב פּיינט. ווייסט דאָך, אַז אַ טרוקן בלעטל, ווען עס פאַלט פון בוים אַראָפּ, מאַכט עס אַ גערויש. אָבער אַנדערש איז ווען אַ גרינער בלאַט באַדאַרף פאַלן פון בוים אַראָפּ. פאַלט ער שטיל, אָן גערויש.

צ י נ ע

וואָס מיינסטו, לוי־יצחק?

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

דאָס האַרץ עפּעס זאָגט מיר, אַז נישט אומזיסט האָב איך מיין ערשטן גרויסן טרויער באַדאַרפט דערשפּירן דווקא דאָ; דווקא אין דער שטוב. אַז אַהער דווקא האָב איך באַדאַרפט קומען און אַריינקוקן אין תּוך אַריין. אין עיקר אַריין.

צ י נ ע

וואָס וועט זיין?

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

וואָס זאָל זיין? באַווייזט עס, אַז זי איז נישט זיין זיווג. איך מיט אברהם־יעקבן האָבן געמאַכט דעם קשר. און מיר ביידע וועלן אים לויז מאַכן. אָבער נישט דאָס איז דאָך דער עיקר. דאָס איז דאָך נישט מער ווי אַ פּינטעלע. און איך האָב עס מורא צו רירן. בפרט, אַז איך הער ווי די ערד אונטער מיינע פיס ציטערט, ציטערט. די ערד בעט זיך ביי לוי־יצחקן. ציטערט און בעט... נו יאָ, איך ווייס עס. ער האָט זי ווייט פון זיך אַוועקגעשיקט. האָט זי איבערגעגעטפּערט אין אַן אַנדער רשות; אין איר אייגענעם רשות. יאָ, דאָס געפעלט מיר אויך, איך האָב נישט קעגן דעם, צינע, פאַרשטייסט, אַ מענטש באַדאַרף זיך האָבן זיין בחירה. און איך מאַך נישט קיין חילוק בין איש לאישה. זי מעג אויך האָבן איר בחירה. אָט אַזוי איז דאָך מיט דיר געווען, מיט מיר געווען. מער נישט אונזער ביידנס יאָ איז שוין גרייט געווען. בלויז דער טאַטע האָט עס אין דער הויך אַרויסגערעדט, איז עס געוואָרן אונזער אַלעמענס יאָ. אונזער אַלעמענס שמחה. אונזער אַלעמענס

הדווה. אָבער זי האָט דעם ניין געבראַכט פון אַן אַנדער וועלט. פון אַ פרעמדער וועלט. און דאָס איז מיין צער. דאָס איז מיין טרויער.

צינע

נו, טאָ וואָס באַדאַרף מען זיך שטיקן אין זיך אַליין? זי איז אַ קינד אַ יתומה, באַדאַרף זי צוליב אונז חלילה קיין טרערן נישט פאַרגיסן. זאָל מען זי פריי לאָזן. חיימס זיווג וועט זיך באַווייזן אין דער רעכטער שעה, און מיר זענען דאָך געקומען איינמאָל אין אַ יובל צום טאַטן, לאָמיר זיך משמח זיין. לאָמיר דעם טאַטן נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש. אַז ער האָט יאָ דערלעבט אַלע קינדער אינאיינעם צו האָבן ביי זיך.

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס זענען דאָך מיינע רייד, צינע, און ס׳איז אַ ביזיון פאַר דער תּורה, ווען מען האָט אַפילו אַזוי פיל טרויער פאַר די אויגן געבראַכט. נו, שוין, באַדאַרף מען נישט מער. בין איך דאָך נישט קיין טרוקן בלעטעלע, וואָס פאַלט מיט געוויש פון בוים אַראָפּ.

צינע

מסתּמא איז היינט אַן אַנדער וועלט. וואָס זאָל מען טאָן?

ר׳ לוי־יצחק

ניין, די וועלט איז נישט קיין אַנדערע. בלויז איין דור קומט צו גיין און דער אַנדערער גייט אַוועק. אָבער די ערד האָט זיך איר קיום. עס איז נאָר געווענדט אין וואָס פאַר אַ דור די ערד באַדאַרף איר קיום אָנטהאַלטן. אַמאָל ציטערט די ערד, שפּירנדיק וואָס פאַר אַ דור עס באַדאַרף איבער איר אַריבערטרעטן, אַריבערגיין. יאָ, אָט דאָס האָב איך דאָך געזאָגט. איך שפּיר, ווי די ערד ציטערט, ציטערט און בעט זיך רחמים ביי לוי־יצחקן.

צינע

איך בין מסכּים.

האָסטו באַטראַכט, ווי די ביימער זענען אויסגעוואַקסן? באַצווייגט, באַבלעטערט.

צ י נ ע

אוי, מיין האַרץ ציטערט, אַז איך קוק זיך אַרום.

ר׳ לוי־יצחק

דיין האַרץ ציטערט. יאָ, ציטערט. און פאַרוואָס ציטערט אַזוי דאָס האַרץ? אוודאי נישט צוליב אונזער זון. ער האָט זיך זיין וועג. אַ גלייכער וועג. ער וועט זיין אַ רב, אפשר אַ מנהיג, ער איז ראוי־ דערצו. אָבער איך, לוי־יצחק... מיר איז שווער צו זיין העכער פון דעם ייִנגסטן גרעזעלע. מיין נסיעה איז געווען מן־השמים.

צ י נ ע

וואָס מיינסטו צו זאָגן, לוי־יצחק.

ר׳ לוי־יצחק

קום, באַווייז מיר איצטער און נאָך אַמאָל, ווי אַזוי די תבואה וואַקסט אין פעלד... טרויערסט נאָך אַלץ. אָבער איצטער וועל איך זיך צוהערן צום קול פון יעדן צמח, פון יעדן גרעזעלע און זיך מתדבק זיין מיט דעם קול. זאָל חיים פאַרנעמען לוי־יצחקס אָרט. לאָזט זיך צום טיר.

צ י נ ע

קוקט איר נאָך פאַרוואונדערט און מיט אַן אומקלאָרן אויסדרוק אויפן פנים לאָזט זי זיך אויך גיין נאָך לוי־יצחקן.

פ אָ ר ה א נ ג.

דריטער אַקט.

ביי דוד־נחן פארן שטוב, אין דעם אייגענעם טאָג פארנאכט. אלקנה און דוד־נח זיצן ביידע אויף א קלאָץ ארויפגעלאָזן די קעפּ, פארטראכט. שווייגן א צייט.

דבורה

קומט אָן פון צווישן די ביימער. גייט צוריק אין שטוב. חיל אריינגיין. באמערקט די צוויי אַלטע, באטראכט זיי א ווײלע און אזוי אָן חערסטער קערט זי זיך אום צוריק. דאָס פרעמדע יינגל קומט ארויס פון אהינ־טערן ברונעם. קוקט זיך ארום פרעמדלעך און מיט נייגעריקייט. אלקנה באמערקט אים. ער ווינקט צו אים, ער זאָל זיך זעצן. ער זעצט זיך לעבן זיי און דער שווייגן גיסט זיך איינאַיינעם.

אלקנה

וואָס זשע זאָגסטו, דוד־נח?

דוד־נח

עפּעס אַזאַ מין עגמת־נפש און עפּעס נישט קיין עגמת־נפש. נישט צו באַגרייפן. און אַז מען איז נאָך אַן עם־הארץ דערצו.

אלקנה

סע פּאָטופּעט זיך נישט אין מיין אַלטן קאָפּ, און הייסט עס — באַרנישט. נישטאָ קיין דעה. נעמט ארויס די פּושקע טאבאק, שמעקט אליין און דערלאנגט דוד־נחן... מען שמעקט טאבאק און קוקן צום שווייגנדיקן יינגל, וואָס זיצט לעבן זיי.

דוד־נח

זעסט אים? קוק עס אָן, אַ ייד, שוין אַ גאַנצער ייד.

א ל ק נ ה

איך האָב שוין פאַר דעם דרך־ארץ. גאָרנישט אונזער גלייכן.

ד ו ד ־ נ ח

מען איז אַלט געוואָרן, אלקנה.

א ל ק נ ה

יאָ, דוד־נח, מען קען פאַר דער עלטער די טיר נישט פאַרשפאַרן.

צום יינגל. ווי רופט מען דיך?

י ׳ נ ג ל

שלמה.

ד ו ד ־ נ ח

הערסט?

א ל ק נ ה

וואָס קען מען מאַכן?

ד ו ד ־ נ ח

וואָס קען איך העלפן? מיינס אַן אייניקל. אָבער וואָס קען אַ זיידע טאָן? עגמת־נפש. וואָס קען אַ זיידע מאַכן?

א ל ק נ ה

אָט אַהער קען מען שוין דעם קאָפּ נישט אריינשטופן. גייסט, דוד־נח?

גייען אַוועק הינטערן שטאַל. פארשווינדן.

י ׳ נ ג ל

שטייט אויף, קוקט אַריין אין ברונעם אַריין. נעמט אַרויס פון קעשענע אַן עפּל, באַטראַכט אים און לייגט אים צוריק אַריין אין קעשענע. זיין פּנים מאַכט דעם איינדרוק ווי ער קלייבט זיך וויינען. גייט אַוועק אין גאָרטן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק און צ י נ ע

קומען אַן פון צווישן די ביימער און בלייבן שטיין ביים ברונעם. אַ ציט קוקט זיך ר׳ לוי־יצחק אַרום אַן וואָרטער.

צ י נ ע

מיין האַרץ איז מיר פאַרקלעמט, לוי־יצחק, אויף אַזאַ עגמת־נפש האָב איך זיך נישט געריכט.

ר׳ לוי־יצחק

מיינסט צו זאָגן, אַז דאָס האַרץ איז פול מיט חדווה און עס איז ענג, ווילט זיך דערהויבן.

ציִנע

אפשר, לוי־יצחק, איז טאַקע אַזוי, אָבער מיין עגמת־נפש איז נישט אַריבערצוטראָגן.

ר׳ לוי־יצחק

נישט דער זיווג. אַ טעות גמור געווען. חיים זאָל גיין זיין וועג. זיין וועג איז אַנדערש, אַן אַנדער מדרגה. און זי, דיין ברודערס אַ טאָכטער, איך וויל נישט מערער זיין, נישטאָ קיין קשר, איך נישט איר זיווג. דעריבער זאָג איך דיר: שטאַרק זיך, ציִנע, ווייל אפשר וועלן זיך אַ סך ענינים אָנהייבן אויפסניי. איך זע איצטער באָך אַמאָל, וואָס איך האָב דעמאָלט געזען, און איצטער באַגרייף איך עס קלאָרער. מן־השמים איז געווען מיין נסיעה אַהער.

ציִנע

וואָס מיינסטו, לוי־יצחק?

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב געשמועסט מיט חיימען אויך; נו ער איז מיט אַן אַנדער דעה. זיין דרך איז אַן אַנדערער. ער מעג עס. אַהין, וואו עס צילט זיין האַרץ. זאָל ער. אָבער איך באַגער איצט התבודדות, יחידות. דער געררויש פון די טענות־ומענות, וואָס יידעלעך ברענגען צו מיר אין שטאָט פון אינדערפרי ביז ביינאַכט, איז אין דער בחינה פון אַ פאַרשייט וואַסער, אָבער נישט קיין קוועליק וואַסער. נישט דער חומר און נישט די נשמה קוויקן זיך אין אַזאַ וואַסער. זענען דאָך די יידן אָט־אָ־דאָ אויך יידן, אָבער מיט פשטות. אַ ייד, וואָס איז אַ שמח בחלקו, טרעט אַנדערש די ערד, און נישט שווער זענען די טריט פון אַזאַ יידן. אָט־אָ־דאָ וועל איך אויסלעבן מיינע יאָרן.

ציִנע

האַ?

ר׳ לוי־יצחק

האָסט נישט פאַרשטאַנען?

צינע

בּישט אומקערן זיך מער אַהיים, האַ?

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, דאָס מיין איך, אָט־אָ־דאָ, קיינער וועט מיך מער נישט מטרד זיין, קיינער וועט צו מיר נישט ברענגען זיינע עוולות. זייערע דרכים אין משא־ומתן איז מיר דערווידער, שטענדיק איז דאָס געווען ווי אַ דאָרן אין מיינע אויגן, דו ווייסט דאָך, צינע.

צינע

און חיים?

ר׳ לוי־יצחק

חיים איז דאָך אונזער קינד, אַ דערוואַקסן, ווייסט וואָס ער וויל. וויל ער פירן ביד רמה, וויל ער זיין שטרענג, — זאָל ער. אויך דאָס באַדאַרפן יידעלעך האָבן, און אפשר באַדאַרפן זיי מלקות אויך האָבן. אָבער צי דען באַדאַרף לוי־יצחק בייגן זיין נאַקן אונטער אַ נישט בייטיקן עול? מיט דעם רעיון האָב איך מיך געלאָזט אין וועג אַריין, וואָרעם אַז נישט, וואָלט דאָך אברהם־יעקב צו מיר געקומען.

צינע

אפשר ווען ער קומט אַריבער צו אונז, אפשר וואָלט מען פאַרשפּאָרט דעם גאַנצן עגמת־נפש, וואָלט אפשר דער עגמת־נפש נישט געווען אַזוי גרויס.

ר׳ לוי־יצחק

איך בעט דיך, צינע, האָב נישט קיין פאַריבל, נישט נייטיק מער פון דעם צו רעדן, אַ סוף. האַ, ווי עס דאָרשט מיר!

צינע

איילט אין שטוב אריין. קומט ארויס מיט א קופּערנער קוואַרט. ציט ארויס פון ברונעם א פרישן עמער וואסער, שעפּט אָן און דערלאַנגט לוי־יצחקן א טרונק.

ר׳ לוי־יצחק

נעמט דאָס וואַסער, מאַכט אַ ברכה און קוקט זיך מיט דעם.

ציניע

ווישט די פרומע טרערן, וואָס קוועלן פון אירע אויגן אַרויס.

ר׳ לוי־יצחק

מן־הסתם ביסטו דאָך מסכים.

ציניע

פאַרשטייסט דאָך אַוודאי, וואָס דו טוסט. — און וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

ר׳ לוי־יצחק

חיים איז נישט אין מיין רשות, האָט זיין כסא הרבנות. די טעכ־טער? נו, וועלן וואַרטן אויף זייער זיווג און העלפן דער מאַמען.

ציניע

דיין ווילן. אַוודאי באַדאַרף דאָך זיין אַזוי. וואָס בין איך דען? צי דען באַדאַרפסטו ביי מיר פרעגן? אפשר וואָלט איך יאָ עפּעס געהאַט צו פרעגן, אָבער צי דען באַדאַרף איך גאָר פרעגן?

ר׳ לוי־יצחק

מיט עקסטאַז.

דען ווי אַזוי אַנדערש וואָלט זיך לוי־יצחק געקענט דערהויבן? נו, געוויס אַזוי, אַן עול אויף די פּלייצעס. און ווי דאָס גרעזעלע, דאָס סאַמע יינגסטע גרעזעלע נידעריק זיין, אָבער אָן אַן עול.

ציניע

איך בין דיר קיינמאָל נישט געווען דערווידער. מיין האַרץ איז מיר אפילו אומרויק. אָבער דו פרעג נישט ביי מיר.

ר׳ לוי־יצחק

ליכטיק וועט זיין ביז גאָר אָן אַ סוף. אָט־אָ־דאָ, וואו אַלץ איז מגושמדיק, וועל איך פּושט זיין מיין גשמיות. דאָ וועל איך מיך לייטערן, ביז גאָר אָן אַ סוף.

חיים

קומט אַרויס פון שטוב מיט דער יאַרמלקע פאַרשאַרט אויף הינטן, פאַרמוטשט, ווי ער וואָלט גאָרנישט באַמערקן די אָנוועזנדע. גייט אום אויף און אָפּ. רעדט מיט אַ געוויסער חריפות און שטרענגקייט, כאָטש ער קוקט נישט צו ר׳ לוי־יצחקן, אָבער די רייד זײַנען געווענדט צו אים.

אַזוי האָט נישט באַדאַרפט צו זיין. אַ חטא גמור, מבייש געווען די תורה, דאָפּלט מבייש געווען, און דווקא אַהער געקומען. איך האָב אַ כסא־הרבנות, באַדאַרף איך דאָ נישט זיין.

ר׳ לוי־יצחק

נישט מסכים מיט דיר, מיין זון. ווייסטו דאָך — כי האדם עץ השדה הוא. און נאָר אַ שטורעם־ווינט קען פאַר דער צייט אַ בוים אויסוואָרצלען, און נאָך עפּעס באַטייט עס. אָבער איך וויל דיך נישט ברענגען צו קיין נסיון.

ציני

ביסט דאָך, מיין קינד, געקומען צום זיידן.

ר׳ לוי־יצחק

אוודאי, מה רעש? נישטאָ קיין ביזיון התורה. נישט פאַר לוי־יצחקן. נישט פאַר זייז קינד.

חיים

איך קען נישט גיין אין דעם וועג פון עם־הארץ, איך קען נישט. ס׳איז מיר פינסטער, עס טוט זיך פון מיר אָפּ די תורה, איך פאַרגעס. די אויגן זעען נישט.

ר׳ לוי־יצחק

אַפילו דאָס וואָס איך האָב מיט דיר געלערנט?

חיים

איך וויל דיר נישט סותר זיין.

ר׳ לוי־יצחק

דו מעגסט סותר זיין. הלוואי וואָלסטו מיר סותר געווען אין עניני תורה. הלוואי וואָלט איך געקענט זאָגן, אַז מיין קינד האָט מיך אויף

זיין אַקסל געטראָגן. אָבער אין תּוך גענומען זעט יעדערער אויף זיין אופן דעם אור־התּורה און דעם אור־החיים, וואָס קוועלט פון אור־התּורה.

חיים

עס איז געווען אַ ביזיון, וואָס דו האָסט זיך אַהער מטריח געווען און מיך אַהער מיטגענומען.

צינע

ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

הלוואי וואָלט איך געקענט מיינע טעג דאָ אויסלעבן און יעדן טאָג הערן די טריט פון די פּשוטע מענטשן און כאָטש קענען מיט מיין געדאַנק זיך באַהעפטן מיט זיי. אפילו דיין שורש קומט דאָך אַרויס פון דאַנען. וואָס וועסטו אויף דעם זאָגן?

חיים

די צווייגן דערווייטערן זיך פון שורש.

ר׳ לוי־יצחק

קיינמאָל נישט ווייטער פון גאַנצן בוים. און אַזוי צוריק צום שורש. אפילו צום גראָז, אַז איך נויג מיין אויער, אפילו פון אים, דעם שפּל, האָב איך פאַרנומען די דברי אלהים חיים.

חיים

איך וויל צוריק פון דאַנען, באַהאַלטן דעם קאָפּ אין די אַלמערס ספרים, אפשר וועט אַראָפּגענומען ווערן די בושה פון מיין פּנים.

ר׳ לוי־יצחק

שווער מיר צו הערן דיינע רייד. אפשר דו, צינע, אפשר וועסטו אים קענען געבן צו פאַרשטיין. אפשר וועט ער דיר צוליב טאָן. און איך — מיינע מחשבות האָבן מיך פאַרטראָגן. האָב איך דאָך דעמאָלט געטרונקען דאָס וואַסער פון אָט דעם אייגענעם ברונעם.

צינע

מה רעש, מיין קינד, איך וויל דעם טאַטן מיינעם נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש. ער איז שוין אַזוי אַלט געוואָרן פאַר דער צייט, און גאָט ווייסט, ווען דו וועסט אים ווידער זען. איך האָב זיך נאָך אפילו נישט אָנגעזעטיקט מיט דעם אַלעמען, וואָס איז מיר געבליבן אין האַרצן אַזוי איינגעבאַקן. די אויגן זענען מיר פאַר־טרערט און איך האָב נאָך אַפילו גאָרנישט געזען און גאָרנישט אַרומגעקוקט זיך.

ר׳ לוי־יצחק

דאָס קענסטו, מיין זון, נעמען אויפן וואָגשאָל. און וואָס וואָלסטו ענטפערן אויף דעם, ווען איך נעם און זאָג: לוי־יצחק וועט זיך שוין גאָר אין שטאָט אַריין נישט אומקערן און וועט אויף זיין כסא־הרבנות נישט זיצן? לוי־יצחק קען זיך שוין אַליין נישט באַ־נאַרן און מיינען, אַז זיינע פלייצעס זענען טאַקע בכוח צו טראָגן אַ גאַנצע וועלט אויף זיך?

חיים

קוקט אים אָן פאַרחאונדערט.

לוי־יצחק

אַ חידוש, האַ? אַ גרויסער חידוש?

צינע

אברהם־יעקב האָט היינט מיט מיר גערעדט. ער בעט אויך, אַז חיים זאָל נאָך נישט אַוועקפאָרן. ער רעכנט נאָך, אַז...

ר׳ לוי־יצחק

דאָס איז דווקא נישט נייטיק, אדרבה —

חיים

נייגט אום אויף און אָפּ. אומרויִק.

ר׳ לוי־יצחק

אין וועג וועל איך אים נישט שטיין. דו טוסט ווי דיין האַרץ זאָגט דיר אונטער. כיבוד־אב איז פריער פון אלץ, און חיימען

באַדאַרפן מיר נישט ברענגען צו קיין נסיון. דאָס איז שוין מייך חוב, דיין חוב. נו, זאָל ער פאָרן צוריק, זיינע אַ זאַך, זיין רצון.

צינע

חלילה, ווער וועט דען עפּעס טאָן אים זאָל זיין דערווידער? איך בעט נאָר, אַז מען זאָל דעם טאַטן און אַלעמען דאָ נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש, איבערבלייבן אויף נאָך עטלעכע טעג. איצטער, אַז איך הער, וואָס דו רעדסט, כאָטש איך פאַרשטיי נישט אַזוי גוט, איז מיר שוין דאָך אַלץ ניחא. לאָמיר זיך אַלץ אַרויסשלאָגן פון קאָפּ און נישט דערמאָנען צום בייזן, חלילה, נישט אברהם־יעקבן און נישט זיין קינד.

אברהם־יעקב

קומט אָן.

ר׳ לוי־יצחק

נו, אברהם־יעקב, וואָס מאַכסטו? נעמט אים אונטערן אָרעם און שפּאַצירט מיט אים אויף און אָפּ. ווייסט, אברהם־יעקב, איך האָב שוין גערעדט מיט מיין זון אויך. וואויל, אַז מען דערהייבט זיך פון דער נידער. דעמאָלט באַגרייפט מען יעדע מדרגה באַזונדער. מדרגות זענען בבחינת טאָג און נאַכט און ביידע האָבן זייער עובדה און זייער צייט אונטערן הימל.

אלקנה

קומט אָן.

אַ גאָט העלף, רבי, אַ גאָט העלף אייך אַלעמען.

מען ענטפערט אים.

ר׳ לוי־יצחק

רב אלקנה, וואָס מאַכט אַ ייד?

אלקנה

מיר איז גוט, רבי, איך האָב גאָרנישט וואָס צו זאָרגן.

ר׳ לוי־יצחק

שיין געוועזן היינט דרויסן און מאָרגן וועט דאָך ווידער זיין שיין.

איך דערמאָן מיך, אַז איך האָב דאָ תחילת נישט געקענט פאַר־טראָגן די גרויסע שפּע פון טאָג. די זון געבלענדט. באַדאַרפט האַלטן די האַנט אויפן שטערן די זון צו פאַרשטעלן.

אלקנה

און איצטער, רבי?

ר׳ לוי־יצחק

די אייגענע זון, אָבער אַן אַנדער לוי־יצחק.

אלקנה

דער אייגענער ר׳ לוי־יצחק, וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

יאָ, ר׳ אלקנה, איך וויל עס פועלן, אַז מען זאָל דאָ פּאַרוויילן אפשר נאָך אַ פּאָר טעג. די פערד זענען שוין אַפילו באַשטעלט. מען וועט קענען אויסשפּאַנען און אַז מען וועט באַדאַרפן ווידער איינשפּאַנען.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס זאָגסטו, חיים, מיין זון?

חיים

איינשפּאַנען און ווידער אויסשפּאַנען, איך בין נישט בבחינת פערד.

דער עולם שווייגט. דערשטוינט מיט דרך־ארץ.

דודנח

קומט אָן און מיט אים הערש־בער.

ציניע

וואָס מאַכסטו, הערש־בער?

דודנח

האָט זיך אַנידערגעלייגט אין די היי. טוט אים ווי דער קאָפּ. זאָג איך צו אים: בעסער קום אין שטוב אריין, וועט דיר דער קאָפּ אויפהערן ווי צו טאָן.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס עפּעס, הערש־בערש, אַ חולה?

הערש־בער

עס מאַכט נישט אויס. אַ ביסל נישט מיט אַלעמען.

דוד־נח

עפּעס אַ קליינינקייט, אַזאַ עגמת־נפש!

צינע

פאַרוואָס זענען די קינדער אַ גאַנצן טאָג נישטאָ?

דוד־נח

זענען דאָ געווען אַפּריער.

אלקנה

איך זאָג אייך, אַז מען זאָל פון אַלצדינג מאַכן אַ תכלית און מיטפּאָרן אין שטאָט אַריין, כאַ־כאַ כאַ. —

ר׳ לוי־יצחק

און איך קלער, וואו וועלן עס זיין מיינע ד׳ אמות אָט־אָ־דאָ?

חיים

גאַנץ אומגעריכט.

אַ טעות, זיי מיר מוחל.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין אויף דעם דרך־האמת. מיינע טריט שפּירן זיין יסוד.

אלקנה

צו דוד־נחן.

איך בין גאָר אַ בלינדער מענטש. וואָס דאָ טוט זיך, פאַרשטיי איך נישט, אָבער ס׳ווייזט אויס, אַז ער וויל בלייבן אויפן דאָרף.

ר׳ לוי־יצחק

משמעות אַזוי, און געוויס אַזוי. ווייל דאָרטן איז סוף וועלט און דאָ איז פאַר מיר דער אָנהייב פון אַלע אָנהייבן. בראשית: וואויל, אַז מען שטייט נאָך פאַר בראשית. קום, מיין זון, כ׳האָב נאָך

מיט דיר וועגן וואָס זיך איבערשמועסן. ער גייט אין שטוב אריין, חיים גייט אים נאָך.

ד ו ד ־ נ ח

זאָג מיר, מיין טאָכטער, וואָס איז דאָ דער מער? איך האָב פאַר אים אַזוי פיל אָפּשיי, אַז איך קען ממש נישט רעדן צו אים. האָב נישט קיין פאַריבל, קינד מיינס, איז דאָס נישט חלילה עפּעס צוליב דבורהן?

צ י נ ע

חלילה וחס. דאָס האָט מען זיך שוין אַרויסגעשלאָגן פון קאָפּ. דו באַדאַרפסט פון דעם נישט האָבן קיין עגמת־נפש. חיים וועט קריגן זיין זיווג און דבורה, איך זאָג עס דיר, אברהם־יעקב, דו זאָלסט זיך נישט נעמען צום האַרצן, איז אַן איין־און־איינציק קינד, אַ טייער קינד, אַ טייער קינד. איר האַרץ לאָזט איר נישט, טאָ זיי חלילה נישט אין כעס אויף איר. לוי־יצחק האָט אויך געזאָגט דאָס אייגענע.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

איך וועל עס פּשוט נישט איבערטראָגן.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איך בין שוין אויס מענטש.

א ל ק נ ה

ר׳ לוי־יצחק איז נישט רויק. מען דערקענט, אַז ער איז אויפגע־בראַכט, און דאָס איז אַ סכנה.

צ י נ ע

חלילה וחס. איצטער איז עפּעס גאָר אַנדערש. ער וויל דאָך נישט פאָרן מער אין שטאָט אַריין. ער וויל זיין אַליין. וויל מער נישט זיין קיין רב.

ד ו ד ־ נ ח

אָט דאָס האָט ער געמיינט, מיין קינד?

אלקנה

איך בעט דיר איבער טויזנט מאָל. איך קלער, אַז דו מאַכסט אַ טעות.

אברהם־יעקב

אָט דאָס מיינט ער, און חיים איז דאַקעגן.

הערש־בער

מיר טוט וויי דער קאָפּ, אַזוי ווי מען וואָלט מיר מיט אַ טעמפּער האַק דערלאַנגט איבערן קאָפּ. איך וויל מיט איר רעדן. איך בין איר אַ בעלן צו זאָגן, וואָס מיר טוט זיך אויפן האַרצן.

צינע

גאָט איז מיט דיר, הערש־בער. עס איז דאָך שוין אַלץ נאָך אַלע־מען. אַז חיים זאָגט ניין, מוז דאָך שוין אַזוי בלייבן.

דוד־נח

מען שמועסט דאָך איצטער פון לוי־יצחקן. איך קען דאָך עס גאָר־נישט באַנעמען. וואָס זאָגסטו, אלקנה? ער וויל נישט זיין קיין רב. וואָס הייסט? אדרבה, וואָס הייסט? מען וויל דאָך אים. מען וועט דאָך אָן אים גאָרנישט אויסקומען.

אלקנה

ווי קען די וועלט אָן אַזוינס אויסקומען? מען וועט אים נישט לאָזן.

צינע

ער האָט בדעה דאָ צו בלייבן און איך זאָל פאָרן ברענגען די קינדער אַהער.

אלקנה

וואָס הייסט, די וועלט שלאָפט? די וועלט שלאָפט נישט. מען וועט אַהער אויך טרעפן.

אברהם־יעקב

נו, ווייסט ווי דען. איך אַליין וועל אַהער אַריבערציען. דאָ וועט ווערן אַ שטאָט.

צ י נ ע

ער וויל אַליין זיין מיט זיך, וויל זיך אָפּזונדערן.

אברהם = יעקב

אָפּזונדערן פון דער וועלט הייסט עס.

א ל ק נ ה

אַזוי גאָר!

דוד = נח

און דאָס האָט זיך מיר געמאַכט צו דער עלטער, נישטאָ שוין קיין כוח דאָס איבערצוטראָגן, ווען די אויגן זעען שוין שוואַך און די פיס דינען נישט.

הערש = בער

אַזוי, וואָס רעדט איר? דאָס קען נישט געמאָלט זיין.

צ י נ ע

וואָס זאָגסטו, טאַטע, צו דער עלטער וועסטו זיין נישט אַליין. איך וועל קענען אויף דיר אַכטונג געבן.

דוד = נח

צוליב מיר, מיין טאָכטער, וואָס דו רעדסט. חלילה, נאָר נישט צוליב מיר.

צ י נ ע

איך ווייס אויך נישט וואָס צו זאָגן. מיר איז שווער אויפן האַרצן און עס איז מיר אַזוי פול אין האַרצן אפשר... טרערן ווערגן אירע רייד.

דוד = נח

נו, צינע, טאַכטער מיינע. גאָט וועט רחמנות האָבן.

אברהם = יעקב

אַוואו וועט איר וואוינען? אפשר צו מיר? אַ גרעסערע שטוב.

צ י נ ע

איך ווייס נאָך גאָרנישט. אַלץ וואָס ער וועט זאָגן, אַזוי וועט דאָס זיין.

אלקנה

ער ווייסט שוין וואָס ער טוט.

הערש־בער

ניין, דאָס איז עפּעס אַנדערש. מיר וועט מען נישט אריינרעדן.

דבורה

קומט אָן. בלאַס. קוקט זיך אַרום. ווייזט אויס נישט אויסגערעכנט צו טרעפן אַלעמען דאָ פאַרן שטוב. ווי זי וואָלט וועלן אַוועקגיין, נאָר די אַלגעמיינע שטימונג פּרעסט זי צונויף און זי בלייבט ווי גיט אויף איר פּלאַץ.

צינע

אָט איז דבורהלע. וואו ביסטו געווען אַ גאַנצן טאָג, קינד מיינס?

דוד־נח

געקומען צום זיידן, און דער זיידע איז זיין קאָפּ אַזוי פאַרדרייט. וואָס מאַכסטו, מיין אייניקל?

אברהם־יעקב

וואו ביסטו טאַקע געווען, מיין טאָכטער?

אלקנה

מסתמא אַרומגעגאַנגען, באַטראַכט אונזער געגנט.

צינע

האָט נאָך היינט אפשר גאָרנישט געהאַט אין מויל.

אלקנה

זי איז ביי דיר אָן אויסגעבלייכטע, אברהם־יעקב.

דבורה

פאַלט אויף צינעס ברוסט און כליפּעט. אַ געדריקטע שטילקייט. דער עולם מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

אלקנה

אַוועק די אַמאָליקע צייטן.

אברהם־יעקב און הערש־בער

זיצן אויף אַ קלאָץ מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

דוד-נח

נישטאָ די אַמאָליקע שמחות.

אלקנה

ער האָט געמיינט אויף קאַטאָוועס, בין איך משער.

דוד-נח

איך קלער אויך, אַז ער האָט געמיינט אויף קאַטאָוועס.

אלקנה

וואָס וועט ער דען דאָ טאָן? ווער באַדאַרף דאָ אַ דין-תורה אָדער פרעגן אַ שאלה?

דוד-נח

וואָס זאָגסטו, אברהם-יעקב?

אברהם-יעקב

מיר גלויבט זיך שוין אַלצדינג.

אלקנה

חיימל איז אַ כּלי, הערסט, צינע, זיי מוחל, אַזאַ זון איז עפּעס נישט קיין קלייניקייט.

אברהם-יעקב

וואו ביסטו געווען, דבורה, דעם גאַנצן טאָג? ווילסט אַפילו נישט זיין מיט אונז.

אלקנה

אַז מען ווייסט נישט אַפילו וואָס צו רעדן מיט זיי. אָט זענען זיי אַוועק אין שטוב אַריין. מוזן האָבן אַ שאַרפן שמועס.

הערש-בער

אַז מען ווייסט נישט אַפילו, ווי צו עפענען אַ מויל, אַז מען בלייבט מיט זיי. אָט אַפילו צינע, זי אויך, כאָטש אַ שוועסטער, אָבער ס'איז נישט שייך. מען ווערט עלטער, פאַרשטייט מען שוין עפּעס אַנדערש.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

גייט צו נעענטער צו דבורהן.

נו, וואָס, מיין טאָכטער, האָסט זיך אפשר מיישב געווען?

א ל ק נ ה

פונדעסטוועגן האָט זיך דיין טאָכטער געדאַרפט איבערלייגן איידער זי האָט אָפּגעטאָן אַזאַ זאַך.

ד ו ד ־ נ ח

וויין נישט, אייניקל מיינס. גאָט זאָל דיך נישט שטראָפן פאַר דעם עגמת־נפש, וואָס דו האָסט אונז אַלעמען אָנגעטאָן.

צ י נ ע

זאָל מען שוין פון דעם מער נישט רעדן. זאָל שוין זיין אַ סוף.

קושט דבורהן.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

לגבי זיי איז מען אַ בלינדער מענטש. מיר פאַטופעט זיך עס נישט אין קאָפּ.

א ל ק נ ה

אפשר צו דער עלטער ווערט מען עובר־בטל, וואָס זאָגסטו, דוד־נח?

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אדרבה, ציגע, איך וויל, דו זאָלסט רעדן מיט איר — זי איז דאָך בעקומען מיט פאַרוויינטע אויגן. אפשך האָט זי עפּעס צו זאָגן. אפשר האָט זי זיך אַרומגעזען, אַז זי מאַכט אַ טעות.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איך בין פאַר עגמת־נפש קראַנק געוואָרן און איך ווייס גאָרנישט וואָס צו זאָגן. איך קוק אָן דיין טאָכטער, אברהם־יעקב, און מיר גלויבט זיך גאָרנישט, אַז זי איז דיין טאָכטער. איך זאָג דיר דעם אמת, אַזוי ווי אַ פרעמדע גייט זי אַרום. איך בין שוין אין כעס. אַזאַ זאַך איז נישט פאַרלאָפן אין דער האַלבער וועלט.

אלקנה

ניסע, הערש־בער, ס'איז נישט דיינע אַ זאַך. פאַרהאַן עלטערע מענטשן. ווייסן וואָס זיי טוען. אַז לוי־יצחק רעדט נישט און צינע זאָגט גאָרנישט, טאָ באַדאַרפן מיר אויך שווייגן. מיר קריכט נישט אַרויס פון קאָפּ, וואָס ער האָט געזאָגט, אַז ער וויל מער נישט זיין קיין רב, און דער עיקר, אַז ער וועט דאָ זיך באַזעצן.

דוד־נח

איך וואָלט שוין בעסער געפאָרן צו אים אין שטאָט אַריין, הערסט, צינע. איך וואָלט בעסער געפאָרן צו דיר, דאָרטן וואָלט איך נאָך צו דער עלטער עפּעס געזען. עפּעס אַ קלייניקייט. וואָס זאָגסטו, מיין טאָכטער?

הערש־בער

מיר איז דאָ שווער. איך וועל זיך גיין צולייגן.

דוד־נח

אָט לאָז געמאַך, וואו איז סטערע? זאָל זי אים געבן עפּעס אין מויל אַריין.

הערש־בער

צו דבורהן.

דבורה, וועסט פאָלגן דיין פעטער. ער פאַרשטייט נאָך אַמאָל פון דאַנען אַהין. איך וויל דיר זאָגן.

דבורה

אויפגערעגט.

זאָגט מיר, נו, זאָגט מיר. איך וויל הערן, וואָס איר האָט מיר צו זאָגן. אַלע שווייגן. קוקן זיך איבער.

צינע

דאָס האַרץ איז איר, נעבעך, פאַרקלעמט, פונקט ווי אונז איז דאָס האַרץ פאַרקלעמט. נישט בייטיק, הערש־בער. מען טאָר נישט, איך האָב מורא פאַר לוי־יצחקן און חיימען. זי וועט זיך אם־ירצה־השם פאָרן געזונטערהייט אַהיים, האָב קיין עגמת־נפש נישט. קיינער צווינגט דיר נישט. איך און מיין קינד אַוודאי

נישט. לאָמיר אַלע גאָר גיין אין שטוב אַריין. זיי זענען אויך אין שטוב. קומט אין שטוב אַריין אַלע. מען מאַכט אַ באַוועגונג צום גיין.

לוי־יצחק און חיים

קומען אַרויס ביידע, האַלטן אינמיטן אַ וויכּוח. ביידע אויפגערעגט.

דבורה

גייט אָפּ אָן אַ זייט און זיצט מיט אָן אָראָפּגעלאָזטן קאָפּ.

חיים

עס איז דער חוב פון דעם, וואָס קען משפטן, אַז ער זאָל משפטן. אַ חוב גמור. און ווער קען זיין אַ מסיח דעתו דערפון?

ר׳ לוי־יצחק

אַפילו אויף אַ שטויבעלע זאָל מען חס זיין, אָט דאָס איז דער חוב אַפילו אויף דעם מינדסטן פון די בני־אדם.

חיים

אלהים איז אַ דיין־אמת.

ר׳ לוי־יצחק

זאָל ער משפטן! זאָל ער, נישט איך. אינמיטן פון דער וועלט וויל איך שטיין, אָבער נישט מיט קיין וואָגשאָל אין דער האַנט. גיי דיר דיין אייגענעם וועג. זיי אַ גבור אויף דיין וועג, זיי געבענטשט אויף דיין וועג. וואָס נאָך קען איך זאָגן? וואָס נאָך באַדאַרף איך זאָגן? אָט־אָ־דאָ איז געווען דער אָנהייב, כמעט דער אָנהייב פון מיינע טעג און ווידער דאָ... ווידער דאָ, טאַקע אָט־אָ־דאָ, ווייל עס ציטערט נישט די ערד אונטער דעם מענטשנס פיס איידער דאָס האַרץ האָט אַ ציטער געטאָן. וואָס זאָגט איר, יידן?

חיים

מען איז מיר דאָ מבטל פון תורה. איך באַדאַרף פאָרן אַהיים.

אברהם־יעקב

פאַרלאָרן.

אַלץ בעסער ווי גאָרנישט. איך וועל הייסן שפּאַנען פערד.

אלקנה

װיל גאָר פאָרן אַליין!

דוד־נח

װאָס איז שייך? טאָכטער מײַנע! װעט דער אַלטער טאַטע שוין מער גאָר קיין נחת נישט האָבן?

ר׳ לוי־יצחק

נאָר אָן עצבות, שװער. דאָס איז אסור װי חזיר.

דוד־נח

איך זע, אַז מײַנע קינדערלעך װעלן מיר אַזוי גיך נישט איבער־לאָזן.

ר׳ לוי־יצחק

אַזוי איז מײַן דעה מיט גאָטס חסד. מען װעט מיר מײַנע טעכ־טער אַריבערברענגען. יאָ, צינע? נאָר אָן עצבות. מײַן זון װעט זיך זיצן אויף זײַן כסא־הרבנות. װערט אָפּגעשװאַכט, זוכט אָן װאָס זיך אָנצוכאַפּן.

חיים

גייט אום אויף און אָפּ.

ר׳ לוי־יצחק

באַמערקט פון חײַמן דבורהן.

איך בין מבטל אײַער צײַט. װאָס איז דער חילוק? אַזוי גוט װי תּורה. כאָטש מײַן זון איז נישט מסכּים. דאַכט זיך, דײַן טאָכ־טער דאַרפֿן? האַ, אברהם־יעקב? מסתּמא באַגערסטו דאָך אַװעק־צופֿאָרן, װען פֿאָרסטו, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

מען װעט זען פֿריער אײַך, איר און חײַמל זאָלן פֿאָרן.

ר׳ לוי־יצחק

איך נישט. איך בלײַב דאָ. פֿאַרװאָס גלויבט איר מיר נישט. איך זאָג דאָך, אַז אָט־אָ־דאָ, מיט אײַך און מיט נאָך יידן פּשוטע, אָן טענות, אָן מענות, אָן דין־תּורות... אפשר װעט מיך ר׳ אלקנה אַרײַננעמען צו זיך אין שטוב אַרײַן?

אלקנה

איך וואָלט טאַקע וועלן האָבן דעם כבוד, אפשר איינשפּאַנען, אפשר טאַקע צופאָרן צו מיר, און אפשר צוגיין דורך די פעלדער?

ר׳ לוי־יצחק

מען וועט גיין, מען וועט גיין. מיט גאָטס חסד, עס לייטערט זיך אויס אַרום מיר. איך וועל וויסן יעדן טריט מיינעם צוליב וואָס איך שטעל אים. דער ציל פון יעדער נסיעה וועט מיר קלאָר זיין. וואו איז ער, דער תּלמיד מיינער? דער פּאָטער האָט אים דען נישט איבערגעלאָזן?

אלקנה

ער קאָלאָטשעט זיך אַרום אין די גערטענער מסתּמא. ווייסט ווי דען, ער האָט אים איבערגעלאָזן.

דוד־נחן

גיי, אברהם־יעקב, און טו אים אַ זוך.

ר׳ לוי־יצחק

נישט בייטיק, זיין רעכט אַזוי... דער עולם געפינט זיך ווי אין דער פינסטערניש. קוקן זיך דורך און באַגרייפן נישט לוי־יצחקס רייד. אפילו ציבע, זעט אויס, באַגרייפט נישט קלאָר, וואָס דאָ קומט פאָר.

אלקנה

כאַ־כאַ־כאַ, אַנומלט דאָ דורכגעפאָרן אַ מענטש אין די עלטערע יאָרן. געשטאַנען אַ ביסל ביי מיר אין שטוב, האָט ער מיר דער־ציילט אַ מעשה, גערעדט, גערעדט און איך האָב נישט פאַר־שטאַנען.

רבקה

קומט אַן, באַטראַכט פאַרוואונדערט אַלעמען אַרום, גייט אָן ווערטער פאַרזיכטיק דורך צו דבורהן, וואָס זיצט אָן אַ זייט און זעצט זיך לעבן איר.

ר׳ לוי־יצחק

צו דוד־נחן.

שווער, זייט זשע מוחל, ער נעמט אים אונטערן אָרעם און שפּאַצירט מיט אים אַוועק.

הערש־בער

הייבט זיך אויף.

איך בעט דיר, צינע, דער קאָפּ האָט זיך מיר פאַרדרייט. איך וויל וויסן, וואָס טוט זיך דאָ ביי אונז? דו ביסט דאָך קליגער פון מיר. גיב עס מיר צו פאַרשטיין.

אלקנה

מאַך זיך נישט נאַריש. עגמת־נפש און דאָס איז אַלץ. אַ פינסטערע שמחה און דאָס איז געזונג.

צינע

פאַרוואָס זאָלט איר אַזוי רעדן, ר' אלקנה? איר זייט דאָך אַ קלוגער ייד. איר זעט דאָך, ווי לוי־יצחק, ער נעמט זיך גאָרנישט צום האַרצן. אדרבה, ער וויל דאָ איבערבלייבן. און ער איז דאָך אַזוי זיך משמח. איר קענט דאָך אים. פאַרוואָס מיינט איר, אַז ער האָט עגמת־נפש.

הערש־בער

און ר' חיים?

צינע

אויך דאָס אייגענע.

הערש־בער

איך וועל דיר אָפּטרעטן די שטוב, דו זאָלסט קענען זיין דאָ מיטן טאַטן.

צינע

אפשר וועט מען זיין אַלע אינאיינעם...

הערש־בער

קינדיש.

איז טאַקע אמת?

אלקנה

אמת, אמת, נישט דו פאַרשטייסט און נישט איך פאַרשטיי, ווי אַזוי מען קען אַוועקוואַרפן אַ וועלט און פאַרזעצן זיך אין דאָרף

מיט דאָרפס־מענטשן. אפשר נאָך אַ טאָג וועל איך קליגער ווערן. וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

מיין שמחה איז מיר אַ פאַרשטערטע. קוקט צו חיימען, װאָס שפּאַצירט אום הין און צוריק אין הינטערגרונד, ווי צו אַ חייטן חלום. ער גייט צו דבורהן און קוקט זי אָן, קיין וואָרט נישט זאָגנדיק. מען דערהערט אַ געוויש פון אַן אָנקומענדיקער פור.

הערש־בער

קוקט צווישן די ביימער.

דאַנק מיר, עמעצער פאָרט אַהער. יאָ. אַ פולע פור יידן אָנגעקומען.

ציונע

געלויבט איז דער אייבערשטער.

אלקנה

ווידער זיין אַ מנין.

הערש־בער

נאָך אַ פור אָנגעקומען מיט אַ ווייסן פערד. און מיט אַ גרויסן ראַבן הונט.

אלקנה

מיט אַ גרויסן הונט?

הערש־בער

ווי אַ קאַלב די גרייס.

אלקנה

טאַקע אַ חידוש, יידן זאָלן פאָרן מיט אַ גרויסן הונט.

הערש־בער

דאַנקט מיר, באַקאַנטע יידן.

עס קומען אָן עטלעכע יידן, אַ יידענע און זי פירט ביים האַנט אַ מיידל פון אַ יאָר זיבעצן מיט אַ פרעמדער ראָזיקייט אין די באַקן און מיט פאַרווירטע בליקן. מען גיט זיך אָפּ אַ גאָט־העלף.

יידענע

מיט אַ וויינענדיקער שטימע.

איך בעט אייך, יידן, וואו איז דאָ דער רב?

ייד

מען שמועסט, אַז דאָ געפינט זיך איצטער אַ גרויסער רב.

צווייטער

יידן, וואָס זענען דאָ נעכטן דורכגעפאָרן, האָבן דערציילט.

אלקנה

אמת, ר' לוי־יצחק איז דאָ פאַרהאַן.

אברהם־יעקב

וואָס ס'איר זאָגן גוטס?

הערש־בער

אָט דער יונגערמאַן, וואָס שטייט דאָרטן לעבן בוים, איז אויך אַ רב.

יידענע

ער איז צו יונג. מיר באַדאַרפן דעם רב, וואָס מען האָט אונז דערציילט — ער זאָל מיר ראַטעווען מיין...

צינע

גאָט איז מיט אייך.

יידענע

די רביצין אַוודאי, האָט רחמנות אויף מיין קינד. לאָזט מיר צו צום רב.

ייד

לאָזט זי צו. וואו איז ער, אין שטוב?

צינע

איך ווייס נישט, צי זאָל מען עס טאָן. ער האָט היינט עגמת־נפש.

אלקנה

וואָס איז מיט אייער מיידל?

אַ ייד

שטום געוואָרן פאַר שרעק.

הערש־בער

ווילט איר, אַז ער זאָל זי מאַכן רעדעוודיק?

יידענע

איך בעט אייך, האָט רחמנות אויף מיר, וואו איז ער? לאָזט מיך־צו צו אים.

אלקנה

איך ווייס נישט, צי ס'איז כדאי.

אברהם־יעקב

וואָס זאָגסטו, צינע?

יידענע

גזלנים מענטשן, וואָס האָט איר קיין רחמנות נישט אויף מיין קינד?

אלקנה

וואַרט אַ ביסל, וויינט נישט, יידענע, ער וועט באַלד מסתמא אַרויסקומען.

ייד

מילא, הער אויף צו וויינען. מען הייסט וואַרטן, באַדאַרף מען וואַרטן.

ר' לוי־יצחק

באַווייזט זיך אין טיר, נאָך אים דוד־נח.

יידענע

אָט דאָס איז דער צדיק!

ייד

שטיי אויף אָן אָרט. ער וועט צוקומען אַהער.

אלקנה

זאָל זי נישט קריכן צו אים אין די אויגן. אַלע אין דערוואַרטונג ביז ר' לוי־יצחק דערנעענטערט זיך.

ר' לוי־יצחק

יידן! אַ וועלט מיט יידן. שלום־עליכם, יידן. וואוהין פאָרן עס יידן?

ייד

עליכם־שלום, רבי, מען איז געקומען אַהער, צו׳ן אייך, רבי.

צווייטער

נעמט נישט פאַר אומגוט, רבי.

ר׳ לוי־יצחק

נו, וועט דאָך היינט ווידער זיין אַ מנין.

ייד

מיר האָבן זיך קוים דערשלאָגן אַהער. פאַרשמיסן די פערד. מורא געהאַט, מען זאָל זיך נישט אויסמיידן.

ר׳ לוי־יצחק

זייט נישט אַזוי שפּלדיק, יידן. וואָס איז דער מער?

יידענע

אַ ווייסטער אומגליק איז געשען מיט מיין קינד מיט אַ וואָך צייט צוריק. מיין טאַטע איז געשטאָרבן ביי אונז אין שטוב, איז זי אַליין געבליבן אין שטוב נאָך דער לוויה. געפירט אים אין שטאָט אַריין. מיר האָבן זי איבערגעלאָזן געזונט און פריש. געשיינט, ווי די ליכטיקע זון, און אַז מען איז געקומען אַהיים, איז שוין געווען אַ חושכניש אויף מיין קאָפּ. מיין קינד האָט אָפּגענומען דאָס לשון. געפונען זי אַ האַלב טויטע און אָן לשון. האָט נאָר קוים דער־ציילט, אַז ווען מען איז אַרויס מיט דער לוויה פון שטוב אַרויס, איז מיין טאַטע אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, נאָכדעם ווי מען האָט אים אויפן וואָגן אַוועקגעפירט אין שטאָט אַריין. דאָס אלץ און שטום געוואָרן.

אלקנה

וואָס הייסט? דער בר־מינן אַריינגעקומען אין שטוב?

ייד

פאַר שרעק דאָס לשון אָפּגענומען.

צווייטער

שטום ווי די וואַנט.

דריטער

הערט וואָס מען רעדט, פאַרשטייט וואָס מען זאָגט, נאָר דאָס לשון איז אָפּגענומען געוואָרן.

יידענע

פאלט צו צו ר' לוי-יצחקן.

הייליקער רב, האָט רחמנות און ראַטעוועט מיר מיין קינד. ווי די ליכטיקע זון האָט זי געשיינט און איצטער איז מיר מיין גאַנצע וועלט פינסטער געוואָרן.

אַ ייד

איר זעט, זי קוקט אויפן רב, זי דערקענט, אַז דאָס איז דער רב.

ר' לוי-יצחק

בלאַס.

יידן, איר זייט זיך טועה. איך בין אַ ייד ווי אַלע יידן, אַ פּשוטער ייד.

ייד

רבי, מיר ווייסן, ווער איר זייט.

ר' לוי-יצחק

מופתים באַווייזן? דאָס נישט. דאָס קען איך נישט. יידן, איך קען נישט. איך בין מער קיין רב נישט.

יידענע

איך וועל נישט אָפּטרעטן ביז מיין קינד וועט נישט אָנהייבן צוריק צו רעדן.

אַ ייד

אַז אַהער איז מען געקומען, מסתמא האָט מען געוואוסט, וואוהין מען פאָרט.

ר' לוי-יצחק

אדרבה, זאָגט מיר, וואָס איר ווילט פון אַ פּשוטן יידן? איך בין דאָך נישט מער ווי אָט דער ייד. יענער ייד. ווי אַזוי קען איך מופתים באַווייזן? ווי קען עס גאָר אַ ייד? און דער עיקר בימינו,

אין אונזערע צייטן. דאָס איז דאָך עבודה זרה. וואָס זאָגט איר, ר׳ אלקנה? און וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

אלקנה

אַז יידן זענען געקומען, האָבן זיי געוואוסט וואָס זיי טוען.

יידענע

צו ציגען.

איר זייט דאָך די רביצין, מען דערקענט דאָך עס. מיט זיך פאַר מיר, בעט פאַר מיר, איך האָב נישט קיין כוח מער.

אלקנה

זינט די וועלט שטייט, איז אַזוינס נישט געהערט געוואָרן.

ר׳ לוי־יצחק

חיים, מיין זון, דערציייל די יידן, ווער איך בין. זאָג זיי, אַז איך בין נישט קיין בעל־מופת.

חיים

אפשר מאַכן די יידן נישט קיין טעות.

ייד

איר האָט געהערט?

צווייטער

זיין זון! ער זאָגט, אפשר מאַכן יידן נישט קיין טעות.

יידענע

חיינט אויפן הויכן קול.

דוד־נח

זייט־זשע מוחל, יידן, הייסט זי נישט וויינען אַזוי.

הערש־בער

הערט אויף דאָרט צו קלאָגן.

אברהם־יעקב

פאָרט געזונטערהייט אַהיים. גאָט וועט העלפן אייער טאָכטער. איר הערט דאָך, וואָס מען רעדט צו׳ן אייך.

ר׳ לוי־יצחק

אַז עס קומט די צייט חלילה פאַר איינעם, אַז דאָס לשון זאָל מען פון אים צונעמען, ווער קען דען דעמאָלט מכריע זיין אויף דער אַנדערער זייט? אַ גזר־דין. מסתמא האָט באַדאַרפט אַזוי זיין. און אַ פשיטא שוין, אַז איך קען נישט מכריע זיין. איך קען נישט, יידן.

אַ ייד

זי האָט נאָך אָבער געהאַט דאָס לשון מיט אַ וואָך צוריק. עס קען זיין, אַז זי הערט אַלצדינג, וואָס מיר רעדן דאָ. איר זעט, אַז זי פאַרשטייט און וויינט. זי בעט זיך מיט די אויגן, אַז מ׳זאָל זי ראַטעווען, און וואָס קען מען מאַכן?

צינע

אפשר, לוי־יצחק.

ר׳ לוי־יצחק

אַ חידוש מיר אויף דיר, צינע (גייט אום אויף און אָפּ אויפגערעגט און בלאַס). אַ גרויסער חידוש אינגאַנצן. אַ ניסיון. ווי קען איך עס? אָט שטייען יידן. יעדער ייד האָט דאָך זיין מדרגה. פאַרוואָס דווקא איך? אפשר ווייס אָט יענער ייד מער פון מיר. מער בעל־כּוח פון מיר. פאַרוואָס דווקא איך?

חיים

באַפּויל, דו ביסט דער מרא־דאתרא.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין נישט. איר טוט מיר אָן עינויים. אַ פשוטער בשר־ודם. איך קען קיין מופת נישט באַווייזן.

יידענע

(צום מיידל.)

גיי צו נעענטער, בעט דעם הייליקן רבין, ער זאָל פון דיר די קללה אַראָפּנעמען. גיי צו, מיין קינד.

ייד

זאָל זי צוגיין.

צווייטער

האָב קיין מורא נישט, גיי צו נעענטער

מיידל

מאכט א פּאָר טריט נעענטער צו ר׳ לוי־יצחקן, איר פּנים איז פול מיט פּחד. קוקט צו אים מיט תנינה.

ר׳ לוי־יצחק

גאָר אומגעריכט.

האָט זי געקענט מאַכן אַ ברכה אויף ברויט, אויף וואַסער?

יידענע

געקענט, רבי,

ייד

אוודאי, האָט געקענט איבער אַלצדינג מאַכן אַ ברכה.

ר׳ לוי־יצחק

שעפּט אָן פון עמער א קוואָרט וואסער, דערלאנגט דער מיידל און זאָגט צו איר פּאַטערלעך שטרענג.

נעם, מאַך אַ ברכה שהכל און טרינק!

מיידל

נעמט די קוואָרט וואסער מיט ציטערנדיקע הענט. מאכט הויך א ברכה שהכל און טרינקט דאָרשטיק. א ווילדע איבערראשונג אין עולם. מען שמועסט מיט די ליפּן.

איינער

געמאַכט אַ ברכה!

צווייטער

אויפן הויכן קול?

אלקנה

אין דער האַלבער וועלט פּאַרלויפט עס נישט.

דוד־נח

גאָרנישט צו גלויבן.

ר׳ לוי־יצחק

שטייט בלאַס און צעטומלט, װי ער װאָלט גאָרנישט באַגריפן, װאָס דאָ איז געשען.

יידענע

כאַפּט איר סאָכטער און האַלדזט זי און קושט זי מיט װילדער שמחה.

ייד

פּלאי־פּלאים!

צווייטער

זי וועט שוין רעדן.

מיידל

קום, מאַמע, פיר מיך אַהיים.

ייד

אַ מופת! זי האָט אָנגעהויבן צו רעדן. הערט, הערט!

צווייטער

זאָל דאָס וויסן די גאַנצע וועלט!

יידענע

פאַלט צו ר׳ לוי־יצחקס פיס.

ווי אַזוי קען איך עס באַדאַנקען דעם הייליקן רבין?

אברהם־יעקב

גייט אַוועק, יידענע, גייט געזונטערהייט.

הערש־בער

זע, ווי ער איז בלאַס געוואָרן.

צינע

גייט אַהיים, גייט געזונטערהייט.

ר׳ לוי־יצחק

הערט זיך.

נישט אמת! נישט איך. נישט צוליב מיין באַפעל. אַ טעות גמור־

חיים

דיין באַפעל.

ד ו ד ־ נ ח

דו, ווייסט ווי דען?

א ל ק נ ה

ער האָט געהייסן, האָט זי געמוזט.

י י ד

די גאַנצע וועלט זאָל עס וויסן!

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

יידן, רחמנים בני רחמנים, טוט עס נישט. פייניקט מיך נישט. נישט איך. איך בין אַ גרעזעלע און נישט מער. אַ שוואַך ריטעלע און נישט מער. ווי קען גאָר לוי־יצחק? ווי איז ער גאָר בכּוח? פאָרט געזונטערהייט. הלילה, יידן, טוט עס נישט. זאָג זיי, מיין זון — דערציייל זיי, ווער איך בין. זאָג זיי, אַז איך בין נישט קיין בעל־מופת. אַ טעות, אַ טעות.

א ל ק נ ה

אַן אַ זייט צו אַ יידן.

נעמט דאָס מיידל און פאָרט אַהיים. איר באַדאַרפט זיין צופרידן, וואָס אַזוינס איז געשען.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

ווער בין איך, וואָס בין איך, אַ תּולעת־יעקב. וואָס ווילט איר פון מיר? וואָס ווילט איר פון אַ תּולעת־יעקב? ווען מיר איז געווען ליכטיק, טאָ פאַרוואָס פאַרשטעלט מען פון מיר די שיין?

י י ד ע נ ע

פירט אָפּ אַן אַ זייט דאָס מיידל און ווינקט צו די יידן, אַז מען זאָל שוין פאָרן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

אַ טעות געווען. אפשר האָט מען זיך גענאַרט? אפשר גאָר...

י י ד

זייט געזונט, רבי, גאָט זאָל אייך ממלא זיין.

צווייטער

זייט געזונט, רבי... די וועלט וועט וויסן, ווער עס וואוינט אָט־אָ־דאָ־אָ. זייט געזונט, יידן... די פרעמדע יידן פארשווינדן ביסלעכווייז. די היימישע קוקן זיי נאָך פארחידושט.

אלקנה

אַנטלויפט נישט, יידן. מען האָט געקענט האָבן אַ מנין.

צינע

וואָס איז דאָ געווען מיט אונז. ווייי איז מיר, לוי־יצחק, וואָס ביסטו אַזוי? לוי־יצחק.

אברהם־יעקב

נאַראָנים, יידן, האָבן זיך דערשראָקן און אַנטלאָפן געוואָרן.

צינע

חיימל, מיין קינד, גיי צו נעענטער... ווייי איז מיר.

חיים

לוי־יצחק וויל נישט זיין דאָס, וואָס ער איז! ער וויל נישט זיין דאָס, וואָס ער מוז זיין! צי קען זיך דער לייב גלייכן צום וואָרעם? צי קען זיך דער טענענבוים גלייכן צום שוואַכן דאָרנבוים אָדער צום שוואַך גרעזעלע?

ר׳ לוי־יצחק

שוואַך און מיד.

התבודדות איז מיין באַגער. האָב איך נאָך דעם ערשטן טריט נישט געמאַכט, לאָזט מען מיר נישט דעם ערשטן טריט מאַכן. איך בין נישט קיין שופט, בין נישט קיין מוכיח, אַ פשיטא שוין אַז איך בין נישט קיין בעל־מופת. וואו זענען זיי? איך וויל אַליין איבערפרעגן. צי האָט זי טאַקע נישט געקענט רעדן. לאָזט מען מיך נישט. לאָזט מען מיך נישט אַפילו אויפן ערשטן שטאַפּל... צום ערשטן שטאַפּל... צום... לאָזט זיך אראָפּ לעבן ברונעם אין אָנמאַכט. מען רינגלט אים אַרום.

צינע

לוי־יצחק, לוי־יצחק... מינטערט אים!... חיימל!

ר׳ לוי־יצחק

פאַרשאַרט די יאַרמלקע אויף הינטן. עס פעלט אים לופט. קוים וואָס ער איז בכוח צו רעדן, ציט די הענט זיך אויפצוהויבן און קען נישט. שעפּטשעט.

אַ נסיון. איך קען אים נישט איבערטראָגן. צו נידעריק אין דער נידער געפאַלן. אפשר וועל איך זיך דערהויבן. אפשר... ער הייבט זיך אויף און מיט שוואַכע טריט לאָזט ער זיך צום שטוב. מ׳פירט אים, ער ווערט אַלץ שוואַכער, וואָס נעענטער מען קומט צום טיר. גייענדיק קוקט ער מיט שטאַרע אויגן צו די ביימער אַרום, מען פירט אים אין שטוב אַריין).

דבורה

איז געבליבן לעבן שטאָל זיצן, דער קאָפּ אַראָפּגעלאָזן.

דאָס פרעמדע ייִנגל

קומט אַרויס פאַמעלעך פון הינטערן שטאָל אַרויס, ווי ער וואָלט בעי וואָלט גיין אין שטוב אַריין. פּלוצלונג הייבט אָן צו קומען צינעס געוויין פון שטוב אַרויס, וואָס וועקט און בעט: „לוי־יצחק! לוי־יצחק!״ דאָס פרעמדע ייִנגל בלייבט שטיין און קוקט פאַרוואונדערט צום שטוב.

סוף.

1922.

ווילנער פארלאג
ב. קלעצקין